

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICO-PRACTICĂ INTERNAȚIONALĂ
„Adaptabilitatea – Competență *SOFT* în atingerea sustenabilității în context (post) pandemic. Abordări interdisciplinare”,
27 mai, 2022
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE „Adaptability - A *SOFT* Competence in Achieving
Sustainability in a (Post) Pandemic Context. Interdisciplinary Approaches”, 27 May, 2022

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICO-PRACTICĂ INTERNAȚIONALĂ

*Adaptabilitatea – Competență **SOFT** în atingerea
sustenabilității în context (post)
pandemic. Abordări interdisciplinare*

27 Mai, 2022

INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

*Adaptability - A **SOFT** Competence in Achieving
Sustainability in a (Post) Pandemic Context. Interdisciplinary
Approaches*

27 May, 2022

Volum coordonat de:
Conf.univ. dr. Alina SUSLENCO
Asist. univ. dr. Svetlana MELNIC

 editura
Tehnopress

IAȘI – 2022

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICO-PRACTICĂ INTERNAȚIONALĂ
„Adaptabilitatea – Competență SOFT în atingerea sustenabilității în context (post) pandemic. Abordări interdisciplinare”,
27 mai, 2022
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE „Adaptability - A SOFT Competence in Achieving
Sustainability in a (Post) Pandemic Context. Interdisciplinary Approaches”, 27 May, 2022

Editura TEHNOPRESS
Str. Lascăr Catargi nr. 38
700107 Iași
Tel./fax: 0232 260092
E-mail: tehnopress@yahoo.com
<http://www.tehnopress.ro>
Editură acreditată CNCSIS, cod 89

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Adaptabilitatea - competență soft în atingerea sustenabilității în context (post)pandemic:
abordări multidisciplinare / coord.: Alina Suslenco, Svetlana Melnic. - Iași: Tehnopress,
2022
ISBN 978-606-687-502-8

I. Suslenco, Alina (coord.)
II. Melnic, Svetlana (coord.)

005

COMITETUL ȘTIINȚIFIC:

Natalia GAȘIȚOI, dr., conf. univ., Rector, USARB, Moldova

Valentina PRIȚCAN, dr., conf. univ., Prorector pentru activitatea științifică și relații internaționale, USARB

Daniela-Tatiana AGHEORGHIESEI (CORODEANU), dr. hab., prof. univ., UAIC, România

Valentin NIȚĂ, dr. prof. univ., UAIC, România

Ala COTELNIC, dr. hab., prof. univ., ASEM, Moldova

Florin BRÎNZĂ, dr., conf. univ., UAIC, România

Cosmin DOBRIN, dr., prof. univ., Academia de Studii Economice din București, România

Carmen PINTILESCU, dr. prof. univ., UAIC, România

Alexandru ȚUGUI, dr. prof. univ., UAIC, România

Vasile Daniel PĂVĂLOAIA, dr., prof. univ., UAIC, România

Adriana PRODAN, dr. prof. univ., UAIC, România

Laura Anca ASANDULUI, dr. prof. univ., UAIC, România

Adrian ȘIMON, dr. conf.univ., UMFST, România

Andreea URDA, dr., lect. univ., UAIC, România

Emanuel E Prieto MENDEZ, ITSI, prof., academician, Univ. Castilla-La Mancha, Spania

Silvia J Pech CAMPOS, dr., conf. univ., Univ. Castilla-La Mancha, Spania

Roman CULINICI, dr. prof. univ., KUML, Ucraina

Lilia COVAȘ, dr. hab., prof. univ., ASEM, Moldova

Jeffrey CONDRAN, dr. prof. univ., Univ. Arkansas at Little Rock, SUA

Dana RONE, dr. prof. univ., University of Turiba, Letonia

Inina DOROGAIA, dr., conf. univ., ASEM, Moldova

Marilena DONCEAN, dr., cercet. șt. gr. III, ICES, România

Ciprian ALECU, cercet. șt. gr. III, ICES, România

Ovidiu GHERASIM, cercet. șt. gr. III, ICES, România

Marinela RUSU, cercet. șt. gr. III, ICES, România

Vitoria TROFIMOV, dr., conf.univ, UCCM, Moldova

Ina CIOBANU, dr., conf. univ., USARB, Moldova

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICO-PRACTICĂ INTERNAȚIONALĂ
„Adaptabilitatea – Competență SOFT în atingerea sustenabilității în context (post) pandemic. Abordări interdisciplinare”,
27 mai, 2022
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE „Adaptability - A SOFT Competence in Achieving
Sustainability in a (Post) Pandemic Context. Interdisciplinary Approaches”, 27 May, 2022

Carolina TCACI, dr., conf. univ., USARB, Moldova

Nelli AMARFII-RAILEAN, dr., conf. univ., USARB, Moldova

Corina NEGARA, dr., conf. univ., USARB, Moldova

Ion CIOBANU, dr., conf. univ., USARB, Moldova

Alina SUSLENCO, dr., conf. univ., USARB, Moldova

Rodica SLUTU, dr., lect. univ., USARB, Moldova

Svetlana MELNIC, dr., asist. univ., USARB, Moldova

COMITETUL ORGANIZATORIC:

Alina SUSLENCO, dr., conf. univ., USARB, Moldova

Svetlana MELNIC, dr, asist. univ., USARB, Moldova

Nelli AMARFII-RAILEAN, dr., conf. univ., USARB, Moldova

Ion CIOBANU, PhD, dr., conf. univ., USARB, Moldova

Corina NEGARA, dr., conf. univ., USARB, Moldova

Dan PRISACARI, Student la Masterat, USARB, Moldova

Alexandru LATCO, Student la Masterat, USARB, Moldova

Nicanor CUDALB, voluntar

Conferința științifico-practică internațională

Adaptabilitatea – Competență SOFT în atingerea sustenabilității în context (post) pandemic. Abordări interdisciplinare

ORGANIZATORI

Centrul de Studii și Consultanță „Academ-
Nord”

Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
(USARB)

- Catedra Științe Economice
- Laboratorul de Cercetări Științifico-
Metodice în Economie

CO-ORGANIZATORI

Academia de Studii Economice din Moldova
(ASEM)

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași,
România (UAIC)

Universitatea de Administrare și Drept „Leonid
Iuzicov” din Hmelnițk, Ucraina (KUML)

Academia Română, România

Institutul de Cercetări „Gheorghe Zane” din
Iași, Romania (ICES)

CONTACTE

<http://academ-nord.md>
email: conf.adapt@gmail.com

+373 060911146 (Viber)

CONFERINȚA ESTE ORGANIZATĂ ÎN CADRUL PROIECTULUI „GETTING YOUNG SPECIALIST'S
PROFESSIONAL ADAPTABLE IN (POST)/PANDEMIC PERIOD” (GETADAPTABLE) FINANȚAT DE
AMBASADA SUA ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Centrul de Studii și Consultanță „ACADEM-NORD” și
Catedra ȘTIINȚE ECONOMICE din cadrul Universității de Stat „ALECU RUSSO” din Bălți
anunță

Conferința științifico-practică internațională

Adaptabilitatea – Competență SOFT în atingerea sustenabilității în
context (post) pandemic. Abordări interdisciplinare

INVITAȚIE CONFERINȚĂ

Vă invităm să trimiteți titlul lucrării dumneavoastră în cadrul Conferinței anunțate.

SECȚIUNI TEMATICE

- ADAPTABILITATEA – O COMPETENȚĂ ANTREPRENORIALĂ DE SUCCES ÎN ATINGEREA SUSTENABILITĂȚII MEDIULUI ANTREPRENORIAL
- EVALUAREA STATISTICĂ A CORELAȚIEI FACTORILOR ADAPTABILITĂȚII ȘI A INDICATORILOR DE DEZVOLTARE SOCIAL-ECONOMICĂ
- PRESCRIPȚIILE ADAPTABILITĂȚII DOMENIULUI EDUCAȚIONAL: PROVOCĂRI ȘI PERSPECTIVE
- IMPACTUL TEHNOLOGHIILOR INFORMAȚIONALE ÎN EFICIENTIZAREA ADAPTABILITĂȚII TINERILOR SPECIALIȘTI
- IMPACTUL PANDEMIEI ASUPRA DEZVOLTĂRII REGIONALE, NAȚIONALE: STATISTICI, PROVOCĂRI ȘI PERSPECTIVE
- ASIGURAREA ȘI GARANTAREA DREPTURILOR OMULUI ÎN PERIOADA (POST) PANDEMICĂ
- ADAPTABILITATEA: REVITALIZAREA LITERATURII ȘI LIMBII

DATE IMPORTANTE

ÎNREGISTRAREA
20 MAI, 2022

EXPEDIEREA LUCRĂRII ÎN EXTENSO
30 Iunie, 2022

LIMBILE OFICIALE ALE CONFERINȚEI
**ROMÂNĂ, RUSĂ,
ENGLEZĂ, FRANCEZĂ, GERMANĂ**

LINK DE ÎNREGISTRARE

https://docs.google.com/forms/d/1F1A1P0LSDGSIUQ9XZ8KUC2EETRJM99RECN7YTTTU8USTM5EXC172X4H0Q/viewform?usp=sf_link

LUCRĂRILE VOR FI TRIMISE LA ADRESA DE EMAIL:
CONF.ADAPT@GMAIL.COM

TOATE LUCRĂRILE PUBLICATE VOR FI INDEXATE ÎN
BAZE DE DATE INTERNAȚIONALE.

PARTICIPAREA ȘI PUBLICAREA (ÎN FORMAT ELECTRONIC) ESTE GRATUITĂ

**TAXĂ PUBLICARE ÎN FORMAT
SCRIPTIC
100 MDL (PARTICIPANȚI DIN
MOLDOVA)
10 USD (PARTICIPANȚI DE PESTE
HOTARE)**

**BANK NAME: BC ENERGBANK S.A. CHISINAU
BANK ADDRESS: MUN. BALTI, MOLDOVA
NAME ON BANK ACCOUNT: AO CSC ACADEM NORD
BANK ACCOUNT/IBAN: MD21EN000000222469783402
BANK SWIFT NUMBER: ENEGMD22**

CONFERINȚA ESTE ORGANIZATĂ ÎN CADRUL PROIECTULUI „GETTING YOUNG SPECIALISTS
PROFESSIONAL ADAPTABLE IN (POST)/PANDEMIC PERIOD” (GETADAPTABLE) FINANȚAT DE
AMBASADA SUA ÎN REPUBLICA MOLDOVA

CUPRINS

ADAPTABILITATEA – O COMPETENȚĂ DE SUCCES ÎN ATINGEREA SUSTENABILITĂȚII MEDIULUI ANTREPRENORIAL

ADAPTABILITY - A SUCCESSFUL ENTREPRENEURIAL SKILL IN ACHIEVING SUSTAINABILITY

- AMARFII-RAILEAN Nelli**, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
INSTRUMENTE DIGITALE PENTRU EFICIENTIZAREA ACTIVITĂȚII
ANTREPRENORIALE / *DIGITAL TOOLS FOR EFFICIENT AGRICULTURE
BUSINESS MODELS* 13
- BOBU Roxana, JITARU Oana, COJAN Mihaela**, DPPD, Universitatea Tehnică
„Gheorghe Asachi”, Iași
*COMPETENȚELE ANTREPRENORIALE COMPONENTE DE SUCCES ÎN
DEZVOLTAREA CARIEREI / ENTREPRENEURIAL SKILLS, SUCCESSFUL
ACHIEVEMENTS IN CAREER DEVELOPMENT* 23
- CORBU Viorel**, Academia de Studii Economice din Moldova
*STRATEGII DE SUCCES ÎN ADAPTABILITATEA SECTORULUI ENERGETIC
DIN MOLDOVA ÎN VEDEREA ATINGERII SUSTENABILITĂȚII: PROVOCĂRI ȘI
PERSPECTIVE / SUCCESSFUL STRATEGIES IN ADAPTABILITY
MOLDOVA'S ENERGY SECTOR TO ACHIEVE SUSTAINABILITY:
CHALLENGES AND PERSPECTIVES* 32
- COZNIUC Octavian**, Academia de Studii Economice din Moldova
*ADAPTABILITATEA IMM DIN MOLDOVA ÎN CONTEXT POST PANDEMIC:
POSSIBILITĂȚI DE ATINGERE A SUSTENABILITĂȚII / ADAPTABILITY OF SME
IN MOLDOVA IN A (POST) PANDEMIC CONTEXT: DIGITALIZATION A
VECTOR IN ACHIEVING SUSTAINABILITY* 38
- DONCEAN Marilena**, Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gh. Zane”,
Iași
*EUROREGIUNEA „SIRET – PRUT – NISTRU” - IDENTITATE PRIN
ADAPTABILITATE ȘI SUSTENABILITATE / „SIRET - PRUT – NISTRU
EUROREGION” – IDENTITY THROUGH ADAPTABILITY AND
SUSTAINABILITY* 45
- LATCO Alexandr**, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
*RESPONSABILITATEA SOCIALĂ – ASPECT OBLIGATORIU AL UNEI
COMPANII / SOCIAL RESPONSIBILITY – A MANDATORY ASPECT OF A
COMPANY* 53

MAIDACENCO Anastasia, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
*PRELUCRAREA PARALELĂ A IMAGINILOR PENTRU ADAPTAREA DIGITALĂ
A TINERILOR PROFESIONIȘTI ÎN TRANZIȚIA LA NOILE TEHNOLOGII /* 62
*PARALLEL IMAGE PROCESSING FOR DIGITAL ADAPTATION OF YOUNG
PROFESSIONALS IN THE TRANSITION TO NEW TECHNOLOGIES*

PRIPA Stela, Universitatea Tehnică a Moldovei
*ROLUL UNIVERSITĂȚILOR ÎN ASIGURAREA SUSTENABILITĂȚII PRIN
SPORIREA POTENȚIALULUI DE INOVARE / THE ROLE OF UNIVERSITIES IN* 66
*ENSURING SUSTAINABILITY BY ENHANCING THE POTENTIAL FOR
INNOVATION*

SLUTU Rodica, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
*ADAPTABILITATEA ÎNTREPRINDERILOR LA NOUL CONTEXT POST
PANDEMIC / ADAPTABILITY OF BUSINESSES TO THE NEW POST-* 73
PANDEMIC CONTEXT

ZATVORNIȚCHI Stela, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România
SATUL TURISTIC- UN TRASEU SIGUR ÎN ATINGEREA SUSTENABILITĂȚII / 80
*THE TOURIST VILLAGE - A SAFE ROUTE TO ACHIEVING
SUSTAINABILITY*

PRESCRIPȚIILE ADAPTABILITĂȚII DOMENIULUI EDUCAȚIONAL: PROVOCĂRI ȘI PERSPECTIVE

REQUIREMENTS FOR THE ADAPTABILITY OF THE EDUCATIONAL FIELD: CHALLENGES AND PERSPECTIVES

CABAC Eugeniu, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
*PREZENTAREA INTERACTIVĂ CA METODĂ DE IMPLICARE ACTIVĂ A
ELEVILOR ÎN CADRUL ORELOR ON-LINE / INTERACTIVE PRESENTATION* 84
*AS A METHOD OF STUDENTS’ ACTIVE INVOLVEMENT IN ON-LINE
LESSONS*

GORDILĂ Nicoleta, Instituția Publică Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”, or. Bălți
*IMPLEMENTAREA TEHNOLOGIILOR ORIENTATE SPRE EFICIENTIZAREA
PROCESULUI INSTRUCTIV-EDUCATIV ÎN CADRUL ORELOR DE* 87
*MATEMATICĂ, ÎN CONDIȚII POST PANDEMICE / IMPLEMENTATION OF
TECHNOLOGIES ORIENTED TO THE EFFICIENCY OF THE
INSTRUCTIONAL-EDUCATIONAL PROCESS WITHIN MATHS CLASSES, IN
POST-PANDEMIC CONDITIONS*

SUSLENCO Alina, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
*ADAPTABILITATEA - UN DEMERS SIGUR ÎN ATINGEREA SUSTENABILITĂȚII
INSTITUȚIILOR DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR / ADAPTABILITY - A
SUREFIRE WAY TO ACHIEVE THE SUSTAINABILITY OF HIGHER
EDUCATION INSTITUTIONS* 91

ȘCHIOPU Ana, Academia de Studii Economice din Moldova
*PARTICULARITĂȚILE ACTIVITĂȚII INSTITUȚIILOR DE ÎNVĂȚĂMÂNT
PROFESIONAL TEHNIC ȘI IMPACTUL ACESTORA ASUPRA MODULUI DE
ORGANIZARE A CONTABILITĂȚII / THE PARTICULARITIES OF THE
ACTIVITY OF TECHNICAL VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS
AND THEIR IMPACT ON THE ORGANIZATION OF ACCOUNTING* 99

IMPACTUL PANDEMIEI ASUPRA DEZVOLTĂRII REGIONALE, NAȚIONALE: STATISTICI, PROVOCĂRI ȘI PERSPECTIVE

THE IMPACT OF THE PANDEMIC ON REGIONAL AND NATIONAL DEVELOPMENT: STATISTICS, CHALLENGES AND PERSPECTIVES

AILINCĂ Alina Georgeta, Centrul de Cercetări Financiare și Monetare Victor
Slăvescu, București, România
*ANALIZA CAPACITĂȚII DE ADAPTARE AI CĂTORVA INDICATORI AI
PIEȚEI MUNCII ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ ÎN PERIOADA 2012-2021 /
ANALYSIS OF THE ADAPTATION CAPACITY OF SOME LABOR MARKET
INDICATORS IN THE EUROPEAN UNION IN THE PERIOD 2012-2021* 114

CATRUC-INCULEȚ Adriana, Academia de Studii Economice din Moldova
*ROLUL CASELOR INTELIGENTE PENTRU UN VIITOR SUSTENABIL / THE
ROLE OF SMART CHECKOUT FOR A SUSTAINABLE FUTURE* 122

CAUȘAN Corina, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene
„Constantin Stere”
*DIRECȚII DE OPTIMIZARE A MECANIZMULUI DE FINANȚARE ȘI
ASIGURARE ÎN SISTEMUL DE SĂNĂTATE A REPUBLICII MOLDOVA /
DIRECTIONS FOR OPTIMIZING THE FINANCING AND INSURANCE
MECHANISM IN THE HEALTH SYSTEM OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA* 126

ERHAN Reghina, Universitatea de Stat din Moldova
*IMPACTUL INVESTIȚIILOR DURABILE ASUPRA DEZVOLTĂRII
TEHNOLOGICE A COMUNITĂȚILOR / THE IMPACT OF SUSTAINABLE
INVESTMENT ON THE TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT OF THE
COMMUNITIES* 134

ICHIM Ana-Alina, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România
*DIMENSIUNI STRATEGICE ALE MANAGEMENTULUI DIVERSITĂȚII –
LITERATURA DE SPECIALITATE / STRATEGIC DIMENSIONS OF DIVERSITY
MANAGEMENT – LITERATURE REVIEW* 140

RADOV Mariana, Academia de Studii Economice din Moldova
*VIITORUL ESTE SINERGIC. NECESITATEA CONTRIBUȚIEI LA DEZVOLTAREA
RAMURII (PE EXEMPLUL RAMURII DE CONSULTANȚĂ ÎN AFACERI ȘI
MANAGEMENT DIN MOLDOVA) / THE FUTURE IS SYNERGIC. THE NEED
TO CONTRIBUTE TO THE INDUSTRY’S DEVELOPMENT. (BASED ON
MANAGEMENT & BUSINESS CONSULTING INDUSTRY IN MOLDOVA)* 145

ȘIMON Adrian, Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie
„George Emil Palade” din Târgu Mureș
*ROLUL PIEȚEI DE CAPITAL ÎN DEZVOLTAREA ECONOMICĂ / THE ROLE OF
CAPITAL MARKET IN ECONOMIC DEVELOPMENT* 159

ASIGURAREA ȘI GARANTAREA DREPTURILOR OMULUI ÎN PERIOADA (POST) PANDEMICĂ

ENSURING AND GUARANTEEING HUMAN RIGHTS IN THE (POST)PANDEMIC PERIOD

CIOBANU Ion, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
*IMPLEMENTAREA VOTULUI ELECTRONIC CA ALTERNATIVĂ DE SUCCES ÎN
PERIOADA POST/PANDEMICĂ / THE IMPLEMENTATION OF THE
ELECTRONIC VOTING AS A SUCCESSFUL ALTERNATIVE IN THE
POST/PANDEMIC PERIOD* 167

CIOBANU Ion, CEBANAȘ Veaceslav, Universitatea de Stat „Alec Russo” din
Bălți
*SECURITATEA VOTULUI ELECTRONIC CONFORM MODELULUI
ELECTORAL ESTONIAN / SOME ASPECTS REGARDING SECURITY OF E-
VOTING IN ESTONIA* 175

CIOBANU Ion, GURIȚANU Marina, Universitatea de Stat „Alec Russo” din
Bălți
*BUNELE PRACTICI DE ADMINISTRARE PUBLICĂ ÎN PERIOADA
POST/PANDEMICĂ: MODEL ADMINISTRATIV AL LETONIEI / GOOD PUBLIC
ADMINISTRATION PRACTICES IN THE POST/PANDEMIC PERIOD:
LATVIA’S ADMINISTRATIVE MODEL* 178

CIOBANU Ion, LISEVICI Irina, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
PERCEPȚIA ALEGĂTORULUI PRIVIND IMPLEMENTAREA VOTULUI PRIN INTERNET ÎN REPUBLICA MOLDOVA / VOTER'S PERCEPTION ON INTERNET VOTING IMPLEMENTATION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA 187

ADAPTABILITATEA: REVITALIZAREA LITERATURII ȘI LIMBII

ADAPTABILITY: LANGUAGE AND LITERATURE REDUX

BOTNARI Lia, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
EVOLUȚIA TERMINOLOGICĂ ȘI ADAPTAREA LINGVISTICĂ LA NOUL SISTEM POLITIC (Considerații asupra romanului „Iepurii nu mor” de Savatie Baștovoii și „Înainte să moară Brejnev” de Iulian Ciocan) / TERMINOLOGICAL EVOLUTION AND LINGUISTIC ADAPTATION TO THE NEW POLITICAL SYSTEM (Considerations on the novel Iepurii nu mor by Savatie Bastovoii and Înainte să moară Brejnev by Iulian Ciocan) 191

CONDRAN Jeffrey, University of Arkansas at Little Rock, USA
DELTA LUI LEWIS NORDAN: „GEOGRAFIA ESTE TOTUL” / LEWIS NORDAN'S DELTA: “GEOGRAPHY IS EVERYTHING” 198

GURANDA Elvira, CABAC Lina, USARB
„NOUA NORMALITATE” - VESTIGII PANDEMICE ÎN VOCABULARUL GERMAN / „NEW NORMALITY” - REMNANTS OF THE PANDEMIC IN THE GERMAN VOCABULARY 203

MELNIC Svetlana, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
ALEXEI MARINAT: NEVOIA CONSERVĂRII MEMORIEI GULAGULUI / ALEXEI MARINAT: THE NEED TO PRESERVE THE MEMORY OF THE GULAG 210

SOFRONI-BORȘ Marcela, Universitatea Pedagogică „Ion Creangă”, Chișinău
EDUCAȚIA DINCOLO DE PANDEMIE: TAXONOMIA TIPURILOR DE EVALUARE ÎN LICEU / EDUCATION BEYOND PANDEMICS: THE TAXONOMY OF TYPES OF EVALUATION IN HIGH SCHOOL 215

VARZARI Elena, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
UTILIZAREA ABORDĂRII BAZATE PE FENOMEN ÎN PREDAREA ACTULUI DE VORBIRE SCUZA / USING THE PHENOMENON-BASED APPROACH TO TEACH THE SPEECH ACT OF REPROACH 221

VRABIE Diana, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
REZILIENȚA (POST)PANDEMICA PRIN LECTURĂ / (POST)PANDEMIC RESILIENCE THROUGH READING 228

CZU [005.21+631]:004

INSTRUMENTE DIGITALE PENTRU EFICIENTIZAREA ACTIVITĂȚII ANTREPRENORIALE ÎN AGRICULTURĂ

DIGITAL TOOLS FOR EFFICIENT AGRICULTURE BUSINESS MODELS

Nelli AMARFII-RAILEAN¹

Abstract: *Developments in recent decades in the field of manufacturing process automation have led to the definition of the fourth industrial revolution. Current business conditions, economic crises and global pandemics require producers to implement new farm business management models instead of traditional ones to maintain sustainability in agriculture. Globalisation, which also affects the agricultural sector, requires a new strategic vision for the digitisation of agriculture. At the same time, more and more research show that the implementation of Industry 4.0, digital technologies and innovations in agriculture are the main criteria to increase the efficiency of production in this sector and to take economic development to the next level. In this vein, the research investigates the given topic with reference to the implementation of digital tools for business efficiency in the agricultural sector, more so as the sustainable development of the agricultural sector is identified as one of the core national strategic development priorities and is crucial for ensuring economic growth.*

Key words: *Industry 4.0, digital tools for business, Information and Communications Technology, Information Systems business efficiency, agriculture.*

JEL: M150,Q120

1. Introducere

Evoluțiile din ultimele decenii în domeniul automatizării proceselor de producție au condus la definirea celei de-a patra revoluții industriale, denumită după K. Schwab „Industria 4.0” (Schwab, 2016). Industria 4.0 este un domeniu foarte larg care include: procesele de producție, eficiența managementului, gestionarea datelor, relaționarea cu consumatorii, competitivitatea și multe altele. În același timp, Industria 4.0 a devenit o temă nouă de cercetare pentru specialiștii în management și alte discipline socio-economice.

Adoptarea Industriei 4.0 în management nu ține doar de implementarea noilor tehnologii, instrumente sau metode de producție, dar implică schimbări în toate aspectele de gestiune atât la nivelul intern al întreprinderii, cât și în relațiile cu toți partenerii ecosistemelor în care operează.

Din punct de vedere social, implementarea Industriei 4.0 de către întreprinderi, urmând o abordare managerială corectă, ca rezultat al unei strategii naționale, ar spori bunăstarea întregii societăți și ar contribui la asigurarea unei dezvoltări sustenabile a economiei.

Pe prim plan, în acest context, apare problema eficientizării managementului sectorului agricol, deoarece, conform estimărilor internaționale, populația lumii va atinge cifra de 9,2 miliarde până în anul 2050, iar pentru satisfacerea cererii de produse agricole a populației, fermierii trebuie să producă cu 70% mai mult (FAO, 2017).

Condițiile actuale de activitate, crizele economice și pandemiile mondiale impun producătorilor să implementeze modele noi de gestiune a afacerilor agricole în locul celor tradiționale, pentru a păstra sustenabilitatea în agricultură. Globalizarea, care afectează inclusiv sectorul agricol, impune o nouă viziune strategică privind digitalizarea agriculturii.

În viziunea noastră, eficientizarea managementului prin utilizarea tehnologiilor digitale este viitorul agriculturii, iar încercările de a le ignora duce la stagnarea dezvoltării acestui sector.

¹ Conferențiar universitar, dr., Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, amarfii.nelli@usarb.md

În țările dezvoltate s-a demonstrat că TIC au capacitatea de a crește productivitatea și competitivitatea afacerilor în agricultură. Dezvoltarea tehnologiilor internet, a canalelor de comunicare și a platformelor digitale, a impulsionat apariția sistemelor de informare publice și a rețelelor industriale globale dincolo de limitele particulare ale întreprinderilor. Interacționând, aceste sisteme și rețele au un impact transformățional asupra tuturor sectoarelor economiei moderne, determinând o nouă epocă a automatizării industriale, a patra revoluție industrială.

Din analiza efectuată se atestă că criteriile de evaluare a eficienței managementului în Industria 4.0 sunt încă puțin studiate, iar implementarea structurată și sistemică a acestor tehnologii în economiile naționale pentru multe țări nu este pe deplin definitivată. Totuși, deja există studii internaționale (Deichman, 2016; Lapidus, 2018; Gerbert și alții, 2015; Wilson, 2011), precum și cercetările anterioare ale autorului, care constată că așa metode ca organizarea „cloud-ului”, inteligența artificială, sisteme informaționale de gestiune și control, „blockchain-ul” (Gerbert și alții, 2015; Martin-del-Brio și alții 2015; Tyapkina și alții, 2018) 22]), fiind valorificate de către entitățile economice vor genera, în consecință, eficientizarea managementului în toate sectoarele de activitate.

În același timp, tot mai multe cercetări demonstrează că anume implementarea Industriei 4.0, a tehnologiilor digitale și inovațiilor în agricultură, sunt considerate principalele criterii menite să crească eficiența activității de producție în această ramură și să propulseze dezvoltarea economică pe o treaptă superioară. În această ordine de idei, cercetarea investighează subiectul dat cu referire la implementarea unor instrumente digitale pentru eficientizarea afacerilor în sectorul agricol, cu atât mai mult că dezvoltarea durabilă a sectorului agricol este identificată drept una din prioritățile strategice naționale de bază de dezvoltare și este crucială pentru asigurarea creșterii economice.

2. Platformele digitale pentru eficientizarea afacerii în sectorul creșterii animalelor

În acest capitol ne propunem prezentarea a două instrumente digitale (platformele digitale: *BioFuraje* și *SmartFarmer*), care, în viziunea noastră, vor contribui la eficientizarea afacerilor în domeniul creșterii animalelor. Aceste platforme au fost create în scopul soluționării problemelor de optimizare a costurilor de producție, creșterea competitivității produselor agricole și productivității, precum și pentru furnizarea antreprenorilor din sectorul de creștere a animalelor a unui suport practic, bazat pe tehnologii digitale.

În ultimii ani de activitate sectorul zootehnic a cunoscut o relativă relansare economică, datorată subvențiilor statului și interesului producătorilor autohtoni pentru importul raselor de animale și păsări, care au o productivitatea mai mare comparativ cu rasele autohtone.

Conform datelor BNS, producția animalieră (carne, lapte, ouă) în anul 2021 s-a majorat cu 9,2% comparativ cu anul 2010, iar creșterea medie anuală a constituit doar 1,4%. Sporirea cu ritmuri mici a producției animaliere este cauzată de productivitatea scăzută a raselor de animale, de cantitatea și calitatea insuficientă a furajelor și de costurile mari legate de obținerea nutrețurilor calitative.

În același timp, în anul 2017, conform Raportului Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare privind implementarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Agricolă și Rurală pentru anii 2014-2020, în Republica Moldova, au fost create și modernizate: ferme de bovine-16; ferme de ovine și caprine-1; ferme de suine-9; ferme avicole-14; ferme apicole-14; alte tipuri-35. În total au fost create și modernizate 89 de ferme, care trebuie să-și organizeze individual regimurile alimentare pentru animale, neavând, dese ori, cunoștințe suficiente în domeniul alimentației corecte și securității alimentare a animalelor și suportând costuri mari pentru importul de furaje și aditivi furajeri.

Pentru soluționarea acestor probleme au fost elaborate de autor două platforme digitale care au drept scop oferirea soluțiilor eficiente fermierilor, crescători de păsări și animale, care are la baza ideea de a spori productivitatea afacerilor de produse animaliere.

La baza conceptului este un sistem inteligent de calcul care reduce la minim costurile pentru furaje, totodată asigurând alimentarea animalelor cu necesarul de micro și macro elemente necesare pentru asigurarea productivității maxime și a calității produsului final.

Calculul oferit de platformă, este bazat pe inteligența artificială și permite evaluarea economică a importanței fiecărei componente de intrare în amestecul de alimentare.

Calculul se bazează pe indicatori economici și criterii de optimizare a rațiilor, asigurând o creștere a productivității unui animal sau a unei păsări de curte, utilizarea furajelor și planificarea stocurilor de furaje și a materiilor prime furajere [249].

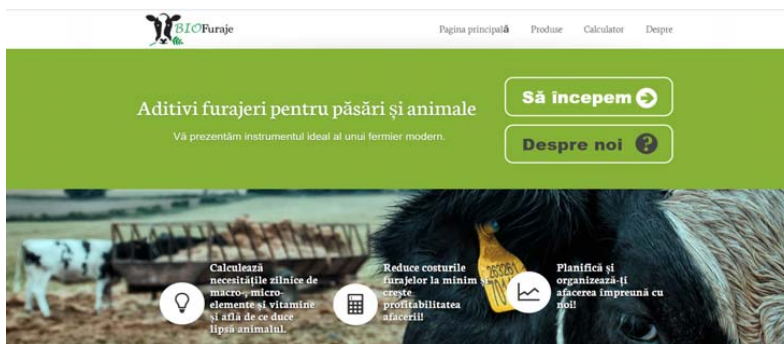
2.1. Descrierea generală a platformei BioFuraje

Metodologia. Platforma digitală BioFuraje a fost elaborată în baza limbajului de programare PHP, redactorul C++. Platforma digitală este plasată în rețeaua virtuală și este prezentată sub formă de pagină web (www.biofuraje.ro) și care, implementată în practică, va încorpora treptat mai multe baze de date:

- baza de date a fermierilor beneficiari ai platformei;
- baza de date a specialiștilor veterinari cu posibilitatea de accesare a consultației lor;
- baza de date a furnizorilor de furaje, premixuri și aditivi alimentari;
- articole și practici privind alimentația corectă a animalelor și păsărilor;
- baza de date a raselor de animale și a păsărilor de curte crescute în condițiile climaterice ale Republicii Moldova;
- necesarul zilnic de micro, macroelemente și vitamine în funcție de rasa animalului/păsărea, populația animalelor și păsărilor, disponibilitatea de furaje și criteriul economic.

Interfața platformei este prezentată în figurile 1 și 2.

Figura 1. Interfața platformei BioFuraje (1)

Platforma prezentată în această cercetare încorporează:

1. Un calculator al rației alimentare în funcție de rasa animalului/păsărilor, criteriul economic (animale la creștere și îngrășat, ouat, pentru carne, etc.), disponibilitatea furajelor, conținutul optimal de vitamine, micro- și macro-elemente.

2. O analiză a costurilor de producție în funcție de factorul cantitativ, calitativ și structural (cantitatea elementului furajer, prețul de intrare a elementului furajer și ponderea lui în total furaj).

3. Modulul de determinare a variantei optimale a rețetei alimentare în baza relației cost – venit din vânzări.

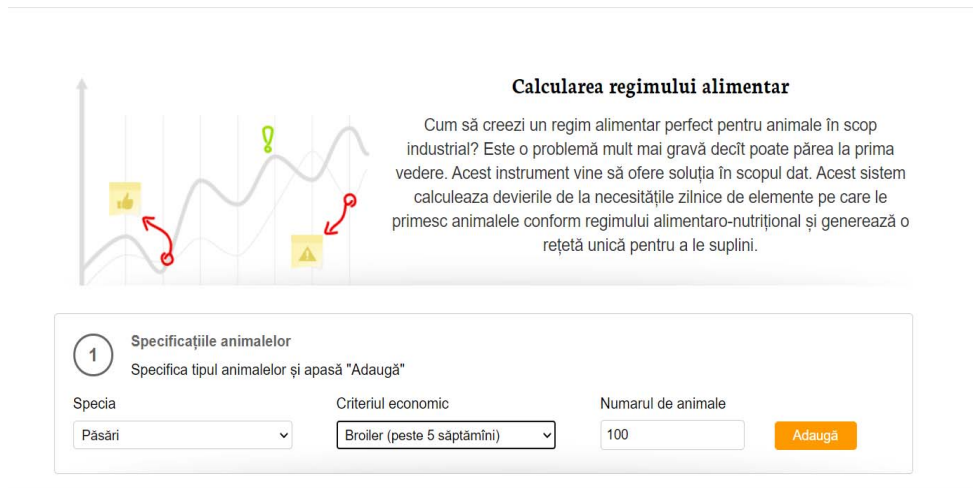
4. Identificarea fermierilor și necesităților lor privind optimizarea costurilor de creștere și întreținere a animalelor/păsărilor, creșterea productivității și a valorii adăugate din activitatea lor.

Logica de funcționare a platformei digitale implică parcurgerea a 5 etape și schematic este prezentată în continuare.

Prima etapă: introducerea datelor generale despre fermier (denumirea, datele de contact).

A doua etapă: introducerea de către fermier a datelor cu privire la tipul animalului/păsării, numărul de capete, criteriul economic. La această etapă platforma va genera informația privind cantitatea maximală de produse agricole, care poate fi obținută de la animale sau pasări, reieșind din condițiile concrete de întreținere a lor în fermă (figura 3).

Figura 3. Introducerea datelor generale despre animale/păsări, criteriul economic, numărul de capete

Calcularea regimului alimentar

Cum să crezi un regim alimentar perfect pentru animale în scop industrial? Este o problemă mult mai gravă decât poate părea la prima vedere. Acest instrument vine să ofere soluția în scopul dat. Acest sistem calculează devierile de la necesitățile zilnice de elemente pe care le primesc animalele conform regimului alimentar-nutrițional și generează o rețetă unică pentru a le suplini.

1 Specificațiile animalelor
Specifica tipul animalelor și apasă "Adaugă"

Specia: Păsări
Criteriul economic: Broiler (peste 5 săptămâni)
Numarul de animale: 100
Adaugă

Sursa: elaborată de autor

A treia etapă: se selectează date despre furajele disponibile, cu indicarea cantității folosite în regimul alimentar zilnic al animalului și prețului de achiziție (costului de producere)

Figura 4. Selectarea tipurilor de furaje pentru regimul alimentar

2 Alimentația zilnică
 Specifică tipurile de furaje folosite în regimul alimentar, indică cantitatea oferită zilnic, apoi apasa butonul "Adaugă".

Tipul furajului: Cantitatea furajului (kg): Adaugă

Grișu
 Orz
 Porumb
 Făină de pește (48-50%)
 Făină de pește (51-55%)
 Făină de pește (60-70%)
 Tărâțe de grâu
 Șrot floarea-soarelui (mai mic 40%)
 Șrot floarea-soarelui (mai mare 40%)
 Șrot soie (mai mare 45%)
 Șrot soie (40-45%)
 Iarba tînă
 Sfeclă de zahăr
 Soie
 Mazăre

Norma zilnică de consum a micro și macro elementelor pentru 100 Broiler (peste 5 săptămîni)
 A,D3 sunt prezentate în UI(Unități internaționale), restul datelor sunt exprimate în grame

	ptofan	arginină	histidina	leucină	izoleucina	fenilalanină	tirozină	treonină	valină	glicină	Ca	P	Na
100 Broiler (peste 5 săptămîni)	21	114	44	147	80	74	43	74	89	95	90	70	30

Norma zilnică de consum de vitamine pentru 100 Broiler (peste 5 săptămîni)

	A	D3	E	K	B1	B2	B3	B4	B5	B6	Bc	B12	H	C
100 Broiler (peste 5 săptămîni)	70000	10000	0.05	0.01	0.01	0.03	0.1	5	0.2	0.03	0.005	0.00025	0	0.5

Sursa: elaborată de autor

A patra etapă: prezentarea normelor zilnice de consum necesare și efective a micro, macroelementelor și a vitaminelor pentru animalele/pasările concrete în funcție de criteriul economic prestabilit de fermier (figura 5).

Figura 5. Norma zilnică de consum în funcției de criteriul economic

Norma zilnică de consum a micro și macro elementelor pentru 200 Găini ouatoare (22-47 săptămîni)

Datele pentru vitaminele A,D3 sunt prezentate în UI(Unități internaționale), restul datelor sunt exprimate în grame

	lizină	metionină	cistină	triptofan	arginină	histidina	leucină	izoleucina	fenilalanină	tirozină	treonină	valină	glicină	Ca	P	Na
200 Găini ouatoare (22-47 săptămîni)	150	64	60	34	180	68	260	132	108	80	90	128	158	620	140	60
Grișu(1000kg)	3300	1800	2000	1600	6000	2500	8200	4600	5500	3800	3300	5200	4700	600	4000	2000
Porumb(500kg)	1000	750	450	450	2000	1250	5750	1700	2150	1800	1500	2200	1750	300	1450	150
Șrot floarea-soarelui (mai mic 40%)(200kg)	2660	1560	1300	920	60400	1960	4800	3400	3600	2300	2800	4060	4400	640	1820	160
Diferența	6810	4046	3690	2936	68220	5642	18490	9568	11142	7820	7510	11332	10692	920	7130	2250

Norma zilnică de consum de vitamine pentru 200 Găini ouatoare (22-47 săptămîni)

	A	D3	E	K	B1	B2	B3	B4	B5	B6	Bc	B12	H	C
200 Găini ouatoare (22-47 săptămîni)	140000	30000	0.1	0.02	0	0.06	0.4	5	0.4	0.08	0	0.0005	0.002	0
Grișu(1000kg)	0	0	37	0	5	1	12	725	2.8	57	0.1	0	0	0
Porumb(500kg)	0	0	15	0	2	0.5	3	220	1.45	9	0.03	0	0	0
Șrot floarea-soarelui (mai mic 40%)(200kg)	0	0	0	0	1.4	0.4	8	400	0	43	0	0	0	0
Diferența	-140000	-30000	51.9	-0.02	8.4	1.84	22.6	1340	3.85	108.92	0.13	-0.0005	-0.002	0

Sursa: elaborată de autor

A cincea etapă: generarea variantelor de rețete în funcție de criteriile: cost optimal pentru furaje, cantitatea de produse agricole maximă posibilă (carne, ouă, lapte) și venitul din vânzări prognozat în funcție de cantitatea vândută și prețul de vânzare.

Platforma *BioFuraje* a fost testată și validată la mai multe ferme autohtone (SA „AVICOLA”, SRL „Vara-Milk”, ÎS ICCO „Selectia”, SRL „SARUR CON”, SRL „DANT-AGRO”) și reprezintă un instrument digital pentru eficientizarea managementului procesului de producție în fermă.

Avantajele implementării platformei, obținute în rezultatul testărilor, sunt:

1. reducerea timpului efectiv consumat pentru elaborarea rațiilor alimentare prin automatizarea acestui proces;
2. optimizarea costului pentru nutrețurile combinate care acoperă necesarul de substanțe nutriționale și vitamine pentru asigurarea productivității maxime a animalului/păsării;
3. asigurarea calității înalte pentru producția agricolă de origine animalieră;
4. reducerea costurilor pentru premixuri;
5. valorificarea maximă a disponibilului de furaje;
6. elaborarea rației în funcție de disponibilitatea furajului și costul de oportunitate;
7. prognozarea eficienței (profitabilității) activității desfășurată.

De menționat, că normele și rețetele inițial utilizate au fost întocmite de specialiști în domeniul zootehnic, dar pe măsură ce platforma este utilizată în practică, baza de date a rețetelor se completează, în funcție de tipul materiei prime utilizate pentru furaje, conținutul de substanțe nutritive, condițiile de creștere a animalelor, productivitatea animalelor, costurile de producere etc.

Pentru a demonstra eficiența implementării acestui instrument digital, am selectat drept exemplu, fermele de creștere a păsărilor pentru ouă și carne: SA „AVICOLA” și SRL „DANT AGRO”, participante în studiu nostru.

Pentru a demonstra *efectul imediat al eficientizării managementului prin intermediul utilizării platformei „BioFuraje”*, au fost examinate următoarele criterii *până la utilizarea platformei și după utilizarea ei*:

1. timpul necesar pentru elaborarea rațiilor alimentare;
2. calitatea rețetei, posibilitatea de ajustarea dozei de premix la conținutul de micro și macroelemente ale furajelor combinate;
3. posibilitatea fermierului să selecteze componența optimă a furajelor combinate în funcție de disponibilul de furaje în stoc;
4. productivitatea păsărilor/vitelor;
5. costul nutrețului combinat;
6. veniturile întreprinderii.

Astfel, până la implementarea platformei *BioFuraje* la SA „AVICOLA” au fost constatate următoarele:

Timpul pentru elaborarea rațiilor alimentare. Rațiile alimentare erau elaborate manual de către zootehnician în baza tabelelor cu conținut nutrițional al cerealelor administrate. Din interviul cu managerul și zootehnicianul fermei am constatat că rația alimentară se elabora pentru o săptămână, pe parcursul căreia se monitoriza productivitatea păsărilor. Următoarea săptămână rația alimentară se ajusta în funcție de cantitatea de ouă obținute în prima săptămână.

Calitatea rețetei depindea de calitatea materiei prime (furajelor), care din cauza stocării și păstrării îndelungate a furajelor pierdea din calitățile nutriționale, iar ajustarea dozei de premix la conținutul de micro și macroelemente ale furajelor combinate se face sporadic în funcție de

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICO-PRACTICĂ INTERNAȚIONALĂ

„Adaptabilitatea – Competență SOFT în atingerea sustenabilității în context (post) pandemic. Abordări interdisciplinare”,
27 mai, 2022

INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE „Adaptability - A SOFT Competence in Achieving
Sustainability in a (Post) Pandemic Context. Interdisciplinary Approaches”, 27 May, 2022

anotimp, productivitatea păsărilor și practicile mai vechi ale fermei și experiența zootehnicianului.

Posibilitatea fermierului să selecteze componența optimă a furajelor combinate în funcție de disponibilul de furaje în stoc. Deși ferma analizată are bază furajeră proprie, o bună parte din furajele necesare sunt achiziționate din exterior (de exemplu șrotul de soie, sorgul, șrotul de floarea soarelui, făina de pește), iar premixurile sunt importate din Ungaria în cantități mari. În aceste condiții, întreprinderea suportă costuri suplimentare pentru păstrarea furajelor, conținutul nutrițional al cărora, deseori, nu corespunde necesarului prevăzut în rețeta elaborată de zootehnician, iar costurile pentru furaje depind de prețurile furnizorilor de materii prime importate. În cazul fermelor fără bază furajeră determinarea necesarului de furaje este dificilă, în multe cazuri, fermierii suportă costuri suplimentare neargumentate pentru crearea stocurilor fie în cantități prea mari sau insuficiente.

Productivitatea păsărilor înregistrată în luna octombrie era egală cu 9,9 ouă per găină ouătoare, în perioadele precedente întreprinderea a înregistrat valori și mai mici. Productivitatea păsărilor oscilează considerabil, fermierul deseori nu poate identifica cauza scăderii productivității, fapt care face imposibilă prognozarea veniturilor și estimarea rezultatelor financiare.

Costul pentru nutreț combinat pentru 70000 găini ouătoare constituia 33587,70 lei pe zi. Acest cost era efectuat în baza rației alimentare elaborată de către inginerul zootehnician în baza normelor de consum disponibile (135 g nutreț combinat per pasăre). Datele pentru calculul costului pentru nutreț sunt prezentate în tabelul 1.

Tabelul 1. Costul nutrețului combinat pentru 70 000 găini ouătoare pe zi

N/r	Tip furaj	Cantitatea zilnică de consum, kg	Preț/kg	Suma, lei
	Porumb	3033.0	2.66	8067.78
	Grâu	658.0	3.38	2224.04
	Șrot de floarea soarelui	1024.0	3.82	3911.68
	Șrot de soie	1187.3	8.34	9902.36
	Făină de var	804.0	0.12	96.48
	Făină de pește	166.7	17	2833.33
	Ulei din soie	91.8	3.85	353.56
	Orz	1013.8	3.1	3142.88
	Premix	124.7	24.51	3055.58
	Total			33587.70

Veniturile întreprinderii din vânzarea ouălelor în aceasta perioada au constituit 1903904 lei. *Costul producției totale* în perioada analizată a constituit 1487425 lei.

SA „AVICOLA” a înregistrat un *profitul brut* în valoare de 416479 lei și o *rentabilitate a vânzărilor* de 28%.

În lunile următoare la SA „Avicola” rația alimentară a fost determinată cu ajutorul platformei BioFuraje. Au fost constatate următoarele rezultate:

Timpul pentru elaborarea rațiilor alimentare. Rația alimentară se elaborează, modifică, corectează zilnic cu ajutorul calculatorului încorporat în soft în funcție de disponibilul de furaje

și necesitățile nutriționale și productivitatea păsărilor. Nu este necesară implicarea unui specialist în zootehnie.

Fermierul are posibilitatea să controleze calitatea rețetei și să ajusteze doza de premix la conținutul de micro și macroelemente ale furajelor combinate.

Fermierul are posibilitatea să selecteze componența optimă a furajelor combinate în funcție de disponibilul de furaje în stoc cu păstrarea calității nutriționale.

Productivitatea păsărilor. În baza rețetelor propuse pe platformă, productivitatea păsărilor s-a majorat cu 7,32% și a constituit 10,62 ouă per găină ouătoare.

Costul nutrețului combinat. Astfel, pentru 70000 de găini ouătoare, costurile pentru nutreț a constituit 32 311,36 lei pe zi, ceea ce atestă scăderea cu 3,8% față de perioada până la implementarea platformei BioFuraje.

Veniturile întreprinderii din vânzarea ouălelor în luna noiembrie 2020 au constituit 1897415 lei. **Costul producției totale** – 1430931 lei;

SA „AVICOLA” a înregistrat un **profitul brut** în valoare de 466484 lei și o **rentabilitate a vânzărilor** de 31,6%, Astfel rentabilitatea vânzărilor timp de o lună a crescut cu 3,6%.

Aplicarea regulată a softului permite reducerea costurilor de producere și majorarea profitului brut în mediu de la 5 la 8% lunar. Anual, exprimată valoric, majorare profitului brut din producerea și comercializarea ouălelor de găină constituie 279890 lei

Ca rezultat platforma BioFuraje a contribuit la eficientizarea managementului întreprinderii agricole (fermei avicole) prin:

1. reducerea costului nutrețului combinat;
2. creșterea calității nutriționale ale furajelor prin stabilirea rețetei optime;
3. creșterea productivității păsărilor;
4. reducerea timpului pentru elaborarea rațiilor alimentare;
5. creșterea rentabilității vânzărilor.

În concluzie, platforma BioFuraje a dus la eficientizarea managementului întreprinderii analizate prin optimizările măsurabile a costului de producere, creșterea productivității și a rentabilității.

2.2. Descrierea platformei SmartFarmer

În cadrul cercetărilor realizate, în baza platformei *BioFuraje* care este destinată fermierilor și se recomandă a fi utilizată ca instrument de eficientizare a managementului la nivel de întreprindere, am elaborat o platformă digitală complexă de tip Web pentru ramura de creștere a animalelor și păsărilor, **platforma SmartFarmer** (www.smartfarmer.ro) (a se vedea anexa 27).

Acest produs digital, fiind implementat la nivel de ramură va permite gestiunea eficientă a proceselor de aprovizionare cu furaje și materie primă necesară pentru activitatea în acest sector, optimizarea rațiilor alimentare prin crearea bazelor de date pentru rețete în funcție de criteriul economic, bazelor de date pentru conținutul de micro și macro elemente ale furajelor disponibile, analiza diagnostic al productivității animalelor/păsărilor, legătura cauză-efect dintre calitatea furajelor combinate și productivitate, baza de date a producătorilor și furnizorilor de furaje și premixuri, baza de date a fermierilor din Republica Moldova, baza de date a serviciilor veterinare.

Platforma SmartFarmer oferă posibilitate fermierilor să-și creeze un cabinet personal în care să beneficieze de asistența și consultanță necesară pentru eficientizarea managementului activității lor în condițiile Industriei 4.0.

Aplicația SmartFarmer își propune să introducă claritate, simplitate în utilizare, informații și control asupra procesului de creștere a animalelor. Acest obiectiv este atins prin utilizarea

tehnologiei informației (IT) în toate procesele existente, precum și prin crearea de noi procese cu utilizarea intensivă a tehnologiilor digitale și inteligenței artificiale, care urmăresc creșterea eficienței proceselor și rentabilitatea investiției efective.

Un alt obiectiv al acestui proiect este de a familiariza fermierii, crescătorii de animale și păsări din Republica Moldova cu conceptele moderne din industria automatizării proceselor de producție, în special cu integrarea tehnologiei informației și inteligenței artificiale pentru, care se numește în mod convențional Industria 4.0.

3. Concluzii

În contextul identificării perspectivelor de implementare a inovațiilor Industriei 4.0, a modelelor de analiză a datelor, a tehnologiilor bazate pe inteligența artificială, pentru asigurarea eficienței managementului în sectorul agricol, considerăm că:

1. Dezvoltarea inovațională a sectorului agricol, la etapa actuală, necesită implementarea tehnologiilor informaționale și comunicaționale. Ele pot asigura o comunicare eficientă și interacțiune online prin intermediul platformelor digitale. Într-o economie dezvoltată, platformele tehnologice reprezintă unul dintre elementele de bază ale ecosistemelor digitale, iar funcționalitatea acestora poate fi asigurată de acțiunile coordonate ale tuturor participanților: specialiști cu competențe IT, resurse financiare, structura IT dezvoltată, suport metodologic și legal. Digitalizarea sectorului agricol, în viziunea noastră, va permite economiei noastre să treacă la o nouă etapă de dezvoltare.

2. Dezvoltarea strategică a sectorului agricol al Republicii Moldova poate fi facilitată prin elaborarea și implementarea unei platformelor digitale agricole naționale care ar contribui la utilizarea inovațiilor digitale în agricultură; ar asigura accesul la inovații și ar permite o comunicare eficientă între părțile interesate, pentru crearea de tehnologii promițătoare, produse tehnologice inovatoare și competitive atât pentru sectorul agricol, cât și cel agro-industrial.

3. Utilizarea tehnologiilor digitale în agricultura Republicii Moldova, în viziunea noastră, va contribui la creșterea profitului și a rentabilității în acest sector, prin reducerea și optimizarea costurilor forței de muncă și alocarea optimă a resurselor disponibile. Rezultatele obținute vor afecta pozitiv competitivitatea produselor agricole, vor genera sporirea a productivității și utilizarea rațională a resurselor naturale.

Remarcabil este faptul că producătorii agricoli simt nevoia de a consolida eforturile cu statul pentru a determina strategia generală a digitalizării și a priorităților sectoriale, precum și necesitatea unei considerabile asistențe financiare din partea statului.

În viziunea noastră, platformele agroindustriale, prin analogie cu incubatoarele de afaceri, care oferă o locație geografică și condiții pentru crearea inovațiilor, permit oferirea aceluiași tip de servicii într-un spațiu virtual, prin sistematizarea și accesul la proiectele inovatoare în agricultură. Platformele tehnologice în sectorul agricol vor genera noi mijloace tehnice, sisteme și roboți, tehnologii de urbanizare, dezvoltare a agriculturii de precizie și, cel mai important, vor contribui la crearea unei infrastructuri inovatoare în domeniu.

Bibliografie

1. DEICHMANN, U., GOYAL, A. & MISHRA, D. (2016). Will Digital Technologies Transform Agriculture in Developing Countries? [on-line]. In: *Policy Research Working Paper. World Bank World Development Report Team & Development Research Group Environment and Energy Team. Agricultural Economics*, 47(S1), 21-33 [accesat 14.12.2019]. Disponibil: <http://documents.worldbank.org/curated/en/481581468194054206/Will-digital-technologies-transform-agriculture-in-developing-countries>.

2. FAO. *Information and Communication Technology (ICT) in Agriculture. A Report to the G20 Agricultural Deputies* (2017) [on-line]. Food and Agriculture Organization of the United Nations Rome, 57 [accesat 12.09.2020]. Disponibil: <http://www.fao.org/3/a-i7961e.pdf>
3. GERBERT, P., LORENZ, M., RÜBMAN, M., WALDNER, M., JUSTUS, J., ENGEL, P., HARNISCH, M. *Industry 4.0: The Future of Productivity and Growth in Manufacturing Industries* [on-line] [accesat 03.09.2019] Disponibil: https://www.bcg.com/publications/2015/engineered_products_project_business_industry_4_future_productivity_growth_manufacturing_industries.aspx.
4. MARTLN-DEL-BRIO, B., SERRANO-CINCA, C. Self-Organizing Neural Networks: The Financial State of Spanish Companies [on-line]. In: *N.A.D. Refenes, Eds., Neural Networks in the Capital Markets* (Wiley, London, 2015) [on-line]. Ch. XXIII. Self-Organizing-Feature-Map, [accesat 10.01.2019]. Disponibil: <http://www.turingfinance.com/wp-content/uploads/2014/10/Self-Organizing-Feature-Map-2.png>
5. SCHWAB, K. (2016). *The Fourth Industrial Revolution*, World Economic Forum, Genève.
6. TYAPKINA, M. F., ILINA, E. A. (2018). Assessment of the Reproduction Process of Agricultural Enterprises [online]. In: *International Journal of Ecological Economics and Statistics* [on-line], nr. 39, 171-179 [accesat 05.05.2020] Disponibil: <http://www.ceser.in/ceserp/index.php/ijees/article/view/5433>.
7. WILSON, L., SHARDA, R. (2011). *Bankruptcy Prediction using Neural Networks*, *Decision Support Systems* 11, no 5.
8. ЛАПИДУС, Л. В. (2018). *Цифровая экономика: управление электронным бизнесом и электронной коммерцией*. М.: ИНФРА-М. 381. ISBN 978-5-16-013607-3.

CZU 330.3(498)

COMPETENȚELE ANTREPRENORIALE COMPONENTE DE SUCCES ÎN DEZVOLTAREA CARIEREI

ENTREPRENEURIAL SKILLS, SUCCESSFUL ACHIEVEMENTS IN CAREER DEVELOPMENT

Roxana BOBU²
Oana JITARU³
Mihaela COJAN⁴

Abstract: *The current society is in a permanent dynamic and from this perspective we want to analyze the skills that can ensure success in entrepreneurship. Our scientific approach proposes an analysis of the entrepreneurial skills of young people. We consider entrepreneurial activity to be an anticipated, intentionally planned behavior and entrepreneurial intentions are directly correlated with the way a person relates to this activity. The result of the investigative research aims to build an instrument for assessing the entrepreneurial potential of young people. We worked with students from “Gheorghe Asachi” Technical University in Iasi, Romania. The results describe the approach taken in the construction phase of the instrument for measuring the entrepreneurial potential of young people. A theoretical model of the entrepreneurial profile based on 10 dimensions was elaborated. Dimension-specific items have been developed and validated by experts. The proposed*

²Lecturer, PhD, Department for Teacher Training, “Gheorghe Asachi” Technical University of Iasi, Romania

³Lecturer, PhD, Department for Teacher Training, “Gheorghe Asachi” Technical University of Iasi, Romania

⁴Psychologist, PhD, Counseling Center, “Gheorghe Asachi” Technical University of Iasi, Romania

instrument was developed in the form of a questionnaire. 176 students enrolled in all 11 faculties of the university participated in the pre-test. The statistical processing took into account the analysis of the internal consistency and the factorial analysis of the internal structure of each set of competencies. The results obtained in the pre-testing phase of the instrument are described, and we will then continue our final validation activity. The dimensions analyzed are: motivation, creativity, cognitive skills, leadership, vision of the future, communication, openness to opportunities, maturity, conscientiousness, and autonomy.

Keywords: career, skills, adaptation, entrepreneurship, success

1. Introduction

The purpose of the study was to build a questionnaire to assess the entrepreneurial potential of young people (engineering students). In a first stage, a study of the specialized literature was carried out to identify the main aspects/traits/competences associated with entrepreneurial success. One of the relevant ideas identified is the one that claims that before initiating an activity specific to entrepreneurship, it is important to have the potential for entrepreneurship (Krueger & Brazea, 2018).

In the end, 10 dimensions considered as determinants for the entrepreneurial success of young people were selected. These are: motivation, creativity, cognitive skills, leadership, vision of the future, communication, openness to opportunities and initiative, maturity, conscientiousness, personal autonomy. Next, we make a brief presentation of them analyzed from the perspective of a possible entrepreneurial activity.

By *motivation* we understand “the physiological and psychological processes responsible for triggering, maintaining and ending some behavior” (Larousse, 2000). We mean: the determination to translate ideas into actions and to satisfy the need to succeed; the opposition of resistance to pressures, adversities and temporary setbacks.

Creativity is “a process through which the entire personality of the individual is socialized in a synergy of factors (biological, psychological, social) and which results in a new, original, socially validated idea or product” (Munteanu, A., 1994). We mean: developing ideas and possibilities, creating value, including better solutions to existing and new challenges; exploring and experimenting with innovative approaches; combining knowledge and resources to achieve valuable effects; tolerance of ambiguity and the ability to generate new under limiting conditions.

Cognition represents the set of purely cognitive mental acts, independent of motivation, tensions, intentions, will. Since cognitive processes carry affective and conative implications, this term was used, which is restrictive and only designates the intellectual side (Guilford, 1980). Cognitive skills are involved in tasks/activities that require mental processing of information. We mean: critical thinking; problem solving; decision-making capacity; risk management.

Leadership is a “dynamic process in a group, in which an individual causes others to voluntarily contribute to the fulfillment of group tasks in a given situation” (Cole, 2004). We mean: interaction and interpersonal skills; empathy; motivational power; teamwork skills; team-building skills.

The vision of the future involves strategic thinking, this being a reasoning in which predictions are made on the actual situation in the context in which the strategy is to be applied and on the other actors that interact in the system. Strategic thinking is a process that defines how people evaluate their future or the future of others, form thoughts and ideas related to future planning (Mintzberg, 1994). We mean: anticipating and planning for the future.

Communication is a psychosocial interaction through which subjects transmit information and expect responses, fulfill their goals, direct and control their own activity or that of a person or group (Dumitru, 1998). We refer to: assertiveness and persuasion that allow the attitudinal change of others through authentic expression of one's own opinions and conceptions, of

listening and accepting the partnership, of nuanced emotional expression, of persuasion and argumentation; negotiation, which allows integration of perspectives, conflict resolution.

Openness, as a personality trait, refers to the preference for diversity and nonconformity, to the existence of interests in intellectual and cultural aspects, covering the openness to learning, the openness in the aesthetic level but also in the ideational level (Albu, 2017). We mean: openness to opportunities both in terms of personal and professional development and material gains; aspects that emphasize the action side (initiative and implementation).

Maturity, understood as a personality trait, emphasizes the person's ability to respect people, society, control his reactions and self-confidence. This feature includes a non-reactive behavioral picture, capable of a healthy focus on goals, relationships, moral control, trust in oneself and in others (Minulescu, 2018). We mean: self-confidence; trust in others.

Conscientiousness, the main personality trait, refers to self-control in terms of the ability to persevere, perfection, the aspect of order and rationality as well as control in one's own life, covering aspects such as self-organization, fulfilling duties, planning (Minulescu, 2018). We refer to: planning; organization; responsibility; perseverance.

Personal autonomy as a personality trait that consists in the individual's capacity for self-determination, in their ability to make their own decisions about their own life; in the ability to carry out decisions, by initiating, organizing, supervising and reviewing one's own actions without being controlled by external forces or constraints, evaluating existing options and taking into account one's own interests, needs and values; from another perspective, it also consists in the feeling that the person has that they have both the ability to make choices regarding the direction of their actions, as well as the freedom to carry out these choices (Miclea, Porumb, Cotârlea, 2009). We mean: independence; self-management skills.

2. Methodology

For each of these 10 dimensions, a set of items was formulated in the form of statements. In total, 166 items were identified distributed in an approximately equal number for each dimension.

Data were collected from 32 participants to evaluate the proposed statements for the items. They evaluated each statement, having specific definitions provided for each of the 10 mental processes involved in the development of entrepreneurship skills: motivation, creativity, cognitive skills, leadership, future, communication, openness, maturity, conscientiousness, autonomy. The selected evaluators are educational experts with a background in psychology, randomly chosen from a known population of specialists. Subsequently, the items evaluated by the expert evaluators were included in the initial pretest questionnaire that was administered to a number of 176 study participants. The questionnaire contained a total of 166 statements for which the respondents had to express their agreement/disagreement on a 7-point scale. 176 students participated in completing the questionnaire regarding the assessment of entrepreneurial potential. The investigated batch has the following characteristics: 49 students from the first year of studies, 39 students from the second year of studies, 37 students from the third year, 25 students from the fourth year, 24 students from the first year of the master's degree and 2 students from the second year of the master's degree. From a gender perspective, 101 female students and 74 male students participated. Regarding the age of the respondents, more than 60% i.e. 115 subjects are aged between 20 and 25 years. For this stage of analysis of the fidelity and validity of the entrepreneurial potential evaluation tool, the formed group is balanced and representative of the target population. The participants were selected based on a simple random sampling procedure (Opariuc-Dan, 2009) from the list of students of the “Gheorghe Asachi”

Technical University in Iași who attend the courses of the Department for Teaching Staff Training or participate in activities from the projects carried out in the university.

3. Presentation of Results

3.1.1. Reviewer Agreement Analysis

The purpose of the statistical analysis was to establish the belonging of each formulated item to the proposed behavioral category. Thus, the statistical operations performed determined whether some items are excluded, whether each dimension has statistical consistency and the items measure exactly what we assumed in the construction of the instrument.

For the analysis of inter-expert agreement, the Fleiss kappa coefficient was calculated to assess the agreement between multiple participants. To analyze the significance of the coefficient, the interpretation model detailed by Altman (1999) was used. Agreement and strength of agreement were analyzed for each of the psychological processes proposed for assessment. The table below shows these analyses.

Tabelul 1

Psychological dimension	K Value	Power of agreement
Motivation	.86	Very good
Creativity	.85	Very good
Cognitive skills	.78	Good
Leadership	.78	Good
Vision of the future	.85	Very good
Communication	.85	Very good
Openness to opportunities and initiative	.83	Very good
Maturity	.84	Very good
Conscientiousness	.86	Very good
Personal autonomy	.86	Very good

Coefficients range from *good* to *very good*, indicating strong interrater agreement on the extent to which detailed statements directly measure the indicated psychological processes. Following this analysis, the proposed questionnaire for the assessment of entrepreneurial potential acquired the necessary form for the next stage of testing on the student group.

3.1.2. Analysis of the results of the investigated batch of students

For each set of skills, internal *consistency* and *factor analysis* are analyzed using indicators specific to internal structure analysis. Regarding the factor analysis for each set of psychological characteristics regarding competencies, the extent to which a one-dimensional solution *satisfactorily* represents each set of statements was analyzed.

Cronbach's Alpha coefficient was used for consistency analysis, for which a minimum level of .69 is acceptable to determine a confidence that the statements used measure what they intended. Additionally, the proportion of the proposed factors and the number of solutions in the proposed factors are analyzed, as well as the extent to which the statements load sufficiently in the proposed factors.

Tabelul 2

Dimensions	Coefficient Alpha Cronbach primary analysis	Coefficient Alpha Cronbach secondary analysis	Level value	Observations
Motivation	.85	-	Very good	-
Creativity	.85	-	Very good	-
Cognitive skills	.76	-	Good	-
Leadership	.64	.75	Good	Eliminate statements 1, 3
Vision of the future	.76	-	Good	-
Communication	.83	-	Very good	-
Openness to opportunities and initiative	.80	-	Good	-
Maturity	.70	.74	Good	Eliminate statement 8
Conscientiousness	.78	-	Good	-
Personal autonomy	.83	-	Very good	-

From the list of dimensions proposed for only two of them, following the internal consistency analysis, it was proposed to remove the statements. Thus, for the *leadership* dimension, it is recommended to remove two statements, and for the *maturity* dimension, one statement is removed, according to the observations in the table. For all other statements, within the two dimensions, internal consistency is good or very good, indicating that the statements measure what they purport to measure in both the primary and secondary analyses.

For the other eight dimensions, no statements were proposed to be removed. Internal consistency for this set of statements is very good, indicating that the statements measure what they purport to measure. No secondary analysis was required because no statements were removed from the main set.

Factor analysis with Varimax rotation and Principal Components extraction method were used to analyze the structure of the questionnaire. For each of the components, the following characteristics were analyzed: determinant coefficient (positive and greater than .0001 to eliminate the possibility of multicollinearity), Kaiser-Meyer-Olkin coefficient (minimum 0.5), Bartlett's sphericity test (minimum .50, χ^2 (df) , $p < .05$ significant) and an Eigenvalue above 1. Additionally, the proportion of the proposed factors and the number of solutions in the proposed factors are analyzed, as well as the extent to which the statements load sufficiently in the proposed factors. For each set of psychological characteristics regarding competencies, it was

analyzed to what extent a one-dimensional solution satisfactorily represents each set of statements as theoretically proposed. For each set of statements the following were analyzed and concluded:

Tabelul 3

Dimensions	Determinant	Kaiser - Meyer Olkin	Bartlett	Eigenvalue 1 factor	Explained percentage unidimensional solution	Observations
Motivation	.002	.85	1046,40 (136), p <.001	5.04	36.02%	Factor analysis indicates a 3-factor solution.
Creativity	.001	.88	1457.84 (136), p <.001	7.02	42.52%	The percentage is a good one, but the Determinant coefficient indicates multicollinearity.
Cognitive skills	.001	.79	1100 (153) p<.001	4.52	25.15	Factor analysis indicates a multidimensional solution, minimum 4 factors.
Leadership	.004	.87	1688 (136) p<.001	7.02	41.30	The percentage is acceptable for a one-dimensional solution.
Vision of future	.003	.80	971.15 (105) p<.001	4.85	32.38%	Factor analysis indicates a multidimensional solution with 4 factors.
Communication	.001	.87	1517.62 (171) p<.001	6.74	35.47%	The Determinant Coefficient indicates multicollinearity, and the factor analysis a multidimensional solution with 4 factors.
Openness opportunities	.001	.84	1259.008 (153), P<.001	5.82	32.56%	The Determinant Coefficient indicates multicollinearity, and the factor analysis a multidimensional solution with 4 factors.
Maturity	.003	.81	974.71 (120) p<.001	5.03	31.45%	Factor analysis indicates a multidimensional solution
Conscientiousness	.001	.87	1413.78 (136) p<.001	6.52	38.39%	Factor analysis indicates a unidimensional solution with 3 factors and multicollinearity.
Autonomy	.001	.83	1410.82 (105) p<.001	5.73	38.21%	Factor analysis indicates a unidimensional solution with 3 factors and multicollinearity.

For all 10 dimensions analyzed, the Determinant coefficient is suitable, above .001, it does not indicate multicollinearity, it is above the value indicated as suitable. The Kaiser-Meyer-Olkin coefficient is appropriate; it is above the minimum value of .50. Bartlett's test of sphericity has an appropriate value, it is above .50 and the chi-square test is significant.

For *Motivation*, the one-dimensional solution has an Eigenvalue above 1 (5.04) and explains a variance of 36.02%. Factor analysis indicates a multidimensional solution with 3 factors. Of the 17 statements, 2 have an inappropriate loading value; it is recommended to revise, eliminate or propose more factors specific to this set of statements within the motivation competency.

For *Creativity* the one-dimensional solution has an Eigenvalue of over 1 (7.02) and explains a variance of 42.52%. Factor analysis indicates a multidimensional solution with 4 factors. Of the 17 statements 2 have a low match value and it is recommended to eliminate, revise or propose a multidimensional solution.

For *Cognitive skills* the unidimensional solution has an Eigenvalue of over 1 (4.52) and explains a variance of 25.15%. Factor analysis indicates a multidimensional solution with 4 factors. Of the 18 statements, 11 are proposed for revision, matching in another factor or elimination as they have a very low loading in the one-dimensional solution, below the values proposed as suitable.

For *Leadership* the one-dimensional solution has an Eigenvalue of over 1 (7.02) and explains a variance of 41.30%. Factor analysis indicates a multidimensional solution with 4 factors. Graphically, the analysis indicates a multidimensional solution. Of the 17 statements, 2 have a low loading value in the one-dimensional solution, are proposed to be removed, revised, or proposed for another dimensional structure of the instrument.

For *Vision of future* the one-dimensional solution has an Eigenvalue of over 1 (4.85) and explains a variance of 32.38%. Factor analysis indicates a multidimensional solution with 4 factors. Of the 15 statements, 4 have a low loading value in the one-dimensional solution, are proposed to be removed, revised, or proposed for another dimensional structure of the instrument.

For *Communication* the one-dimensional solution has an Eigenvalue of over 1 (6.47) and explains a variance of 35.47%. Factor analysis indicates a multidimensional solution with 4 factors. Of the 19 statements, 6 have a low loading value in the one-dimensional solution, are proposed to be removed, revised, or proposed for another dimensional structure of the instrument.

For *Openness to opportunities* the one-dimensional solution has an Eigenvalue above 1 (5.82) and explains a variance of 41.30%. Factor analysis indicates a multidimensional solution with 4 factors. Of the 18 statements, 7 have a low loading value in the one-dimensional solution, are proposed to be removed, revised, or proposed for another dimensional structure of the instrument.

For *Maturity*, the one-dimensional solution has an Eigenvalue above 1 (5.03) and explains a variance of 31.45%. Factor analysis indicates a multidimensional solution with 4 factors. Out of the 16 statements 7 have an inappropriate factor loading value, it is recommended to remove or revise the internal structure of the set of statements.

For *Conscientiousness*, the unidimensional solution has an Eigenvalue of over 1 (6.52) and explains a variance of 38.39%. Factor analysis indicates a multidimensional solution with 4 factors. Of the 17 statements 5 have an inappropriate value, it is recommended to eliminate, revise or propose a multidimensional factorial solution.

For *Autonomy* the one-dimensional solution has an Eigenvalue of over 1 (5.73) and explains a variance of 38.21%. Factor analysis indicates a multidimensional solution with 3

factors. Of the 15 statements 3 have an inappropriate value, it is recommended to revise, eliminate or propose a multidimensional structure of this set of statements.

4. Conclusions

The internal consistency analysis of an instrument is a method of verifying its fidelity. Fidelity represents the precision, consistency and stability of the measurement made by the test. An instrument has a high degree of fidelity, if applied to the same subjects, under varied conditions; it leads to the same answers or very close answers. In this study, the internal consistency and factor analysis of the internal structure of each set of skills were analyzed, according to the proposed theoretical model. For each set of skills, the internal consistency was analyzed using the Alpha Cronbach coefficient and the factor analysis using the indicators specific to the analysis of the internal structure: the determining coefficient; Kaiser-Meyer-Olkin coefficient; the Bartlett sphericity test; and an Eigenvalue above 1. Cronbach's Alpha coefficient was used for consistency analysis, for which a minimum level of .60 is acceptable to determine a confidence that the statements used measure what they intended to measure.

Cronbach's Alpha index for all 10 dimensions is well above the minimum threshold of 0.60. Therefore, the internal consistency for each set of statements is good or very good, indicating that the statements measure what they set out to measure.

Additionally, the proportion of the proposed factors and the number of solutions in the proposed factors were analyzed, as well as the extent to which the statements load sufficiently in the proposed factors.

For each set of psychological characteristics regarding competencies, it was first analyzed to what extent a one-dimensional solution satisfactorily represents each set of statements as theoretically proposed. Thus, of the 166 items proposed for the 10 dimensions, it is recommended that 51 be removed or revised. The distribution of items for the 10 dimensions was balanced, with a minimum of 15 and a maximum of 19 items/dimension.

Dimensions such as *motivation, creativity, leadership, vision of the future, conscientiousness, autonomy* were best described with the help of the proposed items, having a small number of statements that require revision or discarding them. Those that require rethinking of the proposed items are: *cognitive skills, communication, openness to opportunities and maturity*. For these, a relatively large number of statements were identified that in reality did not measure what we set out to do. For example, for the *cognitive skills* dimension, the percentage of items that require revision is over half. In the others, the percentage is close to half.

In the last stage of the study, only the items for which factor loadings below 0.60 were obtained will be reviewed, in order to arrive at the final version of the questionnaire.

It is recommended to redo the factor analysis using only statements that load appropriately on a single factor, or to review the internal structure of each set of statements, as the factor analysis on each competency indicates a multidimensional structure.

Based on these data, we conclude that all 10 dimensions proposed for the final model are relevant for measuring the entrepreneurial potential of young people. This perspective of the existence of an entrepreneurial potential was also presented by Brixy&Sternberg &Stüber who claim that the willingness of young people to get involved in an entrepreneurial activity is a determining factor resulting from specific personality traits. Through this study we tried to highlight the fact that there is a specific predetermination of certain aspects of personality that can lead a young person to make the decision to become an entrepreneur. We believe that along with these specific aspects of a potential native, an important role is also played by the

professional training system (a fact that is also presented by Seidahmetov & Ibraimova & Yesbolova & Mergenbayeva & Zhadigerova & Ahelova, 2014).

The following steps are aimed at revising the items that do not measure exactly what we proposed according to the dimensions, carrying out the appropriate statistical analyzes so that we can complete the questionnaire for identifying the entrepreneurial potential of young people.

Note: the authors' contributions to the creation of the material are equal.

This study was carried out as part of the project *Developing the entrepreneurial culture of engineering and architecture students by creating a network of entrepreneurship training centers - AntreprenorIng*, project co-financed from the Human Capital Operational Program 2014-2020, POCU/379/6/21, the activity being carried out within the Gheorghe Asachi Technical University in Iași.

Bibliography

1. ALBU, M. (2017). *Un nou instrument pentru evaluarea deschiderii (Chestionarul D)* [on-line], 147-172. Disponibil: <https://fdocumente.com/document/un-nou-instrument-pentru-evaluarea-deschiderii-2017-6-albupdf-3-un-nou-instrument.html?page=21>.
2. ALTMAN, D. (1999). Statistics in the medical literature: 3. In: *Statistisc in Medicine* [on-line], 18, nr. 4. Disponibil: [https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/\(SICI\)1097-0258\(19990228\)18:4%3C487::AID-SIM106%3E3.0.CO;2-J](https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/(SICI)1097-0258(19990228)18:4%3C487::AID-SIM106%3E3.0.CO;2-J).
3. BOAGHE, D. (2020). *Factori determinanți ai comportamentului antreprenorial al tinerilor* [on-line]. Disponibil: https://irek.ase.md/xmlui/bitstream/handle/1234567890/891/Boaghe_D_SIMPOZION_19_20_iunie_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
4. BRIXY, U., STERNBERG, R., STÜBER, H. (2008). *From potential to real entrepreneurship* [on-line]. Disponibil: SSOAR (Social Science Open Access Repository) https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/30770/ssoar-2008-brixy_et_al-from_potential_to_real_entrepreneurship.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-2008-brixy_et_al-from_potential_to_real_entrepreneurship.pdf.
5. COLE, G. A. (2004). *Management Theory and Practice*, 6th Edition. London: Thomson Learning Bedford Row.
6. DUMITRU, Gh. (1998). *Comunicare și învățare*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
7. KRUEGER, N. F., BRAZEA, D. V. (2018). *Potencial empreendedor e empreendedores em potencial*. In: *Revista de Empreendedorismo e Gestão de Pequenas Empresas* [on-line], 7, nr. 2, 201-226. Disponibil: [blob:https://regepe.org.br/6a642f26-e386-4e42-8128-7ca0a0c8c6e4](https://regepe.org.br/6a642f26-e386-4e42-8128-7ca0a0c8c6e4).
8. GUILFORD, J. P. (1980). *Cognitive Styles: What Are They?*. In: *Educational and psychological Measurement*, 40, nr. 3, 715-735.
9. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/001316448004000315>
10. OPARIUC-DAN, C. (2009). *Statistică aplicată în științele socio-umane*. Cluj-Napoca: Editura ASCR.
11. MUNTEANU, A. (1994). *Incursiune în creatologie*. Timișoara: Editura Augusta.
12. GUILFORD, J. P. (1989). *Cognitive psychology's ambiguities: Some suggested remedies* In: *Psychological Review*.
13. MINTZBERG, H. (1994). *The Rise and Fall of Strategic Planning*. New Zork: Free Press.
14. MICLEA, M., PORUMB, M., COTÂRLEA, P., ALBU, M. (2009). *Cognitrom Assesment System*. Cluj-Napoca: Editura ASCR.
15. MINULESCU, M. (2018). *Manual ABCD-M*. Cluj-Napoca: Editura Sinapsis.

16. SEIDAHMETOV M., IBRAIMOVA S., YESBOLOVA A., MERGENBAYEVA A., ZHADIGEROVA G., AHELOVA, A. (2014). *Development of Entrepreneurial Potential of Students through System of Professional Education* [on-line]. Disponibil: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042814043754>.

17. SILLAMY, N. (2000). *Dicționar de psihologie Larousse*. București: Editura Univers enciclopedic.

CZU 620.9(478)

STRATEGII DE SUCCES ÎN ADAPTABILITATEA SECTORULUI ENERGETIC DIN MOLDOVA ÎN VEDEREA ATINGERII SUSTENABILITĂȚII: PROVOCĂRI ȘI PERSPECTIVE

SUCCESSFUL STRATEGIES IN ADAPTABILITY MOLDOVA'S ENERGY SECTOR TO ACHIEVE SUSTAINABILITY: CHALLENGES AND PERSPECTIVES

Viorel CORBU⁵

Abstract: prezenta lucrare abordează adaptabilitatea sectorului energetic din Moldova în contextul crizei pandemice în vederea atingerii sustenabilității. Lucrarea prezintă o cercetare teoretico-metodologică a strategiilor de succes aplicate de sectorul energetic din Moldova în vederea adaptabilității lui la noile provocări aduse de pandemie. Totodată, o altă direcție a cercetării s-a axat pe identificarea provocărilor în atingerea sustenabilității sectorului energetic care tergîversează racordarea sistemului național la prevederile ODD. Astfel, metodologia cercetării s-a axat pe utilizarea diferitor metode precum: analiza, sinteza, inducția, deducția, abducția, abstracția științifică. În final, putem menționa că sectorul energetic din Moldova se confruntă cu probleme majore în vederea adaptării lui la noul context dificil, care implică acțiuni prompte, aplicarea strategiilor de succes din partea întreprinderilor energetice în vederea depășirii cu succes a tuturor problemelor.

Key Words: successful strategies, energy sector, adaptability, sustainability, energy enterprises

Introducere

În contextul crizei pandemice, sectorul energetic a fost nevoit să se adapteze dar și să identifice strategii de succes care l-ar ajuta să depășească provocările aduse de pandemie, dar și de acea criză energetică majoră care s-a agravat și mai mult, odată cu pandemia. Astfel, companiile din acest sector, sunt nevoite să identifice strategiile de succes care le-ar ajuta să depășească provocările să ofere servicii de calitate pentru consumatorii finali.

Conținut

Orice companie care pretinde a fi competitivă este obligată să fie flexibilă, adaptându-se rapid la noul context economic, valorificând oportunitățile de afaceri și identificând acele provocări care îi pot perturba echilibrul. În acest context, apare necesitatea de a planifica activitatea companiei utilizând cele mai eficiente strategii manageriale care ar contribui la poziționarea pe piață a companiei dar și la atingerea competitivității ei.

Literatura de specialitate abundă cu o pledoarie de studii efectuate de diverși cercetători din doemniul managementului strategic, unde sunt analizate eficiența diverselor strategii aplicabile în diferite contexte.

⁵ Doctorand, Academia de Studii Economice din Moldova, rednordvio@mail.ru

Cercetătorul Bryson (2004, p. 6). definește planificarea strategică ca „un efort de a produce decizii și acțiuni fundamentale care modelează și ghidează existența unei organizații, fapt ce o face ”mult mai larg decât programul, proiectul, bugetul, astfel, lanificarea strategică este o abordare „generală” care rezolvă cele mai grave probleme cu care se confruntă eficiența și eficacitatea pe termen lung a unei organizații.

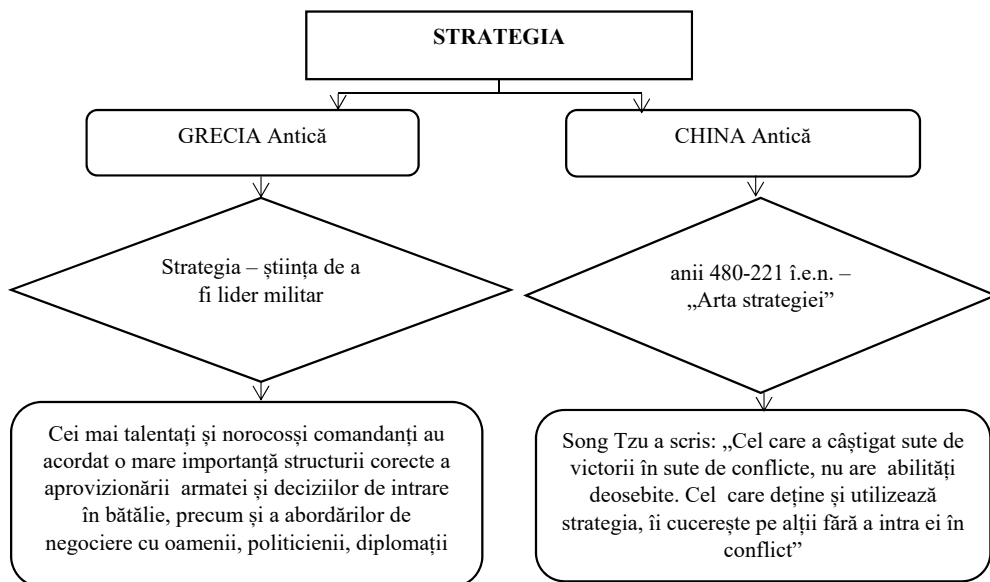
Utilizarea planificării strategice a crescut în mod rezonabil în ultimele decenii deoarece s-a recunoscut nevoia pentru a răspunde prompt la problemele emergente. Din nou, companiile trebuie să se adapteze la noi circumstanțe în schimbare și să se orienteze spre viitor, într-un mod hotărât, pentru a asigura viabilitatea continuă și a se adapta la mediul schimbător (Berman, West, Poister, Streib,).

Au fost postulate mai multe proceduri pentru efectuarea încercărilor de planificare strategică formală (Bryson), dar toți susținătorii planificării strategice pun accent pe nevoia de flexibilitate în modelarea procesului, pentru a se adapta noilor ircumstanțe și nevoilor organizației la un anumit moment.

Factorul de succes în efectuarea procesului de planificare strategică este formularea și implementarea cu succes a strategiei manageriale. Astfel, strategia managerială se desprinde drept verigă de bază în realizarea cu succes a procesului d elanificare strategică.

Efectuând o incursiune temporală în evoluția postulatelor referitoare la conceptul de strategie, putem contura faptul că conceptul dat s-a fundamentat din cele mai vechi timpuri, în Grecia și China antică, înaintea erei noastre, unde strategia era aplicată în domeniul apărării, militar, și presupunea în sine o știință care te învață arta de a fi un lider militar, de a obține victorii fără a intra în conflicte (figura 1.).

Figura 1. Esența evoluției abordărilor privind strategiile manageriale

Sursa: adaptat de autor

Odată cu trecerea timpului, literatura de specialitate abundă cu o multitudine de abordări ale definirii, rolului și importanței strategiei de afaceri și evidențiază necesitatea de a formula

strategii eficiente și de succes pentru a asigura oportunitatea companiilor de a obține poziții fruntașe pe piață în vederea atingerii competitivității.

Cele mai relevante abordări ale specialiștilor din domeniu, le-am sintetizat în tabelul 1.

Tabelul 1. Abordări conceptuale în definirea strategiei

Autor	Abordarea
J. Quinn	Strategia ar trebui: să conțină obiective clare, a căror realizare este decisivă pentru rezultatul general al situației create; susținerea inițiativei; se concentrează principalele eforturi la momentul potrivit; să asigure o astfel de flexibilitate a comportamentului, astfel încât să utilizeze un minim de resurse pentru a obține rezultate maxime;
H. Mintzberg	Definește conceptul unei strategii prin așa-numita combinație de 5 „P”: - strategie - un plan de acțiune; - strategie - poziționare, adică acțiuni care vizează depășirea adversarilor; - strategie - prioritizarea acțiunilor; - strategie - poziție în mediu înconjurător; - strategie – perspectivă.
F. Chandler	Strategia este „o definiție a principalelor obiectivelor și sarcinilor pe termen lung și aprobarea cursului de acțiune, distribuția resurselor necesare pentru atingerea acestor obiective”.
I. Ansoff	Evidențiază câteva caracteristici distinctive ale strategiei: - procesul de dezvoltare a strategiei nu se încheie cu nicio acțiune imediată. De obicei ajunge să se seteze direcții generale, a căror promovare asigură creșterea și consolidarea poziției firmei; - strategia formulată ar trebui să fie folosită pentru dezvoltarea de proiecte strategice folosind metoda de căutare. Rolul strategiei în căutare este: mai întâi, concentrarea atenției asupra anumitor domenii sau oportunități, în al doilea rând, pentru a elimina toate celelalte oportunități ca fiind incompatibile cu strategia; - necesitatea acestei strategii dispare imediat ce cursul real al evenimentelor aduce organizația la dezvoltarea dorită; - la formularea strategiilor, nu se pot anticipa toate oportunitățile care se vor deschide atunci când se elaborează activități specifice; - când vor fi disponibile informații mai exacte, validitatea strategiei primare poate fi pusă la îndoială.
Floyd	Executarea strategiei este activitatea managerială care aliniază acțiunile organizaționale cu intențiile sau planurile strategice
Cespedes	Executarea sau implementarea strategiei implică o bună planificare care cuprinde alocarea resurselor și rezolvarea problemelor operaționale.
Hrebiniak, Joice	Implementarea strategiei este o secvență de intervenții privind în structura organizațională a companiei
Kotler	Execuția strategiei este procesul care schimbă planurile în atribuirea acțiunilor și se asigură că astfel de atribuiri sunt implementate într-un mod eficient în vederea atingerii planurilor și obiectivelor declarate.
Bonoma	Executarea strategiei interconectează strategia schițată de realitatea pieței
Favaro	Implementarea strategiei constă în implementarea tuturor deciziilor și activităților necesare strategice în realitate.

Sursa: adaptat în baza abordărilor cercetătorilor

Interpretând abordările oferite de cercetători privind definirea și rolul strategiei manageriale în cadrul companiei, putem identifica importanța demersului de formulare și implementare a strategiei în cadrul unei companii care constă în realizarea multitudinilor de

intervenții în managementul companiei în vederea transformării obiectivelor, resurselor, structurii și culturii organizaționale în vederea atingerii demersurilor strategice ale companiei.

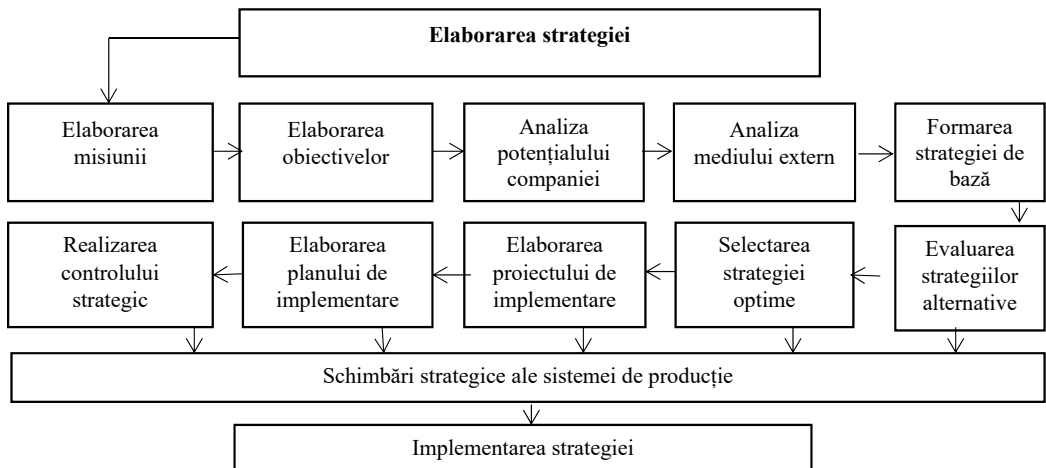
În opinia noastră, strategia este un demers strategic complex de formulare a obiectivelor, misiunii și viziunii organizaționale precum și a politicilor și acțiunilor de realizare a lor, în contextul unui mediu dinamic și turbulent, care ajută companiile să-și atingă un nivel sporit de competitivitate strategică pe piață.

Procesul de elaborare a unei strategii manageriale implică eforturi majore din partea managerului de vârf, deoarece, este necesar să se facă o evaluare a situației curente, a obiectivelor, resurselor și potențialului companiei, în contextul atingerii obiectivelor strategice ale companiei cu selectarea celor mai eficiente demersuri.

Schematic, procesul de elaborare a strategiei este reprezentat în figura 3.

Din datele figurii, putem contura mai multe etape importante care se pliază armonios și contribuie la procesul de elaborare a unui strategii de afaceri. Fiecare dintre aceste etape contribuie la ilustrarea eforturilor companiei în vederea adaptării la mediul extern dinamic și turbulent. Eforturile de realizare a strategiei sunt acompaniate de multitudinea de efecte benefice care sunt aduse de procesul de implementare a unei strategii de succes în cadrul afacerii. Acest demers este răsplătit prin poziționarea strategică pe piață, asigurarea unei game sortimentale atractive și jonglarea cu cele mai relevante strategii în vederea atragerii și fidelizării clienților.

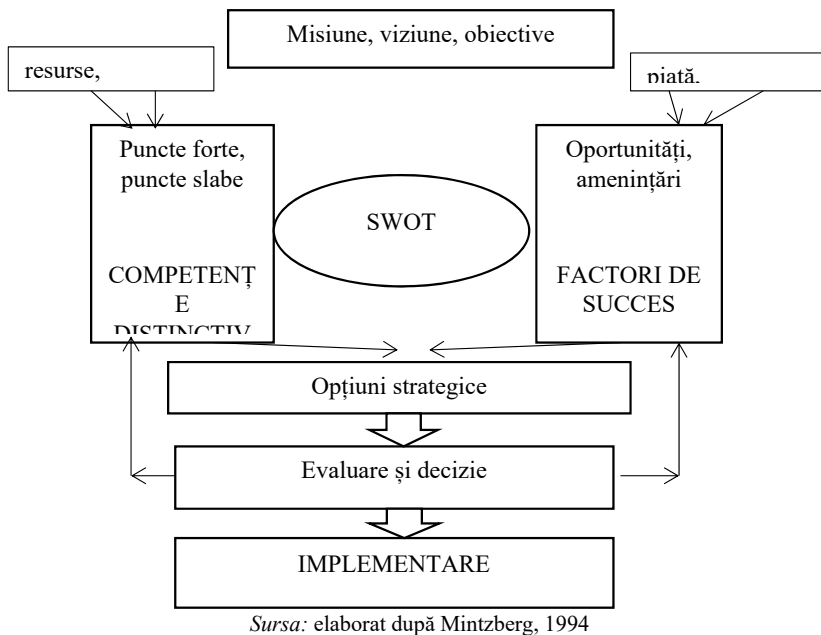
Figura 3. Etape de elaborare a strategiei manageriale

Sursa: elaborat de autor

Pe de altă parte, cercetătorul Mintzberg, identifică o serie de etape necesare pentru a putea fi realizat procesul de planificare strategică a unei companii. În figura 4. am redat procesul schematic de realizare a planificării strategice în cadrul unei întreprinderi.

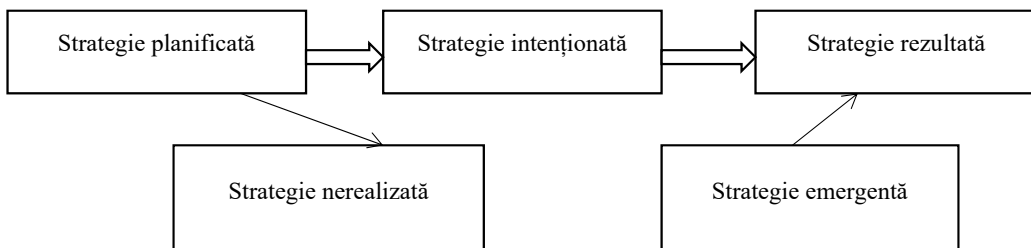
Figura 4. Procesul de planificare strategică în cadrul unei întreprinderi

Analizând abordarea lui Mintzberg cu privire la planificarea strategică, se observă că ea implică un proces dinamic de anticipare a anumitor aspect de evoluție a pieței, de evaluare a situație interne a întreprinderii dar și de identificare a alternativelor de dezvoltare în contextul factorilor de mediu care pot avea o influență pozitivă sau negativă. Acest proces are la bază analiza SWOT care ajută întreprinderea de a se autoevalua și de a identifica care sunt punctele forte, slabe, oportunitățile dar și amenințările care pot să o lovească.

Pe de altă parte, există și modelul de abordare modernă a planificării strategice care se rezumă la următoarele activități redate schematic în figura 5.

Figura 5. Abordarea modernă cu privire la procesul de planificare strategică

Sursa: elaborat după Mintzberg, 1994

În baza analizei figurii 5, se poate observa că deși pare a fi simplu, acest model este unul complex, deoarece el se fundamentează pe o analiză și pe adaptarea unor decizii manageriale.

Acest model este asemeni ideii de management ca artă, iar abordarea tradițională ca management ca știință. astfel, putem concluziona că adordarea clasică este una mai rigidă, ea stabilește niște noțiuni strcte, un model perfect care ar trebui să îl urmeze firmele, pe când abordarea modenă este una realistă și arată cum firmele din zilele noastre, activând într-un mediu turbulent pot să realizeze o planificare strategică.

Literatura de specialitate, prin prisma multiplelor studii efectuate de către specialiștii din domeniu, abundă cu o multitudine de strategii care pot fi aplicate de către companii în funcție de misiune, viziune și opțiunile strategice selectate.

Astfel, făcând o scurtă retrospectivă a celor mai relevante studii efectuate în acest doemniu, și a strategiilor identificate de autori, am elaborat tabelul 2., fiind punctate abordările specialiștilor privind tipologia strategiilor aplicate de companii în diferite contexte social-economice, în funcție de diverși factori, identificând demersuri strategice viabile de atingere a ovbiectivelor strategice prestabilite.

Tabelul 2. Tipologia strategiilor după diverși autori

Autori	Tipologia strategiilor			
	Strategia de poziționare, violentă	Strategia de nișă	Strategia adaptivă	Strategia de pionerat
M. Cnish	dorința organizațiilor de a domina piața prin productivitate internă ridicată și cheltuieli reduse	implică o reducere a sortimentului și volumul producției cu o atenție sporită ținând cont de calitatea producției (orientarea pe segmentele de pe piață)	vizează satisfacerea rapidă într-un de volum redus pe termen scurt a necesităților clienților	Orientează organizația privind implementarea rapidă de inovații radicale și la dezvoltarea pe piață cererii pentru produse și servicii noi
M. Porter	Strategia lider prin cost	Strategia de focusare	Strategia de diferențiere	Strategia de focusare pe noi produse
I. Ansoff	Strategia de maximizare a cotei de piață	Strategia de dezvoltare a pieței	Strategia de dezvoltare a produselor	Strategia de diversificare
A Thompson	Strategia lider prin cost	Strategia de concentrare	Strategia de diferențiere	Strategia prețului atractiv
G. Hamel, C. Prahalad	<i>Strategia de poziționare concurențială</i>	<i>Strategia competențelor fundamentale pe produse</i>	<i>Strategia competențelor fundamentale unice prin optimizarea structurii</i>	<i>Strategia competențelor fundamentale prin optimizarea volumului</i>

Sursa: elaborat în baza abordărilor autorilor

Din datele tabelului, putem contura că speciliștii din domeniul managementului strategic identifică o multitudine de strategii în funcție de interesele și viziunile companiei și orizontul de timp luat în calcul. Strategiile sunt clasificate în funție de viizunile companiei asupra afacerii și a

portofoliului său de produse și se clasifică în funcție de 4 viziuni fundamentate: strategia de poziționare, de nișă, adaptivă și de pionerat. Considerăm, că fiecare companie este obligată în funcție de propriile necesități să-și identifice strategii manageriale fundamentate care i-ar asigura o prestație impecabilă pe piață și posibilitatea de atingere a competitivității.

Concluzii

Deși există o multitudine de strategii diferite care pot fi aplicate de companii în vederea adaptării la noul context, considerăm că cea mai oportună strategie care merită de a fi implementată în contextul pandemiei este strategia adaptivă, de inovare, prin intermediul căreia companiile reacționează rapid la schimbările de pe piață, se adaptează și geenrează noi soluții eficiente care le-ar ajuta să depășească provocările și să-și dezvolte avantaje competitive strategice. Inovarea prin intermediul adaptării, este un traseu eficient spre asigurarea și sporirea competitivității companiilor.

Bibliografie

1. ANSOFF, I. H, DECLERCK, R. P., HAYES, R. L. (1976). *From Strategic Planning, to Strategic Management*. New York: John Wiley & Sons.
2. BRYSON, J. (2004). *Strategic Planning for Public and Nonprofit Organizations: A Guide to Strengthening and Sustaining Organizational Achievement*, 3rd Edition.
3. KAPLAN, R. S., NORTON, D. P. (2004). *Strategy Maps: Turning Intangible Assets into Tangible Results*. Boston, MA: Harvard Business School Press.
4. MINTZBERG, H.(2004). *Managers, not MBAs: A hard look at the soft practice of managing and management development*. Berrett-Koehler Publishers.
5. THOMPSON, A. A., STRICKLAND, A. J. (2003). *Strategic management: Concepts and cases*. New York: McGraw-Hill.
6. ХАМЕЛ, Г. *Конкурируя за будущее. Создание рынков завтрашнего дня* [Текст] / Г. Хамел, К. К. Прахалад. – Москва: Олимп-Бизнес, 2002.
- ПОРТЕР, М. *Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов* [Текст] / М. Портер. – Москва: Альпина Бизнес Букс, 2005.

CZU 338.121(478):004

ADAPTABILITATEA IMM DIN MOLDOVA ÎN CONTEXT POST PANDEMIC: DIGITALIZAREA UN VECTOR ÎN ATINGEREA SUSTENABILITĂȚII

ADAPTABILITY OF SME IN MOLDOVA IN A (POST) PANDEMIC CONTEXT: DIGITALIZATION A VECTOR IN ACHIEVING SUSTAINABILITY

Octavian COZNIUC⁶

Abstract: *Pandemia a dat peste cap modelele de business ale întreprinderilor mici și mijlocii, a impus întreprinderile să-și caute noi soluții în atingerea succesului pe piață. Pandemia ne-a învățat că totul este în*

⁶ Doctorand, Academia de Studii Economice a Moldovei, ocozniuc@yahoo.com

schimbare, că societatea trebuie să se adapteze mereu la noile contexte social-economice. În contextul pandemiei o bună parte dintre IMM din Moldova au căutat rapid soluții de succes în depășirea efectelor drastice ale crizei asupra activității lor. În acest sens, o bună parte dintre întreprinderi, au aplicat strategii de succes, care le-au ajutat să reziste pe piață. În prezenta lucrare a fost efectuată o retrospectivă a modelelor aplicate de IMM din Moldova în adaptabilitatea lor în context post pandemic. Metodologia cercetării s-a focusat pe utilizarea următoarelor metode: analiza, sinteza, inducția, deducția, abducția, documentarea. În concluzii, reiterăm că orice IMM care dorește să rămână pe piață în condiții de criză are nevoie să se adapteze noului context, să identifice noi strategii de succes în vederea atingerii performanțelor organizaționale. Adaptabilitatea reprezintă o competență de succes în atingerea sustenabilității în cadrul IMM din Moldova, dar și o părghie eficientă în atingerea sustenabilității.

Key Words: *adaptability, sustainability, small and medium enterprises, strategy, pandemy*

Introducere

În contextul pandemiei, IMM-urile au fost cel mai drastic lovite de efectele extrem de negative care s-au manifestat drept urmare perturbărilor generate sistemului managerial al IMM-urilor. Astfel, fiecare IMM în parte a fost nevoit să-și redimensioneze activitatea, să realoce resurse, dar, în același sens, să identifice măsuri eficiente de depășire a provocărilor aduse de pandemia covid-19. Fiecare companie a ales strategiile pe care le consideră cele mai relevante,

Conținut

Secolul XXI marchează epoca exploziei cunoașterii, o epocă marcată de o abundență informațională. În această eră a exploziei cunoașterii și informații, companiile trebuie să țină pasul cu schimbările tehnice, științifice, tehnologice, politice, sociale, culturale și în special cu procesul de globalizare, unde efortul continuu ar trebui să fie direcționat spre actualizarea cunoștințelor și educarea personalului profesionist pentru rezolvarea provocărilor cu care se confruntă companiile.

Odată cu creșterea abundenței informaționale, companiile devin dependente de implementarea de noi schimbări în sistemul managerial. Schimbarea tehnologiei cauzează schimbarea naturii locurilor de muncă. Tehnologiile informaționale înlocuiesc locurile de muncă și modifică drastic cerințele față de ele.

Tehnologiile informaționale se referă la procesul de cunoaștere și metodele sale de aplicare, procesare, transfer și realizare de informații. Sistemul informațional include colectarea, organizarea, stocarea, publicarea și utilizarea informației sub formă de sunet, imagine grafică, text, număr, ... folosind computerul și instrumentele de telecomunicații (Pascari, 2021).

Schimbările importante rezultate din sectorul tehnologiilor informaționale, au devenit sursa modificărilor de bază în managementul afacerilor. Cele mai importante schimbări au rădăcini în faptul că tehnologia le-a permis managerilor să accentueze informațiile necesare și să monitorizeze munca angajaților săi (Oprea, Airinei, Fotache, 2002).

În ultimii ani cercetările din domeniul managementului, amplifică importanța tehnologiilor informaționale pentru succesul afacerilor.

În anul 1998, o cercetare realizată de institutul Nolan-Norton a arătat că utilizarea tehnologiilor informaționale în management este redată de calitatea noilor metode manageriale aplicate (Pascari, 2021).

După părerea D. Dănăiață, 1998, tehnologiile informaționale oferă mai multe avantaje pentru lumea afacerilor, cum ar fi viteza de operare, stabilitatea și compatibilitatea datelor, promovând eficiența organizației și îmbunătățind productivitatea, controlând procesele interne (Dănăiață, 1998).

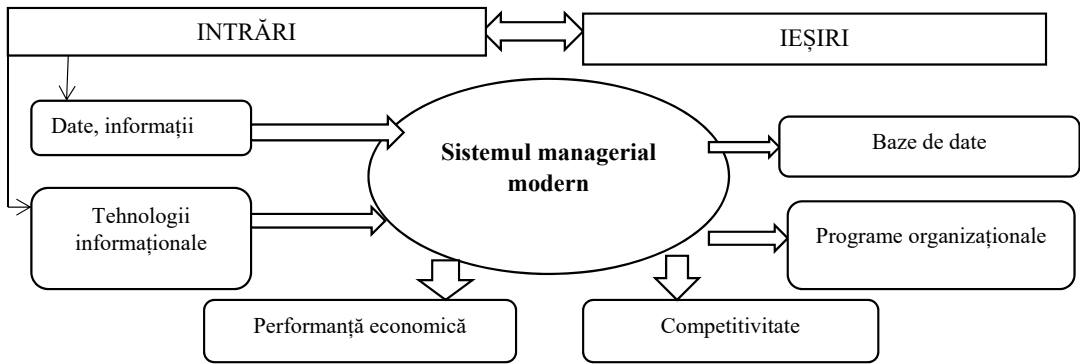
Totodată, cercetătorii D.Oprea, D. Airinei, M. Fotache, 2002, apreciază că tehnologiile informaționale rămân un instrument care face schimbări în natura muncii, integrează îndatoririle

organizaționale și contribuie la stimularea competitivității organizaționale (Oprea, Airinei, Fotache, 2002).

Utilizarea tehnologiilor informaționale poate reduce costurile de tranzacționare prin prisma tranzacțiilor electronice de date și baze de date partajate, poate elimina intermediarii în procesele organizaționale. Utilizarea computerelor și a echipamentelor de comunicații, poate fi exploatat în comun din date, audio, imagini, sunet și chiar video.

Schematic, sistemul management modern este redat în figura 1.

Figura 1. Rolul tehnologiilor informaționale în atingerea performanței economice

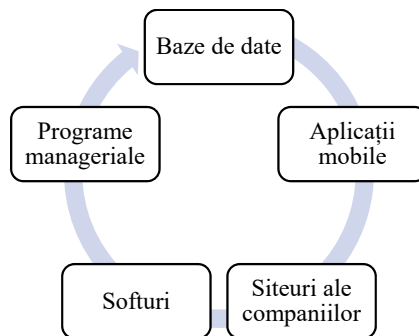

Sursa: elaborat de autor

Potrivit datelor figurii 1., putem observa că companiile care aplică tehnologiile informaționale în afaceri, ating un nivel ridicat al performanței economice și tind să atingă competitivitatea prin formarea de avantaje competitive strategice.

Principalele tehnologii informaționale care pot fi aplicate în cadrul întreprinderilor diferă de la o companie la alta, de la o țară la alta. Însă, totuși cele mai importante tehnologii informaționale sunt redate în figura 2.

Figura 2. Principalele tehnologii informaționale aplicate în management

Sursa: elaborat de autor

Cele mai moderne tehnologii informaționale care sunt aplicate de către companiile din întreaga lume sunt: aplicațiile mobile, softuri, programe, baze de date, siteuri interactive, etc., care ajută companiile să anticipeze dorințele clienților, să aplice un management relațional și să devină întreprinderi competitive.

Actualmente economiile naționale sunt afectate de schimbări rapide care afectează sinergic toate subdomeniile de activitate. Aceste evoluții se datorează schimbării paradigmei, de la economia bazată pe producție în una bazată pe informații.

Pe de altă parte, globalizarea afacerilor implică mutații majore în activitatea companiilor. Piețele naționale au fost influențate de întreprinderile străine și internaționale (multinaționale). Companiile comerciale, încercând să supraviețuiască și să mențină concurența cu alte țări și companii, trebuie să introducă schimbări rapide în paradigmele manageriale.

Un instrument util care a fost aplicat în cadrul companiilor este tehnologia informațională care a modificat sistemul managerial al întreprinderilor infiltrând un nou instrumentar managerial axat pe atingerea succesului și eficientizarea proceselor.

Fără îndoială, managerii au un rol fundamental în conturarea demersului de dezvoltare a organizațiilor unde tehnologiile informaționale s-au dovedit a avea un impact decisiv asupra succesului afacerilor și în atingerea performanței organizaționale

Cu toate acestea, este clar că IT-ul, prin crearea unui spectru larg de informații care înregistrează cele mai mici evenimente și informații, ajută managerii să ia decizii și să planifice prin analiza datelor actualizate pentru a-și face un viitor luminos pentru ei și organizația lor.

Tehnologiile informaționale permit managerilor să controleze rapid și să coordoneze performanța organizației cu conducerea printr-un feedback rapid și solidaritate, folosind procesul rapid de informare.

În general, realizarea corectă și precisă a tehnologiei informației pare a fi dificilă. În 1980, computerul a fost singura tehnologie care era identificată ca tehnologia informației. În prezent, IT a devenit ca o umbrelă care include un grup de echipamente, servicii, funcții, și tehnologii de bază.

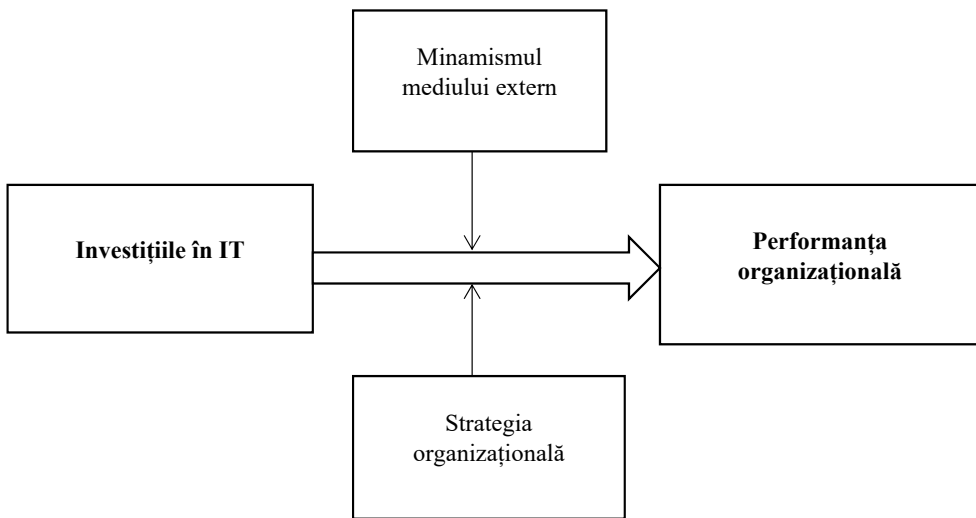
Tehnologia informației definită de Asociația SUA pentru Tehnologia Informației (ITA) este „o tehnologie care studiază, proiectează, dezvoltă, implementează, sprijină sau gestionează computerizat sisteme de informații, în special programe de calculator și hardware ” (Pascari, 2021).

Pe scurt, tehnologia informațională se ocupă de probleme precum utilizarea computerelor electronice și a software-ului pentru a transforma, stoca, proteja, procesa, transfera și prelucra informații în siguranță.

Tehnologiile informaționale reprezintă un instrument printre multe alte dispozitive pe care managerii le pot folosi în rezolvarea problemelor (Pîrcălab, 2021). Totodată, tehnologiile informaționale este o ramură a tehnologiei care face posibil studiul, utilizarea și procesul în domeniile stocare, manipulare, transfer, gestionare, control și pregătire automată a datelor folosind hardware, software și NetWare.

O cercetare denumită „tehnologia informației (IT) și performanța companiilor în SUA” a fost realizată de M.F. Lin și E. Richard. Cercetătorii au studiat rolul dinamicii mediului și investițiilor în IT în atingerea performanței organizaționale. Lin și Richard au ajuns la concluzia că, atunci când schimbările de mediu sunt mai mari, strategia companiei este mai activă și relațiile sunt mai strânse, investiția în IT are un efect mai puternic asupra performanței organizaționale (Pîrcălab, 2021). Modelul prezentat în această cercetare include o interdependență directă dintre investițiile realizate de către companie în sectorul IT și performanța organizațională a companiei (figura 3.)

Figura 3. Relațiile dintre strategia IT și performanța organizațională

Sursa: elaborat în baza Ross, Weill, 2002

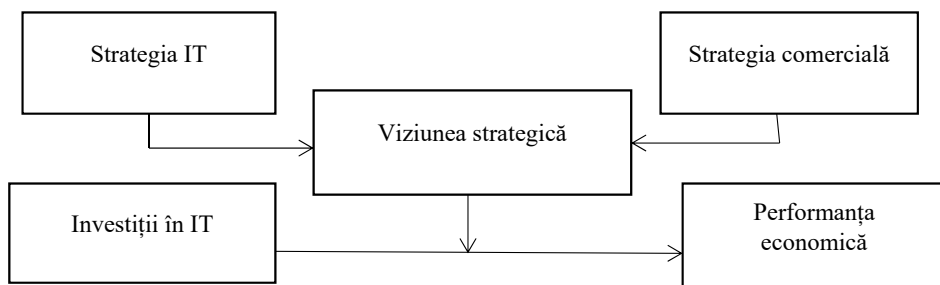
Investițiile în IT sunt măsurate prin costurile software și hardware precum și prin performanța economică a companiei, care este determinată de rentabilitatea activelor și rentabilitatea vânzărilor.

Mediul este, de asemenea, divizat în clienți, concurenți și guvern. Dinamica mediului include gradul de instabilitate în mediu. Cu atât mai complicat este mediul, cu atât sunt necesare mai multe informații și studii consistente (Șoim, 2021).

Totodată, o altă cercetare precum „impactul pârgheii coordonării strategice asupra investigațiilor în IT” care a fost realizată de cercetătorii B. Lewis și A. Byrd completează studiile care puntează strâns legătura dintre tehnologiile IT utilizate și performanța organizațională (Lewis, 2018). Acești cercetători au considerat contextul strategic ca variabilă de mediere în relația dintre performanța comercială și investigații în IT. Ei credeau că contextul și coordonarea strategiilor comerciale, strategia sistemelor informaționale, are un impact foarte important asupra relațiilor dintre investițiile în IT și performanțele comerciale ale companiilor.

Modelul prezentat în cercetarea realizată de B. Lewis și A. Byrd este redat în figura 4.

Figura 4. Modelul conexiunii dintre strategia IT și performanța managerială după B. Lewis și A. Byrd

Sursa: elaborat în baza B. Lewis și A. Byrd

Din datele figurii 4, conturăm impactul pozitiv al strategiei IT, a investițiilor în sectorul IT asupra performanței economice a companiilor. Astfel, studiile au demonstrat că odată cu sporirea investițiilor în sectorul IT, companiile devin mai competitive, mai atractive și mai performante.

Totodată, tehnologia IT, în ultimii ani a afectat decisiv procesele care se desfășoară în cadrul întreprinderii, ușurând și îmbunătățind procesul de stocare, prelucrare, transmitere a informațiilor în cadrul organizației.

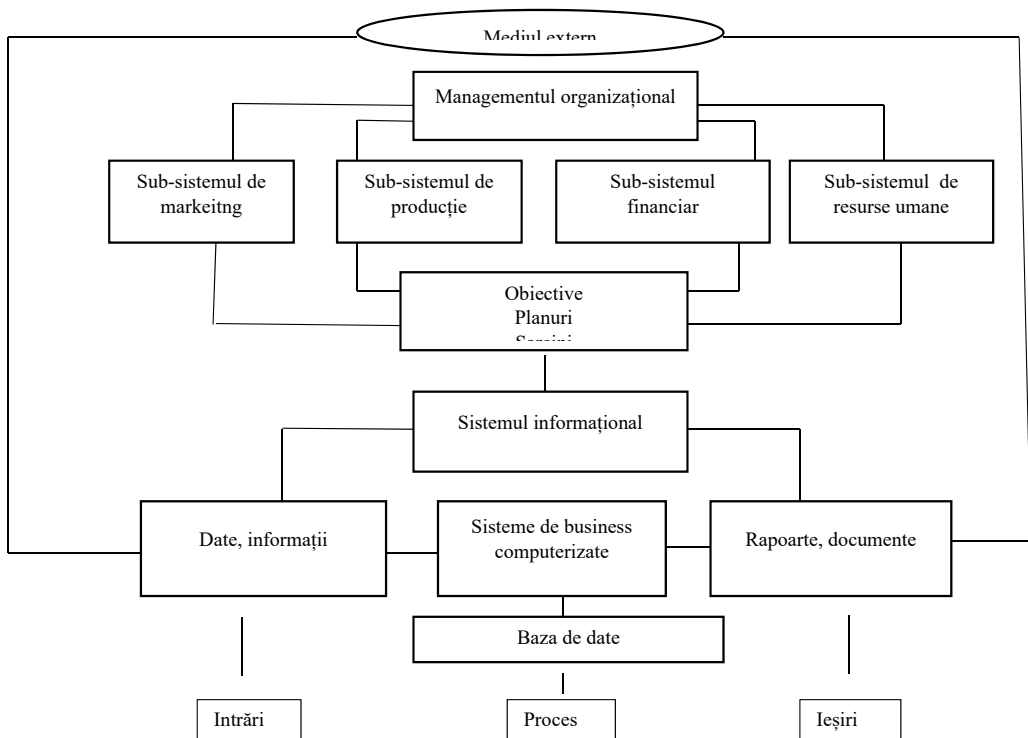
Astfel, managementul întreprinderilor fiind influențat de tehnologia IT, a suferit mutații importante în ultimii ani, prin apariția de noi metode care au fost infiltrate în toate subdiviziunile organizației.

Odată cu utilizarea tehnologiilor IT, sistemul managerial a fost transformat într-un sistem informațional de management care este redat schematic în figura 5.

Din datele figurii, putem observa deosebita importanță pe care o au tehnologiile informaționale în dinamizarea proceselor, eficientizarea procesului de stocare, transmitere a informației dar și oportunitățile de transformare a sistemului managerial în sistem informațional de management.

Totodată, putem remarca că odată cu mijlocul secolului XX, companiile din întreaga lume au început a utiliza tehnologiile informaționale într-un volum imens, dat fiind faptul multiplelor beneficii care sunt aduse de implementarea tehnologiile informaționale în cadrul companiilor.

Figura 5. Sistemul informațional de management

Sursa: elaborat în baza Pascari, 2021

Astfel, în anii 1960, companiile din SUA au început să utilizeze programe computerizate de programare a producției (MRP), care ajutau companiile să-și elaboreze planuri de producție în funcție de stocurile de materiale dar și în funcție de cererea parvenită din partea clienților.

Cercetătorul O. Wight a fost cel care a punctat importanța acestor programe de business integrate care pot contribui la atingerea eficienței și performanței organizaționale. Totodată, ideile lui O.Wight se regăsesc și astăzi ca fundament al programelor (MRP- manufacturing resource planning) (Șoim, 2021).

Esența modelului computerizat de business MRP rezidă în:

1. Comenzile sunt sortate, de exemplu, după prioritate sau după termenii de expediere.
2. Se formează un program de producție ținând cont de volumul necesar. De obicei este creat de grupuri de produse și poate fi folosit pentru a programa încărcarea capacităților de producție.
3. Pentru fiecare produs inclus în programul de producție, componentele produselor sunt „detaliat” la nivelul semifabricatelor, unităților și părților componente (Șoim, 2021).

Concluzii

În cele din urmă, putem menționa că, în secolul XXI, tehnologiile informaționale au transformat procesele manageriale, automatizând gestiunea afacerilor și contribuind la creșterea performanței organizaționale. Rolul tehnologiilor informaționale în mediul de afaceri este unul colosal de a ușura, îmbunătăți procesul de transmitere, stocare, procesare, planificare, evaluare a datelor, proceselor, funcțiilor. Studiile efectuate în acest domeniu, dovedesc legătura directă dintre utilizarea tehnologiilor informaționale și performanța organizațională.

Totodată tehnologiile informaționale contribuie la animarea proceselor, la reducerea costurilor, a acheltuielilor și resurselor, de rând cu creșterea eficienței și eficacității organizaționale.

În ultimii ani companiile și-au intensificat procesul de infiltrare a tehnologiilor informaționale în toate procesele din cadrul întreprinderii. Companiile IT vin în suportul managerilor de companii cu programe de business automatizate, precum ERP, SAP, care ajută managerii să-și planifice resursele necesare, dar și veniturile, profitul, activitățile aferente fiecărei subdiviziuni, pas cu pas, ținând cont de factorii meidului extern. Astfel, digitalizarea reprezintă un demers sigur în atingerea sustenabilității.

Bibliografie

1. DĂNĂIAȚĂ, D. (1998). *Informatica în sprijinul managementului*. Timișoara: Mirton.
2. FOTACHE, D. (2002). *Groupware*. Iași: Editura Polirom.
3. LEWIS, C. L. (2018) The Open Access Citation Advantage: Does It Exist and What Does It Mean for Libraries?. In: *Information Technology and Libraries* [on-line], 37(3), 50-65. Disponibil: <https://doi.org/10.6017/ital.v37i3.10604>, (accesat 10.08.2021).
4. OPREA, D. *Protecția și securitatea sistemelor informaționale* [on-line]. Disponibil: <https://www.feaa.uaic.ro/doc/12/ic/Securitatea%20sistemelor%20informationale.pdf>, [accesat 8.08.2021].
5. OPREA, D., AIRINEI, D., FOTACHE, M. (2002). *Sisteme informaționale pentru afaceri*. Iași: Polirom. 392.
6. PASCARI, L. *Tendințe în sistemele informaționale pentru administrarea afacerilor* [on-line]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/282869293_TENDINTE_IN_SISTEMELE_INFORM

[ATIONALE_PENTRU_ADMINISTRAREA_AFACERILOR/link/5620dadd08aea35f267eb519/download](#), [accesat 08.08.2021].

7. ROSS, J., WEILL, P. (2002). Six IT decisions your IT people shouldn't make. In: *Harvard Business Review*, 2-10.

8. ȘOIM, H. *Rolul și utilizarea TIC în activitatea întreprinderilor. (Promovarea culturii antreprenoriale și formare antreprenorială în mediul de afaceri din județul Sălaj* [on-line]. Disponibil: <http://www.ccisalaj.ro/proj/modul8.pdf>, [accesat 16.05.2021].

9. SOLCAN, A. (2006). *Bazele antreprenoriatului. Inițierea unei mici afaceri*. Chișinău: Editura ASEM.

CZU 332.12(498)+332.12(478)

„SIRET - PRUT – NISTRU EUROREGION” – IDENTITY THROUGH ADAPTABILITY AND SUSTAINABILITY

EUROREGIUNEA „IRET – PRUT – NISTRU „ - IDENTITATE PRIN ADAPTABILITATE ȘI SUSTENABILITATE

Marilena DONCEAN⁷

Abstract: *For those who analyze today the geographical space of Romania and the Republic of Moldova, it is surprising to note its uniqueness and complementarity.*

This study attempts to present some theoretical aspects of the concept of space, (economic, geographical, agricultural and tourist area) and then analyze from the by practical point of view the concrete elements of „Siret - Prut – Nistru Euroregion.

Keywords: *space, structure, valorification, development, etc.*

Spațiu: definiții, delimitări conceptuale și trăsături specifice

Euroregiunea reprezintă teritoriul unităților locale, de o parte și de alta a frontierei, care își asumă angajamente de cooperare cu scopul de a asigura echilibrul de interese și de a crește nivelul de trai al populației din zonă.

Spațiul reprezintă un element vital pentru viața oamenilor, motiv pentru care a atras atenția a numeroși analiști, care l-au analizat din multiple puncte de vedere, punând astfel în evidență trăsăturile lui definitorii.

O bună caracterizare, de fapt o definire a noțiunii analizate o oferă Dicționarul Limbii Române Moderne [12, p.787], care, referindu-se la spațiu în general, arată ca acesta, reprezintă:

- a) *o întindere nemărginită în care se văd corpurile cerești;*
- b) *porțiune din atmosferă;*
- c) *întindere, locul care ne înconjoară.*

Așa cum reține Melinda Cândea și Florina Bran, „spațiul din punct de vedere filosofic reprezintă forma obiectivă și universală a existenței materiei, inseparabilă de materie, care are aspectul unui întreg continuu tridimensional și exprimă ordinea coexistenței lumii reale” [1 p.11].

După preot Dorel Unguraș în al său Mic Dicționar filosofic, spațiul reprezintă „mediul în care situăm corpurile, obiectele sau fenomenele, întinderile lor delimitate, distanța, poziția,

⁷ Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gh. Zane”, Iași, România

interacțiunile dintre ele, mișcarea lor” [9, p.178 - 179]. Același autor arată în continuare faptul că „spațiul însemnând pentru noi mediul cosmic de fiecare dată”.

Un punct interesant de vedere prezintă Dumitru I. Hâncu, care, în Dicționar Explicativ Școlar, arată că spațiul reprezintă un „mediu infinit și tridimensional în care există lumea înconjurătoare”, putând fi privit și înțeles și ca o „întindere nemărginită care cuprinde toate obiectele lumii reale”. [5, p.360 - 361].

Ursula Șchiopu (coordonator), în Dicționarul Enciclopedic de Psihologie, având în vedere spațiul fizic, menționează că „spațiul posedă formă, mărime, număr de unități componente, extensivitate, tipuri de diferite granițe, de diferențiere (detalii) și de relații interpersonale”. [8, p.657]

Un original punct de vedere prezintă Claudia Popescu, care menționează că „În existența umană spațiul este investit cu o dublă semnificație: condiție pentru supraviețuirea noastră biologică considerându-l ca o resursă” ... „dar și ca necesitate psihologică, spațiul fiind perceput ca o eliberare față de constrângeri și pericole”. [7, p.5]

O interesantă accepțiune a spațiului o găsim în Larousse. Dicționar de filosofie, al doamnei Didier Iulia, care arată că acesta este „mediu omogen și infinit în care sunt situate obiectele sensibile” [2 p.318]

Un merit deosebit al lui Didier Iulia îl reprezintă deosebirea pe care o face între spațiu, care este tridimensional – având 3 dimensiuni⁸ – și întindere, care este o suprafață cu 2 dimensiuni⁹, ce poate fi măsurabilă.

Disponând de o accepțiune atât de nuanțată și de complexă prin natura obiectului și a metodelor de analiză, spațiul poate fi privit și înțeles din multiple puncte de vedere.

Astfel că, atât în practica actuală, cât și în teorie, spațiul poate căpăta diverse accepțiuni: spațiu terestru, cosmic, oceanic etc.

Spațiul terestru include la rândul său pe cel geografic, cu componentele lui funcționale: spațiu urban, rural, agricol, industrial, economic, turistic, verde, hidrografic, forestier, lacustru etc.

Spațiul geografic – proprietățile și formele lui

În termenii cei mai generali, geografia este „știința ce studiază exteriorul Pământului” [13, p.105], deci a spațiului terestru.

Privită din acest punct de vedere problema, putem să vorbim despre existența unui spațiu geografic care reprezintă o categorie aparte. După aprecierea lui Melinda Căndea și Florina Bran, spațiul geografic „este un spațiu particular, de mare complexitate și dinamism, în care se realizează funcția cea mai semnificativă și originală a Terrei – și anume funcția biotică, sub toate formele și treptele ei de evoluție” [1, p.12], deci cea de viață și indisolubil legată de aceasta.

După aceeași autori, spațiul geografic se referă „la un sistem de unități taxonomice superioare (spațiul terestru, sistemul solar, spațiul cosmic) și conține ideea de organizare sistemică, cu o serie de subsisteme (subspații)” [1 p.12].

Un interesant punct de vedere în domeniu este redat de I. Beaujeu – Garnier care, în referirea sa la spațiul geografic, arată că acesta definește „localizarea spațiului economic, materializarea spațiului psiho-social și temporizarea spațiului istoric” [4, p.13], lucru care explică suprapunerea mai multor spații, cu trăsăturile definitorii ale acestora.

Tot într-o accepțiune largă, spațiul geografic reprezintă, în fapt, o suprafață pe care oamenii, în funcție de resursele de care dispun o utilizează în diverse scopuri.

⁸ lungime, lățime, înălțime

⁹ lungime și lățime

Spațiul geografic include în componența sa pământul, în calitatea lui de principal mijloc de producție cu elementele cadrului natural (spațiu montan, deluros, de câmpie, forestier, stepic, deșertic, umed etc.) și economico – social (de muncă, consum, cultură, istorie, etnie etc., dar și de agricultură, industrie, turism, minerit, comercial etc.)

Aceste aspecte invederează faptul că spațiul geografic este constituit din mai multe spații tipologice naturale, antropizate etc., el putând fi analizat și studiat atât din punct de vedere al suprafeței, volumului, distanței, cât și din cel al varietății aspectelor de ordin cantitativ și calitativ și a interdependențelor ce se creează între diferitele componente ale acestuia.

Spațiul geografic dispune de o anumită funcționalitate, raportată la structura elementelor lui constitutive; el putând fi definit și segmentat în funcție de anumite criterii, cum ar fi:

- extinderea lor (spațiu mondial, continental, național, regional, local etc.);
- principalele forme de relief (montan, deluros, de câmpie, din deltă, cu specificitatea ei de spațiu umed);
- funcțiile pe care le îndeplinește (rural, urban, agricol, industrial, minier, turistic, agrement etc.).

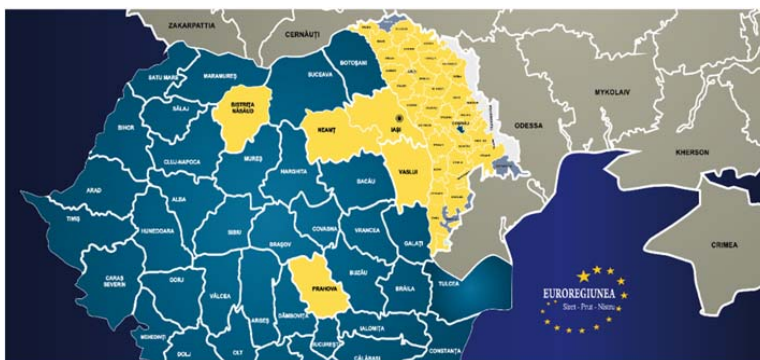
Spațiul economic al Euroregiunii „Siret – Prut – Nistru“

Un loc aparte în cadrul spațiului geografic îl ocupă cel economic, care, după Niță Drobotă (coordonator), reprezintă un „teritoriu geografic în interiorul căruia bunurile circulă liber, precum și incintele zonelor libere, antrepozitele sub control vamal, spațiul aerian național, apele teritoriale și platforma continentală situată în apele internaționale asupra cărora țara respectivă dispune de drepturi exclusive, enclave teritoriale (ambasade, consulate, baze militare, baze științifice)” etc. [3, p.440].

Din definiție se înțelege că referirea este la întregul teritoriu asupra căruia un stat poartă răspunderea juridică și ale cărui resurse sunt utilizate direct de populație sau sunt utilizate ca materie primă pentru producerea unor bunuri materiale.

Spațiul economic al României se suprapune peste cel geografic, iar dacă ne referim strict la cel al Euroregiunii “Siret – Prut – Nistru”, acesta cuprinde teritoriul județelor Iași, Neamț, Bistrița Năsăud, Prahova și Vaslui din dreapta Prutului și 29 de raioane din 32, Municipiul Bălți, Unitatea Teritorial Autonomă Găgăuzia.

Figura 1

Spațiul economic poate avea diverse utilități economice, în funcție de structura și natura resurselor solului și subsolului de care dispune, cum ar fi: agricol, industrial, turistic, verde,

umed etc. În cadrul spațiului economic, un loc aparte este ocupat de cel industrial, minier, comercial etc. În aceste spații, în funcție de natura ramurilor industriale, suprafețele de teren ocupate sunt diferite.

Spațiul agricol al Euroregiunii „Siret – Prut – Nistru“

Agricultura națională, atât a R. Moldova cât și a României, începând cu anii 90 a secolului trecut traversează o etapă dificilă a schimbărilor generate de reforme. Desființarea sistemului centralizat administrat și instituirea economiei bazate pe relațiile de piață, demontarea proprietății publice și constituirea proprietății private, în special a fondului funciar, chiar dacă sunt procese dureroase de transformări radicale, au fost și rămân imperios necesare.

Aici se cere să ne amintim că modelele și procedurile de reformare a economiei, procesul demonopolizării proprietății de stat asupra fondului funciar și, ca urmare, recunoașterea pământului ca marfă, afirmarea în practică a diferitelor tipuri de proprietate în agricultură care s-a produs după anul 1990 pe ambele maluri ale Prutului se deosebesc considerabil. Așa, privatizarea fondului funciar în România s-a produs prin retrocedarea terenurilor foștilor proprietari.

Spațiul agricol este în genere „definit ca întindere de pământ exploatată prin cultura plantelor și/sau creșterea animalelor”, care „reprezintă cea mai importantă componentă a spațiului rural, ocupând o parte mai mult sau mai puțin extinsă a acestuia și având anumite limite impuse de condițiile de relief și pedoclimatice sau de dezvoltarea tehnicii și tehnologiei la un moment dat” [1 p.163].

Spațiul agricol este unul de maximă importanță pentru Euroregiunea “Siret – Prut – Nistru” deoarece:

- are cea mai mare extindere față de toate celelalte activități.
- în utilizarea lui se dispune de cea mai mare experiență și de o istorie de milenii.
- dispune de o diversitate deosebită, dar și de o calitate excepțională pentru practicarea diferitelor forme de agricultură.
- stă la baza întregii vieți social – economice și culturale a Euroregiunii prin funcțiile pe care le îndeplinește etc.

Importanța pentru agricultură a spațiului agricol este redată de structura fondului funciar după modul de folosință a acestuia, în cadrul căruia identificăm:

- a) suprafața agricolă, compusă din teren arabil, pășuni, fânețe, vii și pepiniere viticole și livezi și pepiniere pomicele.
- b) păduri și alte terenuri cu vegetație forestieră.
- c) ape și bălți.
- d) alte suprafețe.

Toate aceste structuri ale spațiului agricol reprezintă ele însele, în fapt, unele spații sau subspații specifice.

Suprafața agricolă a Euroregiunii “Siret – Prut – Nistru” se ridică la 1870,61 mii ha și se compune din spații mai mici sau subspații, cum ar fi cel cu teren arabil, pășuni, fânețe, vii și pepiniere viticole, livezi și pepiniere pomicele, păduri, ape și bălți și alte suprafețe.

Dacă pe total Euroregiune suprafața arabilă se ridică la 1438,8 mii ha:

- cea cu vii și pepiniere viticole 95,20 mii ha (28,7 mii ha și 66,50 mii ha);
- livezi și pepiniere pomicele 80,30 mii ha (12,1 mii ha și 68,20 mii ha);
- păduri și vegetație forestieră 496,3 mii ha (168,6 mii ha + 327,7 mii ha);
- ape și bălți 72,4 mii ha (20,6 + 51,8 mii ha);
- pășuni 185,23 mii ha (178,4 + 6,83 mii ha);
- alte suprafețe 412,20 mii ha (106,5 + 305,70 mii ha).

O privire de ansamblu a acestor suprafețe pune în evidență faptul că avem de-a face cu un spațiu preponderent agricol, cu o pondere importantă a acestei ramuri economice, cu o experiență milenară în domeniu și cu o bună perspectivă de viitor.

Productivitatea terenurilor agricole, incontestabil, este determinată de cantitatea și calitatea resurselor naturale, materiale și umane disponibile. Potențialul natural, practic, este identic pe teritoriul zonelor frontaliere ale României și Republicii Moldova. Puțin diferă atât calitativ cât și cantitativ resursele materiale și modul de asigurare cu resurse financiare. Situația în agricultură, inclusiv și în agricultura din Euroregiunea Siret-Prut-Nistru este considerabil influențată de resursele umane.

Spațiul turistic al Euroregiunii „Siret – Prut – Nistru”

Spațiul turistic este parte componentă a spațiului geografic, incluzând toate acele suprafețe în care se consumă actele turistice și în care sunt localizate obiectivele de atracție turistică, bazele de susținere a turismului etc.

Spațiile turistice sunt legate nu numai de monumentele naturii, cele antropice, dar și de cele umede, în care o bună parte din turiști își găsesc locuri de recreere, în directă legătură cu cele verzi, în special forestiere, care, prin întreg ansamblul pe care îl creează, devin unele de mare importanță pentru turism.

Reținem faptul că anumite elemente naturale și antropice ale spațiului turistic al Euroregiunii „Siret – Prut – Nistru”, datorită caracteristicilor calitative, de unicitate și originalitate sau de exprimare a unor aspecte ce țin de istoria, cultura, civilizatia unor locuri, au fost declarate monumente de diferite tipuri: naturale, geologice, arhitecturale, istorice, etc. Toate aceste tipuri de spații sunt intens solicitate de turiști, ele îndeplind de fapt rolul de obiective de atracție turistică.

Dacă avem în vedere întreg spațiul turistic al Euroregiunii Siret – Prut – Nistru, vom constata că, în funcție de natura obiectivelor de atracție turistică, el se împarte în spații specifice mai mici, sau în subspații, care însumate ne dau imaginea reală a întregului.

Pornind, deci, de la structura obiectivelor de atracție turistică, putem să identificăm următoarele tipuri de spații turistice menționate în cele ce urmează.

Spațiul natural, format din toate suprafețele, locurile și obiectivele de ordin natural care, prin poziția lor geografică, forma, dimensiunea, structura, etc, atrag turiștii pentru a le vizita. În cadrul Euroregiunii, aceste tipuri de obiective abundă, sunt de o reală diversitate și calitate. Intră în această categorie în principal monumentele naturii, care, datorită importanței lor sunt protejate de lege.

Spațiul balnear, care includ acele locuri și suprafețe cu factori balneari, cum ar fi: ape minerale, emanații de gaze, nămoluri, etc, la care se adaugă astăzi și noile tipuri de tratament, bazate pe plante, miere de albine, muzică, etc. Centrele de cură și tratamente balneare din Euroregiunea “Siret – Prut – Nistru” sunt cunoscute, totuși multe dintre ele încă își mai așteaptă introducerea în câmpul mării circulații turistice. Cele mai frumoase stațiuni balneare din Republica Moldova se află în „Bucuria-Sind”- Vadul lui Vodă, „Codru”- Călărași, „Nufărul Alb” - Cahul și „Struguraș”- Dubăsari. Dintre cele mai cunoscute stațiuni balneare de pe partea română a euroregiunii sunt la: Nicolina (Iași), Stațiunea Băile Drânceni, Centrul balnear Ghermănești (Vaslui), Stațiunea Bălțătești, Stațiunea Durău, Stațiunea Tg. Neamț (Neamț), Stațiunile Sângeorz-Băi și Băile Figa (Bistrita Năsăud), Sinaia, Breaza, Slănic, Predeal, Azuga, Bușteni, Țintea -Băicoi și Telega (Prahova).

Spații de odihnă și agrement, care se găsesc în special în stațiunile acreditate, totuși multe alte locuri și suprafețe se găsesc răspândite în întreg arealul.

Spațiul umed, format din arealul celor trei râuri, care au dat denumirea Euroregiunii “Siret – Prut – Nistru”, a lacurilor, bălților și a iazurilor care populează zona. Trebuie reținut rolul pe care l-a jucat Ștefan cel Mare și Sfânt, cu viziunea strategică ce l-a caracterizat, care ne-a lăsat un mare număr de obiective ce asigură o largă paletă de posibilități de agrement (pescuit, înot, plajă, plimbări cu barca, etc.). În cadrul acestui tip de spațiu, putem să vorbim și despre unul de tip nautic, format din peisaje deosebite, stânci, chei, cursuri prelungi, cum ar fi de pildă cel de pe Valea Răutului, cu o rezonanță istorică deosebită în viața noastră, a românilor.

Spațiul verde, format din suprafețele ocupate de păduri compacte (multe din ele de codru sau virgine etc), rezervațiile forestiere (de diferite tipuri în funcție de specia protejată), parcurile din satele și orașele Euroregiunii, ca și de arborii de pe aliniamentele drumurilor, etc. Rolul pădurii în turism este unul imens, dar ca să înțelegem acest lucru, să ne imaginăm cum ar fi viața noastră fără bucuria și sănătatea pe care o dă tocmai pădurea.

Spațiul religios, reprezentat de mănăstiri, schituri, și bisericile „de mir” din satele și orașele Euroregiunii. Amintim pe teritoriul Republicii Moldova: Mănăstirea „Maica Domnului Grabnic Ajutătoare” din Bălți, Mănăstirea Briceni (Briceni), Mănăstirea Ciuflea din Chișinău, Mănăstirea Condrița, mun. Chișinău, Mănăstirea Căpriană, raionul Strășeni, Mănăstirea Ceadr-Lunga, UTA Găgăuzia, Mănăstirea Vărzărești, raionul Nisporeni, Mănăstirea Hîncu din Bursuc, Nisporeni, Mănăstirea Suruceni, raionul Ialoveni, Mănăstirea Răciula, raionul Călărași, Mănăstirea Frumoasa, raionul Călărași, Mănăstirea Cușelăuca, raionul Șoldănești, Schitul Izvoare, Izvoare, raionul Fălești, Mănăstirea Zăbriceni, raionul Edineț respectiv pe teritoriu României: Mănăstirea Aroneanu, Mănăstirea Bârnova, Mănăstirea Brădicești, Mănăstirea Bucium, Mănăstirea Cetățuia, Mănăstirea Podgoria Copou, Mănăstirea Dobrovăț, Mănăstirea Golia, Mănăstirea Hadâmbu Mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi, Mănăstirea Vlădiceni (Iași), Mănăstirea Agapia, Mănăstirea Almaș, Mănăstirea Bistrița, Mănăstirea Ceahlău, Mănăstirea Neamț, Mănăstirea Petru Vodă, Mănăstirea Sihăstria, Mănăstirea Sihla, Mănăstirea Tarcău, Mănăstirea Văratec (Neamț), Mănăstirea Bogdănița, Mănăstirea Bujoreni, Mănăstirea Pârvești, Mănăstirea Sfinții Apostoli Petru și Pavel - Huși, Mănăstirea Vovidenia (Vaslui), Mănăstirea Dobric, Mănăstirea Izvorul Tămăduirii, Salva, Mănăstirea Nușeni, Mănăstirea Piatra Fântânele (Bistrița-Năsăud), Mănăstirea Brebu, Mănăstirea Caraiman, Mănăstirea Cheia, Mănăstirea Chițorani, Mănăstirea Cornu, Mănăstirea Ianculești, Mănăstirea Parepa, Mănăstirea Vărbila (Vrancea)

Spațiul cultural, bine reprezentat în Euroregiune, în care este prezentată în special civilizația acestor locuri, a băștinașilor ale căror tradiții se duc în urmă cu 3000 – 5000 ani (a se vedea exemplul Culturii Cucuteni cu centrul ei cel mai important în Euroregiunea “Siret – Prut – Nistru”). În cadrul acestui spațiu întâlnim muzee, statui, colecții de artă: Complexul muzeal național "Moldova" - Palatul Culturii, Bojdeuca Ion Creanga, Casa Dosoftei (Iași), Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui, Muzeul Gheorghe Ruset Roznovanu (Neamț), Castelul Peleş, Muzeul Memorial George Enescu, Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău, Muzeul Național de Arheologie și Etnografie din Chișinău, Muzeul Național de Artă al Moldovei, Muzeul Național de Istorie a Moldovei

Spațiul istoric, bine reprezentat de vestigiile cetăților dacice, (deci ale strămoșilor noștri) cele din timpul romanilor (puncte întărite, maluri de pământ etc), alte tipuri de monumente istorice și de arhitectură precum Cetatea Soroca, Hotin, Orhei apoi Cetatea Neamț, Iași, pe care se află actualul Palat al Culturii, etc.

Spațiul speologic, creat în mii de ani de către natură, aflat cu atâta generozitate în peșterile și grotle ce populează Euroregiunea. Cele mai renumite Pesteri în Moldova sunt: peștera "Emil Racovita" - în popor "Cenușăreasa", peștera "Surpriza", Cheile Butești, Defileul Duruitoarea și peștera morților. O mare diversitate biologică și geologică, cu diverse atracții

precum: Peștera Ialomiței, Peștera Raței, Cheile Zănoagei, Cheile Urșilor, Cheile Orzei, Cheile Tătarului, Cheile din Lespezi, Canionul Horoabei (Prahova), Peștera Izvotul Tăușoarelor, Peștera Maglei (Bistrița Năsăud), Rezervația geologică și paleontologică Dealul Repedea (Iași), Peștera Munticelu, Cheile Șugăului, Cheile Bicazului, (Neamț), etc. își așteaptă adevărata valorificare științifică, dar și economică, prin turism.

Spațiul viticol, extrem de bine reprezentat în zonă prin renumitele crame de la Cotnari, Bucium, Huși, Azuga, Băicoi, Ploiești, Lechința, Murfatlar (România). Deasemenea condițiile climaterice și soluțiile potrivite favorizează plantarea viței-de-vie în 3 mari regiuni viticole din Republica Moldova:

- Regiunea Codru (poziționare geografică Centru)
- Regiunea Valul lui Traian
- Regiunea Ștefan Vodă

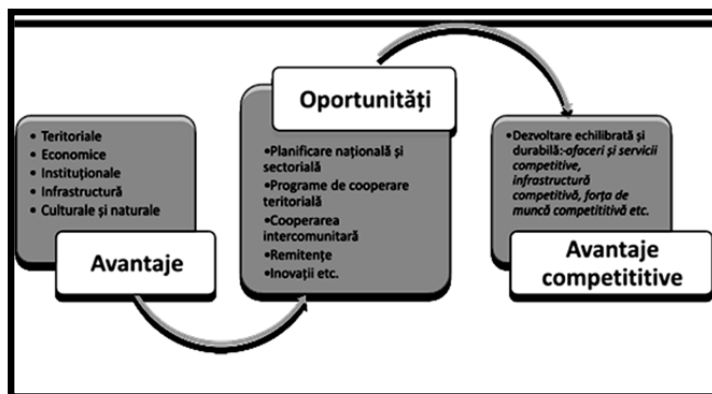
Renumite sunt cramele de la: Cricova, Purcari, Miclești Mici, Pivnițele Brănești, etc., care devin tot mai des solicitate de turiști pentru a gusta din aroma viilor, de unde și interesul pentru lansarea unor programe speciale intitulate generic „Drumul Vinului”.

Spațiul construit, pentru primirea, găzduirea și alimentarea turiștilor, reprezentat de numeroasele hoteluri (de diferite categorii: 1 – 5 stele), complexe balneare, case de odihnă, vile, cabane, popasuri turistice, pensiuni turistice, inclusiv rurale și agroturistice. Intră apoi în calcul puzderia de restaurante de diferite tipuri și categorii, cofetării, baruri, snack-baruri, fast-food-uri, grădini de vară, plăcintării, lăptării, etc.

Avantajele pe care le poate aduce euroregiunea Siret-Prut-Nistru la dezvoltarea sustenabilității regiunii

În contextual actual al creșterii importanței euroregiunilor, ca un prim pas pentru realizarea unei depline integrări în marea familie Europeană, se poate aprecia că Euroregiunea Siret-Prut-Nistru are o serie de avantaje generale, care sunt insuficient exploatate în prezent ceea ce ar putea constitui un potențial de creștere și dezvoltării sustenabile armonioase a zonei în următorii ani.

Figura 2

Sursa: Păduraru, Teodor, Marilena Doncean, Georgiana Tacu, (2015), „Dezvoltarea economică-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere”, Editura Performantica, Iași, p. 167

Astfel, cooperarea pe multiple planuri în cadrul Euroregiunii Siret-Prut-Nistru poate oferi concret următoarele avantaje din rândul cărora reținem [14;156]:

- *dinamizarea relațiilor economice și comerciale (târguri, conferințe, simpozioane, reuniuni ale oamenilor de afaceri, expoziții, un catalog al ofertelor, un Atlas al Euroregiunii etc);*
- *favorizarea schimburilor cultural-artistice și științifice (pe domenii de activitate);*
- *înlesnirea contactelor între persoane și colectivități umane;*
- *atragera de capital străin, ceea ce duce la ocuparea forței de muncă;*
- *corelarea acțiunilor în domeniul problemelor ecologice și de mediu;*
- *asigurarea unor sisteme rapide și eficiente de comunicație și transport etc.*

Concluzii

Spațiile regiunilor de pe ambele părți frontaliere ale țărilor vecine se confruntă cu multiple provocări comune, care determină necesitatea cooperării între ele, altfel zis, necesitatea cooperării transfrontaliere.

Acest proces complex de adâncire a interdependențelor dintre regiunile de frontieră, de regulă, au următoarele obiective-cheie:

- dezvoltarea economică și socială armonioasă pe ambele părți ale frontierelor comune prin organizarea întreprinderilor comune, promovarea turismului, ajustarea sistemelor energetice, de transport, de comunicații, sporirea comerțului și investițiilor;
- încurajarea activităților comune de supraveghere și gestionare a resurselor naturale și deșeurilor, a sănătății publice și tratarea bolilor transmisibile, prevenirea și combaterea crimei organizate, intensificarea luptei împotriva corupției, imigrării ilegale și traficului uman;
- promovarea democrației și valorilor comunitare prin îmbunătățirea contactelor societății civile, cooperarea educațională, socială și culturală.

Cooperarea în cadrul euroregiunilor, incontestabil, are drept punct de plecare legăturile istorice și culturale, lingvistice și religioase, tradițiile și obiceiurile existente pe de o parte și de alta a frontierei.

1. Euroregiunile au contribuit la intensificarea cooperării transfrontaliere și la adâncirea interdependențelor dintre unitățile administrativ teritoriale ale Republicii Moldova și județele din România, părți componente ale euroregiunilor.
2. Diferența în dinamica și structura suprafețelor terenurilor ocupate cu unele culturi în județele Iași, Vaslui, Neamț, Bistrița Năsăud, Prahova și Republica Moldova avansează. Mai pronunțat diferă dinamica roadei recoltate în zonele de frontieră.
4. Numărul persoanelor ocupate în agricultură se micșorează, însă rămâne mult peste media țărilor Uniunii Europene. Inadmisibil de pronunțat diferă veniturile în zonele frontaliere ale României și Republicii Moldova.
5. Spațiile frontaliere pe ambele maluri ale Prutului se caracterizează prin omogenitate ridicată, însă sunt factori care generează deosebiri și frânează cooperarea transfrontalieră.

Pentru a accelera cooperarea transfrontalieră și dezvoltarea susținabilă a euroregiunii considerăm oportun a ajusta formele organizatorico-juridice, mecanismele și pârgurile aplicate în unitățile administrativ-teritoriale ale Euroregiunii de pe ambele maluri a Prutului respectiv a eficientiza activitatea economică, socială, culturală.

Bibliografie

1. CÂNDEA, Melinda, Florina BRAN (2001). *Spațiul geografic românesc. Organizare, amenajare, dezvoltare durabilă*. București: Editura Economică.
2. DIDIER, Iulia (1998). *Larousse. Dicționar de filosofie*. București: Editura Univers Enciclopedic.
3. DROBOTĂ, Niță (coordonator) (1999). *Dicționar de economie*. București: Editura Economică.
4. BEAUJEU - GARNIER, J. (1971). *Geografie urbană*. București: Editura Științifică.
5. GÎTAN, Dănuț. (2009). *Strategii de dezvoltare rurală durabilă în bazinul Dornelor: teză de doctora*. Iași: USAMV „Ion Ionescu de la Brad”.
6. HÂNCU, Dumitru I. (2006). *Dicționar explicativ școlar*. Chișinău: Editura Știința.
7. POPESCU, Claudia (1999). *Relații între activitățile industriale și organizarea spațiului geografic: teza de doctorat*.
8. ȘCHIOPU, Ursula (coordonator) (1997). *Dicționar Enciclopedic de Psihologie*. București: Editura Babel.
9. UNGURAȘ, Dorel (1998). *Mic dicționar filosofic*. Târgu Mureș: Editura Lyra.
10. *Anuarul Statistic al R. Moldova, 2011-2020*.
11. *INS, Anuarul Statistic al României, 2011-2020*.
12. *Dicționarul Limbii Române Moderne* (1958). București: Editura Academiei Române.
13. *Geografia de la A la Z, Dicționar de termeni geografici* (1986). București: Editura Științifică și Enciclopedică.
14. *Handbook on Transfrontier Co-operation for local and regional Authorities in Europe*.

CZU 338.242:316.32

RESPONSABILITATEA SOCIALĂ – ASPECT OBLIGATORIU AL UNEI COMPANII

SOCIAL RESPONSIBILITY – A MANDATORY ASPECT OF A COMPANY

Alexandr LATCO¹⁰

Abstract: *The fact of the interaction of the business environment with social problems is an undeniable one, for the simple reason that the business environment consists of distinguished people, elements of the organizational system of a company, we are surrounded by social problems and challenges, be they economic, cultural or nvironmental.*

The current trends of involvement of the business environment in solving social problems in the ecosystem of which they are part, represent the reference object of the concept of corporate social responsibility but also the result of previous successful involvements.

Corporate social responsibility involves the use of financial, human and decision-making resources in solving the main problems in society such as illiteracy, poverty or corruption, the main beneficiary of these involvements being primarily the citizen who is part of that target group of the implemented measures, the company that instruments the intervention, the entire business environment and society in general, this relationship can be interpreted as a concrete contribution for the common good of society.

Key words: *Globalization, Multinational Corporations, Economic Systems*

¹⁰ Master, specialitatea Administrarea afacerilor comerciale, Facultatea de Științe Reale, Economice și ale Mediului Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți.

1. Noțiuni Generale privind responsabilitatea socială

1.1. Evoluția istorică a responsabilității sociale

De-alungul timpului mediul de afaceri din întreaga lume s-a confruntat cu problema compensării aportului la soluționarea problemelor sociale.

La începuturile lor, discursurile se refereau la responsabilitate socială fără a aduce în discuție directă și cea de-a treia parte a conceptului și anume corporația.

Primul autor care a vorbit despre responsabilitatea socială a business-ului a fost Bowen, care în 1953 a publicat cartea „Social Responsibilities of the Businessman”, unde expunea faptul că multiplele afaceri care existau la momentul respectiv, reprezentau puternice centre de decizie și putere care afectau din multe puncte de vedere viața cetățenilor. El a considerat că în acest context oamenii de afaceri tind să-și asume anumite responsabilități legate de societate și a oferit o primă definiție a responsabilității sociale a oamenilor de afaceri: „Se referă la obligațiile omului de afaceri de a ajusta politicile, deciziile sau de a urma acele direcții de acțiune care sunt oportune în raport cu obiectivele și valorile societății noastre”.

Perioada anilor 60' ai secolului XX este marcată de Keith Davis, care cercetează responsabilitatea socială corporatistă ca fiind o idee încă confuză dar care apare frecvent în context managerial. Susținând ideea de responsabilitate social corporatistă, el spune că „deciziile și acțiunile oamenilor de afaceri ar trebui luate, cel puțin parțial, dincolo de interesele economice și tehnice directe ale firmei”.

Anul 1967 este unul important în evoluția conceptului prin apariția cărții Corporate Social Responsibility a lui Clarence Walton. Sunt prezentate aici diferite modele ale responsabilității sociale precum și o definiție considerată a fi fundamentală: „Pe scurt, noul concept de responsabilitate socială recunoaște intima relație dintre corporație și societate și realizează că o astfel de relație trebuie reținută de mintea managerilor astfel încât corporația și grupurile asociate să-și atingă obiectivele” (11).

La începutul anilor 70' ai secolului XX a fost prezentată teoria care a pus bazele interacțiunii dintre societate business, ca ipoteză de baza aceasta se referea la faptul că dacă o companie nu se eschivează de la plata impozitelor, stabilește un nivel demn al salarizării muncii, respectă normele privind securitatea muncii și protecția mediului, atunci o astfel de companie este una de bună credință și de aceea social responsabilă.

Principalele prevederi ale teoriei sus-menționate au fost studiate și prezentate publicului pentru prima dată în anul 1971 de către laureatul Premiului Nobel, Milton Friedman în ziarul „New York Times”, formulate în propria lui teorie numită teoria egoismului corporativ, bazată pe ideea că există doar o singură responsabilitate socială a mediului de afaceri: folosirea resurselor și energiei în activități generatoare de venit atâta timp cât aceasta este posibil conform regulilor jocului” (12).

În perioada anilor 80' ai secolului XX au apărut primele curente instituționale de implicare a mediului de afaceri în dezvoltarea comunității, manifestate în una din inițiativele numite „Business in the Community”, manifestată printr-un mod de gândire și activitate cotidiană atât în lumea business-ului cât și în societate, bazat pe ideea abordării și soluționării principalelor probleme ale vieții sociale ce își aveau originea în principalele procese de atunci:

2. ILIEȘ, V. *Responsabilitatea socială corporatistă*: suport de curs [on-line]. Cluj-Napoca, 2020, pp.10-11 [accesat pe 01.07.2022]. Disponibil: <https://moodle.fspac.ubbcluj.ro/pluginfile.php/53386/course/overviewfiles/Responsabilitate%20sociala%20corporatista.pdf?forcedownload=1>

3. FILLIPOVA, I. G. *Responsabilitatea socială a persoanei, statului și societății* [on-line]. Luhansk, 2014 [accesat pe 03.07.2022]. Disponibil: https://garevna.ucoz.com/csr/lecture_02.html.

revoluția tehnologiilor informaționale, globalizarea, consolidarea drepturilor consumatorilor și creșterea generală a încrederii publice față de instituțiile pieții libere (3).

La sfârșitul anilor 80', discursurile lui Milton Friedman au fost influențate de actualitatea Teoriei Stakeholderilor și anume de specificul acestei teorii, făcând vizibilă implicarea în responsabilitatea socială nu doar a companiilor ce o aplică dar și întregului lanț al participanților la procesele economice, printre care: managerii, consumatorii, angajații, creditorii, furnizorii, comunitatea în ansamblul său etc.

Din alt punct de vedere, anii 80 surprind activitatea autorilor Tuzzolino și Armandi a căror viziune asupra responsabilității sociale se bazează pe piramida lui Maslow. Ei au considerat că organizațiile au anumite nevoi, la fel ca și indivizii, unele aparținând vârfului piramidei iar altele părților de mai jos ale acesteia. Organizațiile au nevoi psihologice, de securitate, afiliative, de stimă etc., toate paralele cu cele ale indivizilor prezentate în piramida lui Maslow. Responsabilitatea socială corporatistă își face astfel loc în activitatea de zi cu zi a companiei.

Politicile responsabilității sociale au căpătat o altă amploare odată cu implementarea unui nou concept al managementului în Anglia, numit guvernanză corporativă.

Guvernanză corporativă este definită ca managementul sistemului de relații între consiliu de conducere, management, acționari și alți stakeholderi. Dezbateră asupra conceptului responsabilității sociale a corporațiilor se integrează în dezbateră la nivel mondial cu privire la dezvoltarea durabilă, aspect formalizat de ONU în 1992 la Summit-ul Mondial de la Rio (13).

În iunie 1992, factorii de decizie politică din 172 țări s-au întrunit la Rio de Janeiro în cadrul Conferinței Organizației Națiunilor Unite privind mediul și dezvoltarea. Mesajul acestora a fost clar: „schimbările necesare s-ar produce numai prin schimbarea atitudinii și a comportamentului nostru”. Summitul din 1992 a reprezentat un moment crucial pentru a aduce în atenția publicului probleme privind mediul și dezvoltarea durabilă (14).

În ceea ce privește etapele evoluției procesului de „responsabilizare socială” a mediului de afaceri, John Elkington, descrie evoluția responsabilității sociale corporative în trei etape:

- prima etapă face referire la perioada anilor 1960-1978, perioadă caracterizată de guvernele occidentale care urmăreau limitarea, prin intermediul legislației, a impactului activităților economice asupra mediului și exploatarea rațională a resurselor naturale. Aceasta este perioada în care, pentru prima dată, li s-au impus companiilor standarde minime de protecție a mediului;
- cea de-a doua etapă începe odată cu începutul anului 1980. În această perioadă, accentul trece de la impunerea unor reguli privind exploatarea mediului, la ceea ce, mai târziu, va fi numită producția „green”. Accentul este pus pe utilizarea durabilă a resurselor naturale, astfel, luând naștere conceptul de dezvoltare durabilă;
- a treia etapă debutează în jurul anilor 1999 și însoțește practic protestele împotriva unor instituții internaționale și a unor companii globale.

Principala trăsătură a etapei reprezintă evoluția rapidă a informațiilor și tehnologiei comunicațiilor (TIC), care dă ocazia marilor companii să stabilească și să mențină o relație mai strânsă cu toți cei interesați. În această etapă, problemele legate de guvernarea corporatistă și avantajele strategice competitive își pun amprenta, iar globalizarea crește nivelul de abordare al responsabilității sociale corporative.

4. VIZITIU, L.(2020). Responsabilitatea socială corporatistă – istoric și concepte. In: *Vizitorul ne aparține*, p. 67. ISBN 978-9975-3389-4-3.

5. *Calea spre o durabilitate globală* [on-line]. Copenhaga, 2012 [accesat 04.01.2022]. Disponibil: <https://www.eea.europa.eu/ro/semnale/semnale-de-mediu-2012/articole/calea-spre-o-durabilitate-globala>

În ultimii ani, conceptul de de responsabilitate socială și de mediu al companiilor continuă să se extindă, incluzând problemele legate de drepturile omului, schimbările climatice și sărăcia (15).

1.2. Conceptul responsabilității sociale

Responsabilitatea Socială a Companiilor este un subiect prezent din ce în ce mai mult pe piața mediului de afaceri din întreaga lume și care tinde să ia amploare. Cu toate acestea, conceptul de Responsabilitate Socială a Companiilor este încă în faza embrionară în multe dintre statele cu o economie aflată în tranziție.

Consiliul Mondial al Afacerilor pentru Dezvoltare Durabilă definește Responsabilitatea Socială a Companiilor ca fiind „angajamentul permanent al companiilor de a se comporta în mod etic și de a contribui la dezvoltarea economică îmbunătățind, în același timp, atât calitatea vieții salariaților și a familiilor acestora, cât și a comunităților locale și a societății în ansamblul ei”.

Comisia Europeană a propus următoarea definiție: „Responsabilitatea Socială a Companiilor este un concept prin care companiile integrează preocupările sociale și de mediu în activitățile lor operaționale și în interacțiunea lor cu actorii interesați pe o bază voluntară”.

De asemenea au fost formulate mai multe accepțiuni ale conceptului de responsabilitate socială:

- angajamentul organizației de a contribui la dezvoltarea economică a comunității prin implicarea activă a angajaților, a familiilor acestora, a comunității locale, a societății pe scară largă;
- realizarea de activități comunitare, cu un impact ridicat asupra societății;
- un concept prin care organizația decide să contribuie în mod voluntar la îmbunătățirea comunității în care își desfășoară activitatea;
- o practică de afaceri transparentă și responsabilă față de societate;
- relația pe care o dezvoltă o companie cu gama sa largă de stakeholderi (actori implicați). În această categorie sunt incluși clienții, angajații, membrii comunității, investitorii etc;
- investiție realizată de companii pentru binele comunității/societății;
- un contract între societate și sectorul de afaceri.

De-a lungul timpului, s-au identificat o serie de factori care au favorizat dezvoltarea acestui concept, după cum urmează:

- revoluția tehnologiilor informaționale;
- procesul globalizării;
- consolidarea drepturilor consumatorilor;
- creșterea neîncrederii publice față de instituțiile pieței globale.

Responsabilitatea Socială a Companiilor este, în adevăratul sens al cuvântului, o cultură de afaceri ce cuprinde:

- echitatea economică;
- echitatea socială;
- comportament corect;
- relații transparente;
- integritate;
- principii morale;

6. MIHALACHE, Silvia-Ștefania (2015). *Studiu privind percepția consumatorilor români cu privire la responsabilitatea socială corporativă*: tz. dr. în economie [on-line]. Cluj-Napoca, 13 p. [accesat pe 09.07.2022]. Disponibil: https://econ.ubbcluj.ro/Scoala_Doctorala/rezumat/MIHALACHE%20Silvia%20Stefania.pdf

- investiții în comunitate.

În cuvântul său adresat participanților la Forumul Economic Mondial, la data de 31 ianuarie 1999, fostul secretar general al Organizației Națiunilor Unite Kofi Annan a lansat o provocare liderilor economiei mondiale de a se alătura inițiativei Global Compact, inițiativă ce își propune să reunească companii, agenții ale Națiunilor Unite, organizații sindicale și ale societății civile, în jurul susținerii principiilor universale cu privire la societate și mediul înconjurător.

Prin forța acțiunii colective, inițiativa Global Compact, urmărește promovarea cetățeniei corporatiste responsabile, astfel încât, sectorul de afaceri să devină parte a soluțiilor provocărilor ridicate de fenomenul globalizării.

Cele zece principii universale promovate de Global Compact derivă din Declarația Universală a Drepturilor Omului, Declarația Organizației Mondiale a Muncii asupra Principiilor fundamentale și a Drepturilor de Muncă, Declarația de la Rio asupra dezvoltării și protecției mediului înconjurător și Convenției Națiunilor Unite împotriva Corupției.

Global Compact, cere companiilor să adopte, să susțină și să aplice în sfera lor de influență, un set de valori în domeniul drepturilor omului, standardelor de muncă, protejării mediului și anticorupției:

Drepturile omului:

- Principiul 1: Sectorul de afaceri trebuie să susțină și să respecte protecția drepturilor universale ale omului;
- Principiul 2: să se asigure că nu este complice la abuzuri ale acestor drepturi.

Standardele de muncă:

- Principiul 3: Sectorul de afaceri trebuie să sprijine libertatea de asociere și recunoașterea efectivă a dreptului la negociere colectivă;
- Principiul 4: eliminarea tuturor formelor de muncă forțată;
- Principiul 5: eliminarea efectivă a muncii minorilor;
- Principiul 6: eliminarea discriminării în domeniul angajării și ocupării forței de muncă.

Protecția mediului:

- Principiul 7: Sectorul de afaceri trebuie să sprijine aplicarea principiului precauției;
- Principiul 8: să desfășoare acțiuni prin care să promoveze o mai mare responsabilitate față de mediu;
- Principiul 9: să încurajeze dezvoltarea și diseminarea tehnologiilor curate.

Anticorupție

- Principiul 10: Sectorul de afaceri trebuie să combată corupția în toate formele sale, inclusiv extorcarea, darea și luarea de mită, (16).

Conceptul responsabilității sociale corporative include nu în ultimul rând o conduită și o atitudine deosebită din partea cetățenilor de rând, în vederea implementării cu succes a conceptului fiind necesar de respectat următoarele aspecte ale unei dezvoltări durabile. În viziunea Institutului Internațional pentru Dezvoltare Durabilă acestea sunt:

1. Dezvoltarea durabilă: proces ce a identificat probleme complexe ale societății precum folosirea incorectă a resurselor naturale. CSR-ul este văzut din acest punct de vedere ca o potențială soluție pentru rezolvarea unor probleme de acest gen prin integrarea lui în strategia de afaceri;

16. PETEAN, Gabi (2009). *Conceptul responsabilității sociale* [on-line] [accesat pe 13.07.2022]. Disponibil: <https://bluecastmarble.wordpress.com/2008/01/09/conceptul-responsabilitatii-sociale/>

2. Globalizarea: prin extinderea afacerilor la nivel global problemele sociale au căpătat o amploare ridicată. CSR-ul joacă un rol vital în detectarea impactului pe care afacerile extinse la nivel global îl au asupra forței de muncă, asupra comunităților locale și a economiilor lor. CSR-ul poate oferi soluții viabile pentru asigurarea binelui public.

3. Guvernarea: guverne și membrii de guverne precum cei din Uniunea Europeană, The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) și International Labor Organization (ILO) au realizat diferite rapoarte, ghiduri, declarații, principii și alte instrumente pentru a stabili care este conduita adecvată în afaceri. CSR-ul oferă în acest sens instrumente acceptate internațional privind drepturile omului, mediul și anti-corupția.

4. Impactul sectorului corporativ: Felul în care companiile se comportă a devenit o problemă de interes general deoarece influența acestora asupra sistemelor politice, sociale și de mediu este tot mai mare.

5. Comunicarea: tehnologiile avansate precum internetul și telefonია mobilă oferă posibilități crescute de comunicare internă și externă pentru orice companie. În contextul CSR-ului tehnologiile de comunicare moderne oferă posibilitatea de a îmbunătăți dialogul și parteneriatele.

6. Capitalul financiar: consumatorii și investitorii sunt tot mai interesați să sprijine afacerile responsabile social. CSR-ul poate ajuta la construirea de valoare și la o mai bună responsivitate din partea celor interesați de afacere.

7. Etica: de-a lungul timpului corporațiile au încălcat de multe ori regulile de conduită etică în afaceri, ceea ce a dus la neîncrederea în activitatea lor. O abordare CSR din acest punct de vedere poate duce la îmbunătățirea relației companiei cu grupurile interesate, la o mai mare transparență și la standarde de etică mai ridicate.

8. Consecvență și comunitate: companiile ar trebui să aibă aceleași standarde înalte în ceea ce privește grija față de mediu și față de social indiferent de țară. CSR-ul poate echilibra această dorință.

9. Leadership: în ultima vreme există o mai mare conștientizare a limitelor inițiativelor legislative și guvernamentale de reglementare pentru a capta în mod eficient toate problemele la care CSR-ul face referire. Astfel CSR-ul oferă posibilitatea de acțiune în acele arii în care reglementările par a fi improbabile.

10. Instrumente de afaceri: companiile au început tot mai mult să recunoască faptul că adoptarea unor programe eficiente de CSR pot reduce riscul dezbinării afacerii, pot duce la noi oportunități, la inovații, la creșterea reputației brandului și chiar la îmbunătățirea eficienței muncii, (17).

2.2 Percepția responsabilității sociale în mediul de afaceri la nivel național

Experții locali susțin că geografia și istoria au capacitatea de a explica multe lucruri vizavi de responsabilitatea socială a companiilor moldovenești.

Moldova are o istorie tumultuoasă care include atât perioade tragice, cât și progrese economice și sociale, ambele imprimate în memoria colectivă. Analiza perioadei sovietice este cea mai relevantă în contextul acestui raport, deoarece mulți factori ce influențează conduita de afaceri își trag rădăcinile din instituțiile și atitudinile care descind din acele vremuri.

Analizii economici susțin ca mulți reprezentanți locali ai businessului moldovenesc administrează companiile și își vând produsele pe baza „abilităților manageriale” pe care le-au învățat încă pe când erau “directori roșii”. Totuși trebuie de menționat faptul că și numărul

17. ILIEȘ V. ref. 2 [on-line], pp. 10-11 [accesat pe 01.07.2022]. Disponibil: <https://moodle.fspac.ubbcluj.ro/pluginfile.php/53386/course/overviewfiles/Responsabilitate%20sociala%20corporativa.pdf?forcedownload=1>

managerilor moldoveni care au o abordarea modernă față de afaceri crește constant și aceasta este o tendință care va încuraja responsabilitatea socială pe viitor.

Pe balanța pozitivă a istoriei perioadei sovietice trebuie menționate investițiile substanțiale alocate Moldovei de „centru”. Un sistem sofisticat și universal de garanții sociale și mecanisme de stat era menit să satisfacă necesitățile sociale.

Șomaj deschis nu exista, iar salariile nu corelau aproape defel cu productivitatea individuală a muncitorului.

Standardele de protecție a muncii erau în general respectate. Angajații se bucurau nu numai de salarii stabile, dar și de un serie de recompense nebănești. Interviuurile pe care le-am realizat denotă că unele companii moldovenești și majoritatea companiilor străine mari încă mai aplică elemente de responsabilitate socială înaltă față de angajați.

Totuși, aceste cazuri sunt mai degrabă o raritate, iar sondajele sociologice arată că majoritatea angajaților din Moldova nu au nici măcar un salariu decent, fără a mai vorbi de alte beneficii, premii etc. Pe balanța negativă a istoriei trebuie pusă distrugerea resurselor umane ale națiunii ca rezultat al emigrării forțate din 1940, al represiunilor politice, foametei și deportărilor postbelice.

Țărănimea înstărită, burghezia, comercianții au fost practic distruși ca clase sociale. Aceasta a influențat atitudinea față de inițiativa privată care a practic a dispărut. Într-un timp, manifestarea inițiativei individuale era nu doar pedepsită administrativ, dar reprobata de societate, (18).

În Republica Moldova ultimii ani au fost marcați de creșterea conștiinței companiilor privind rolul lor în dezvoltarea socială.

Constituirea rețelei Pactului Global Moldova (PGM), precum și creșterea numărului de companii ce au aderat la PGM este o dovadă în acest sens.

Dacă filantropia este deja adânc înrădăcinată în cultura de afaceri din Moldova, majoritatea companiilor mai au de parcurs o cale lungă până la adoptarea și implementarea practicilor RSC. Prevalența practicilor filantropice în raport cu cele de RSC este parțial explicată de relația dintre stat și sectorul privat stabilită pe parcursul ultimilor 20 de ani.

Astfel, companiile au fost în mod tradițional „rugate” să facă donații pentru diferite proiecte considerate prioritare de autoritățile publice centrale și locale și, drept rezultat, agenții economici au ajuns să perceapă filantropia ca o „taxă” pe care o plătesc societății pentru afacerea pe care o desfășoară. La celălalt pol, Guvernul are suficiente instrumente pentru impulsivarea practicării RSC la nivel de companie, dar până acum nu le-a folosit.

Lipsa de entuziasm de care dau dovadă autoritățile din Moldova este cauzată de percepția obscură a conceptului de RSC și mai cu seamă, a potențialelor beneficii ce derivă de implementarea acestuia.

Pentru schimbarea actualei stări de lucruri companiile din Moldova au nevoie de un impuls ce poate veni inclusiv de la autoritățile publice. Guvernul poate juca rolul de catalizator, putând să utilizeze în acest sens o serie de instrumente de reglementare, facilitare, intermediere și recunoaștere a meritelor companiilor care deja sunt responsabile social.

Agenda contemporană de politici pro-RSC este structurată în baza premisei că businessul este parte componentă a societății, relația companiilor cu societatea este interdependentă, iar acestea au potențialul să aducă o contribuție esențială la dezvoltarea societății.

18. OPRUNENCO, Alexandru, PROHNIȚCHI, Valeriu, RUSU, Mihai (2005). *Evaluarea responsabilității sociale corporative în Republica Moldova*: studiu [on-line]. Chișinău [accesat pe 09.07.2022]. Disponibil: <https://www.undp.org/content/dam/moldova/docs/Publications/d77.pdf>

La nivel național, RSC este perceput ca un mecanism de a eradica deficitul de bunăstare, dar și ca mijloc de promovare a competitivității naționale. De asemenea, integrarea practicilor de RSC face parte din soluțiile pentru problemele mediului ambiant, aprobată oficial de către guvernele membre ale Comisiei Europene.

Beneficiile implementării RSC se extind pe mai multe planuri. Este important ca autoritățile publice din Moldova să sesizeze sinergia acestor beneficii și impactul lor macroeconomic. Astfel, ar putea fi identificate cel puțin patru motive pentru care guvernul ar trebui să integreze RSC în agenda sa de politici publice:

- Unul din obiectivele urmărite de autoritățile publice este dezvoltare socială și economică incluzivă și sustenabilă. Implementarea RSC și susținerea RSC la nivel de sector privat ar facilita și ar accelera atingerea acestui obiectiv;
- RSC contribuie la consolidarea competitivității internaționale a statului. Studiile recente arată că competitivitatea internațională poate fi ameliorată de către entitățile individuale (în cazul de față companiile) care contribuie la dezvoltarea socio-economică durabilă prin comportamentul lor responsabil;
- Crizele financiare și deficiturile fiscale forțează tot mai multe guverne să caute o nouă abordare a dezvoltării și să satisfacă cererea colectivă ce nu poate fi întotdeauna acoperită de către autoritățile publice. Colaborarea dintre companiile social-responsabile și guvern ar permite astfel abordarea dezvoltării într-o altă perspectivă ce ar complementa acțiunile guvernului;
- În final, deși RSC constituie o practică voluntară, experiențele țărilor dezvoltate confirmă impactul pozitiv pe care îl poate genera guvernul prin încorporarea strategiilor de promovare a RSC în politicile publice, (19).

Ca urmare a cercetării realizate în procesul de elaborare a prezentului articol, am ajuns la concluzia generală că domeniul responsabilității sociale este unul foarte tânăr și adaptiv, în funcție de problemele persistente în societate.

De asemenea, putem reliefa următoarele concluzii specifice:

1. A fost analizat conceptul responsabilității sociale corporative prin prisma abordărilor teoretice și doctrinare naționale, cât și internaționale dar și din punct de vedere practic;
2. Familiarizarea și îmbunătățirea calitativă și cantitativă a cunoștințelor privind definițiile elementelor, proceselor și a terminologiei din domeniu a avut loc datorită unei baze bibliografice cuprinzătoare față de domeniu dar și a unei tratări diversificate a responsabilității sociale de către autori versați și organizații de profil;
3. Evoluția și în urmare, implementarea acțiunilor prevăzute de conceptul responsabilității sociale presupune neapărat adoptarea strategiei generale de dezvoltare a organizației în conformitate cu nevoia de concentrație și asupra soluționării problemelor sociale, dezvoltarea propriilor metode de contribuție și integrare a măsurilor luate în planul activităților companiei. În paralel, acțiunile realizate trebuie să fie justificate, să urmărească un scop concret, realizabil, totodată acțiunile trebuie să fie interesante, utile și vizibile societății;
4. Implementarea conceptului de RSC are un efect de lungă durată, care necesită eforturi conștiente și investiții continue, rezultatul fiind vizibil în perspectivă de lungă durată;

19. *Responsabilitatea socială corporativă în Republica Moldova: Ce poate face guvernul?:* raport [on-line]. Chișinău, 2011, 47 [accesat pe 08.07.2022]. Disponibil:
https://www.expert.grup.org/ro/biblioteca/item/download/934_41ad32e62b85871f86b4dce70db1b62a

Bibliografie

1. *Calea spre o durabilitate globală* (2012). Agenția Europeană de Mediu [on-line]. Copenhaga [accesat 04.01.2022]. Disponibil: <https://www.eea.europa.eu/ro/semnale/semnale-de-mediu-2012/articole/calea-spre-o-durabilitate-globala>.
2. FILLIPOVA, I. G. (2014). *Responsabilitatea socială a persoanei, statului și societății* [on-line]. Luhansk [accesat pe 03.07.2022]. Disponibil: https://garevna.ucoz.com/csr/lecture_02.html.
3. ILIEȘ, V. (2020). *Responsabilitatea socială corporaistă: suport de curs* [on-line]. Cluj-Napoca, 10-11 [accesat pe 01.07.2022]. Disponibil: <https://moodle.fspac.ubbcluj.ro/pluginfile.php/53386/course/overviewfiles/Responsabilitate%20sociala%20corporatista.pdf?forcedownload=1>.
4. ILIEȘ V. ref. 2 [on-line], 10-11 [accesat pe 01.07.2022]. Disponibil: <https://moodle.fspac.ubbcluj.ro/pluginfile.php/53386/course/overviewfiles/Responsabilitate%20sociala%20corporatista.pdf?forcedownload=1>.
5. MIHALACHE, Silvia-Ștefania (2015). *Studiu privind percepția consumatorilor români cu privire la responsabilitatea socială corporativă: teză de doctor în economie* [on-line]. Cluj-Napoca, 13 p. [accesat pe 09.07.2022]. Disponibil: https://econ.ubbcluj.ro/Scoala_Doctorala/rezumate/MIHALACHE%20Silvia%20Stefania.pdf.
6. OPRUNENCO, Alexandru, PROHNIȚCHI, Valeriu, RUSU, Mihai (2005). *Evaluarea responsabilității sociale corporative în Republica Moldova: studiu* [on-line] [accesat pe 09.07.2022]. Chișinău. Disponibil: <https://www.undp.org/content/dam/moldova/docs/Publications/d77.pdf>.
7. PETEAN, Gabi (2009). *Conceptul responsabilității sociale* [on-line] [accesat pe 13.07.2022]. Disponibil: <https://bluecastmarble.wordpress.com/2008/01/09/conceptul-responsabilitatii-sociale/>.
8. *Responsabilitatea socială corporativă în Republica Moldova: Ce poate face guvernul?: raport*. Expert Grup [on-line]. Chișinău, 2011, 4-7 [accesat pe 08.07.2022]. Disponibil: https://www.expertgrup.org/ro/biblioteca/item/download/934_41ad32e62b85871f86b4dce70db1b62a.
9. VIZITIU, L. (2020). *Responsabilitatea socială corporatistă - istoric și concepte*. In: *Viitorul ne aparține*, 67. ISBN 978-9975-3389-4-3.

CZU 004.9

PRELUCRAREA PARALELĂ A IMAGINILOR PENTRU ADAPTAREA DIGITALĂ A TINERILOR PROFESIONIȘTI ÎN TRANZIȚIA LA NOILE TEHNOLOGII

PARALLEL IMAGE PROCESSING FOR DIGITAL ADAPTATION OF YOUNG PROFESSIONALS IN THE TRANSITION TO NEW TECHNOLOGIES

Anastasia MAIDACENCO²⁰

Corina NEGARA²¹

Annotation: *Parallel image processing for digital adaptation of young professionals in the transition to new technologies, focuses on: optimization of sensory-perceptual activity; media education, development of media competence and thoughtful attitude towards media; the ability to use visual information more effectively, analyze it and identify the various interests that are associated with it.*

Key words: *information technology, innovative techniques, academic adaptation, didactic efficiency, digital technology, images, parallel processing, psychology of computerization, globalization, informatization*

It is a well-known fact that more than 60% of information is perceived visually. Modern realities are based on the type of data transmission that we perceive with our eyes. The process of digitization has led to the fact that in the 21st century, for an individual to work with images has become commonplace. Human perception, however, is different from the way digital cameras and video cameras see the world. For reference, the minimum possible time in which the brain processes an image is 13 milliseconds, this is 76 frames per second when the camera has a bandwidth of 30 frames per second [1].

The changing culture of information consumption has led to a need for a new generation of professionals to consistently improve existing learning processes with digital technologies, to meet emerging needs. In an adaptive approach, changes are based on past experiences, to maximize the improvement of already existing techniques.

The need to search for new approaches to the problem of academic adaptation of specialists to enter the system of world culture and education through the prism of the Bologna process makes active use of computer technologies and innovative methods, which is an objective need for the harmonization of education.

In the XXI century, it is required for a young specialist to be more and more erudite, fast in the field of acquiring new knowledge, and have the ability to master all the achievements of computer technology.

Modern technology makes it possible not only to capture the moment but also to edit it afterward. Image processing is often used to achieve a certain level of beauty, clarity, or sharpness. It is also a means of translation between the human viewing system and digital imaging devices and is widely used in many application areas, including the film industry, medical imaging, industrial manufacturing, weather forecasting, forensics, aviation, astrology, etc. In some of these areas, the image size is very large but the processing time needs to be very small, and sometimes real-time processing is required.

Currently, computers process a huge amount of data. Complex mathematical algorithms are built into various information systems and hardware complexes in almost all fields of science and technology.

²⁰ Student, Faculty of Exact Sciences, Economics and Environment Balti State University „Alec Russo”

²¹ Coordonator, PhD., Balti State University,, Alec Russo”

Parallel processing is a vital part of any high-performance computing model. It involves using a large number of computational resources to perform a complex task or problem. The resources specific to parallel processing are the processor and memory. Image processing using parallel computing is an alternative way to solve time or resource-intensive problems. Eliminating noise, speeding up processing, color image histogram alignment, and content analysis are all needed for more than just aesthetic reasons.

Applications with a sequential algorithm can no longer rely on technology scaling to improve performance [2]. Image processing is characterized by a high degree of parallelism and is an excellent example for multicore platforms. The main goals of parallel processing are not only to achieve high performance but also to provide a solution in less time and hence better use of resources.

Parallelization optimizes processing speed, through data parallelism, task parallelism, and instruction-level parallelism.

Simply put, parallel computing is part of the multicore processors in our phones and laptops that keep them running efficiently.

The dramatic changes in the media environment and the increase in the volume of information are affecting people much more than before. To survive in the new media and information environment, to function successfully in it, and find effective solutions to problems in all spheres of life - media education is needed.

In Council of Europe documents, "media education is defined as teaching/education that seeks to develop media competence, understood as a critical and thoughtful attitude towards the media, to develop responsible citizens who can make their judgments based on the information they receive. It empowers them to use relevant information, analyze it, and identify the economic, political, social, and cultural interests that go along with it. Media education teaches how to interpret and create messages, and how to choose the most appropriate media for communication. It allows people to exercise their right to freedom of expression and information, which not only contributes to personal development but also increases social participation and interactivity. In this sense, media education prepares for democratic citizenship and political understanding. It is necessary to develop media education as part of the concept of lifelong learning" [3].

Thus, the integration of media education with specific subjects (or subject areas) can serve as a bridge to the international requirements of the educational standard, which will ensure a reasonable combination of attention to the factual basis of the subject. This will help provide an individual educational trajectory for adolescents in the learning process, make the teaching process more interesting and coherent, closer to reality, but also prepare students to interact with the real world and help them make sense of the enormous flow of information bombarding them from various sources.

"Given the fact that UNESCO has identified media education as a priority area of cultural and pedagogical development in the XXI century, media pedagogy has great prospects. Media-education with its rich history and vast geography turns out to be more and more demanded, and most importantly - necessary in the modern sociocultural situation" [4].

Considering parallel programming in the key of media handling, it is important to note that any processing is a method of performing some actions to obtain improved image quality or extract useful information [5]. It is a type of signal processing in which the input is an image and the output may be an image or features/functions associated with it. Currently, image processing is among the rapidly developing technologies. It forms a major research area within engineering disciplines and computer science.

Image processing mainly involves the following three steps:

1. Import an image;
2. Image analysis and manipulation;

3. Output, which can result in a modified image or a report based on image analysis.

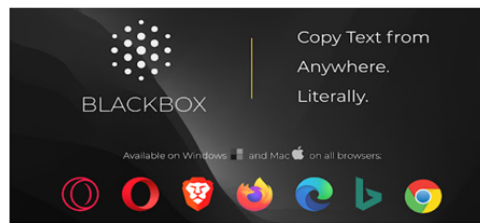
There are two types of methods used for image processing, namely, analog and digital image processing. Analog image processing can be used to process hard copies such as prints and photographs. Digital image processing techniques help to manipulate digital images using computers. The three common phases that all types of data must go through when using digital techniques are preprocessing enhancement and display and information extraction [6].

Digital image processing techniques aim to transform, enhance, reconstruct or encode an image.

Parallelization of these processes leads to a reduction of execution time and, consequently, to optimization of work.

One prime example is the Blackbox browser extension, created by Richard Rizk, which semantically processes a real-time image or a still image from a video and copies the recognized text to the clipboard (Fig.1).

Figura 1

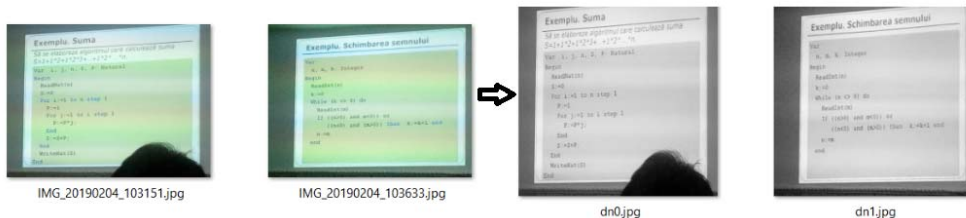

Another application is digitization. Often physical books are used as teaching materials, but not everyone has the opportunity to use them, hence transferring books to the digital space will help to better design the theoretical part and certainly create an interactive practical part.

There are many optical character recognition software available. Tesseract is an open-source text recognition engine that has gained popularity among text recognition developers. Although implementation and modification can sometimes be problematic, there have not been many free and powerful text recognition alternatives on the market.

Below is the image pre-processing for the following text recognition (Fig. 2).

Figura 2. Initial and processed images

The results are written to a file:

```
Exemplu. Suma
Var
I, j, n, S, P: Natural
Begin
ReadNat (n)
S:=0
For i:=1 to n step 1
P:=1
```



```
For j:=1 to i step 1  
  P:=P*j  
end  
S:=S+P  
End  
WriteNat(S)  
end
```

Parallel implementation of this program already yields outstanding results when the number of processes is doubled - from 128 seconds the time is reduced to 68.

Proceeding from the stated above, we can conclude the effectiveness of parallel programming and also trace the dependence of acceleration on the number of processor cores. Image processing is the essential task of analyzing and manipulating digital image files to create new versions of these images or to extract important information from them. Such digital images are represented by pixel tables which are RGB values or essentially tuples of numbers. Thus, digital images are simply multi-dimensional matrices of numbers that result in image processing tasks that are usually reduced to a heavy numerical grind. Parallel programming and the development of efficient parallel programs, are essential in high-performance scientific computing.

Since in some image processing applications the images can be analyzed and considered independently of each other, collaborative and parallel programming - in particular multiprocessing - provide some way of achieving a significant improvement in execution time for such an application.

Parallel image transformation methods are also very helpful in the image preprocessing phase in machine learning, to prepare training material in e-learning tools that correspond to all levels of a cognitive process.

Bibliografie

1. POTTER, Mary C., WYBLE, Brad, HAGMANN, Carl Erick, MCCOURT, Emily S. (2014). *Detecting meaning in RSVP at 13 ms per picture. Attention, Perception, & Psychophysics*.
2. HARRIS C. (2004). *Using programmable graphics hardware to implement the fuzzy c-means algorithm*. Honours Dissertation, The University of Western Australia.
3. BONDARENKO E. (2009). *Media-education in modern school in terms of educational standards. Media-education and media competence*. Ed. by A.V. FEDOROV. Taganrog: Publishing house of Taganrog State Pedagogical Institute, 10.
4. ZAZNOBINA L. S. *The standard of media education integrated into humanities and natural science disciplines* [on-line] [date of access: 14.03.2021]. Available: www.belti.msk.ru/edn/stat.html
5. DEY, S. (2021). *Image Processing Masterclass with Python: 50+ Solutions and Techniques Solving Complex Digital Image Processing Challenges Using Numpy, Scipy, Pytorch and Keras (English Edition)*. BPB PUBN.
6. PAJANKAR, A. (2019). *Python 3 Image Processing: Learn Image Processing with Python 3, NumPy, Matplotlib, and Scikit-image*. BPB Publications.
7. CHITYALA, R, PUDIPEDDI, S. (2014). *Image Processing and Acquisition using Python*. CRC Press.
8. ARABNIA, H., DELIGIANNIDIS, L., GRMAILA, M., HODSON, D., JOE, K., SEKIJIMA, M., TINETTI, F. (2021). *Advances in Parallel & Distributed Processing, and Applications: Proceedings from PDPTA'20, CSC'20, MSV'20, and GCC'20*. Springer International Publishing.
9. NGUYEN, Q. (2018). *Mastering Concurrency in Python: Create faster programs using concurrency, asynchronous, multithreading, and parallel programming*. Packt Publishing.

CZU 378.01(4/9)

ROLUL UNIVERSITĂȚILOR ÎN ASIGURAREA SUSTENABILITĂȚII PRIN SPORIREA POTENȚIALULUI DE INOVARE

THE ROLE OF UNIVERSITIES IN ENSURING SUSTAINABILITY BY ENHANCING THE POTENTIAL FOR INNOVATION

Stela PRIPA²²

Abstract: *The article defines a university as one of the key innovative organizations regarding the needs of society. It identifies the sources of innovation in the university environment that can be the basis of its transformation in terms of sustainability. There is little research on participation in the implementation of sustainability at the university level, and a more differentiated understanding of these processes is still lacking, both in terms of the practice of conducting a participatory process and in terms of sustainability assessment. This paper addresses some of the sustainability initiatives in universities and derives a set of necessary and sufficient conditions for sustainable development in the university environment.*

Key words: *Sustainable development, innovation, sustainability, university, sustainable university*

1. Rolul universității în promovarea sustenabilității

1.1. Universitățile în contribuția la sustenabilitate

Un număr din ce în ce mai mare de universități și instituții de învățământ superior se angajează să adopte un comportament mai responsabil față de societate și față de diverși stakeholderi și urmăresc din ce în ce mai mult Agenda de Dezvoltare Durabilă (Waas et al., 2010). Multe instituții s-au angajat să se implice în dezvoltarea durabilă prin semnarea unor declarații internaționale (Lozano et al., 2013; Waas et al., 2010; Wright, 2004). Angajamentul universităților față de dezvoltarea durabilă a fost consolidat și mai mult prin elaborarea Declarației de la Talloires în 1990, care a fost unul dintre primii stimuli majori pentru a obține angajamentul universităților față de sustenabilitate.

Universitățile nu mai sunt evaluate doar pe baza potențialului lor de a oferi o educație de calitate; mai degrabă, alți factori și criterii, inclusiv angajamentul lor față de progresul societății, joacă un rol în reflectarea adevăratei imagini a unei universități. Universitățile, ca orice altă organizație, ar trebui să aibă o viziune holistică asupra rolurilor și responsabilităților și să ia în considerare impactul pe termen lung al deciziilor lor, care depășește momentul prezent (Lozano, 2008b). În prezent, se așteaptă ca universitățile să se implice în comunități și să aducă beneficii societății în general (Lukman & Glavic, 2007), deoarece au potențialul de a fi lideri în toate domeniile de cercetare, predare și învățare, inovare, sustenabilitate și implicare comunitară (Moore, 2005; Stephens & Graham, 2010). Din acest punct de vedere, este responsabilitatea universităților să transmită studenților atât valori morale, cât și competențe profesionale necesare, pentru a facilita crearea unui viitor mai bun pentru toți (Wright, 2006). În prezent, universitățile din întreaga lume își schimbă misiunea, viziunea și practicile educaționale pentru a face față mai bine preocupărilor tot mai mari legate de problemele sociale și de mediu și pentru a răspunde la cererea tot mai mare a publicului pentru o societate durabilă (Md Shabbudin et al.,

²² Doctorandă, Universitatea Tehnică a Moldovei, stella.pripa@gmail.com

2011). Acest lucru este în concordanță cu consensul global din ce în ce mai mare cu privire la rolul universității în promovarea sustenabilității (Wright, 2004).

În prezent, universitățile instituționalizează din ce în ce mai mult practicile de sustenabilitate în cadrul programelor de studii, al cercetării, al operațiunilor, al activităților de informare, al evaluării și al raportării (Lozano, 2010). În mod similar, Evangelinos (2009) susține că promovarea sustenabilității în contextul instituțiilor de învățământ superior poate fi realizată prin predare și cercetare, prin difuzarea cunoștințelor privind semnificația și importanța sustenabilității (Delakowitz & Hoffmann, 2000), îmbunătățirea managementului de mediu (Bonnet et al., 2002) și transmiterea cunoștințelor către societate (Owens & Halfacre-Hitchcock, 2006).

În timp ce nevoia de dezvoltare durabilă ca o componentă vitală pentru un viitor mai luminos a primit o atenție sporită, studiul sustenabilității în contextul învățământului superior rămâne un domeniu de cercetare emergent de o importanță majoră. În continuare, mulți dintre liderii universitari și academicieni nu sunt conștienți sau ignoră principiile sustenabilității în mediul universitar (Lozano, 2006), iar multe dintre activitățile din universități au rămas ne sustenabile. În plus, tranziția către o universitate sustenabilă și raportarea sustenabilității în cadrul mediului academic sunt încă în stadiu incipient (Lozano, 2011; Velazquez et al., 2005), iar conceptul de sustenabilitate continuă să fie înțeles greșit de către oameni și organizații (Waas et al., 2011). După cum afirmă Waas (2010), mai sunt multe de făcut pentru ca dezvoltarea durabilă să devină cu adevărat și pe deplin implementată în universități și pentru ca universitățile să devină adevărați lideri în domeniul dezvoltării durabile. Prin urmare, ceea ce este cu adevărat crucial este ca atitudinea existentă a universităților și atenția lor față de principiile sustenabilității să fie consolidată cu sprijinul tuturor membrilor organizației. Cu alte cuvinte, practicile de sustenabilitate din cadrul mediului academic trebuie să fie înțelese și practicate de toți membrii organizației la diferite niveluri. Numai atunci poate fi mobilizată cu succes o forță colectivă pentru realizarea misiunii de sustenabilitate. În mod similar, colaborarea organizației cu diferitele sale părți interesate poate sta la baza transformării sale în materie de sustenabilitate (Lozano, 2008a). Sustenabilitatea în învățământul superior este un domeniu emergent și există încă o lipsă de studii anterioare care să investigheze percepțiile principalelor părți interesate din cadrul universității cu privire la rolul acesteia în contribuția la sustenabilitate (Wright, 2010), iar încercarea de a evalua sustenabilitatea în cadrul campusurilor s-a atestat a fi complicată (Shriberg, 2004).

1.2. Inovarea – factor important al sustenabilității

Inovațiile pot fi considerate o forță motrice a creșterii economice și unul dintre factorii cheie de sustenabilitate nu numai la nivelul universităților, ci și la nivelul unor națiuni întregi (Galia & Legros 2004). După cum afirmă Lesáková (2013: 133), inovarea este un proces semnificativ, dinamic, în curs de dezvoltare, al cărui rezultat reprezintă o schimbare pozitivă orientată pe îmbunătățirea procesului de transformare în întreprinderi și universități, dar și pe o mai bună satisfacere a nevoilor clienților. Inovarea mai poate fi înțeleasă ca o introducere de produse sau procese noi, semnificativ îmbunătățite, o nouă metodă de marketing sau de organizare în cadrul unei entități sau în relațiile externe (Manualul Oslo 2018).

Realizarea inovării are ca rezultat efecte pozitive sustenabile nu numai la nivel național, ci și la nivelul organizațiilor. Inovațiile pot ajuta o organizație să obțină avantaje strategice care să conțină o capacitate de a oferi ceva excepțional, greu de gestionat, de a câștiga o cotă de piață considerabilă cu un nou produs sau serviciu, să concureze în materie de prețuri, calitate și conținut, să ofere ceva ce reprezintă un concept cu absolut nou și să schimbe o viziune asupra modului de cooperare a anumitor părți de sistem (Tidd, 2007).

O prioritate de top a managementului global este gestionarea schimbării, ceea ce necesită stabilirea unei organizații inovatoare care să fie receptivă la schimbare. O organizație inovatoare trebuie să implementeze acele elemente de bază, cum ar fi autodezvoltarea, viziunea comună și conducerea transformațională. În cadrul organizațiilor inovatoare, activitățile organizaționale sunt schimbate prin îmbunătățirea productivității și a calității vieții profesionale într-un mod durabil. Creșterea productivității și a calității vieții profesionale se bazează în special pe o combinație de tehnologii și capacitățile angajaților, implicarea și motivația acestora, precum și a conducerii, pentru a oferi noi produse, servicii și procese de lucru.

Creșterea capacității de inovare a unei organizații generează o circulație favorabilă în care inovativitatea conduce la rezultate sustenabile. În organizațiile inovatoare, fiecărui membru al echipei i se cere să se gândească la viitorul organizației sale și să participe la generarea de noi idei. Managementul de vârf acordă în mod natural o prioritate sporită inovațiilor, ceea ce ajunge la înțelegerea unei necesități de schimbare, la schimbarea culturii, la crearea unei noi atmosfere deschise, schimbarea modului de gândire, a valorilor, ascultarea de noi voci, acceptarea de noi idei rezultate din surse noi, crearea de echipe multidisciplinare, respectarea opiniilor celorlalți, înțelegerea unui nou rol al managerilor, capacitatea de a genera resurse - umane și financiare - pentru a asigura generarea de noi idei, experimente și oportunități.

Componentele unei organizații inovatoare includ o viziune, o direcție și o voință comună de a inova, o structură adecvată, persoane-cheie, o muncă eficientă în echipă, o dezvoltare individuală continuă, o comunicare amplă, un nivel ridicat de implicare în inovații, o orientare externă, o atmosferă creativă și de învățare organizațională (Tidd, 2007).

Capacitatea de inovare a unei organizații depinde de capacitatea de inovare a managementului și a angajaților, precum și a motivației și determinării acestora de a-și reinnoi activitatea proprie, precum și a întregii organizații. Acest lucru duce la cele mai noi modele de produse și servicii sau procese organizaționale benefice pentru clienți. Cu cât o organizație folosește procese mai dezvoltate, cu atât mai bună este capacitatea sa de a implementa inovații. Un efort de realizare a inovațiilor trebuie în mod cert să fie susținut de o politică generală de inovare și de un program de inovare, care să vină ca urmare a elaborării strategiilor funcționale ale organizației.

Este recomandabil să nu se neglijeze factorii care determină succesul activităților de inovare ale unei organizații. Printre aceștia se numără orientarea avantajoasă asupra unui portofoliu de inovare care să conțină o reprezentare echilibrată a unor concepții variate de inovare, utilizarea punctelor forte proprii, performanța tehnică, sprijinul managementului de vârf, aplicarea sistemului de management al procesului de inovare.

2. Rolul universității în creșterea potențialului de inovare

Universitățile au, fără îndoială, potențialul uriaș de a deveni lideri în domeniul cercetării și dezvoltării, al educației și al cunoașterii. De asemenea, ele pot deveni o forță motrice semnificativă în sprijinirea implicării și cooperării subiecților dintr-o anumită localitate și crearea unei anumite comunități. Universitatea este, cu siguranță, un loc în care este posibilă exprimarea liberă a ideilor și opiniilor, este promovată o abordare creativă, inovatoare și critică a rezolvării problemelor, se generează noi cunoștințe, paradigmele convenționale dispar și sunt înlocuite de altele noi.

Având în vedere că misiunea principală a universității este co-crearea de cunoștințe, strategii și instrumente pentru promovarea sustenabilității prin activități orientate spre economie, temele de cercetare, educație și interacțiuni sociale ar putea viza domeniul precum, de exemplu, materializarea unei economii ecologice și bazate pe cunoaștere, dezvoltarea afacerilor și încurajarea unor noi forme de întreprinderi și activități economice, dezvoltarea comunitară,

reducerea sărăciei, crearea de locuri de muncă, consumul și producția durabile și turismul durabil. Acest lucru ar genera oportunități de activare substanțială a disciplinelor care cuprind atât științele sociale (economie, managementul afacerilor, politici publice, dezvoltare comunitară etc.), cât și științele exacte (IT, biotehnologie, inginerie etc.), unde se concentrează în prezent cel mai mult inovarea, transferul de tehnologie și legăturile dintre universități și industrie [Mowery, 2007].

Educația pentru dezvoltare durabilă în universitate ar avea loc în mare parte prin cooperarea activă cu industria și prin încurajarea spiritului antreprenorial și a potențialului economic al studenților. Acest lucru ar corespunde opiniilor din literatura OCDE privind "angajamentul regional", în care studenții sunt considerați ca fiind "capital uman" pentru economie (OCDE, 2007). Această universitate ar lucra probabil în colaborare cu parteneri externi, cum ar fi industria de dimensiuni medii și mari, organizațiile de dezvoltare economică, municipalitățile și autoritățile centrale, într-o serie de activități centrate pe economie, cum ar fi transferul de tehnologie, proiectarea de produse în colaborare cu industria și cetățenii (Liedtke, 2012), crearea de întreprinderi derivate, înființarea de parcuri tehnologice inovatoare (McCauley & Stephens, 2012) și de cercetare și dezvoltare (C&D), consultanță și formare pentru industrie, dezvoltarea forței de muncă, precum și dezvoltarea economică (Orr & Cohen, 2013). Ca atare, funcția de cercetare și de transfer tehnologic/antreprenorială a universității ar fi puternic accentuată. Potențialele efecte care ar putea fi așteptate de la acest tip de instituție ar putea include: stimularea inovării industriale (Mowery, 2007) prin crearea, testarea și comercializarea de noi tehnologii inovatoare pentru accelerarea tranziției către o economie verde; generarea de noi întreprinderi cu capital de risc, zone de ocupare a forței de muncă și de inovare, facilități de cercetare și dezvoltare pentru colaborarea dintre universitate și industrie (Philpott et al., 2011) și creșterea economiilor și a competitivității regionale și naționale (OCDE, 2007).

Considerăm că sistemul educațional al fiecărei țări este unul dintre cei mai importanți indicatori de dezvoltare, iar standardul și calitatea acestuia constituie una dintre cerințele cheie ale bunăstării și creșterii durabile a țării. În acest context, sustenabilitatea poate fi înțeleasă și ca un proces sau o strategie care conduce la un viitor durabil. Cu toate acestea, sustenabilitatea nu se referă doar la ecologie și mediu, ci mai degrabă la capacitatea unei organizații sau a unui sistem de a fi menținut la un anumit nivel sau ritm de performanță și care poate continua sau poate fi continuată pentru o perioadă nedeterminată. Prin urmare, sustenabilitatea sugerează o activitate sau, mai mult corect, un set de activități interconectate care este viabil pentru o perioadă extinsă de timp, deoarece se poate adapta la capriciile mediului său fizic, social, economic și intelectual. În prezent, ea cuprinde o abordare holistică, în care aspectele sociale, financiare, de sănătate și educaționale stau la baza noțiunii fundamentale de dezvoltare durabilă (Barnard & Van der Merwe, 2016). După cum subliniază și Moore (2005), sustenabilitatea trebuie să devină o prioritate fundamentală. Ea remarcă faptul că politica de dezvoltare durabilă a universității subliniază nevoia de sustenabilitate a clădirilor și operațiunilor din campus și a educației legate de dezvoltare durabilă. Principiul și conceptul de creștere durabilă implică un mare număr de perspective, abordări inovatoare, inițiative și strategii care ar trebui să fie încorporate la nivelurile managementului de vârf.

Nivelul educațional al populației este așadar unul dintre factorii care determină competitivitatea oricărei țări, permite dezvoltarea excelenței, prezice multe dintre avantajele (dar și dezavantajele) competitive ale acesteia în comparație cu alte țări. În prezent, în era societății cunoașterii, educația a devenit o sursă fundamentală de dezvoltare inovatoare și creștere economică. De asemenea, putem susține că în sectorul antreprenorial, precum și în alte sfere, inclusiv în instituțiile care oferă educație universitară sau care efectuează cercetări științifice,

este valabil principiul conform căruia inovațiile reprezintă o cheie pentru supraviețuire și dezvoltare durabilă. Barnard și Van der Merwe (2016) pun accentul pe agilitate și flexibilitate pentru a permite strategii pro-actives ca reacție la circumstanțe în continuă schimbare. Sprijinindu-se pe definițiile moderne ale sustenabilității, autorii de mai sus derivă următorul set de condiții necesare și suficiente pentru dezvoltarea durabilă în mediul universitar:

- cultivarea, prin intermediul procesului de predare și învățare, printr-un etos instituțional generat în mod activ de toți, a unui spirit antreprenorial și inovator în rândul personalului și al studenților. Un astfel de spirit, tangibil în cadrul unei universități, permite îmbunătățirea condițiilor de viață prin generarea de cunoștințe care, la rândul lor, creează o mai bună înțelegere a condiției umane și este, de asemenea, convertibilă în produse și servicii care dezvoltă/îmbunătățesc calitatea vieții predominante;
- un standard de predare și învățare și un conținut al programelor de studii care să le permită absolvenților săi să utilizeze aptitudinile, cunoștințele și competențele dobândite în avantajul societății civile și al propriei lor împliniri;
- eforturi serioase și continue pentru a se asigura că resursele interne (umane, financiare și de infrastructură) ale instituției sunt utilizate în mod profitabil, reproductibil și regenerabil.

Condițiile de mai sus reprezintă valori pentru ca universitatea să pună bazele funcționării și direcției sale inovatoare. O astfel de orientare valorică a universității poate apoi, în opinia noastră, să-i ajute pe toți indivizii și subiecții implicați să reflecteze asupra valorilor declarate care stau la baza obiectivelor formulate și să utilizeze aceste valori ca postulat inițial al procesului lor de luare a deciziilor și să definească prioritățile și toate acestea pe baza unor conexiuni concludente între valori și obiective.

Presupunem că urmărirea sustenabilității și competitivității universității în actualul mediu turbulent însoțit de schimbări continue și în condițiile în care în societatea cunoașterii în care funcționează universitatea va conduce tot mai natural la formarea mediului care să susțină crearea de inovații și comercializarea acestora. Bazându-ne pe Carayannis (2015) și fiind de acord cu Barnard și Van der Merwe (2016), putem defini sustenabilitatea organizațională (și în ceea ce privește intuirea universității ca organizație inovatoare) ca fiind suma următoarelor caracteristici:

- identitate instituțională a universității cu resurse adecvate și clar definită, localizată în funcțiile sale academice de bază, care este nu numai sustenabilă din punct de vedere financiar și ecologic, ci și sustenabilă în cadrul corpului politic mai larg; cultura sustenabilității favorizează un mediu propice inovării;
- accentul pus pe tehnologie ar trebui să aibă o cultură clară a sustenabilității încorporată în cadrul acesteia pentru a nu deveni subsumată sau aservită rolului tradițional de formare, "academic", al universității;
- un sistem de guvernare și o concepție organizațională care promovează și protejează valorile academice și alte valori instituționale pe baza cărora funcționează universitatea și în raport cu care aceasta este evaluată de către părțile interesate;
- o agendă de transformare care stabilește condițiile sociale și economice necesare pentru o deplină egalitate de șanse pentru personal și studenți.

Concluzii

Organizațiile din învățământul terțiar, inclusiv universitățile, ar trebui să funcționeze ca organizații inovatoare și de cunoaștere, cu scopul de a genera și de a împărtăși cunoștințe care să contribuie la susținerea sustenabilității și a dezvoltării. Cu toate acestea, este inevitabil ca

universitățile și funcționarea lor de succes să fie gestionate într-un mod inovator, deoarece numai un management flexibil, cu o relație pozitivă naturală cu inovațiile, este capabil să reflecte un principiu fundamental actual de succes, conform căruia inovațiile sunt cheia supraviețuirii universității, a sustenabilității sale și a unei direcții viitoare de succes și a competitivității în mediul provocator. Deoarece, așa cum am menționat deja, educația a devenit una dintre principalele surse de creștere economică, universitatea de succes și inovatoare va oferi atunci o educație de calitate, va pregăti absolvenți capabili să răspundă nevoilor practice reale și va contribui astfel la competitivitatea întregii societăți.

Prin urmare, o universitate sustenabilă poate fi definită ca o universitate care, pe lângă căutarea excelenței academice, încearcă să integreze valorile umane în structura vieții oamenilor; o universitate care promovează și implementează practici de sustenabilitate în predare, cercetare și dezvoltare, în relația cu comunitatea, printr-un angajament și o monitorizare continuă a sustenabilității. O astfel de abordare ar cataliza infuzia atitudinii de responsabilitate și extinderea practicilor de sustenabilitate în cadrul societății și ar contribui la crearea unei societăți echitabile.

Bibliografie

1. BARNARD, Z., VAN DER MERWE, D. (2016). *Innovative management for organizational sustainability in higher education*.
2. BONNET, J.F., DEVEL, C., FAUCHER, P., ROTURIER, J. (2002). Analysis of electricity and water end-uses in university campuses: case-study of the University of Bordeaux in the framework of the Ecocampus European Collaboration. In: *Journal of Cleaner Production*, 10 (1), 13-24.
3. CARAYANNIS, E. G., SINDAKIS, S., WALTER, CH. (2015). *Business model innovation as lever of organizational sustainability*.
4. DELAKOWITZ, B., HOFFMANN, A. (2000). The Hochschule Zittau/Görlitz: Germany's first registered environmental management (EMAS) at an institution of higher education. In: *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 1 (1), 35-47.
5. EVANGELINOS, K.I., JONES, N., PANORIOU, E.M. (2009). Challenges and opportunities for sustainability in regional universities: a case study in Mytilene, Greece. In: *Journal of Cleaner Production*, 17 (12), 1154-1161.
6. GALIA, F., LEGROS, D. (2004). *Complementarities between obstacles to innovation: Evidence from France, Research Policy*, 33, 1185-1199.
7. LESÁKOVÁ, E. (2013). *Main priorities of the innovation policy of the Slovak Re-public, Knowledge for market use 2013 public economy - present situation and future prospects*, 12-13 September, Olomouc: 133-137.
8. LIEDTKE, C., JOLANTA WELFENS, M., ROHN, H., NORDMANN, J. (2012). LIVING LAB: user-driven innovation for sustainability. In: *Int. J. Sustain. High. Educ*, 13 (2), 106-118.
9. LOZANO, R. (2006). Incorporation and institutionalization of SD into universities: breaking through barriers to change. In: *Journal of Cleaner Production*, 14, 787-796.
10. LOZANO, R. (2008a). Developing collaborative and sustainable organisations. In: *Journal of Cleaner Production*, 16 (4), 499-509.
11. LOZANO, R. (2008b). Envisioning sustainability three-dimensionally. In: *Journal of Cleaner Production*, 16 (17), 1838-1846.
12. LOZANO, R. (2011). The state of sustainability reporting in universities. In: *International Journal of Sustainability in Higher Education* [on-line], 12 (1), 67-78. Disponibil <http://dx.doi.org/10.1108/14676371111098311>

13. LOZANO, RODRIGO, LOZANO, FRANCISCO J., MULDER, KAREL, HUISINGH, DONALD, WAAS, TOM (2013). *Advancing higher education for sustainable development: international insights and critical reflections*. 14. J. Clean. Prod. 48, 3-9.
15. LUKMAN, R., GLAVIC, P. (2007). What are the key elements of a sustainable university? In: *Clean Technologies and Environmental Policy*, 9 (2), 103-114.
16. MCCAULEY, S. M., STEPHENS, J. C. (2012). *Green energy clusters and socio-technical transitions: analysis of a sustainable energy cluster for regional economic development in Central Massachusetts, USA*. Sustain. Sci. 7, 213-225.
17. MD SHAHBUDIN, A., NEJATI, M., AMRAN, A. (2011). Sustainability-based knowledge management performance evaluation system (SKMPES): linking the higher learning institutes with the bottom billions. In: *African Journal of Business Management*, 5 (22), 9530-9540.
18. MOORE, J. (2005). Seven recommendations for creating sustainability education at the university level: a guide for change agents. International. In: *Journal of Sustainability in Higher Education*, 6 (4), 326-339.
19. MOWERY, D. (2007). University-industry research collaboration and technology transfer in the United States. In: *Yusuf, S., Nabeshima, K. (Eds.), How Universities Promote Economic Growth. The World Bank, Washington DC*, 163-181.
20. *Organization for Economic Co-operation and Development* (2007). *Higher Education and Regions: Globally Competitive, Locally Engaged*. Paris: OECD Publishing.
21. OSLO MANUAL (2018). *Guidelines For Collecting, Reporting And Using Data On Innovation*. 4th Edition. Paris: OECD Publishing.
22. ORR, D.W., COHEN, A. (2013). Promoting partnerships for integrated, Post-Carbon development: strategies at work in the Oberlin Project at Oberlin College. In: *Plan. High. Educ.*, 41, 22.
23. OWENS, K.A., HALFACRE-HITCHCOCK, A. (2006). As green as we think? the case of the College of Charleston green building initiative. International. In: *Journal of Sustainability in Higher Education*, 7 (2), 114-128.
24. PHILPOTT, K., DOOLEY, L., O'REILLY, C., LUPTON, G. (2011). The entrepreneurial university: examining the underlying academic tensions. In: *Technovation*, 31, 161-170.
25. SHRIBERG, M. (2004). *Assessing sustainability: criteria, tools, and implications*. Higher Education and the Challenge of Sustainability, 71-86.
26. STEPHENS, J. C., GRAHAM, A. C. (2010). Toward an empirical research agenda for sustainability in higher education: exploring the transition management framework. In: *Journal of Cleaner Production*, 18 (7), 611-618.
27. TIDD, J., BESSANT, J., PAVITT, K. (2007). *Innovation Management*. Brno: Computer Press
28. VELAZQUEZ, L., MUNGUIA, N., SANCHEZ, M. (2005). Detering sustainability in higher education institutions: an appraisal of the factors which influence sustainability in higher education institutions. In: *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 6 (4), 383-391.
29. WAAS, T., VERBRUGGEN, A., WRIGHT, T. (2010). University Research For Sustainable Development Definition and Characteristics Explored, University research for sustainable development definition and characteristics explored. In: *Journal of cleaner production*, 18, 629-636.

CZU 658: 339.138

ADAPTABILITATEA ÎNTREPRINDERILOR LA NOUL CONTEXT POST PANDEMIC

ADAPTABILITY OF BUSINESSES TO THE NEW POST-PANDEMIC CONTEXT

Rodica SLUTU²³

Abstract: *Any enterprise, in order to carry out its activity as well as possible, and to become a strong player on the market, must first of all know very well the environment in which it finds itself. The external environment represents a set of factors and forces outside the company capable of influencing the triggering, maintenance, development or blocking of commodity exchanges on the markets on which it operates. External factors and forces can directly or indirectly influence the company's activity. Consequently, depending on the nature of their actions, two distinct categories of components of this type can be delimited from the microenvironment and macroenvironment. All the elements that come into contact with the company have a special significance in this activity.*

Key words: *enterprise, marketing environment, stable environment, unstable environment, turbulent environment*

Conform profesorului Mihai Diaconescu mediul extern al întreprinderii reprezintă o rețea de variabile exogene aflate într-o permanentă dinamică, cărora întreprinderea le opune un set de variabile endogene definite de resursele sale materiale, financiare și umane [2, pag. 15].

Conform literaturii de specialitate firmele de succes au și o viziune orientată din exterior către interior. Acestea înțeleg că, în mediul în care operează, se ivesc mereu oportunități sau amenințări și acordă o importanță deosebită urmării permanente și adaptării continue a activității la schimbările mediului. Prin supravegherea sistematică a mediului există posibilitatea de a revizui și a adapta strategiile de marketing, astfel încât să facă față dificultăților ivite și să valorifice oportunitățile [5, pag. 54].

În sens teoretico-metodologic, mediul în care întreprinderea își desfășoară activitatea poate fi definit ca un ansamblu de factori de natură economică, culturală, juridică, politică, demografică, ecologică etc. ce alcătuiesc o structură complexă și eterogenă în măsură să influențeze în mod direct sau indirect activitatea acesteia. Viziunea macroeconomică ne indică faptul că și întreprinderile sunt parte a mediului, în primul rând componente economice a acestuia [6, pag. 28].

Așadar, mediul de marketing include toți agenții și forțele din afara întreprinderii, care prin intervenția lor influențează și afectează schimburile de pe piață generând o multitudine de oportunități și riscuri. Prin supravegherea sistematică a mediului de marketing întreprinderea are posibilitatea de a revizui și adapta strategia de marketing, astfel încât firma să facă față dificultăților ivite și să valorifice ocaziile de piață. Mediul de marketing este în permanentă mișcare și transformare.

Orice organizație economică funcționează în condițiile pe care i le oferă mediul său extern, căruia i se mai spune și mediu de marketing. Pentru întreprindere, mediul de marketing se constituie într-un ansamblu de oportunități, dar și de primejdii, pentru a valorifica în interesul său oportunitățile, dar și pentru a se feri de primejdii, prima condiție este ca firma să cunoască

²³ Doctor, lector universitar, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

componentele și mecanismul de funcționare a mediului, factori care îi influențează activitatea de marketing și forțele ce afectează nivelul performanțelor sale economice.

Marketologul Nicolae Al. Pop consideră că *mediul extern* al firmei reunește ansamblul de factori și forte externe acesteia, capabile să influențeze menținerea sau dezvoltarea schimburilor pe piețele pe care activează. Mediul extern este format din factorii micro și macromediului de marketing [7, pag. 45].

Cunoașterea mediului extern în care acționează întreprinderea prezintă o importanță deosebită pentru conectarea activității la dinamica acestuia. Astfel, întreprinderea își propune să:

- dezvolte cererea pentru anumite produse și servicii;
- înnoiască cu frecvență ridicată oferta de mărfuri;
- perfecționeze distribuția produselor sau serviciilor sale;
- realizeze acțiuni promoționale eficiente, etc.

Mediul de legătură cuprinde un ansamblu de relații prin intermediul cărora întreprinderea se conectează la mediul extern și își orientează activitatea economică. Pentru orice întreprindere relațiile de piață în esența lor sunt relații de concurență. În raport cu obiectul competiției, există concurență directă și indirectă.

Extramediul de marketing al întreprinderii reprezintă acele spații, zone care sunt mai greu de analizat de către factorul uman, cum ar fi: fundul mărilor, oceanilor, spațiului cosmic, în care țin să se extindă activitatea umană.

Așadar, constatăm că, mediul extern cuprinde ansamblul de factorii de natură economică, socială, culturală, juridică, politică, demografică, ecologică etc. Componentele mediului se găsește în anumite raporturi, alcătuiesc o anumită structură și se află într-o permanentă mișcare. După modul în care se modifică aceste componente și după natura raporturilor dintre ele, mediul extern are trei forme: mediul stabil, mediul instabil și mediul turbulent.

În *mediu stabil*, firma reacționează cu puțină dificultate la schimbările neașteptate ale pieței. Nevoile clienților nu se modifică perioade îndelungate de timp, apariția noilor tehnologii de fabricație este destul de rară, cheltuielile destinate cercetării au un nivel scăzut, iar legile care guvernează activitatea unei firme sau dezvoltarea unui anumit tip de producție nu suferă schimbări esențiale. Un asemenea mediu extern oferă activității firmei o stabilitate ridicată atât în privința obiectivelor ce urmează a fi realizate, a procedeelelor de lucru utilizate, cât și a sistemelor de organizare adoptate. Un astfel de mediu însă se întâlnește tot mai rar în ultima perioadă de timp.

Mediul instabil. Într-un astfel de mediu instabil, fluctuant, apariția noilor tehnologii este mai frecventă, fapt ce impune cu necesitate sporirea eforturilor de cercetare științifică. De remarcat este apariția unor schimbări semnificative care influențează activitatea firmei și dezvoltarea producției. Confruntarea firmei cu un astfel de mediu impune o atitudine prospectivă, dinamizatoare, căutând să-i cunoască exigențele și să găsească formele cele mai adecvate pentru a se adapta la schimbările intervenite.

Mediul turbulent se caracterizează prin schimbări extrem de frecvente, modificări care pot fi determinate de lansarea unor noi produse pe piață de către competitori sau de introducerea unor noi tehnologii de fabricație. Acest tip de mediu nu este permanent, ci este caracteristic doar anumitor perioade și apare, de regulă, în sectoarele de înaltă tehnologie, de modă etc.

În concluzie putem menționa, că componentele mediului de marketing se comportă sistemic, fiecare factor dispunând de o pondere care evoluează în timp. În general, mediul de marketing condiționează, în măsură mai mare sau mai mică, activitatea întreprinderii. La rândul său, activitatea întreprinderii, în raport cu dimensiunea și forța sa, poate influența mediul, inclusiv mediul macroeconomic.

Firmele sunt nevoite să caute noi căi de cucerire a încrederii consumatorilor. Ele își revăd comunicările din reclame, devenind sincere în intențiile lor. Pe viitor trebuie să-și revadă activitatea, convingând societatea că există spre binele acesteia.

Factorii macromediului de marketing. Factori variabili de mediu care afectează toate ramurile și întreprinderile economice și nu pot fi stăpâniți sau preveniți prin activitățile firmelor reprezintă *factorii macromediului*. O firmă poate face foarte puțin, aproape nimic pentru a-și influența macromediul. Trebuie însă să-și monitorizeze mediul și să se pregătească pentru inevitabilitatea schimbărilor. Aceasta înseamnă intuirea naturii și dimensiunii potențialelor schimbări și întocmirea de strategii și programe pentru a răspunde corect atunci când ele se vor produce. Un exemplu interesant în acest sens ar fi structura populației dintr-o anumită țară sau zonă. Dacă în acea zonă sau țară se înregistrează o scădere a natalității, fabricanții de jucării se vor afla – fără voia lor – în fața unei reduceri treptate a pieței de desfacere. Pe măsura trecerii timpului va scădea și cererea de mărfuri destinate adolescenților (aparatura electronică și îmbrăcăminte, de exemplu), tinerilor căsătoriți (locuințe și obiecte de menaj), adulților (automobile) etc. Aceste tendințe nu pot fi oprite de nici o firmă, însă acceptând inevitabilul, toate se pot pregăti pentru schimbări prin extinderea grupului țintă și reconsiderarea activităților de marketing [4, pag. 37].

Politica de marketing a întreprinderii SRL „Berus” urmărește stabilirea liniilor politicii comerciale, adoptându-se o politica de imitare, care costă în a cucerii piețe și aceleași segmente-țintă ca și concurența, în a utiliza aceleași tehnici de vânzare și produce mobilier cât mai diversificat, dar de o calitate superioară.

Analiza SWOT scoate în evidența punctele tari și punctele slabe din organizarea și funcționarea întreprinderii, oportunitățile momentului precum și amenințările la adresa instituției pentru a putea fi definite clar obiectivele strategice astfel încât să adaptăm punctele tari la oportunități, să reducem la minimum amenințările și să eliminăm punctele slabe. Analiza SWOT constituie cea mai importantă tehnică managerială utilizată pentru înțelegerea poziției strategice a unei întreprinderi.

Tabloul 1. Analiza SWOT a întreprinderii SRL „Berus”

Puncte forte	Puncte slabe
<ul style="list-style-type: none"> - potențialul de producție ridicat; - experiența în domeniu și existența unui personal bine format; - diversificarea produselor, crearea mobilei la comandă; - producția, cu o cerere relativ stabilă; - accentuarea mai precisă în ultima perioadă a strategiei de vânzări. 	<ul style="list-style-type: none"> - scăderea ponderii pe piața locală și lipsa extinderii pe alte piețe; - capacități de producție și transport mai greu de adaptat la reducerea consumului; - activitatea de marketing insuficient dezvoltată.
Oportunități	Amenințări
<ul style="list-style-type: none"> - intrarea pe piață locală într-un moment prielnic; - vechimea pe piață, ceea ce începe să îi dea un renume; - cerere relativ în creștere pentru produse; - mediu economic mai favorabil întreprinderilor cu ciclu scurt de fabricație. 	<ul style="list-style-type: none"> - reducerea veniturilor reale și a consumului populației; - costul foarte ridicat al resurselor financiare, care îngreunează activitatea de investiții; - prețurile foarte ridicate ale produselor și serviciilor regiilor autonome (energie electrică, gaz, apă etc.); - creșterea puternică a concurenței; - oscilațiile foarte mari la prețurile materiilor prime și calitatea necorespunzătoare a acestora.

Sursa: elaborat de autor

Având în vedere faptele subliniate în analiza SWOT, se poate afirma că strategia care sprijină cel mai bine punerea în aplicare a obiectivelor strategice propuse pentru SRL „Berusos” este strategia Maxi-Max. SRL „Berusos” a încercat să maximizeze atât punctele forte cât și oportunitățile. Mai mult decât atât, ținând cont de poziția pe piață a companiei și ținând cont de faptul că are numeroase oportunități pe piața locală, SRL „Berusos” are succes în atingerea obiectivelor.

Punctele forte sunt de fapt resurse sau capacități pe care le are SRL „Berusos” și care pot fi folosite efectiv pentru a-și atinge obiectivele în ceea ce privește performanța. Printre punctele forte putem menționa: potențialul de producție ridicat, experiența în domeniu și existența unui personal bine format, producția, cu o cerere relativ stabilă, conturarea mai precisă în ultima perioadă a strategiei de vânzări etc.

Un punct slab reprezintă o limitare, o greșală sau un defect în cadrul instituției, care o împiedică să-și atingă obiectivele. Cele mai periculoase slăbiciuni sunt cele care se referă la combinația de elemente cheie de succes specifice sectorului de activitate în care acționează instituția. Ele sunt prezentate sub denumirea de vulnerabilități cheie. Printre punctele slabe ale întreprinderii SRL „Berusos” putem menționa: scăderea ponderii pe piața locală și lipsa extinderii pe alte piețe, activitatea de marketing insuficient dezvoltată, cota de piață diferențiată în funcție de categorii de produse.

Este cunoscut că, oportunitățile includ orice situație curentă sau viitoare favorabilă în mediul organizației cum ar fi o tendință, schimbare sau o necesitate de care nu s-a ținut cont, care sprijină cererea pentru un produs sau serviciu și permite întreprinderii să-și îmbunătățească poziția sa competitivă. Oportunitățile SRL „Berusos” sunt: intrarea pe piața locală într-un moment prielnic, vechimea pe piață, ceea ce începe să îi dea un renume, cerere relativ în creștere pentru produse, mediu economic mai favorabil întreprinderilor cu ciclul scurt de fabricație.

Amenințări reprezintă primejdiile ce pot apărea ca urmare a unei evoluții sau tendințe nefavorabile a acesteia, care, în lipsa unei reacții de contracarare sau apărare din partea organizației. Amenințările SRL „Berusos” sunt: reducerea veniturilor reale și a consumului populației, costul foarte ridicat al resurselor financiare, care îngreunează activitatea de investiții, prețurile foarte ridicate ale produselor și serviciilor regiilor autonome de exemplu la energie electrică, creșterea puternică a concurenței, oscilațiile foarte mari la prețurile materiilor prime și calitatea necorespunzătoare a acestora etc.

După analiza efectuată putem concluziona că SRL „Berusos” duce o activitate destul de intensivă în ceea ce privește dezvoltarea produselor sale. Prin gama sa largă de produse, de o calitate superioară firma atrage aproximativ 39% din cota de piață, ce caracterizează pozitiv activitatea. SRL „Berusos” este cunoscută prin calitatea înaltă a produselor. Dacă consumatorii așteaptă ca fiecare produs al companiei să fie un exemplu al calității, atunci SRL „Berusos” speră ca prin îmbunătățirea continuă a calității să-și formeze o imagine de prestigiu a brandurilor sale, în vederea fidelizării consumatorilor și ridicării gradului de notorietate.

Unul din factorii micromediului întreprinderii SRL „Berusos” sunt furnizorii, aceștia reprezentând un factor important deoarece ei asigură, pe baza relațiilor de vânzare-cumpărare, resursele necesare pentru producerea mobilei. Pe parcursul anilor de activitate, SRL „Berusos” a stabilit relații de afaceri cu o serie de întreprinderi autohtone, care asigură întreprinderea cu materiale pentru producerea mobilei, utilaj, piese de rezervă și alte materiale necesare. La fabricarea mobilei sunt necesare materii prime de bază și auxiliare.

Furnizorii principali de materie primă PAL, PFL, paneele, placaje, furnire, lemn masiv sunt SC „Calimex” SRL, SA „Stroykomplekt”, care este un furnizor de materiale plastice. Sticla este furnizată de „Glass Workshop LLC”.

Fiecare din furnizorii întreprinderii SRL „Beruos”, asigură ca totul sa se desfășoare în condiții foarte bune, de o calitate foarte bună, și să fie respectate toate termenele scrise pe contracte. Întreprinderea SRL „Beruos” se află într-o relație foarte bună cu furnizorii ei, aceștia fiind implicați încă de la începutul activității firmei. Totul se desfășoară fără evenimente neplăcute, furnizorii dând dovadă de profesionalism, încredere și respect.

Produsele întreprinderii SRL „Beruos” se adresează tuturor categoriilor de clienți, indiferent de vârstă și ocupație, având un sortiment de mobilă foarte divers, cu soluții pentru toate gusturile, prețurile și orice vârstă. Clienții firmei sunt atât persoane fizice, cât și persoane juridice - care beneficiază de câteva avantaje, de reduceri în cazul comenzilor mari, de avantajele colaborării firmei cu un număr de bănci, care facilitează plățile. Unele sortimente de mobilă, se adresează unor categorii de vârstă cuprinse între 18-20 ani și între 25-50 (mobila de bucatarie, sufragerie), dar orice persoană, indiferent de vârstă sau gusturi, își poate găsi soluția de care are nevoie, pentru mobilarea casei.

Cea mai populară mobilă procurată din volumul de cumpărători este destinată sufrageriei (salonului) – 50%, urmează mobila pentru dormitor – 35%, pentru bucătărie – 32%, camera pentru copii – 13%, biroul de lucru – 9%, camera de baie – 5%.

Consumatorii de pe piața autohtonă optează și pentru mobilier produs în alte țări cum ar fi: Belarusi, China, Germania, Italia, Polonia, România, Rusia, Ucraina ș.a. În acest sens ne-am propus un sondaj privind preferințele de consum pentru țara de origine a mobilei pe un eșantion de 50 de respondenți pe piața din municipiul Bălți.

Astfel, tocmai 27 dintre consumatori consideră că mobila din China este de net calitate inferioară. Pe de altă parte, mobila din Germania este considerată de 39 respondenți studiului ca fiind de calitate cea mai înaltă, fiind succedată de mobila din Italia, cu 36 de persoane respondente. Persoanele care au participat la sondaj sunt de la 20-60 ani și sunt locuitori atât din mediul urban cât și rural.

Conform unui studiu sociologic realizat în cadrul proiectului USAID CEED, în anul 2018, majoritatea potențialilor cumpărători se gândesc să procure mobilă executată la comandă. Totodată, majoritatea celor care deja au procurat mobilă au optat pentru mobila fabricată în serie [2, pag. 7-13].

Spre deosebire de categoriile de factori externi prezentate anterior, respectiv furnizorii și clienții firmei, *concurenții* nu se află în contact nemijlocit cu aceasta, dar îi marchează relațiile cu mediul exterior.

În cercul concurenților sunt cuprinși agenții economici cu profil similar sau diferit de al firmei, care sunt susceptibili de a satisface aceleași nevoi ale clienților, fiind percepute de consumatori ca alternative pentru satisfacerea nevoilor lor. Din punctul de vedere al firmei concurenții nu sunt toți la fel, ei diferențiindu-se în următoarele categorii:

Concurenții direcți sunt cel mai ușor de identificat de către firma, ei reprezentând acei agenți economici care oferă același tip de produse sau servicii în vederea satisfacerii aceluiași nevoi ale clientelei. În general, aceste produse sunt vândute la prețuri apropiate unele de altele și adesea prin intermediul aceluiași distribuitori ajung practic alături pe rafturile magazinelor. Concurenți direcți majori pe piața din regiunea nord avem: „Polimobil”, „Mobvaro Mall”, „ML-Mobila Bălți”, „Eurointerior”, „Monozalia Lux”, „Monozalia Lux”, „Imex Mebel”, „VMS - Companie” precum și multe altele, mai puțin cunoscute, dar care de asemenea au un cuvânt de spus în domeniul producerii și vânzării de mobilă.

Concurenții indirecti sunt firmele care oferă produse similare consumatorilor, dar cu caracteristici diferite ce satisfac alte nevoi sau preferințe. Toate aceste firme activează în același domeniu dar se adresează unor grupuri socio-economice diferite. Cu toate că acești concurenți indirecti sunt mai puțin amenințători decât cei direcți, ei prezintă totuși un pericol deoarece

conservă disponibilitatea de a ataca o altă piață sau o altă clientelă dacă doresc, transformându-se astfel în concurenți direcți.

Este de remarcat de asemenea ca, indiferent dacă sunt direcți sau indirecti, concurenții care produc același produs sau unul similar aparțin aceleiași industriei. Pot exista însă, și concurenți care provin din afara domeniului familiar firmei, adică producătorii de bunuri și servicii substituibile și nou-veniții în sector.

Printre *organele publice* cu care colaborează întreprinderea SRL „Beruos” se află sub jurisdicția mai multor instituții publice, cum sunt: Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor, Casa Națională de Asigurări de Sănătate, Agenția Națională de Administrare Fiscală, precum și altele, care au rolul de a verifica și coordona activitatea firmei, pentru desfășurarea în legalitate totală.

În concluzie putem menționa că, preocuparea specialiștilor practicieni de a analiza factorii micromediului este determinată de faptul că în prezent organizațiile funcționează într-un mediu concurențial și foarte dinamic mai ales datorită evoluției fără precedent a tehnologiei, un mediu în care apar noi legi, se utilizează strategii concrete de cucerire a piețelor, scade fidelitatea cumpărătorilor mai ales datorită unei accelerate diversificări a produselor și serviciilor oferite de producători. Alături de influența forțelor ce alcătuiesc micromediul sau extern, firma este marcată totodată de incidența climatului general, specific societății în care își desfășoară activitatea. Acest climat este rezultatul interacțiunii la scara națională și uneori chiar internațională a mai multor factori, care reflectă toate fațetele societății în structura căreia activitatea economică reprezintă doar una din componente.

Ansamblul acestor factori alcătuiesc macromediul extern al firmei, care exercită o influență indirectă asupra acesteia, în timp ce influența inversă este ne semnificativă sau inexistentă. Într-adevăr, privind numai la dimensiunea SRL „Beruos” în raport cu factorii amintiți, constatăm că aceasta poate face foarte puțin, aproape nimic care să aiba impact asupra macromediului sau. Trebuie doar să-i monitorizeze evoluția și să se pregatească pentru inevitabilitatea schimbărilor.

Analiza PESTLE a factorilor macromediului care influențează asupra ramurii și inclusiv asupra întreprinderii SRL „Beruos” reprezentată în tabelul 2.

Tabelul 2. Analiza PESTLE

Factorul politic	Situația economică instabilă din țară influențează nivelul de activitate al întreprinderilor din domeniul producerii mobilei într-o dinamică negativă.
Factorul economic	Activitatea întreprinderilor din ramura dată este influențată de tendințele economice la nivelul zonei de interes, de statisticile privitoare la șomaj, de statisticile privind activitatea întreprinderii. Municipiul Bălți are un nivel de dezvoltare înalt fiind considerat „capitala nordului” astfel puterea de cumpărare este mai mare decât a altor localități din Nord.
Factorul social	Anumite tradiții, obiceiuri care sunt în favoarea întreprinderilor din ramura dată acestea conduc la creșterea vânzărilor întreprinderii.
Factorul tehnologic	Nivelul tehnologic al întreprinderii satisface la un grad înalt nevoile clienților. Mediul tehnologic creează condiții favorabile pentru plasarea publicității și promovarea produselor întreprinderii. Informatizarea, automatizarea și robotizarea tuturor proceselor de producție conduce la creșterea competitivității acesteia pe piață.
Factorul legislativ	Legea Republicii Moldova cu privire la antreprenariat și întreprinderi nr. 845-XII din 31 ianuarie; Legea cu privire la Societațile cu Răspundere Limitată;

	Legea Republicii Moldova „Privind acordarea de licențe pentru unele genuri de activitate” nr. 451-XV din 30 iulie 2001; Legea Republicii Moldova „Privind înregistrarea de stat a întreprinderilor și organizațiilor” Codul Civil al Republicii Moldova <u>Hotărîrea Guvernului 931 din 08 decembrie 2011 cu privire la desfășurarea comerțului cu amănuntul;</u> Legea Republicii Moldova „Cu privire la retribuirea muncii” nr. 847-XV din 14 februarie 2002.
Factorul ecologic	HOTĂRÎRE Nr. 561 din 31-07-2020 pentru aprobarea Regulamentului privind ambalajele și deșeurile de ambalaje Publicat: 21-08-2020 în Monitorul Oficial Nr. 212-220 art. 743

Sursa: elaborat de autor

Unul din factorii importanți în activitatea întreprinderii SRL „Berus” este prezența în regiune a forțelor de muncă calificată în domeniu, ceea ce este foarte important pentru calitatea produselor. În pofida faptului că în țară persistă instabilitate economică în legătură cu pandemia SRL „Berus” se adaptează la condițiile pieții, rămânând în fruntea vânzărilor. SRL „Berus” întotdeauna s-a condus după tendințele sociale ale regiunii propunând un sortiment larg de produse.

Din cele expuse menționăm că, factorii macromediului au importanță deosebit de mare, asupra activității întreprinderilor din ramura dată.

În concluzie putem menționa că, mediul de marketing al SRL „Berus” este reprezentat de forțele externe ale acestora și influențează direct sau indirect obiectivele, planurile, procedurile, activitățile și rezultatele acestora, jucând un rol extrem de important în viața întreprinderii. De aceea considerăm că analiza mediului și adoptarea unui proces sistematic de identificare a schimbărilor semnificative este foarte important pentru a prognoza impactul ce-l poate avea asupra acestora.

Bibliografie

1. BAKER, M. (2000). *Marketing*. București: Editura Societatea Științifică și Tehnică, 622.
2. COJOCARU, V., CHIRINCIUC, I. (2018). Evoluții și tendințe în industria mobilei din Republica Moldova. In: *Economica*, 4, 7-13.
3. CUCERU, A. (2006). *Marketing. Strategii concurențiale*. București: Editura Universitară, p. 302.
4. MOȘTEANU, T. (2000). *Concurență: abordări teoretice și practice*. București: Editura Economica, 208.
5. OLTEANU, V. (2002). *Management – Marketing, o provocare științifică*. București: Editura Ecomar, 301.
6. PETROVICI, S., BELOSTECINIC, Gr. (1998). *Marketing*. Chișinău: Editura Universitas, 378.
7. PISTOL, Gh. M. (2007). *Marketing*. București: Editura Fundației României de Măine, 396.

CZU 338.486:711.2

SATUL TURISTIC- UN TRASEU SIGUR ÎN ATINGEREA SUSTENABILITĂȚII

THE TOURIST VILLAGE - A SAFE ROUTE TO ACHIEVING SUSTAINABILITY

Stela ZATVORNIȚCHI²⁴

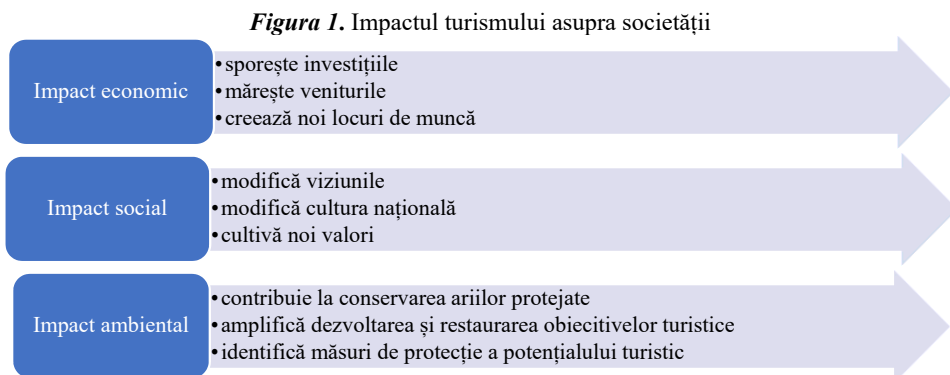
Abstract: Prezenta lucrare reprezintă o incursiune teoretico-analitică care are drept scop identificarea rolului satului turistic în atingerea sustenabilității. Satele turistice reprezintă un factor decisiv al conservării obiectivelor turistice, al consolidării valorilor și tradițiilor, al dezvoltării turismului în mediul rural. Astfel, datorită dezvoltării satelor turistice, satele au posibilitatea de a deveni atractive, competitive, de a-și consolida valorile și tradițiile sale. În acest sens, considerăm că dezvoltarea satelor turistice reprezintă un prim factor al dezvoltării turismului și manifestă efecte benefice, atât asupra localnicilor cât și asupra țării, regiunii. Metodologia cercetării s-a focusat pe utilizarea mai multor metode: analiza, sinteza, inducția, deducția, abducția.

Key Words: adaptability, sustainability, tourism village, tourism.

Turismul este un fenomen activ, dinamic, care capătă noi valențe odată cu dezvoltarea societății. Datorită studiilor efectuate în acest domeniu, turismul s-a fundamentat ca domeniu cu un impact pozitiv asupra dezvoltării societății, influențând la dezvoltarea socio-economică, la aplicarea fluxurilor, dar și la atragerea investițiilor.

Impactul turismului asupra localităților este unul deosebit de important dat fiind faptul că turismul accelerează schimburile, amplifică consumul, investițiile, implică investiții în restaurarea infrastructurii, dezvoltă căile de comunicații și infrastructura turistică, care, printr-un ansamblu lor, contribuie la creșterea veniturilor, la manifestarea unui impact social pozitiv ca urmare a asimilării de noi idei, noi culturi pe care turiștii la aduc și încearcă să le cultive localnicilor, dar și un impact ambiental puternic, deoarece datorită dezvoltării turismului statele își stabilesc în calitate de obiective turistice restaurarea infrastructurii, restaurarea obiectivelor turistice naturale, protejarea obiectivelor turistice naturale.

Schematic, impactul turismului asupra societății putem să-l redăm în figura 1.

Sursa: elaborat de autor

²⁴ Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, stelarom@mail.ru

Din datele figurii putem observa, că impactul turismului asupra societății, este, în mare parte, pozitiv, deoarece amplifică veniturile, investițiile, consolidează imaginea țării pe arena internațională.

În acest context, putem menționa că fenomenul turistic poate să se desfășoare în 2 medii:

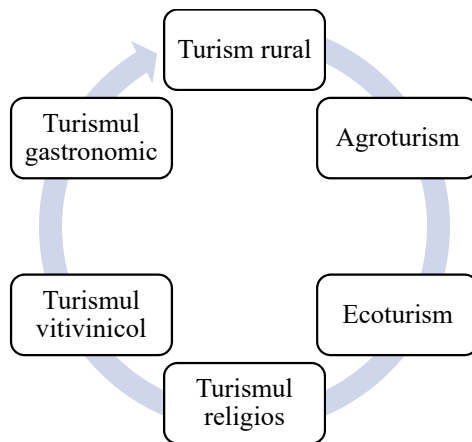
- Mediul urban – în orașe și orașele unele țări;
- Mediul rural – în localitățile rurale ale țării.

În multe țări ale lumii, cea mai mare parte a potențialului turistic este amplasată în localitățile rurale, care au devenit, în ultimul timp, foarte atractive pentru turiști. Deținând un potențial turistic natural și antropoc valoros, localitățile rurale dispun de o multitudine de obiective turistice inedite, care sunt puse la dispoziția turiștilor, în vederea valorificării lor.

Dacă ar fi să analizăm formele de turism care pot fi practicate în mediul rural atunci menționăm că ele pot fi: agroturismul, turismul rural, ecoturismul, turismul religios, turismul de recreere, turismul vitivinicol, turismul gastronomic, etc.

Formele de turism care pot fi practicate în zonele rurale sunt redate schematic în figura 2.

Figura 2. Formele de turism care pot fi practicate în localitățile rurale

Sursa: elaborat de autor

În vederea valorificării potențialului turistic natural și a celui antropoc din localitățile rurale, au fost gândite și au apărut satele turistice.

Satele turistice reprezintă „așezări rurale bine constituite, păstrătoare de valori și tradiții etnofolclorice și cu un bogat trecut istoric, care, în afara funcțiilor politico – administrative, sociale, economice și culturale proprii, îndeplinesc, sezonier sau în tot cursul anului și pe aceea de găzduire și asigurare a hranei pentru turiștii care își petrec un sejur cu durată nedefinită sau le vizitează în cadrul unor programe de turism itinerant, cu sau fără servirea mesei”(Cozma, 2018).

Cercetând literatura de specialitate, putem identifica mai multe criterii minime pe care un sat turistic trebuie să le întrunească, precum:

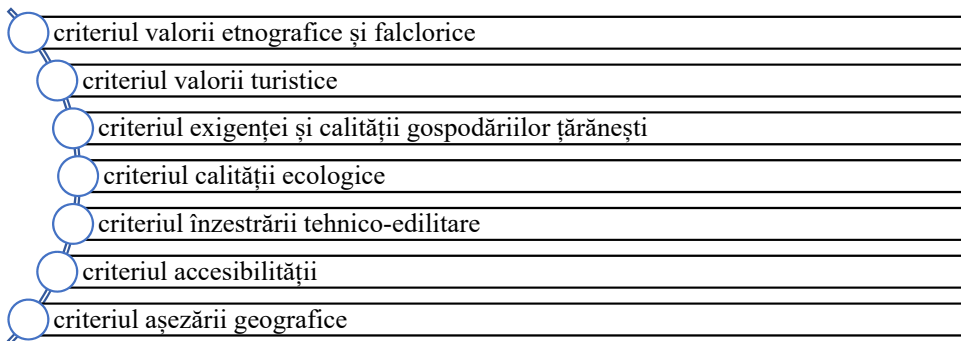
- Condiții privind amplasarea* - satul trebuie să fie amplasat într-un cadru natural atrăgător, din perspectivă peisajistică și recreativă;
- Condiții de accesibilitate* – pentru ca un sat să poată fi considerat sat turistic, trebuie să dispună de căi de acces precum căile rutiere, feroviare, aeriene;

- c. *Condiții privind infrastructura* – pentru ca un sat să fie considerat un sat turistic este necesar ca să dispună de o infrastructură generală dar și turistică care ar putea fi pusă la dispoziția turiștilor (canalizare, energie termică, electrică, căi de comunicație).
- d. *Condiții privind existența tradițiilor și valorilor etnofolclorice* – pentru ca un sat să poată fi considerat un „sat turistic” este necesar ca în el să existe centre de meșteșugărit, arhitectură populară, folclor, port popular, tradiții și obiceiuri populare, sărbători și festivaluri etnofolclorice.
- e. *Condiții de potențial turistic* – este necesar ca satul turistic să dispună de obiective turistice care ar oferi posibilitatea turiștilor să desfășoare activități de vacanță, odihnă, înot, plimbări la aer liber, alpinism, etc.
- f. *Condiții privind existența gospodăriilor* – satele turistice trebuie să dispună de gospodării dotate cu condițiile de confort precum apă, canalizare, baie, veceu, dar și să corespundă criteriilor și normelor de clasificare existente la nivel de țară (Cozma, 2018).

Totodată, pentru ca o localitate rurală să poată fi pusă în circuitul turistic, este necesar ca ea să poată corespunde mai multor criterii enunțate de către normele de clasificare existente, dar și să dispună de un potențial turistic deosebit, atrăgător pentru turiști.

Astfel, cercetând literatura de specialitate, am identificat mai multe criterii pe care trebuie să le întrunească o localitate rurală pusă în circuitul turistic. Schematic aceste criterii au fost redată în figura 3.

Figura 3. Criteriile pe care trebuie să le întrunească un sat turistic

Sursa: elaborat după Angela Botezatu. Valorificarea potențialului turistic al satului moldovenesc. Disponibil:
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Valorificarea_potentialului_turistic_0.pdf

Satele turistice reprezintă un pilon de bază în valorificarea potențialului turistic al localităților rurale. Cercetând literatura de specialitate, am identificat multe categorii de sate turistice precum:

1. *Sat turistic etnofolcloric* – aici se includ satele în care predomină portul popular, folclorul, muzica și tradițiile populare, unde se împletesc armonios valorile tradiționale.

2. *Sat turistic de creație artistică* – în această categorie se includ acele sate care oferă posibilitate practicării turismului de sejur, unde există diverse centre de meșteșugărit, meșteri populari, unde turiștii ar putea învăța: olăritul, pictura icoanelor, țesătoria, confecțiile, etc.

3. *Sat turistic climatic și peisajistic* – în această categorie de includ satele care oferă turiștilor condiții pentru turismul de sejur, o atmosferă pitorească, cadrul natural pitoresc, etc.

4. *Sat turistic pescărești și vânătoarești* – sunt acele sate turistice care oferă posibilitatea turiștilor de a merge la pescuit, la vânătoare;

5. *Sat turistic viti-pomicol* – sunt acea categorie de sate turistice în care predomină cultivarea pomilor fructiferi și a viței de vie, dar și a tradițiilor de preparare a diferitor bucate din aceste fructe. În aceste sate se organizează și festivaluri dedicate fructelor.

6. *Sat turistic pastoral* – este formată din acea categorie de sate amplasate în zona de munte unde preocuparea localnicilor este creșterea vitelor și oilor, și oferă turiștilor diferite meniuri axate pe produse lactate.

7. *Sat turistic sportiv* - este formată din acea categorie de sate care oferă posibilitatea turiștilor de a practica diverse sporturi de iarnă, de vară (Cozma, 2018).

Concluzii

În final, putem menționa că satele turistice reprezintă o resursă importantă care contribuie în amplificarea valorificării potențialului turistic al zonelor rurale și contribuie la valorificarea tradițiilor și culturii naționale. În vederea intensificării valorificării potențialului turistic din zonele rurale este necesar de a consolida și stimula apariția de sate turistice care ar corespunde cerințelor de clasificare și ar ajuta la sporirea atractivității, notorietății imaginii turistice a țării, în general, dar și, nemijlocit, a zonelor rurale.

Bibliografie

1. COZMA, A. *Turismul rural. Suport de curs* [on-line]. Disponibil: <https://irek.ase.md/xmlui/bitstream/handle/1234567890/761/Turism%20rural%2C%20Cozma%20Albina.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
2. BOTEZATU, A. *Valorificarea potențialului turistic al satului moldovenesc* [on-line]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Valorificarea_potentialului_turistic_0.pdf.
3. BACAL, P., COCOȘ, I. (2012). *Geografia turismului: Note de curs*. Chișinău: ASEM.
4. BUTNARU, G. I. (2012). *Managementul activităților de turism*. Iași: Tehnopress.
5. CÂNDEA, M., SIMON, T., BOGDAN, E. (2012). *Patrimoniul turistic al României: Note de curs*. București: Ed. Universitară.
6. COMĂNESCU, L. (2011). *Potențialul turistic natural al României*. București: CREDIS.
7. TALABĂ, I., HALLER, A. P., TALPAS, J. (coordonatori) (2008). *Turismul rural românesc, Actualitate și perspective*. Iași: Perfomantica, vol.II. 210.
8. *Potențialul turistic al Moldovei* [on-line]. Disponibil: <http://ecology.md/md/page/documentar-despre-potentialul-turistic-al-republicii-moldova>. [accesat 07.11.2021].
9. UNWTO [on-line], 2021. Disponibil: <https://www.unwto.org/taxonomy/term/347>, [accesat 08.03.2022].

PRESCRIȚIILE ADAPTABILITĂȚII DOMENIULUI EDUCAȚIONAL: PROVOCĂRI ȘI PERSPECTIVE

REQUIREMENTS FOR THE ADAPTABILITY OF THE EDUCATIONAL FIELD: CHALLENGES AND PERSPECTIVES

CZU 004.42(072)

PREZENTAREA INTERACTIVĂ CA METODĂ DE IMPLICARE ACTIVĂ A ELEVILOR ÎN CADRUL ORELOR ON-LINE

INTERACTIVE PRESENTATION AS A METHOD OF STUDENTS' ACTIVE INVOLVEMENT IN ON-LINE LESSONS

Eugeniu CABAC²⁵

***Abstract:** Online lessons require the use of special technologies designed for the online space. Using the Pear Deck extension for Google Presentation to actively engage students in lessons provides the teacher with a powerful tool to enhance student engagement in the lesson and student preparation for the lesson.*

***Key words:** on-line lesson, Pear Deck, actively engage students*

Unul din instrumentele IT tradițional utilizate de profesori la prezentarea unui material nou este prezentarea, de obicei creată cu ajutorul aplicației Microsoft PowerPoint. Folosind proiectorul sau SMART TV profesorul în clasă prezintă materialul nou cu ajutorul unei prezentări, fiind în permanență în contact direct cu elevii. Aceasta permite de a obține un feedback rapid și eficient analizând mimica elevilor, oferind întrebări, provocând discuții, etc.

Pandemia a impus trecerea la instruirea la distanță. Datorită tehnologiilor existente orele în cadrul instituțiilor de învățământ din Republica Moldova au fost trecute la format de videoconferință. Indiferent de aplicația utilizată pentru videoconferințe la toate au existat unele probleme asemănătoare, printre care putem nominaliza:

- conectarea imaginii video influența viteza și calitatea conexiunii;
- lipsa contactului direct minimizează interacțiunea dintre profesor și elevi;
- lipsa unei pregătiri speciale pentru profesori în domeniul utilizării tehnologiilor IT în cadrul orelor promovate la distanță.

Încă o problemă existentă în aplicațiile utilizate la lecțiile on-line pentru videoconferințe este faptul că aceste aplicații în momentul afișării prezentărilor afișează pe ecranul profesorului prezentarea și spațiu pentru afișarea imaginilor elevilor nu rămâne sau este foarte mic, ceea ce nu permite profesorului de a menține contactul vizual cu elevii. Astfel este necesar de a utiliza instrumente IT ce are permite de a interacționa profesorului cu elevii la lecțiile on-line în momentul afișării prezentărilor.

Pentru prezentările Google, care sunt compatibile cu Microsoft PowerPoint, există o extensiune Pear Deck (fig. 1), ce permite de a utiliza slaiduri interactive.

²⁵ Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

Figura 1. Pear Deck

Pear Deck oferă posibilitatea profesorilor de a utiliza 6 tipuri de slaiduri interactive (fig. 2), care diferă de modul de prezentare a răspunsurilor sau activităților din partea elevilor: prezentarea răspunsului în formă text, în formă numerică, alegerea din variantele propuse, vizitarea unei pagini web, prezentarea unui desen, plasarea marcajelor pe un fundal.

Figura 2. Tipurile de întrebări oferite în Pear Deck

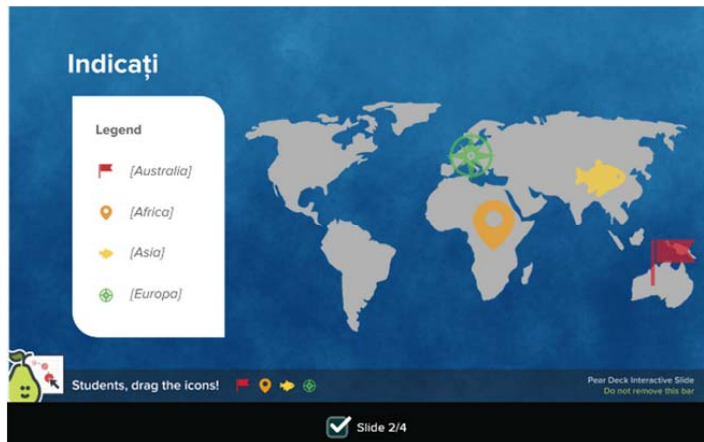

Utilizarea Pear Deck presupune conectarea elevilor la lecția lansată de profesor din sistemul Pear Deck. În cadrul Pear Deck profesorul are posibilitatea de gestionare a afișării prezentării (fig. 3), iar elevii vizualizează numai slaidul curent (fig. 4). În cazul prezentării unui slaid interactiv elevilor li se afișează posibilitatea de a oferi răspuns în forma prestabilită, iar profesorul poate vizualiza răspunsurile elevilor. Un avantaj al sistemului Pear Deck constă în faptul că răspunsurile elevilor se afișează doar pe ecranul profesorului, iar pe ecranul elevilor se afișează slaidul curent și răspunsul oferit de el.

Figura 3. Ecranul profesorului în sistemul Pear Deck

Figura 4. Ecranul studentului cu întrebare de plasare a marcajelor

Pear Deck oferă doar vizualizarea prezentării, din această cauză profesorul trebuie să mențină legătură audio cu elevii. Legătura audio poate fi menținută prin intermediul videoconferinței.

Utilizarea sistemului Pear Deck în cadrul orelor on-line în universitate, liceu și gimnaziu au demonstrat o sporire a activității studenților și elevilor în timpul orelor. Studenții și elevii au remarcat că la prezentările din Pear Deck ei au avut posibilitatea de a răspunde la toate întrebările profesorului individual. S-a remarcat că în timpul orelor tradiționale cu contact direct la întrebările profesorului răspundea doar câte un elev, numai dacă răspunsul era greșit, profesorul oferea posibilitatea de a răspunde la aceeași întrebare altui elev. Posibilitatea de a oferi răspuns individual la toate întrebările propuse de profesor în prezentare a afectat nu numai participarea activă la lecții, dar și a sporit nivelul de pregătire pentru lecții.

Încă un avantaj al sistemului Pear Deck este posibilitatea de adăugare a slaidurilor interactive dintr-o listă prestabilită nemijlocit în procesul de afișare a prezentării. Astfel profesorul are posibilitatea de a modifica dinamic prezentarea în dependență de situație.

Toate răspunsurile elevilor se păstrează în sistemul Pear Deck și profesorul are posibilitatea de a revizualiza prezentarea și răspunsurile elevilor. Este posibil și exportarea răspunsurilor în tabel electronic pentru simplificarea evaluării elevilor.

În concluzie putem remarca că utilizarea extensiunii Pear Deck pentru Google Presentation oferă posibilitatea profesorului de a interacționa activ cu toți elevii, de a spori nivelul de pregătire a elevilor pentru lecții și a le oferi posibilitatea de implicare activă prin oferirea răspunsurilor individuale la toate întrebările propuse de profesor.

CZU 371.3:51:004

IMPLEMENTARE TEHNOLOGIILOR ORIENTATE SPRE EFICIENTIZAREA PROCESULUI INSTRUCTIV-EDUCATIV ÎN CADRUL ORELOR DE MATEMATICĂ, ÎN CONDIȚII POST PANDEMICE

IMPLEMENTATION OF TECHNOLOGIES AIMED AT MAKING THE EDUCATIONAL PROCESS MORE EFFICIENT IN MATHEMATICS CLASSES, IN POST-PANDEMIC CONDITIONS

Nicoleta GORDILĂ²⁶

Abstract: *The text focuses on the post-pandemic effects in the education system of the Republic of Moldova, on the issue of storage and quick access to teaching materials online and offline. The author aims to highlight a solution to this problem by combining information and communication technologies with modern educational technologies that highlight the six levels of the cognitive field in Bloom's Taxonomy.*

Key Words: *COVID-19 pandemic, information and communication technologies, modern educational technologies, Google sites, differentiated training technology, problematic training technology, critical thinking development technology, project training technology, Google forms*

Pandemia COVID-19 a avut un impact fără precedent asupra educației și învățării din întreaga lume. Învățarea online devenise un adevărat colac de salvare pentru învățământ, întrucât instituțiile tindeau să minimizeze posibilitatea transmiterii comunitare a virusului.

Învățarea la distanță a fost o provocare din punct de vedere al organizării și gestionării timpului, elemente greu de controlat pentru elevi, dar și pentru profesori. O dată cu declanșarea pandemiei, digitalizarea a devenit un proces din ce în ce mai necesar, accelerat și ireversibil, indiferent de forma de învățământ. În urma a mai multor cursuri de formare, seminare, training-uri, cadrele didactice din Republica Moldova, au învățat să utilizeze diferite tehnologii informaționale și comunicaționale (TIC) pentru asigurarea continuității învățământului la distanță. Cu adevărată măiestrie cadrele didactice au reușit să selecteze tehnologiile informaționale, comunicaționale și educaționale, influențând asupra calității învățământului în ansamblu.

Cu alte cuvinte, pandemia are și unele efecte pozitive, datorită ei digitalizarea procesului educațional nu mai este „terra incognita” pentru sistemul de învățământ. Fiecare profesor își are propria bază de date, cu materiale didactice interactive, cu diferite instrumente digitale, jocuri didactice digitate, teste, chestionare digitale ș.a. Problema constă stocarea și accesul rapid la aceste materiale.

O soluție ar fi Google Sites. Google Sites este o platformă de construire a site-urilor web de la compania Google. Este una dintre cele mai bune aplicații din pachetul G Suite. Cu noua reproiectare Google Sites se poate crea gratuit un website în câteva minute. Versiunea include un design minimalist, care este ușor de utilizat.

Avantajele și posibilitățile aplicației Google Sites:

- O modalitate excelentă de a construi rapid și gratuit un website.
- Una dintre cele mai bune caracteristici ale site-urilor Google sunt setările de partajare, care funcționează la fel ca la Google Drive. Puteți alege cine poate și nu poate accesa

²⁶ Master în Științe ale Educației, profesor de matematică, Instituția Publică Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”, Bălți

site-ul. Deci, indiferent dacă doriți ca vizitatorii externi să vă poată vizita site-ul sau doriți să acordați privilegii de editare colaborativă anumitor utilizatori, puteți face acest lucru cu ușurință, cu doar câteva clicuri folosind nivelurile de permisiuni („proprietar”, „editor” și „vizualizator”).

- Având doar un cont Google standard, se poate crea gratuit câte site-uri Google doriți. Google Sites folosește contul dvs. Google Drive pentru a stoca imagini și fișiere pe care le partajați pe site-ul dvs. Pentru stocarea gratuită a informației pe site-urile dvs. aveți la dispoziție 15 GB. Singura problemă este că, în mod implicit, site-ul dvs. va fi pe domeniul Google, cu o adresă precum sites.google.com/view/yoursite.
- Google Sites are funcții de creare a site-urilor care facilitează proiectarea site-ului dvs. așa cum doriți. De asemenea, puteți adăuga „gadgaturi” precum calendare, hărți, foi de calcul, prezentări și multe altele pentru a vă face site-ul mai funcțional.
- Proiectarea receptivă a noilor teme. Oferă o caracteristică pentru previzualizarea paginii redată așa cum apare atât pe desktop, cât și pe dispozitivele mobile, înainte de publicarea finală a paginii.
- Editarea prin glisare și fixare - elementele paginii pot fi glisate, plasate și aranjate automat pe un aspect al grilei.
- Oferă suport pentru încorporarea HTML și JavaScript.
- Meniuri automate pe mai multe niveluri.
- Integrare cu Google Drive, Google Maps și multe altele.
- Încorporați imagini, sigle, documente sau videoclipuri.

Limite

- Comentariile anonime sunt interzise, doar utilizatorii autorizați pot schimba conținutul (inclusiv adăugarea de comentarii).
- Restricții privind personalizarea aspectului: numai gama de culori, dimensiunea și stilul fonturilor sunt personalizabile, CSS și JavaScript nu sunt disponibile.
- Sitemap-ul este limitat la 1000 de link-uri, deși numărul de pagini de pe site nu este limitat

Un exemplu de aplicare a acestei aplicații îl puteți găsi accesând linkul: <https://sites.google.com/view/matematica-clasa-6-a/pagina-de-pornire> (Figura 1).

Figura 1. Interfața site-ului google, pagina de pornire

Site-ul conține opt compartimente, dintre care primul compartiment este rezervat pentru pagina de pornire, iar celelalte șapte pagini corespund celor șapte capitole studiate la matematică în clasa a VI-a (conform curriculumului național la disciplina matematica, 2019). Fiecare com-

partiment „Mulțimea numerelor naturale, Numere întregi. Operații cu numere întregi, Numere raționale, Rapoarte și proporții, Figuri geometrice fundamentale. Unghiuri, Poligoane și Corpuri geometrice” conține minim patru subpagini, iar fiecare subpagina conține minim două prezentări electronice interactive. Prezentările electronice interactive pot fi aplicate la lecțiile mixte, la lecțiile de însușire a noi cunoștințe cât și la lecțiile de formare de priceperi și deprinderi. Pe site se pot găsi materiale și pentru lecțiile de fixare și sistematizare a cunoștințelor accesând subpagina „ora de sinteză”. Site-ul a fost creat în special pentru elevii claselor a VI-a, pentru tinerii specialiști, cât și pentru profesorii cu experiență, cărora le poate servi drept model de produs didactic. Scopul elaborării site-ului este pentru a îmbunătăți calitatea studiilor, cât și pentru a reduce munca cadrelor didactice, de a despovăra de necesitatea zilnică de a elabora noi proiecte și materiale didactice interactive. Pagina principală include un chestionar, care are drept scop îmbunătățirea calității site-ului, prin schimbul de experiență, prin schimbul de materiale didactice ș.a. La momentul de față, site-ul prezintă o bază de date, în care sunt materiale necesare ce acopera 45 de ore din cele 114 ore destinate pentru predare-învățare. Este de menționat faptul că fiecare temă este expusă într-un mod deosebit. O temă conține în mod obligatoriu o prezentare interactivă și poate conține teste, chestionare, imagini ș.a. Prezentările interactive au la bază tehnologiile educaționale moderne.

Tehnologia educațională – o metodă sistemică de creare, aplicare și determinare a întregului proces de predare-învățare cu implicarea resurselor tehnice, umane și interacțiunii lor, care are ca scop optimizarea formelor de instruire.

Tehnologiile educaționale moderne reprezintă un fenomen procesual complex, integrat, incluzând resurse umane și materiale, proceduri, proiectare și organizare, pentru realizarea obiectivelor educaționale, monitorizarea și evaluarea acestui proces.

Tehnologie didactică, în sens larg (generalizat în literatura de specialitate), este numit „ansamblul structural al metodelor, mijloacelor de învățământ, al strategiilor de organizare a predării-învățării, puse în aplicație în interacțiunea dintre educator și educat, printr-o strânsă corelare a lor cu obiectivele pedagogice, conținuturile transmise, formele de realizare a instruirii, modalitățile de evaluare” (C. Cucos, 1996, p. 80).

Tehnologiile educaționale utilizate în instruirea matematică, pe care le veți găsi în prezentările electronice sunt:

- Tehnologia instruirii diferențiate (Figura 2);
- Tehnologia instruirii problematizate (Figura 3);
- Tehnologia instruirii prin proiecte (Figura 4);
- Tehnologia dezvoltării gândirii critice (Figura 5).

Figura 2. Instruirea diferențiată

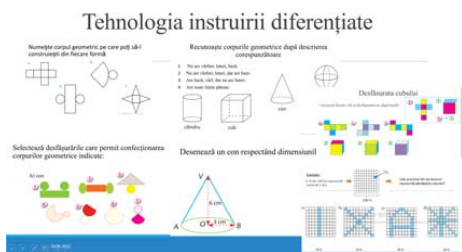

Figura 3. Instruirea problematizată

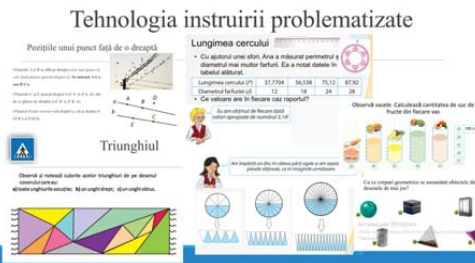

Figura 4. Instruirea prin proiecte

Figura 5. Tehnologia dezvoltării gândirii critice

Exercițiile și problemele incluse în prezentari ating cele șase nivele ale domeniului cognitiv cunoaștere, înțelegere, aplicare, analiză, sinteză și evaluare din Taxonomia lui Bloom.

Site-ul conține evaluări punctuale și sumative elaborate cu ajutorul aplicației Google Forms.

În concluzie, pot să afirm că Google stites ar fi o soluție pentru stocarea virtuală a informației, pentru acces rapid la informații bine structurate și aranjate cât și un colac de salvare a tinerilor cadre didactice, și un bun ghid pentru elevii claselor gimnaziale.

Bibliografie

1. *Curriculum Național Aria curriculară Matematică și Științe. Disciplina Matematica clasele V-IX* (2019). Chișinău.
2. *Standarde de eficiență a învățării* (2012). Chișinău: Ed. Lyceum. 232. ISBN 978-9975-4394-5-9.
3. ACHIRI, I., CEAPA, V., LAȘCU, A. (2019). *Ghid de implementare a Curriculumului. Matematică pentru clasele a V-a – IX-a*. Chișinău. 87.
4. MANOLE A.-L. *Digitalizarea procesului educațional în actualele condiții ale inovării și ale crizei pandemice* [on-line] [accesat 15 iunie 2022]. Disponibil: <URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/183-184_6.pdf>.
5. *Învățământul și situația COVID-19 în Republica Moldova: Transformată în oportunitate, criza învățământului poate conduce la dezvoltarea unui sistem educațional mai rezistent* (2020). Elab. Grupul Operațional pentru Educație coordonat de ONU cu privire la situația COVID-19 [on-line], 2020. 20 [accesat 15 iunie 2022]. Disponibil: <URL: https://www.unicef.org/moldova/media/4236/file/Working%20Paper%20Education%20and%20COVID-19%20in%20the%20Republic%20of%20Moldova_FINAL%20Romanian%20version.pdf%20.pdf>.
6. *Support Google* [on-line] [accesat 15 iunie 2022]. Disponibil: <URL: https://support.google.com/sites?usp=sites_home&ths=true#topic=7184580>.

CZU 330.341:378.06

ADAPTABILITATEA - UN DEMERS SIGUR ÎN ATINGEREA SUSTENABILITĂȚII INSTITUȚIILOR DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR

ADAPTABILITY - A SUREFIRE WAY TO ACHIEVE THE SUSTAINABILITY OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Alina SUSLENCO²⁷

Abstract: *Lucrarea prezintă un studiu complex privind demersurile de adaptabilitate ale instituțiilor de învățământ superior aplicate în context (post) pandemic. Lucrarea prezintă o incusiume teoretico-metodologică privind posibilitățile de atingere a sustenabilității în cadrul instituțiilor de învățământ superior. Lumea devine din ce în ce mai nesustenabilă, mai dezechilibrată. În acest context apare necesitatea de a aplica măsuri eficiente de echilibrare, de atingere a echilibrului economic-social-de mediu, care ar ajuta societatea să pășească ferm pe calea sustenabilității. Universitățile, în calitate de agenți ai schimbării, de artizani al valorilor inovative în societate, sunt obligate să se adapteze în vederea punctării măsurilor eficiente de atingere a sustenabilității. Adaptabilitatea devine o pârghie de succes în eficientizarea racordării instituțiilor de învățământ superior în atingerea sustenabilității. Aplicarea celor mai relevante tehnici, metode și modele va ajuta universitățile să-și racordeze sistemele spre atingerea sustenabilității. Metodologia cercetării s-a focusat pe utilizarea următoarelor metode: analiza și sinteza, inducția și deducția, abstracția științifică, documentarea. În concluzii, putem menționa că instituțiile de învățământ superior care pretind a fi competitive sunt obligate să-și adapteze obiectivele strategice, politicile și strategiile, curriculum-urile, programele de studiu, activitățile practice în vederea atingerii sustenabilității. Aceasta va ajuta universitățile să-și sporească atractivitatea și imaginea sa, dar și să devină competitive în ochii beneficiarilor săi.*

Key Words: *sustainability, higher education institutions, adaptability, strategy, sustainability management*

INTRODUCERE

În vederea atingerii unei dezvoltări continue, schimbările sunt indispensabile, iar adaptabilitatea devine o cale de succes de implementare a schimbărilor. Astfel, într-un nou context, unul pandemic, fiecare entitate a fost nevoită să se adapteze, să-și modifice modelul de management, să identifice căi de succes în vederea păstrării poziției de pe piață, dar și a imaginii sale. Astfel, atât mediul de afaceri, cât și instituțiile de învățământ superior au fost nevoite să identifice noi avantaje competitive care le-ar ajuta să rămână pe piață, să depășească provocările impuse de pandemie.

Dacă ar fi să analizăm impactul pandemiei asupra instituțiilor de învățământ superior, atunci trebuie să remarcăm că universitățile au fost nevoite să dea dovadă de o adaptabilitate rapidă la noul context dificil. Totodată, asigurarea calității procesului educațional a impus modificarea modelelor educaționale, digitalizarea procesului educațional, implementarea noilor platforme educaționale, adaptarea metodelor de predare, modificarea stereotipurilor privind impactul digitalizării asupra sistemului educațional. Deși aceste schimbări s-au realizat rapid, putem afirma cu siguranță că ele au manifestat un impact pozitiv în perfecționarea sistemului educațional în contextul atingerii sustenabilității. Așa cum sustenabilitatea implică asigurarea unui echilibru dintre paliera economică-socială-de mediu, universitățile, în contextul pandemiei, au pășit ferm pe calea adaptabilității prin schimbări benefice în vederea atingerii sustenabilității.

²⁷ Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, alina.suslenco@mail.ru

CONȚINUT

Cercetând cadrul conceptual al sustenabilității, putem menționa că, Glavic și Lukman, în lucrările lor, au examinat termenul de sustenabilitate unde punctează că „pământul aparține fiecărei generații pe durata existenței sale, care i se cuvine pe deplin și în întregime, nici o generație nu poate face datorii mai mari decât pot fi plătite pe durata propriei existențe” (Glavic, Lukman, 2007). Interpretând abordarea cercetătorilor, precizăm că sustenabilitatea implică necesitatea de a consuma responsabil, de a manifesta preocupări strategice cu privire la bunăstarea generațiilor viitoare, care au dreptul de a trăi într-o societate mai bună. Fiecare generație este responsabilă de consumul său, de comportamentul său față de sine și stakeholderii săi. Astfel, rezultă că sustenabilitatea implică o responsabilitate corporativă de care trebuie să dea dovadă fiecare în vederea atingerii sustenabilității.

Pe de altă parte, Gilman menționează că sustenabilitatea se referă la „capacitatea unei societăți, ecosistem, sau orice sistem existent, de a funcționa continuu într-un viitor nedefinit fără a ajunge la epuizarea resurselor cheie” (Gilman, 2017). Din interpretarea abordării conceptuale, reiese că sustenabilitatea implică o continuitate a activității sistemelor, asigurarea unor condiții de a activa fără perturbări, fără a compromite generațiile viitoare, fără risipă și impact negativ asupra sistemelor.

În același context, Brawn menționează că „sustenabilitatea este conceptul care se rezumă la capacitatea de susținere și este folosit de multă vreme de biologi, însă până acum a fost doar rareori luat în considerație de economiști”. A venit timpul când economiștii, și nu numai ei, trebuie să ia în considerare „capacitatea de susținere” a resurselor pentru realizarea oricărei activități indiferent de organizația în care se desfășoară (Simonis, 2008).

Din interpretarea abordării conceptuale, specificăm că cercetătorul înțelege prin sustenabilitate o cooperare dintre bunăstarea economică și dezvoltarea societății, o interacțiune eficientă dintre latura economică, socială și de mediu. Astfel, dacă dorim să manifestăm un comportament sustenabil, trebuie să ne preocupăm de asigurarea unei echilibrului dintre dimensiunea economică, socială și de mediu a sustenabilității. Deși, deseori, atingerea echilibrului pare a fi de nerealizat, totuși, aplicarea pârgھیilor, principiilor și metodelor eficiente ar putea susține atingerea echilibrului dorit.

Pe lângă aceasta, Muscoe, 2005, abordează sustenabilitatea din perspectiva *a reține sau a sprijini de jos*. „O comunitate trebuie să fie sprijinită de jos-de către locuitorii actuali și viitori. Unele locuri, prin combinarea specifică a caracteristicilor fizice, culturale și poate spirituale, inspiră oamenii să aibă grijă de comunitatea lor. Acestea sunt locurile în care sustenabilitatea are cele mai mari șanse de existență” (Muscoe, 2005). Din abordarea sustenabilității, putem reitera necesitatea de a consolida eforturile, la nivelul întregii societăți, de jos în sus, în vederea asigurării unui viitor mai bun, prin prisma preocupărilor manifestate pentru asigurarea echilibrului economic-social-de mediu.

În opinia noastră, *sustenabilitatea reprezintă procesul de asigurare a dezvoltării și progresului, în contextul asigurării unui echilibru dintre securitatea ecologică, echitatea socială și bunăstarea economică, prin care generațiile prezente nu perturbază accesul generațiilor viitoare la resurse și manifestă un comportament responsabil față de viitor*. Considerăm că demersul de atingere a sustenabilității este unul complex, dificil, însă realizabil prin prisma eforturilor consolidate la nivelul societății, care poate fi materializat printr-un consum rațional, prin activități eficiente de reducere a impactului negativ asupra mediului înconjurător.

În aceeași ordine de idei, noile obiective ce țin de sustenabilitate, din perspectiva anului 2030, „subliniază, printre altele, relevanța învățământului superior în eforturile pentru un viitor mai bun” (Grecu, 2014).

Includerea în curriculum a obiectivelor ONU de asigurare a sustenabilității va sprijini dezvoltarea competențelor orientate spre viitor, în contextul educației postmoderne. Acest lucru poate fi realizat prin promovarea schimbărilor sociale, economice și politice, care pot fi susținute de lideri și specialiști profesioniști. Au fost reiterate 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă prin prisma cărora poate fi atinsă sustenabilitatea.

Pe lângă aceasta, conform Programului de Acțiuni Globale ale Educației privind Sustenabilitatea, adoptat de UNESCO în 2014, se poate afirma că „acordurile politice, stimulentele financiare și tehnologiile moderne nu sunt suficiente pentru a realiza sustenabilitatea” (UNESCO, 2014).

Schimbările radicale sunt indispensabile, în special, în modelarea relațiilor într-un context social și împreună cu ecosistemul pământului. Pentru a asigura sustenabilitatea care să răspundă nevoilor generațiilor prezente și viitoare, este necesară „dotarea” tuturor indivizilor cu cunoștințe și abilități adecvate pentru a forma un sistem de valori legate de sustenabilitate.

În același context, cercetătorii din domeniul sustenabilității, Erpenbeck și Rosenstiel evidențiază că „sustenabilitatea necesită o schimbare în conștiința oamenilor și oferă un cadru pentru decizii și acțiuni suplimentare. În conformitate cu aceasta, este necesară o „nouă cultură a învățării” (Erpenbeck et al., 2003).

În același context, importanța atingerii sustenabilității a fost punctată și la Summit-ul Millennium, care a fost dedicat problemelor de a asigura un mediu sigur pentru sănătatea umană. Ținând cont de poluarea continuă a mediului, s-a decis ca, în cele din urmă, comunitatea mondială să-și reconsidere atitudinea față de numeroase principii fundamentale adoptate la Rio de Janeiro și să găsească răspunsuri la următoarele întrebări:

1. Cum să oprim epuizarea rapidă a resurselor naturale de pe Pământ?
2. Cum să atingem un echilibru între nevoile economice, sociale și nevoia de a oferi un mediu sigur pentru sănătatea generațiilor prezente și viitoare?
3. Cum pot fi consolidate parteneriatele pentru a răspunde nevoilor de bază ale tuturor oamenilor? (Suslenko, 2021)

Cercetările au continuat, și doi ani mai târziu, șefii a 200 de state și guverne participante la Summit-ul mondial privind sustenabilitatea de la Johannesburg (2002) și-au asumat responsabilitatea comună pentru dezvoltarea și consolidarea celor trei componente integrante ale sustenabilității (creșterea economică, dezvoltarea socială și protecția mediului) la toate nivelurile (Greco, 2014).

Potrivit lui Sarni și Capozucca (2012), „sustenabilitatea este considerată un factor motivator pentru creativitate care poate ajuta întreprinderile prin creșterea eficienței funcționării lor, prin scăderea costurilor și limitarea impactului negativ asupra mediului” (2012, p. 8). Întrucât fiecare decizie poate afecta alți parametri pe termen lung și scurt, este important să promovăm ideea de sustenabilitate în toate acțiunile aplicate. Preocuparea cu privire la sustenabilitate a apărut ca urmare a creșterii rapide a populației, economiei și consumului resurselor naturale (Sarni, Capozucca, 2012).

Făcând o scurtă retrospectivă a abordărilor privind atingerea sustenabilității, putem menționa că, în secolul XX, s-a conturat și fundamentat ideile de sustenabilitate, pe când în secolul XXI a fost ilustrată o orientare vitală pentru dezvoltarea umanității.

Factorii sustenabilității sunt strâns interrelaționați și interdependenți. De exemplu, este clar că dezvoltarea economică nu poate fi sustenabilă dacă:

- cerințele de mediu sunt neglijate;
- există lipsa trecerii la tehnologii mai ecologice;
- neglijarea dezvoltării sistemului de sănătate, educație, securitate socială etc.;
- persistă lipsa asigurării distribuirii echitabile a resurselor între oameni;

- este prezentă neglijarea nevoilor generațiilor viitoare;

În aceeași ordine de idei, în vederea depășirii contradicțiilor enunțate anterior, Raportul Comisiei Brundtland, „Viitorul nostru comun”, recomandă acțiuni urgente în opt domenii cheie:

- populație și resurse umane;
- siguranță alimentară;
- probleme de urbanizare;
- energie;
- industrie;
- biodiversitate și ecosisteme;
- conflictele și degradarea mediului;
- ideologie unificată în management (Brundtland, 1987).

Rezolvarea problemelor în aceste domenii va ajuta la depășirea contradicțiilor și la asigurarea sustenabilității.

Teoria sustenabilității, în contrast cu teoria fizică și matematică a durabilității, este o știință socială încă de la început, prin urmare, trebuie înțeleasă și aplicată corect la diverse aspecte ale vieții noastre, ținând cont de caracteristicile și tradițiile locale.

Totodată, din cercetările efectuate, putem contura câteva elemente ale sustenabilității, unde economia, starea naturii și viața societății sunt într-o armonie deplină. Cu toate acestea, această teorie nu poate fi refuzată în practică și în căutarea unei evaluări reale a situației actuale din lume, în vederea atingerii echilibrului.

Obiectivele de bază ale sustenabilității sunt axate pe 3 domenii de bază:

1. *Securitatea ecologică* - conservarea integrității ecosistemelor, capacitatea de transport a biosferei, conservarea biodiversității și îmbunătățirea stării mediului global;

2. *Bunăstarea economică* - dezvoltarea economiei, creșterea eficienței acesteia, depășirea inegalității economice;

3. *Echitatea socială*- crearea condițiilor de viață decente pentru toți, justiție socială, conservarea diversității culturale, dezvoltarea constituțională (Grecu, 2014).

Un pilon de bază în asigurarea sustenabilității în cadrul societății este *educația sustenabilă*, care se axează pe asigurarea unei educații fundamentate pe o cultură a sustenabilității, ce se străduie să asigure un echilibru între securitatea ecologică, bunăstarea economică și echitatea socială.

În opinia noastră, *educația sustenabilă este consolidată prin schimbarea mentalității generației prezente în vederea asigurării unui echilibru economic, social, de mediu, în vederea oferirii accesului generațiilor viitoare la resursele planetei, utilizând o cultură a sustenabilității, prin metode moderne de predare axate pe cultivarea sustenabilității și a educației postmoderne.*

Unul dintre pilonii de bază a sustenabilității este educația universitară și anume instituțiile de învățământ superior care sunt actorii principali, cei care contribuie la diseminarea culturii sustenabilității în societate, formează abilități și deprinderi studenților ce țin de sustenabilitate și coerența dintre filiera socială, ecologică și cea economică.

Problema necesității de atingere a echilibrului este abordată în universități, deoarece cursurile, orele de seminarii și laboratoare orientate spre teme de sustenabilitate ajută la modelarea de mentalități orientate spre o dezvoltare sustenabilă.

Instituțiile de învățământ superior educă generații și contribuie la dezvoltarea societății moderne orientate spre sustenabilitate. Universitățile nu sunt doar instituții de învățământ, ci concentrează potențialul cultural și intelectual, servesc drept platformă pentru dezvoltarea și implementarea ideilor inovatoare.

Universitatea este un actor al schimbărilor, unul dintre motoarele cheie ale progresului în știință și tehnologie. Rolul universității în societatea modernă este discutat activ în comunitatea

științifică. Instituțiile de învățământ superior își schimbă structura și modelele de guvernare pentru a face față provocărilor din vremea noastră. Instituțiile de învățământ sunt transformate din universități clasice în centre de cercetare și educație. Tot mai multe funcții sunt investite în universități.

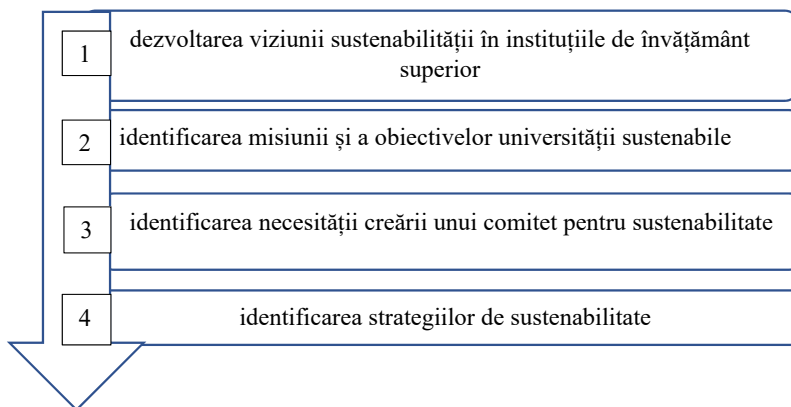
Într-o lucrare realizată de Velazquez et al. (2006), autorii s-au concentrat pe regulile fundamentale ale sustenabilității în învățământul superior (Velazquez et al., 2006). Autorii au folosit un model empiric pentru a descrie necesitățile de bază care sunt importante pentru menținerea sustenabilității în campusuri. În această lucrare, autorii au analizat patru faze diferite ale sustenabilității în învățământul superior care au fost dezvoltate pe baza recenziei literaturii și a studiului empiric de ei:

1. Prima fază este dezvoltarea viziunii sustenabilității în instituțiile de învățământ superior;
2. Faza a doua este orientată spre identificarea misiunii și a obiectivelor universității sustenabile;
3. Faza a treia identifică necesitatea creării unui comitet pentru sustenabilitate;
4. În faza a patra se identifică strategiile de sustenabilitate.

Aceste patru faze prezintă toate elementele de sustenabilitate din cadrul instituțiilor de învățământ superior. Identificăm 4 elemente de sustenabilitate din cadrul învățământului superior, precum: educație; cercetare; informare; parteneriat.

Fazele sustenabilității în învățământul superior trebuie respectate în vederea atingerii obiectivelor de sustenabilitate (fig. 1.).

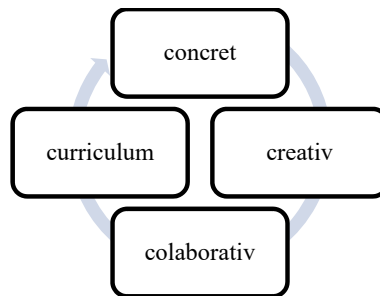
Figura 1

În funcție de cele 4 faze enunțate anterior, putem elucida două mijloace fundamentale pentru toate aceste patru elemente ale sustenabilității, care merită a fi implementate în cadrul instituțiilor de învățământ superior sunt: sensibilizarea atingerii sustenabilității și utilizarea tehnologiei, care ajută la reducerea problemelor de mediu.

În cadrul conferinței Rethinking Higher Education din Stockholm din 30 martie 2019, O. P. Ottersen, președintele Karolinska Institute, a apreciat că „obiectivele de sustenabilitate sunt concrete și vizează pe fiecare în parte” (Agheorghiesei, p. 25). Totodată, Ottersen, menționează că integrarea acestora în învățământul superior se poate realiza prin prisma celor 4C (fig.2.).

Figura 2. Cei „4C” ai integrării obiectivelor de sustenabilitate în învățământul superior

Sursa: Agheorghiesei, D. T. (2019, p. 25)

Concret – așa cum instituțiile de învățământ superior sunt menite să educe generații, să cultive dorința de a învăța, cadrele didactice trebuie să dispună de cunoștințe, abilități, deprinderi care să le ajute să predea în contextul atingerii sustenabilității. Astfel, dezvoltarea potențialului uman valoros orientat spre atingerea sustenabilității ajută cadrele didactice să formeze abilități și competențe de sustenabilitate studenților.

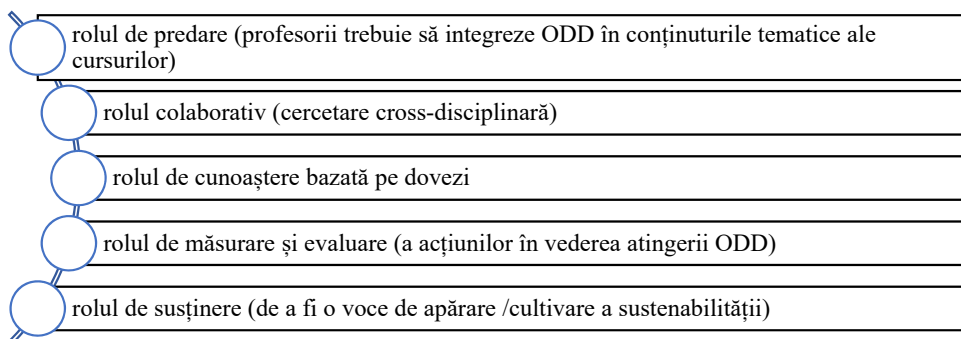
Creativ – procesul de predare, cercetare pe care cadrele didactice îl realizează în cadrul instituțiilor de învățământ superior trebuie să utilizeze metode creative, inovative, care ar sensibiliza, stimula studenții de a se implica în activități de atingere a sustenabilității.

Curriculum – conținuturile predate de către cadrele didactice trebuie să implice cursuri, conținuturi, unități de învățare axate pe sustenabilitate, unde studenții ar avea posibilitatea de a-și fundamenta competențe de sustenabilitate.

Colaborativ – prin prisma colaborării cross-disciplinare, a cooperării dintre educație și cercetare, dintre instituțiile de învățământ superior și toți stakeholderii săi, instituțiile de învățământ superior vor putea să implementeze, evalueze, coordoneze, monitorizeze și să revizuiască rezultatele obținute de instituția de învățământ superior pe dimensiunea atingerii sustenabilității.

Totodată, la aceeași conferință, H. Clarck, fostul prim ministru al Noii Zeelande, a punctat importanța deosebită a instituțiilor de învățământ superior în atingerea sustenabilității. Aportul universităților în atingerea sustenabilității, schematic, este redat în fig.3.

Figura 3. Rolul universităților în atingerea sustenabilității la nivel de societate

Sursa: Agheorghiesei, D. T. (2019, p. 25)

Prin urmare, se poate afirma că acțiunile universităților în domeniul educației formale, precum și activitățile non-formale (extracurriculare) privind atingerea sustenabilității pot avea un impact pozitiv asupra formării competențelor relevante pentru soluționarea problemelor sociale și de mediu.

Concluzii

În final, putem reitera că dezvoltarea unei viziuni cu privire la educația privind sustenabilitatea este o necesitate pentru universitățile competitive. În lumea modernă, importanța și rolul științei și al educației depășește posibilitatea dobândirii de noi cunoștințe și aplicarea lor în practică, prin promovarea educației postmoderne. Educația a fost întotdeauna un instrument eficient pentru schimbarea stereotipurilor gândirii și a comportamentului, pentru modernizarea societății, a economiei și a statului, în ansamblu. Or, educația are, astăzi, un rol central în crearea schimbărilor necesare pentru realizarea sustenabilității.

În vederea atingerii sustenabilității, considerăm că universitățile trebuie să realizeze următoarele schimbări:

1. *Remodelarea sistemului managerial universitar* – sistemul managerial al universităților care doresc să atingă sustenabilitatea și încearcă să realizeze eforturi în acest sens, trebuie să implementeze un management al sustenabilității universitare, care ar lua în calcul, în demersul său strategic, Obiectivele de Dezvoltare Durabilă dar și aplicabilitatea lor în activitățile operaționale ale universității.

2. *Adaptarea noilor metode de predare și conținuturi tematice* – în vederea atingerii sustenabilității, universitățile trebuie să-și modifice abordările privind desfășurarea procesului educațional, în vederea inserării noilor metode de predare, pe de o parte, dar și a noilor conținuturi tematice axate spre atingerea sustenabilității.

3. *Intensificarea cercetărilor în domeniul sustenabilității* - cercetările în domeniul sustenabilității sunt o altă direcție de schimbare pe care universitățile trebuie să le dezvolte, dacă doresc să devină sustenabile. Organizarea de evenimente științifice pe tematica sustenabilității, publicarea de articole și alte materiale pe tematica dată, ar ajuta la sensibilizarea societății în necesitatea atingerii sustenabilității.

4. *Cooperarea cu mediul de afaceri* – în vederea orientării spre sustenabilitate, universitățile trebuie să intensifice cooperarea cu mediul de afaceri în vederea sensibilizării societății, în atingerea sustenabilității. Organizarea, în comun, a activităților științifice, participarea, în comun, la diverse simpozioane, traininguri, activități de înverzire, de restabilire a obiectivelor, pot ajuta societatea să conștientizeze necesitatea educației sustenabile.

Bibliografie

1. AGHEORGHIESEI, D.-T., ASANDULUI, L.-A., ASANDULUI, G. (2020). Sustenabilitatea în instituțiile de învățământ superior. Bune practici în Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România. In: *Statistical methods and information technologies for the analysis of socio-economic development*. Ediția XX-a [on-line]: Hmelnitk, 16-28. ISBN 978-617-7572-36-6. Disponibil: <<http://tinread.usarb.md:8888/jspui/handle/123456789/1270>>
2. AGHEORGHIESEI, D.-T., ONOFREI, M. (coord.) (2019). *Ghid de bune practici pentru implementarea în cadrul UAIC a mecanismelor moderne de evaluare a calității proceselor de predare și evaluare didactică din perspectiva principiilor sustenabilității*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.
3. *Brundtland Report, 1987* [on-line] [accesat 14.08.2022]. Disponibil: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>.

4. GILMAN, R. *Sustainability: one state one movement* [on-line] [accesat 10.08.2022]. Disponibil: <https://www.context.org/iclib/ic25/gilman/>.
5. GLAVIC, P., LUKMAN, R. (2007). Review of Sustainability Terms and Their Definitions. In: *Journal of Cleaner Production* [on-line], 15. ISSN 1875-1885 [accesat 10.08.2022]. Disponibil: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959652607001421>.
6. GRECU, V., NAGORE, I. *The Sustainable University – A Model for the Sustainable Organization* [on-line] [accesat 10.08.2021]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/276424502_The_Sustainable_University_-_A_Model_for_the_Sustainable_Organization.
7. ERPENBECK, J., ROSSENTIEL, L. (2003). *Handbuch Kompetenzmessung*. Stuttgart: Shfer-Poeschel.
8. MUSCOE, M. *Chestnut Hill – A Sustainable Community Profile* [on-line] [accesat 10.08.2021]. Disponibil: <https://placesjournal.org/assets/legacy/pdfs/chestnut-hill-a-sustainable-community-profile.pdf>.
9. SARNI, W., CAPOZUCCA, R. *Sustainability 2.0.: Using Sustainability to Drive Business Innovation and Growth* [on-line] [accesat 11.10.2021]. Disponibil: <https://apo.org.au/node/28369>
10. SIMONIS, U. Lester R. Brown. *Plan B – Rescuing A Planet under Stress and A Civilization in Trouble* [on-line] [accesat 12.09.2021]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/225241327_Lester_R_Brown_Plan_B-Rescuing_a_Planet_under_Stress_and_a_Civilization_in_Trouble.
11. SUSLENCO, A. (2022). The Contribution of Innovative Changes to the Strategic Development of Universities in the Context of Achieving Sustainability. In: *Lumen Proceedings*, vol.17: World LUMEN Congress/2021. Iași: Editura LUMEN, 611-629. ISSN (on-line) 2601-2529. Disponibil: <https://proceedings.lumenpublishing.com/ojs/index.php/lumenproceedings/article/view/705/743>.
12. URBANIEC, M. (2018). Sustainable Entrepreneurship: Innovation- Related Activities in European Enterprises. In: *Polish Journal of Environmental Studies*, 27(4), 1773-1779.
13. UE, 2018. [on-line]. [accesat 18.05.2021]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0022&from=NL>.
14. UNESCO [on-line], 2014 [accesat 10.08.2021]. Disponibil: <https://www.eea.europa.eu/ro/articles/catre-o-sustenabilitate-globala>.
15. VELAZQUEZ, L., MUNGUÍA, N., PLATT, A., TADDEI, J. (2006). Sustainable university: what can be the matter? In: *Journal of Cleaner Production*, vol. 14, nos 9/11, 810-819.

CZU 377:657

PARTICULARITĂȚILE ACTIVITĂȚII A INSTITUȚIILOR DE ÎNVĂȚĂMÂNT PROFESIONAL TEHNIC ȘI IMPACTUL ACESTORA ASUPRA MODULUI DE ORGANIZARE A CONTABILITĂȚII

THE PARTICULARITIES OF THE ACTIVITY OF TECHNICAL VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS AND THEIR IMPACT ON THE ORGANIZATION OF ACCOUNTING

Ana ȘCHIOPU²⁸

Abstract: Pentru a avea o economie sustenabilă trebuie să racordăm cerințele pieței muncii cu pregătirea tinerilor specialiști, în esență a capitalului uman, iar acest scop poate fi realizat prin asigurarea unei educații corespunzătoare noilor generații. În ultimul timp se atestă o evoluție pozitivă în evaluarea studenților privind calitatea studiilor lor. Dar există și un număr mare de tineri fără studii de specialitate, iar aptitudinile absolvenților nu corespund așteptărilor angajatorilor, de aceea, în 2013, Guvernul Republicii Moldova și-a asumat responsabilitatea de dezvoltare a învățământului profesional tehnic prin aprobarea strategiei pentru anii 2013-2020, cu implementarea în continuare a noii strategii de dezvoltare.

În acest articol vom aborda aspectele problematice cu privire la contabilitatea veniturilor ÎIPT și anume:

- Definierea noțiunilor de buget, servicii educaționale, comanda de stat;
- Aspectele normative ce stau la baza determinării veniturilor și a cheltuielilor;
- Definierea, clasificarea veniturilor și cheltuielilor în ÎIPT conform diferitor criterii;
- Recunoașterea veniturilor și evaluarea acestora;

În concluzii vom oferi soluții pentru aspectele problematice cercetate, îndeosebi pentru modul de determinare a veniturilor din finanțarea în baza de cost per elev prin comanda de stat și taxele de studii în bază de contract, precum și clasificarea veniturilor și a cheltuielilor.

Cuvinte cheie: instituții publice, sistemul de învățământ profesional tehnic, programe de formare profesională, învățământul profesional tehnic secundar, învățământ profesional tehnic postsecundar și postsecundar nonterțiar, surse de venit, finanțare.

1. Introducere

Una din treptele de învățământ din RM este învățământul tehnic nonterțiar și secundar, care are ca obiectiv principal dezvoltarea competențelor atât prin asigurarea cunoștințelor și aptitudinilor operaționale, cât și prin dezvoltarea permanentă a capacității de adaptare la noile cerințe din lumea profesiilor.

Astfel, conform legislației în vigoare instituțiile publice sunt unități patrimoniale în care ministerul, Cancelaria de Stat sau altă autoritate administrativă centrală are calitatea de fondator pentru realizarea unor funcții de administrare, sociale, culturale, de învățământ și a altor funcții de interes public, de care este responsabil ministerul sau altă autoritate administrativă centrală. Ele sunt unități care, preponderent, desfășoară activități de conducere, îndrumare, coordonare și control în domeniul administrației de stat și prestează servicii sociale. Cheltuielile de întreținere, funcționare și investiții, precum și cele de realizare a serviciilor de către instituțiile publice sunt acoperite de bugetul de stat sau din bugetele locale sub formă de finanțări.

Unele instituții publice, care realizează venituri din diferite taxe, chirii sau servicii prestate, aduc venit în bugetul din care sunt finanțate. O altă categorie de instituții publice dispun

²⁸ Doctorandă, Academia de Studii Economice din Moldova, shiopuanna@mail.ru

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICO-PRACTICĂ INTERNAȚIONALĂ

„Adaptabilitatea – Competență SOFT în atingerea sustenabilității în context (post) pandemic. Abordări interdisciplinare”,
27 mai, 2022

INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE „Adaptability - A SOFT Competence in Achieving
Sustainability in a (Post) Pandemic Context. Interdisciplinary Approaches”, 27 May, 2022

de o bază proprie de venituri care le permite să-și acopere, prin autofinanțare, o parte din cheltuieli, primind în completare și fonduri de la buget.

Conform Codului Educației al RM există mai multe tipuri de instituții de învățământ:

1. În conformitate cu structura învățământului, instituțiile de învățământ se clasifică după cum urmează:

- a) instituție de educație antepreșcolară - creșă, centru comunitar de educație timpurie;
- b) instituție de învățământ preșcolar - grădiniță de copii, centru comunitar de educație timpurie;
- c) instituție de învățământ primar - școală primară;
- d) instituție de învățământ secundar, ciclul I - gimnaziu;
- e) instituție de învățământ secundar, ciclul II - liceu;
- f) instituție de învățământ general cu programe combinate - complex educațional (școală primară-grădiniță, gimnaziu-grădiniță);
- g) instituție de învățământ profesional tehnic secundar - școală profesională;
- h) instituție de învățământ profesional tehnic postsecundar și postsecundar nonterțiar-colegiu;
- i) instituție de învățământ profesional tehnic cu programe combinate - centru de excelență;
- j) instituție de învățământ secundar vocațional de arte, sport etc. - școală;
- k) instituție de învățământ superior - universitate, academie de studii, institut, școală superioară, școală de înalte studii etc.;
- l) instituție specializată de învățământ de formare continuă - institut;
- m) instituție de învățământ extrașcolar - școală (de arte: arte plastice, muzică, teatru; de sport etc.), centru de creație, club sportiv;
- n) instituție de învățământ special - instituție specială, școală auxiliară.

2. În cazul în care instituția de învățământ oferă programe de studii de mai multe niveluri și are conducere și administrație unică, ea se va numi după nivelul de studii cel mai înalt.

3. În funcție de tipul de proprietate, instituțiile de învățământ se clasifică după cum urmează:

- a) instituție de învățământ publică;
- b) instituție de învățământ privată.

2. Metode de cercetare

În cadrul investigației sunt aplicate metodele generale de cercetare a materiei, proceselor și anume metoda dialectică a cunoașterii cu componentele sale: analiză, sinteză, inducție și deducție, precum și metode inerente disciplinelor economice: observare, comparație, selecție, grupare și abstractizare științifică.

Studiul este realizat prin documentarea studiilor, opiniilor altor cercetători, savanți și specialiști, generalizarea informațiilor din actele normative naționale și internaționale ce se referă la contabilitatea veniturilor, astfel contribuind, prin soluții proprii, la perfecționarea aplicării acestora în practica instituțiilor de învățământ profesional tehnic secundar și nonterțiar.

3. Rezultate și discuții

Instituțiile publice, inclusiv cele de învățământ profesional tehnic secundar și nonterțiar au următoarele trăsături care le deosebesc de agenții economici:

- prestează, de regulă, servicii cu caracter nemarfar, nefiind producătoare de bunuri economice;

- se organizează și funcționează după principii specifice, care nu concordă cu acelea ale unităților economice;

- fondurile bănești necesare desfășurării activității lor au caracter public, adică provin de la persoane fizice și juridice pe căi bugetare și extrabugetare și sunt destinate satisfacerii unor nevoi sociale cu caracter individual sau colectiv;

- patrimoniul pe care îl au în administrare trebuie să-l folosească în strictă concordanță cu obiectul activității lor. Dacă agenții economici își creează patrimoniul pe baza capitalului vărsat de investitori, în cadrul instituțiilor publice nu intervine categoria economică de capital propriu;

- de acțiunile pe care le desfășoară beneficiază, în mod direct sau indirect, întreaga populație;

- conducătorii instituțiilor publice abilitați să gestioneze resursele bugetare au calitatea de executori de bugete;

- cheltuielile curente și de capital sunt finanțate:

a) integral din bugetul de stat sau din bugetele locale în funcție de subordonare;

b) din venituri extrabugetare și finanțări acordate de la bugetul de stat sau bugetele locale în funcție de subordonare.

Sistemul de învățământ profesional tehnic include ansamblul instituțiilor de învățământ care oferă programe de:

a) formare profesională a muncitorilor calificați, a maiștrilor, tehnicienilor și altor categorii de specialiști în conformitate cu Cadrul Național al Calificărilor, cu Nomenclatorul domeniilor de formare profesională și al meseriilor/profesiilor, cu Nomenclatorul domeniilor de formare profesională, al specialităților și calificărilor, aprobate de Guvern, precum și cu nivelurile 3, 4 și 5 ISCED;

b) recalificare a muncitorilor și specialiștilor în diverse domenii de formare profesională;

c) consolidare a competențelor profesionale ale muncitorilor calificați, în conformitate cu cerințele economiei și ale pieței muncii.

Instituțiile de învățământ profesional tehnic sunt înființate, reorganizate și lichidate de către Guvern la inițiativa fondatorului.

Programele de formare profesională din învățământul profesional tehnic sînt de trei tipuri:

a) programe de formare profesională tehnică secundară (nivelul 3 ISCED);

b) programe de formare profesională tehnică postsecundară (nivelul 4 ISCED);

c) programe de formare profesională tehnică postsecundară nonterțiară (nivelul 5 ISCED).

Programele de formare profesională se realizează în instituții de învățământ profesional tehnic publice și private (școli profesionale, colegii și centre de excelență), autorizate provizoriu sau acreditate, în parteneriat cu întreprinderi și organizații adecvate profilului de instruire.

Învățământul profesional tehnic se organizează și în instituții rezidențiale – pentru copiii orfani sau cei rămași fără îngrijire părintească, în instituții de învățământ special, în instituții penitenciare și în instituții medicale.

Învățământul profesional tehnic secundar se organizează ca învățământ cu frecvență.

Învățământul profesional tehnic postsecundar și postsecundar nonterțiar se organizează ca învățământ cu frecvență sau cu frecvență redusă.

Programele de formare profesională tehnică secundară asigură formarea profesională inițială și continuă a muncitorilor calificați, în limitele categoriilor de calificare existente.

Învățământul profesional tehnic secundar are durata de:

a) 3 ani - pentru instruirea în meserii conexe, în baza studiilor gimnaziale;

b) 2 ani - pentru instruirea într-o meserie, în baza studiilor gimnaziale;

c) 1-2 ani - pentru învățământul dual, în baza studiilor gimnaziale;

d) 1-2 ani- în funcție de complexitatea meseriei, în baza studiilor liceale sau a studiilor medii de cultură generală.

În cadrul programelor de formare profesională tehnică secundară cu durata de 2 ani, pentru instruirea într-o meserie, în grupele de elevi pot fi incluse persoane care nu au absolvit ciclul gimnazial - 9 clase, dar care au atins vârsta de 16 ani, cu acordul Ministerului Educației și Cercetării.

Programele de formare profesională tehnică postsecundară și postsecundară nonterțiară asigură pregătirea maiștrilor, tehnicienilor, tehnologilor, personalului medical și farmaceutic, altor specialiști în diverse domenii în conformitate cu nivelurile 4 și 5 ISCED.

Programele de formare profesională tehnică postsecundară corespund nivelului 4 ISCED și au durata de:

- a) 4 ani - pentru programe integrate, în baza studiilor gimnaziale;
- b) 5 ani - pentru programe integrate, la profilurile medicină și farmacie, în baza studiilor gimnaziale;
- c) 3 ani - pentru programe integrate, la specialitățile coregrafie și asistent al educatorului, în baza studiilor gimnaziale;
- d) 3 ani - la forma de învățământ cu frecvență redusă, în baza certificatului de studii liceale și a studiilor medii de cultură generală;
- e) 2 - 3 ani - la specialități conexe meseriei inițiale, în baza certificatului de calificare;
- f) 2 ani - la forma de învățământ cu frecvență, în baza certificatului de studii liceale și a studiilor medii de cultură generală.

Programele de formare profesională tehnică postsecundară nonterțiară corespund nivelului 5 ISCED și au durata de:

- a) 4-5 ani – pentru programe integrate, în baza studiilor gimnaziale;
- b) 2-3 ani – în baza diplomei de bacalaureat.

Admiterea la programele de formare profesională tehnică postsecundară și postsecundară nonterțiară se face în baza Nomenclatorului domeniilor de formare profesională, al specialităților și calificărilor și în condițiile stabilite de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, pe locuri cu finanțare de la bugetul de stat sau cu taxă de studii achitată de către persoane fizice sau juridice.

Conform Codului Educației, articolul 67 pn.6 instituțiile de învățământ profesional tehnic pot desfășura activități de antreprenariat în condițiile stabilite de Guvern, inclusiv în atelierele de producții proprii care desfășoară și activități comerciale.

Conform Regulamentelor de funcționare instituția de învățământ profesional tehnic postsecundar/postsecundar nonterțiar este persoană juridică, cu structură proprie, ce dispune de fonduri mobile și imobile cu drept de gestiune operativă internă, de personal didactic și administrativ, de ștampilă și antet propriu și funcționează în baza legislației Republicii Moldova și a prezentului Regulament.

Instituția de învățământ profesional tehnic postsecundar și postsecundar nonterțiar are dreptul la firmă cu denumirea instituției afișată pe frontispiciul clădirii în care este stabilit sediul instituției.

Instituția de învățământ profesional tehnic postsecundar și postsecundar nonterțiar (colegiu) asigură prestarea de servicii educaționale prin programe de formare profesională inițială și continuă a muncitorilor calificați, a maiștrilor, tehnicienilor și altor categorii de specialiști în limitele categoriilor de calificare existente corespunzătoare nivelurilor 3-5 de calificare conform Cadrului Național al Calificărilor din Republica Moldova.

Finanțarea instituției de învățământ publice se efectuează din:

1) alocații din bugetul de stat conform Planului (Comanda de stat) de pregătire a cadrelor de specialitate pe meserii, specialități în instituțiile de învățământ profesional tehnic, aprobat anual de Guvern;

2) taxele de studii achitate de către persoanele fizice și juridice interesate, inclusiv din străinătate, pentru studii, perfecționare și recalificare profesională, pe bază de contract;

3) venituri obținute din activitatea de producere și/sau prestări servicii, desfășurată de subdiviziunile structurale (gospodăriile didactice și auxiliare, loturile experimentale, atelierele, cantinele etc.), din realizarea literaturii didactice, științifice și artistice, lucrărilor metodice, manualelor, programelor de studii;

4) plăți pentru locațiunea încăperilor, construcțiilor, echipamentelor;

5) donații, inclusiv cele provenite din colaborarea internațională;

6) alte surse legale.

Relațiile dintre instituțiile de învățământ profesional tehnic postsecundar/postsecundar nonterțiar și persoanele fizice sau juridice se reglementează printr-un contract de prestare contra cost a serviciilor educaționale/serviciilor de generare a veniturilor, în care sînt specificate ca în orice contract drepturile și obligațiile părților, durata studiilor și mărimea taxei de studii.

Bugetul instituției de învățământ profesional tehnic postsecundar/postsecundar nonterțiar și raportul de executare a acestuia se publică pe pagina web oficială a instituției de învățământ.

Instituțiile de învățământ profesional tehnic postsecundar/postsecundar nonterțiar pot obține și utiliza, în condițiile legii, venituri proprii, provenite din taxele achitate de persoane fizice și juridice interesate, inclusiv din străinătate, pentru studii, perfecționare și recalificare profesională pe bază de contract. La fel ÎIPT postsecundar/postsecundar nonterțiar, care funcționează în regim de autogestiune financiar-economică, pot desfășura activități economice, pot fi susținute de asociații profesionale, de patronate și autorități tutelare, în conformitate cu legislația în vigoare.

Veniturile obținute de instituția de învățământ profesional tehnic postsecundar/postsecundar nonterțiar din prestarea contra plată a serviciilor educaționale și serviciilor de generare a veniturilor sunt intangibile și se folosesc exclusiv pentru dezvoltarea instituției. Veniturile obținute exclusiv din activitatea de antreprenariat sunt acumulate și administrate separat de alte venituri.

Instituția beneficiază și de alte surse legale de finanțare:

a) mijloace provenite din pregătirea cadrelor pe bază de contract;

b) venituri provenite din comercializarea articolelor confecționate în procesul de învățământ (în gospodării, ateliere etc.), precum și din darea în chirie a localurilor, construcțiilor, echipamentelor, terenurilor;

c) venituri provenite din colaborarea (cooperarea) internațională, precum și donațiile de la persoane fizice și juridice.

Conform Regulamentului de funcționare instituția de învățământ profesional tehnic secundar asigură formarea profesională inițială și continuă a muncitorilor calificați într-o meserie/profesie sau în meserii conexe, în limitele categoriilor de calificare existente.

Instituția de învățământ este persoană juridică, cu structură proprie ce dispune de fonduri mobile și imobile cu drept de gestiune operativă internă, de personal administrativ și didactic, de ștampilă și antet propriu, și activează în baza legislației Republicii Moldova.

Instituția de învățământ execută lucrările de secretariat, arhivă, documentație, contabilitate și statistică și prezintă rapoartele de activitate în organele ierarhic superioare de conducere în modul stabilit.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICO-PRACTICĂ INTERNAȚIONALĂ

„Adaptabilitatea – Competență SOFT în atingerea sustenabilității în context (post) pandemic. Abordări interdisciplinare”,
27 mai, 2022

INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE „Adaptability - A SOFT Competence in Achieving
Sustainability in a (Post) Pandemic Context. Interdisciplinary Approaches”, 27 May, 2022

Documentația instituției de învățământ se perfectează și se completează sistematic, conform anexei. Pentru veridicitatea informației incluse în documente și calitatea perfectării lor poartă răspundere persoana care a semnat documentul respectiv.

Instituția poate organiza activități de producere, prestări servicii populației, cursuri de formare profesională continuă, de perfecționare și recalificare a muncitorilor din diferite domenii ocupaționale, în conformitate cu actele normative în vigoare, coordonate cu ministerele de resort și aprobate de Ministerul Educației și Cercetării.

Finanțarea instituției de învățământ publice se efectuează din:

1) alocații din bugetul de stat conform Planului (Comanda de stat) de pregătire a cadrelor de specialitate pe meserii, specialități în instituțiile de învățământ profesional tehnic, aprobat anual de Guvern;

2) taxele de studii achitate de către persoanele fizice și juridice interesate, inclusiv din străinătate, pentru studii, perfecționare și recalificare profesională, pe bază de contract;

3) venituri obținute din activitatea de producere și/sau prestări servicii, desfășurată de subdiviziunile structurale (gospodăriile didactice și auxiliare, loturile experimentale, atelierele, cantinele etc.), din realizarea literaturii didactice, științifice și artistice, lucrărilor metodice, manualelor, programelor de studii;

4) plăți pentru locațiunea încăperilor, construcțiilor, echipamentelor;

5) donații, inclusiv cele provenite din colaborarea internațională;

6) alte surse legale.

Instituția poate beneficia și de alte surse de finanțare, cum ar fi: mijloace provenite din pregătirea, perfecționarea și recalificarea cadrelor de muncitori, venituri provenite din comercializarea articolelor confecționate în procesul de instruire (în gospodării didactice, ateliere etc.), precum și din arendarea localurilor, construcțiilor, echipamentelor, donațiile și veniturile provenite din colaborarea/cooperarea internațională, precum și donațiile de la persoanele fizice și juridice, mijloace alocate de agenții economici.

Una din sursele de venit importante ar fi desfășurarea activității de antreprenoriat în condițiile stabilite de Guvern, inclusiv comercializarea produselor (obiectelor) realizate în atelierele proprii de producție.

În conformitate cu pct. 5 din SNC „Venituri”, veniturile sunt definite „creșteri ale beneficiilor economice înregistrate în cursul perioadei de gestiune, sub forma intrărilor de active sau majorării valorii acestora, sau a diminuării datoriilor care au drept rezultat creșteri ale capitalului propriu, cu excepția creșterilor legate de contribuțiile proprietarilor, iar venituri din prestarea serviciilor sunt venituri din executarea de către entitate a unor lucrări pe parcursul unei anumite perioade de timp (de exemplu, venituri din serviciile de transport, reparație, intermediere, consultanță, instruire, agrement-sport, instalare a utilajului, telefonie, internet, turism)”. [2].

Această definiție are un caracter general și nu reflectă în mod explicit nomenclatorul elementelor de venituri, inclusiv la ÎIPT. Conform art. 59 (1) din Codul Educației „sistemul de învățământ profesional tehnic include ansamblul instituțiilor de învățământ care oferă programe de formare profesională a muncitorilor calificați, a maiștrilor, tehnicienilor și altor categorii de specialiști în conformitate cu Cadrul Național al Calificărilor, cu Nomenclatorul domeniilor de formare profesională și al meseriilor/profesiilor, cu Nomenclatorul domeniilor de formare profesională, al specialităților și calificărilor, aprobate de Guvern, precum și cu nivelurile 3, 4 și 5 ISCED, recalificare a muncitorilor și specialiștilor în diverse domenii de formare profesională, consolidare a competențelor profesionale ale muncitorilor calificați, în conformitate cu cerințele economiei și ale pieței muncii”. [9].

Conform pct. 11 din SNC „Venituri”, veniturile se clasifică după surse de obținere a acestora în:

- venituri din vânzarea produselor și mărfurilor;
- venituri din prestarea serviciilor;
- venituri din utilizarea de către terți a activelor entității care generează dobânzi, re-devențe și dividende. [2]

Astfel, având la bază o serie de acte normative ce sunt în corelație cu Codul Educației veniturile la entitățile menționate, constituie unul din principalele elemente contabile, provin din prestarea serviciilor de instruire și adiacente acestora și se formează din mai multe surse și anume:

- ✓ venituri din prestarea serviciilor educaționale de pregătire a cadrelor de specialitate în învățământul profesional tehnic secundar nivelul 3-5 ISCED prin contract cu fondatorul;
- ✓ venituri din prestarea serviciilor educaționale de pregătire a cadrelor de specialitate achitate de studenți, întreprinderi, părinți pentru taxa de studii;
- ✓ venituri din finanțarea complementară și finanțare prin concurs pe bază de proiecte;
- ✓ venituri din resursele financiare pentru întreținerea căminelor studențești;
- ✓ venituri din resursele financiare pentru acordarea bursei;
- ✓ venituri din resursele financiare alocate pentru alimentația studenților;
- ✓ venituri din prestarea serviciilor de antreprenoriat venituri din resursele financiare provenite din taxa de cazare;
- ✓ venituri din donații, sponsorizări, ajutoare umanitare, subvenții, etc.
- ✓ alte surse.

Pentru necesitățile interne și ale raportărilor solicitate de către finanțatori, precum și alți utilizatori de informații, propunem ÎIPT în politicile contabile să stabilească un nomenclator al veniturilor după cum urmează:

Venituri din prestarea serviciilor educaționale de pregătire a cadrelor, conform programelor (comenzii de Stat) cu subdivizare în:

- finanțare-standard;
- finanțare compensatoare;
- finanțare complementară (pentru modernizarea bazei materiale și didactice, pentru subvenționarea alimentației, pentru transport școlar și cazare, etc.);
- finanțare prin concurs pe bază de proiecte.

Venituri pe bază de contract, cu subdivizare în:

- taxe de studii (provenite din taxele achitate de persoane fizice și juridice interesate, inclusiv din străinătate, pentru studii, perfecționare și recalificare profesională);
- taxe de cazare în cămine;
- taxe pentru vânzarea unor produse și articole din practică antreprenorială;
- alte venituri din taxe.

Alte venituri, cu subdivizare la necesitate în:

- venituri din transmitere în locațiune a spațiilor temporar libere;
- alte venituri.

În contabilitatea analitică a veniturilor este binevenit de format centre de venituri și costuri distinct pe fiecare sursă de finanțare și activități, care se vor clasa în dependență de clasificatorul analitic stabilit preventiv în politicile contabile.

În componența veniturilor ÎIPT nu vor include:

- ✓ taxele pe valoarea adăugată (TVA), accizele, alte impozite și taxe recuperabile;

- ✓ sumele colectate în numele unor terțe părți, inclusiv în cazul contractelor de intermediere încheiate conform legislației în vigoare;
- ✓ avansurile primite pentru serviciile ce urmează să fie prestate în anul viitor;
- ✓ încasările din împrumuturile acordate.

Pentru menținerea modelului dat ÎPT încheie un contract de prestare a serviciilor cu Ministerul Educației și Cercetării (în continuare MEC) anual conform căruia finanțarea este eșalonată lunar. Încheierea acestui contract se face în baza HG 1077/2016 cu privire la costul unui elev [10]. MEC în dependență de rata națională anuală, numărul de elevi, coeficientul de program și ratei retenției anual aprobă limita anuală pe care o va primi fiecare instituție. La începutul anului, în ianuarie, această sumă este adusă la cunoștință instituțiilor de învățământ. De cele mai multe ori instituțiile de învățământ de orice nivel nu pot să-și acopere nici cheltuielile de personal în baza limitei stabilite. Deci evaluarea veniturilor se prognozează pe către fondator, MEC, ceea ce se reflectă în contractul încheiat și recunoașterea lor se face lunar în baza facturilor și actelor de primire predate transmise MEC.

La fel este situația și cu taxa de studii: Guvernul aprobă metodologia de calculare a tarifelor, nomenclatorul serviciilor și quantumul tarifelor pentru serviciile prestate persoanelor fizice și juridice de către instituțiile publice, cu excepția cazurilor în care aceasta ține de competența Parlamentului, în conformitate cu Legea nr.160/2011 privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător.

Ca urmare a aprobării Hotărârii Guvernului nr. 884/2018 [48] instituțiile de învățământ profesional tehnic funcționează în regim de autogestiune financiar-economică și nu poate fi folosit aplicabilitatea prevederilor Hotărârii Guvernului nr. 872/2015. Necesită menționat faptul că acestea se aplică instituțiilor bugetare după cum prevede și art. 43 alin. (2) din Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale nr. 181/2014.

Prin urmare, în vederea stabilirii taxei de studii, Consiliul de administrație al instituției de învățământ profesional tehnic urmează să aprobe anual quantumul plății pentru taxa de studii în conformitate cu legislația, în caz particular cu prevederile art. 145 alin (3) – (5) din Codul educației al Republicii Moldova, Hotărârii Guvernului nr. 1077/2016 *cu privire la finanțarea în bază de cost per elev a instituțiilor publice de învățământ profesional tehnic*, precum și cu prevederile Regulamentelor cadru de organizare și funcționare a instituțiilor de învățământ profesional tehnic aprobate prin ordinele ministrului nr. 550/2015, 840/2015 și nr. 1158/2015 [49].

Dacă comparăm anul de studii 2021/22 cu anul de studii precedent, numărul instituțiilor de învățământ profesional tehnic a rămas același (91 unități), din care rețeaua instituțiilor de învățământ profesional tehnic este alcătuită din 13 centre de excelență (inclusiv 1 instituție privată), 36 colegii (inclusiv 6 instituții private) și 42 școli profesionale. La începutul anului de studii 2021/22, numărul de elevi în învățământul profesional tehnic a constituit 46,0 mii persoane (cu 2,5% mai mult comparativ cu anul de studii precedent), inclusiv 12,7 mii persoane – în centre de excelență, 19,4 mii persoane – în colegii și 13,9 mii persoane – în școli profesionale.

La începutul anului de studii 2021/22, învățământul profesional tehnic secundar cuprindea 15,0 mii de elevi, înregistrând o ușoară descreștere comparativ cu anul de studii precedent (cu 0,1 mii). Distribuția pe programe de studii arată că practic în proporție egală elevii urmau instruirea în meserii conexe cu durata de studii de 3 ani și într-o meserie cu durata de 2 ani (46,0% și, respectiv, 45,8%), învățământul dual cu durata de 1-2 ani urmau 7,7%, iar 0,5% – o meserie cu durata de 1 an.

În aceeași perioadă, în cadrul învățământul profesional tehnic postsecundar studiau 31,0 mii elevi, în creștere cu 4,0% față de anul de studii precedent. Majoritatea elevilor din învățământul profesional tehnic postsecundar își fac studiile în instituțiile publice (27,5 mii sau

88,7%), iar 50,9% dintre aceștia – în bază de contract. Comparativ cu anul de studii 2020/21, se remarcă o creștere de 1,3 ori a numărului de elevi înscriși în instituțiile private (respectiv 3,5 mii față de 2,6 mii).

Tabelul 1. Elevi în învățământul profesional tehnic secundar și nonterțiar, pe programe de studii, 2020/21-2021/22, persoane

	2020/21			2021/22		
	Total elevi	din care:		Total elevi	din care:	
		fete	cu finanțare bugetară		fete	cu finanțare bugetară
Total elevi în învățământ profesional tehnic secundar	15 077	4 104	14 376	15 015	4 016	14 330
În baza studiilor gimnaziale - pentru meserii conexe (durata de 3 ani)	6 871	2 083	6 493	6 877	2 107	6 513
În învățământul dual (durata de 1-2 ani)	1 228	604	1 228	1 158	535	1 158
În baza studiilor medii de cultură generală și liceale (durata de 1 an)	48	28	40	73	48	65
Total elevi în învățământ profesional tehnic postsecundar	29 766	16 146	16 425	30 983	16 875	17 493
Instituții publice	27 167	4 459	13 826	27 529	14 764	14 039
Instituții private	2 599	687	2 599	3 454	2 111	3 454

Dacă analizăm distribuția pe sexe a elevilor din învățământul profesional tehnic secundar relevă o pondere de 73,3% a băieților, precum și o creștere a acestora cu 0,5 puncte procentuale comparativ cu anul de studii 2020/21. În structura elevilor pe vârste s-au înregistrat ponderi mai mari în cazul vârstelor de 16 și 17 ani (30,3% și, respectiv, 30,6%), cât și pentru vârsta de 18 ani –17,5% (vârste corespunzătoare învățământului profesional tehnic secundar). Trei pătrimi din numărul total de elevi își fac studiile în domeniul general inginerie, prelucrare și construcții. Mai jos reflectăm structura elevilor în anul de studiu 2021/2022 din învățământul profesional tehnic secundar, pe domenii de educație.

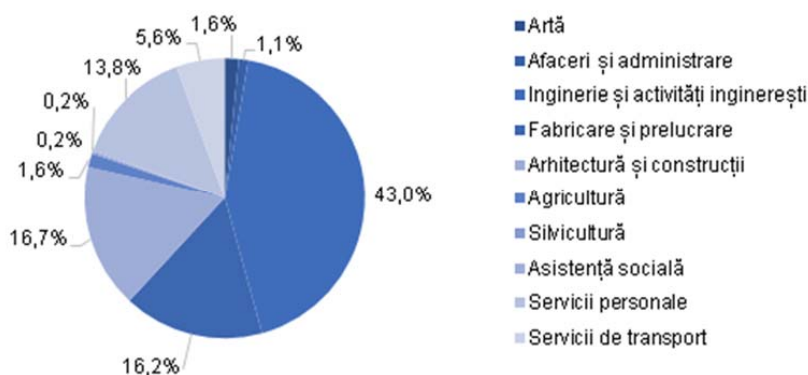
În cazul învățământului profesional tehnic nonterțiar structura elevilor pe vârste se prezintă astfel: 4,3% din elevii înscriși la acest nivel educațional au vârsta de până la 16 ani, 23,7% – 16 ani, 23,1% – 17 ani, 21,3% – 18 ani, 17,7% – 19 ani, iar 9,9% dintre elevi au vârste de 20 ani și peste. Distribuția elevilor pe sexe relevă o pondere de 54,5% pentru fete și 45,5% pentru băieți. Ponderea elevilor la forma de învățământ cu frecvență redusă este de 0,7%.

Pe programe de studii, peste o jumătate dintre elevii înmatriculați au optat pentru instruirea într-o meserie (3,8 mii sau 53,5%), puțin peste o treime – pentru instruirea la meserii conexe (2,4 mii sau 33,8%), iar 0,8 mii (sau 11,3%) pentru învățământul dual. Comparativ cu anul de studii 2020/21, numărul elevilor înmatriculați pentru instruirea într-o meserie a crescut

cu 2,7%, iar a celor înmatriculați la meserii conexe a scăzut cu 7,7%. Ponderea persoanelor cu studii medii de cultură generală sau liceale care au ales acest nivel educațional a fost de 1,4%.

Cele mai solicitate meserii rămân a fi următoarele: mecanic auto (9,3% din total înmatriculați), bucătar (6,2%), tencuitor (3,9%), electrogazosudor-montator (3,2%), placator cu plăci (3,0%), cofetar (2,7%), operator pentru suport tehnic al calculatoarelor (2,6%), cusătoreasă în industria confecțiilor (2,6%). Totodată, unele meserii dintre acestea se regăsesc și în meseriile conexe. Astfel, se remarcă preferințe pentru următoarele meserii conexe: electrician-electronist auto – mecanic auto (5,6%), electrogazosudor-montator – tăietor cu gaze (4,3%), bucătar – chelner (4,1%), electromontor utilaj electric – lăcătuș-electrician utilaj electric (3,7%), operator pentru suportul tehnic al calculatoarelor – operator introducere, validare și prelucrare date (2,9%).

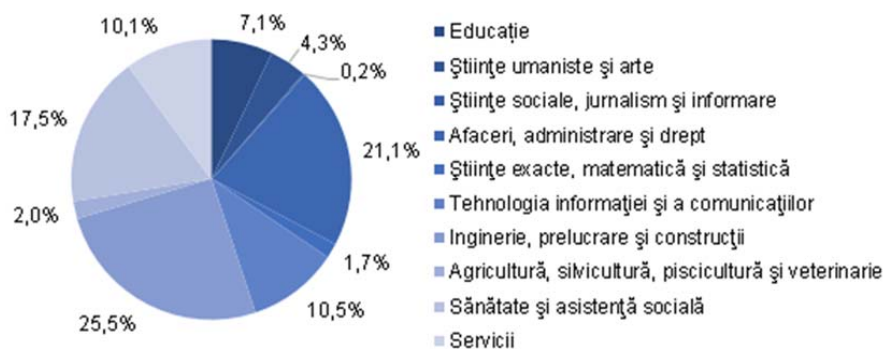
Figura 1. Structura elevilor din învățământul profesional tehnic secundar pe domenii de educație 2021/22

Sursa: statistica.md

În ceea ce privește distribuția pe domenii generale se atestă ponderi mai mari a elevilor din domeniile inginerie, prelucrare și construcții (25,5%), afaceri, administrare și drept (21,1%), sănătate și asistență socială (17,5%), urmate de TIC (10,5%) și servicii (10,1%).

Figura 1. Structura elevilor din învățământul profesional tehnic secundar pe domenii generale 2021/22

Sursa: statistica.md

În anul de studii 2021/22 au fost înmatriculate 7,1 mii persoane, cu 2,7% mai puțin comparativ cu anul de studii precedent. Majoritatea elevilor au fost înmatriculați în baza certificatului de studii gimnaziale (97,2%) și cu finanțare bugetară (95,3%).

În anul de studii 2021/22, au fost înmatriculate 9,3 mii persoane, înregistrând o creștere de 6,9% comparativ cu anul de studii precedent. Majoritatea elevilor au fost înmatriculați în baza certificatului de studii gimnaziale (92,5%). Din totalul de 8,0 mii persoane înmatriculate în instituțiile publice, 3,8 mii erau cu finanțare bugetară (47,5%), iar 4,2 mii în bază de contract (52,5%). Comparativ cu anul de studii 2020/21, numărul elevilor înmatriculați în instituțiile publice a înregistrat o creștere de 3,9% pe total, în timp ce în cazul celor în bază de contract cu 5,0%, al celor cu finanțare bugetară cu 2,7%. Numărul elevilor înmatriculați în instituțiile private (1,3 mii) comparativ cu anul de studii 2020/21 a înregistrat o creștere cu 30 la sută.

Cele mai solicitate specialități sunt următoarele: îngrijirea bolnavilor (10,6% din total înmatriculați), contabilitate (6,1%), educație timpurie (5,4%), turism (3,7%), învățământ primar (3,3%), planificare și administrarea afacerilor (3,2%), administrarea aplicațiilor web (3,1%), jurisprudență (2,7%), programare și analiza produselor de program (2,6%), exploatarea tehnică a transportului auto (2,3%).

Scăderea se datorează numărului mare de persoane care migrează, a scăderii nivelului de trai a populației și nu în ultimul rând a scăderii numărului de populație.

Tablelul 1.2. Numărul mediu al populației cu reședință obișnuită

	Total pe țară
Grupe de vîrsta - total, 2018	2 708 214,0
Grupe de vîrsta - total, 2019	2 664 973,5
Grupe de vîrsta - total, 2020	2 620 495,0

Conform SNC „Cheltuieli” cheltuielile se clasifică în:

1) cheltuieli ale activității operaționale— cheltuieli determinate de procesul desfășurării activității operaționale a entității. Cheltuielile activității operaționale includ: costul serviciilor prestate sau costul vânzării produselor fabricate; cheltuielile de distribuire; cheltuielile administrative; alte cheltuieli din activitatea operațională.

Costul vânzării cuprinde în sine atât valoarea contabilă a mărfurilor și produselor vîndute și/sau transmise în schimbul altor active, care se determină în funcție de metoda de evaluare curentă a stocurilor aplicată de către entitate în conformitate cu SNC „Stocuri”, cât și costul serviciilor/lucrărilor prestate terților în cadrul activității operaționale și alte cheltuieli corelate cu veniturile din vânzări.

Costul vânzării se înregistrează pe măsura vânzării mărfurilor, produselor sau prestării serviciilor și se contabilizează ca majorare a cheltuielilor curente și diminuare a stocurilor, costurilor activităților de bază sau auxiliare și/sau a cheltuielilor anticipate [6]

2) cheltuieli ale altor activități- cheltuieli condiționate de desfășurarea altor activități (de exemplu, de ieșirea și deprecierea activelor imobilizate, de tranzacțiile financiare, de evenimentele excepționale).

3) cheltuieli privind impozitul pe venit - suma totală a cheltuielilor privind impozitul pe venit luate în calcul la determinarea profitului net (pierderii nete) al (a) perioadei de gestiune.

Dacă clasificăm cheltuielile în funcție de perioada la care se atribuie determinăm:

- cheltuieli curente - cheltuielile suportate în perioada de gestiune, dar care se referă la perioadele de gestiune ulterioare, acestea fiind luate în calcul la determinarea rezultatului financiar;

- cheltuieli anticipate - cheltuielile care se referă la perioadele viitoare.

În situații financiare cheltuielile se clasifică după natura lor în:

- a) cheltuieli materiale;
- b) cheltuieli cu personalul;
- c) cheltuieli privind amortizarea și deprecierea;
- d) alte cheltuieli.

Conform Codului Fiscal cheltuielile se clasifică în:

cheltuieli deductibile – cheltuielile care se recunosc sub aspect fiscal;

cheltuieli nedeductibile - cheltuielile care nu se recunosc la determinarea rezultatului fiscal și se supun impozitării.

Dacă clasificăm cheltuielile instituției conform clasificatorului bugetar sau codului clasificăției economice – în continuare „cod ECO”, cheltuielile sunt clasificate în următoarele **categorii**:

- 210000 Cheltuieli de personal
- 220000 Bunuri și servicii
- 240000 Dobânzi
- 250000 Subvenții
- 260000 Granturi acordate
- 270000 Prestații sociale
- 280000 Alte cheltuieli
- 290000 Transferuri acordate în cadrul bugetului public național.

Dacă ne oprim mai detaliat la ultima clasificare conform căreia IIPT prezintă dările de seamă fondatorilor și altor beneficiari de informații consumurile și cheltuielile instituției se clasifică în felul următor:

Cheltuieli cu personalul, total inclusiv: Retribuirea muncii, contribuții de asigurări sociale de stat obligatorii, primele de asig.oblig. de asist. medic. achitate de patron;

Consumuri și cheltuieli aferente serviciilor, din care: servicii energetice și comunale, servicii informaționale și de telecomunicații, servicii de locațiune, servicii de transport, servicii de reparații curente, formare profesională, deplasări de serviciu, servicii de abonare la ediții periodice, servicii editoriale, servicii de pază, servicii de protocol, servicii judiciare, servicii bancare, alte servicii.

Prestații sociale: indemnizații la încetarea contractului de muncă, indemnizații pentru incapacitatea temporară de muncă;

Alte cheltuieli: burse, alte cheltuieli în bază de contracte cu persoane fizice

Consumuri și cheltuieli materiale, inclusiv: combustibil, carburanți și lubrifianti, piese de schimb, produse alimentare, medicamente și materiale sanitare, materiale pentru scopuri didactice, științifice și alte scopuri, materiale de uz gospodăresc și rechizite de birou, materiale de construcție, accesorii de pat, îmbrăcăminte, încălțăminte, alte materiale, OMVSD;

Cheltuieli pentru procurarea imobilizărilor corporale, inclusiv: imobile și alte mijloace fixe;

Cheltuieli privind amortizarea activelor nemateriale și materiale;

Cheltuieli privind utilizarea materialelor și OMVSD.

Concluzii și recomandări

În articolul dat am dezvăluit noțiunile de instituție publică ca unități economice, care aparțin statului, acesta fiind și fondatorul lor. Ele sunt înființate cu scopuri de administrare, sociale, culturale, de învățământ și a altor funcții de interes public. Instituțiile de învățământ profesional tehnic sunt și ele instituții publice. Veniturile acestora în mare parte sunt din prestarea serviciilor fondatorului (MEC) și din diferite taxe, chirii sau servicii prestate.

Cheltuielile de întreținere, funcționare și investiții, precum și cele de realizare a serviciilor de către instituțiile publice sunt acoperite de bugetul de stat sau din bugetele locale sub formă de finanțări.

Deci ca rezultat propunem unităților studiate ÎIPT să poată clasifica veniturile și cheltuielile în conformitate cu necesitățile sale informaționale necesare pentru procesul decizional. Pentru necesitățile interne și ale rapoartărilor solicitate de către finanțatori, precum și alți utilizatori de informații voi propunem ÎIPT în politicile contabile să stabilească un nomenclator al veniturilor și cheltuielilor după categoriile de servicii educaționale

Bibliografie

1. *Legea contabilității și raportării financiare nr. 287 din 15.12.2017, în vigoare din 01.01.2019* [on-line]. Disponibil: <https://www.legis.md>.
2. *Standardele Naționale de Contabilitate aprobate prin Ordinul Ministerului Finanțelor nr.118 din 06.08.2013, modificate conform OMF nr. 48 din 12.03.19, MO101-107/22.03.19 în vigoare 01.01.20, SNC „Venituri”, SNC „Prezentarea Situațiilor Financiare”* [on-line]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125822&lang=ro#.
3. *Planul general de conturi contabile aprobat prin OMF nr.119 din 06.08.2013, modificat prin OMF nr.100 din 28.06.2019, în vigoare din 01.01.2020*
4. *Standardul Internațional de Raportare Financiară IFRS 15 „Venituri din contracte cu clienții”* [on-line]. Disponibil: <http://www.mf.gov.md>.
5. FARCANE, N., BLIDIȘEL, R. G., BUNGET, O. C., DUMITRESCU, A. (2019), Perceptions Regarding the Impact of IFRS 15 – Illustrative Examples Step by Step. In: *Audit Financiar*, vol. XVII, no. 2(154), 283-297, DOI: 10.20869/AUDIT/2019/154/011.
5. NEDERIȚA, A., (2007). *Contabilitatea veniturilor întreprinderii: teorie și practică (monografie)*. Chișinău: ASEM, 300. ISBN 978-9975-75-220-6.
6. GRIGOROI, L. (2017). Venituri din contractele cu clienții: aspecte-cheie din perspectiva IFRS 15. In: *Economica*, nr. 4(102), 61-71.
7. PÂNTEA, I., POP, A. (coordonatori). *Contabilitatea financiară a întreprinderii*. Cluj–Napoca: Dacia, 2004. 414.
8. *Codul Educației al Republicii Moldova nr. 152 din 17.07.2017* [on-line]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=123537&lang=ro.
9. *Hotărârea Guvernului nr 1077 din 23.09.2016, cu privire la finanțarea în bază de cost per elev a instituțiilor publice de învățământ profesional tehnic* [on-line]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=95325&lang=ro
10. *Hotărârea Guvernului nr 98 din 16.06.2021, cu privire la planurile (comanda de stat) de pregătire a cadrelor de specialitate pe meserii, specialități în instituțiile de învățământ profesional tehnic.* [on-line]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126672&lang=ro;
11. *Hotărârea Guvernului nr 872 din 21.12.2015, privind lucrările și serviciile contra plată, mărimea tarifelor la servicii, modul de formare și utilizare a veniturilor colectate de către autoritățile/ instituțiile subordonate Ministerului Educației și a altor circulare* [on-line]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=97275&lang=ro.

12. *Ordinul nr 807 din 14.07.2020* [on-line]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordinul_807_cu_anexe.pdf.
13. *Hotărârea Guvernului nr 99 din 30.01.2007, cu privire la taxele de cazare în căminele instituțiilor de stat de învățământ profesional tehnic secundar, profesional tehnic postsecundar, superior și din domeniul științei și inovării* [on-line]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121335&lang=ro#.
14. *Hotărârea Guvernului nr 1009 din 01.09.2006, cu privire la cuantumurile bursei, altor forme de ajutoare sociale pentru studenții din instituțiile de învățământ superior, elevii din instituțiile de învățământ profesional tehnic postsecundar și postsecundar nonterțiar, profesional tehnic secundar și persoanele care studiază în învățământul postuniversitar* [on-line]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129828&lang=ro#
15. *Hotărârea Guvernului nr 266 din 14.03.2006, cu privire la alimentația gratuită a elevilor din sistemul de învățământ profesional tehnic secundar* [on-line]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109733&lang=ro#.
16. *Legea 205 din 06.12.2021 bugetul de stat pentru anul 2022* [on-line]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131289&lang=ro#.
17. *Hotărârea Guvernului nr 1434 din 29.12.2016, cu privire la Metodologia de calcul al tarifulor maxime pentru dreptul de acces pe proprietățile publice și/sau de utilizare partajată a infrastructurii fizice* [on-line]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=102615&lang=ro#.
18. Dicționarul explicativ al limbii române. – București: Editura Univers enciclopedic, 1996
19. Noul dicționar universal al limbii române. – București: Litera internațional, 2006. – 1676 p.
20. Bucur, V. Probleme ale contabilității activelor nemateriale și materiale pe termen lung: Referat științific al tezei de doctor habilitat în economie în baza lucrărilor publicate / V. Bucur. – Chișinău: ASEM. – 72 p.
21. Tuhari, T. Contabilitatea operațiilor în comerț / T. Tuhari. – Chișinău: ASEM, 2002. – 215 p.
22. Țurcanu, V. Contabilitatea conform standardelor internaționale / V. Țurcanu. – Chișinău: ASEM, 1996. – 264 p.
23. Мэтьюс, М. Теория бухгалтерского учета: Учебник / М. Мэтьюс, М. Перера ; пер. с англ. ; под ред. Я. В. Соколова, И. А. Смирновой. – Москва: Аудит, 1999. – 663 p.
24. Colasse, B. Contabilitatea generală: traducere din limba franceză. – Iași: Editura Moldova, 1995. – 418 p.
25. Perochon, C. Contabilitatea financiară: trad. din lb. fr. / C. Perochon, L. Dubrulle. – București: Editura Economică, 2002. – 622 p.
26. Rouse, F. Normalisation comptable, principes et pratiques. Collection Methodologie / F. Rouse. – Paris: Ed. Ministere de la Cooperation et du Developpement, 1989
27. Грей, С. Финансовый учет. Глобальный подход: пер. с англ. / С. Грей, Б.Нидлз. – Бишкек: USAID, 2004. – 674 p.
28. Хендриксен, Э. С. Теория бухгалтерского учета: пер. с англ / Э. С. Хендриксен, М. Ф. Ван Бреда. – Москва: Финансы и статистика, 1997. – 576 p.
29. Needles, B. Principiile de bază ale contabilității : traducere din limba engleză / B. Needles, H. Anderson, Jb.Caldwell. – Ed. a V-a. – Chișinău: ARC, 2000. – 1240 p.
30. Feleagă, N. Politici și opțiuni contabile / N. Feleagă, L. Malciu. – București: Editura Economică, 2002. – 464 p.
31. Contabilitate financiară / coordonator: D. Paraschivescu. – Iași: Tehnopres, 2007. – 670 p.
32. Pântea I. Managementul contabilității românești / I. Pântea. – Deva: Editura Intelcredo, 1999. – 742 p.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICO-PRACTICĂ INTERNAȚIONALĂ

„Adaptabilitatea – Competență SOFT în atingerea sustenabilității în context (post) pandemic. Abordări interdisciplinare”,
27 mai, 2022

INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE „Adaptability - A SOFT Competence in Achieving
Sustainability in a (Post) Pandemic Context. Interdisciplinary Approaches”, 27 May, 2022

33. Ristea, M. Contabilitatea societăților comerciale / M. Ristea, M. Dima. – București: Editura Universitară, 2002. – 416 p.
34. Contabilitatea financiară a întreprinderii / coordonator: M. Ristea. – București: Editura Universitară, 2005. – 520 p.
35. Tabără, N. Conturile anuale în procesul decizional / N. Tabără, E.Horomnea, C. Toma. – Iași: Tipo Moldova, 2001. – 388 p.
36. Statement of Financial Accounting Concepts Statement No. 8 Conceptual Framework for Financial Reporting - Chapter 4. In: *Elements of Financial Statements* (Issue Date 12/2021).
37. <https://www.aicpa.org/resources/landing/audit-attest-and-quality-control-standards>.
38. Directiva a IV-a Consiliului Comunității Europene. – București: Expertiza contabilă, 1994. – 15 p.
39. Hotărârea Guvernului nr 884 din 12.09.2018 [on-line]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109397&lang=ro
40. *Ordinul nr 550 din 10.06.2015, Regulamentelor cadru de organizare și funcționare a instituțiilor de învățământ profesional tehnic* [on-line]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113268&lang=ro#.
41. Ghid practic de aplicare a Standardelor internaționale de contabilitate / coordonator: V. Manolescu. – București: Editura Economică, 2001.
42. *Codul fiscal al Republicii Moldova nr. 1163 din 24.04.1997* [on-line]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=79111&lang=ro.
43. Taban, E., (2016), Contabilitatea veniturilor și rolul informației acesteia în managementul entităților turistice. In: *Materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională „Mediul și dezvoltarea durabilă”*: Ed. a 3-a, consacrată aniversării a 80 ani de la nașterea prof. Univ., dr. habilitat Alexandru Lungu, (06 - 08 octombrie 2016). Chișinău: US Tiraspol. 358.
44. <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=721>.
45. http://statbank.statistica.md/PxWeb/ChartHandler.ashx?ver=14%3A01%3A58&legendheight=20&legend=true&guidelinesvertical=false&guidelineshorizontal=true&labelorientation=Vertical&linethickness=3&height=500&width=900&title=Elevi%2Fstudenti%20pe%20Institutiile%20de%20invatamint%2C%20Grupe%20de%20virsta%20si%20Ani.%20&charttype=chartViewColumn&px_tableid=INV010400.px&px_path=30%20Statistica%20sociala_07%20INV__INV010&px_language=ro&px_db=30%20Statistica%20sociala&rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774.

IMPACTUL PANDEMIEI ASUPRA DEZVOLTĂRII REGIONALE, NAȚIONALE: STATISTICI, PROVOCĂRI ȘI PERSPECTIVE

THE IMPACT OF THE PANDEMIC ON REGIONAL AND NATIONAL DEVELOPMENT: STATISTICS, CHALLENGES AND PERSPECTIVES

CZU 331.5.024.5(4)

ANALIZA CAPACITĂȚII DE ADAPTARE AI CĂTORVA INDICATORI AI PIEȚEI MUNCII ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ ÎN PERIOADA 2012-2021

ANALYSIS OF THE ADAPTATION CAPACITY OF SOME LABOR MARKET INDICATORS IN THE EUROPEAN UNION IN THE PERIOD 2012-2021

Alina Georgeta AILINCĂ²⁹

Abstract: *Adaptability is a less used concept in economics, instead, a series of complementary concepts such as sustainability, stability resilience and mitigation etc. describe aspects that are found in different forms also in the concept of adaptability. Recently, the most common is the concept of adaptability to climate change, but adaptability has a wide range of meanings, features and aspects, positive and negative, little analyzed by current literature. In this regard, it is interesting to see if and how some labour market indicators in the European Union, as well as other additional indicators, have adapted to the adverse evolution of economic growth in the context of the COVID-19 crisis. The results confirm our expectations, but also suggest the need for further efforts for a better response of labour market indicators to economic adjustments.*

Key words: *adaptability, labour market, elasticity, European Union, COVID-19*

JEL: C12, I31, J01, E65

Introduction

Adaptation is an action of something to on another something or phenomenon. More precisely, it involves adapting to certain "what / something" or subject of another subject, by anticipating the adverse effects of that something and minimizing the damage but also by the ability to take those challenges in the sense of real opportunities for change. In general, recently, there is more and more discussion about adapting the economy or society to climate change. For example, this may involve, in coastal areas for the construction of dams to prevent sea level rise, in desert or areas in desertification process the construction of deep water fountains, and actions to prevent further soil damage and reforestation, etc. Mitigation, on the other hand, makes more mild sense, meaning just prevention of further damage, and does not mean adapting to a deeper, more substantial process with long-lasting effects.

In the context of recent challenges, such as the war in Ukraine, climate change, the food and energy crisis looming on the horizon, the adaptation of the social system and the labour market is equally important for the economies of the European Union.

²⁹ PhD., 3rd degree scientific researcher, Centre for Financial and Monetary Research „Victor Slăvescu”, NIER; AR, Bucharest, Romania. email: alinageorgetaailinca@gmail.com

Therefore, the article analyzes a series of labour market indicators in relation to economic growth, suggesting that measuring and interpreting elasticity can lead us to a relatively good measure in assessing the adaptability of the labour market to GDP developments.

Literature review

Adaptation has many meanings and treats many effects. In terms of adaptation to climate change, a number of studies address the adaptation to weather variability as well as the need to reduce the negative effects of these changes and transform them into positive effects, some using descriptive methods (Burton et al., 1993; Cohen et al., 2000; Darwin and Tol, 2001 etc).

Adaptation is extremely valid in nature but also in human behaviour, having many approaches in psychology of adaptation (e.g. Moreno, 1953/1993; Ployhart and Bliese, 2006) but it is extremely important in decision making and risk management in economics and life, including the state bail-out in extreme events (Bernstein, 1996; Aakre et al., 2009; Priest, 1996).

If we take into account the welfare, labour taxation, and labour market flexibility, studying the situation of temporary jobs, a series of studies points to rather mixed realities, implicitly in terms of reforms but also in terms of labour market trends (Filomena and Picchio, 2021; Atkinson and Stiglitz, 1980; Baumgarten and Kvasnicka, 2016; Eichhorst, Marx and Wehner, 2017; Boeri and Garibaldi, 2007; Eurofound, 2015; Guest and Isaksson, 2019 etc.).

Methodology

The article deals, through elasticity, with the evolution of the process of adaptability of some market indicators to GDP evolution at market prices and growth rate. The selected indicators are: Tax rate on low wage earners - Low wage trap (noted: TRLWE); Annual net earnings (ANE); Public subsidies to the private sector by education level and programme orientation (PStoPrivS); Low-wage earners as a proportion of all employees (excluding apprentices) by sex (LWE); Real GDP per capita (RGDPpercapita); Percentage of employed people having a second job by sex, age groups and household composition (PEPSJ); Percentage of part-time employment by sex, age groups and household composition (PTE); Percentage of temporary contracts by sex, age groups and household composition (PTC); Percentage of employed people working at home by sex, age groups and household composition (PEPWatH); Employment rate, by citizenship (ER); Gross domestic product (GDP) at market prices - annual data (GDPatmp), and Real GDP growth rate - volume (noted:RGDPgr). They reflect on the one hand the part of income and taxation of work and on the other the evolution of the employment of specific categories of employees. The capital letter E in front of the indicator name reflects the idea of elasticity. The basic hypothesis is that in conditions of crisis, flexibility or adaptability must be greater, through a corresponding evolution of employees with temporary contracts, part-time, or with a second job, including flexibility in terms of work from home. Data are included in the period 2012-2021, the elasticity of course reflect the period 2013-2021, and the data source is Eurostat.

Results

The article thus analyzes on the one hand, in terms of income / earnings indicators, but also related to the state subsidy capacity (see Table 1), and on the other hand in terms of typologies of labour contracts, the response of labour market indicators to GDP evolution. At first glance, a super unit value of elasticity could be considered favourable, especially if we take into account a positive value of economic growth. In reality, taking into account the budgetary balances necessary to respect the excessive elasticity, it should be achieved in periods of

economic boom, and in periods of recession the collapse of indicators should be smoother than the unfavourable evolution of GDP.

Table 1. The elasticity of some indicators of the labour market related to the structure of earnings of the EU27 and the euro area for the period 2013-2021

		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
E_{TRLWE/GDPatmp}	EU27	-0.240	0.276	-0.236	0.467	-0.079	0.101	-0.046	-57.399	0.032
	EA19	0.389	0.642	-0.372	0.702	-0.190	-0.171	-0.131	0.726	0.182
E_{ANE/GDPatmp}	EU27	0.655	0.349	0.236	0.706	0.209	0.336	0.533	7.593	0.296
	EA19	1.937	1.034	0.419	0.895	0.294	0.747	1.236	-0.024	0.432
E_{PStoPrivS/GDPatmp}	EU27	-0.299	-0.164	-0.173	-0.293	-0.146	0.967	0.000	0.042	0.000
	EA19	0.511	1.556	-0.355	1.971	-0.680	2.646	-0.520	0.362	-0.239
E_{LWE/GDPatmp}	EU27	0.264	0.142	-0.300	-0.510	-0.256	-0.228	0.118	17.709	0.074
	EA19	1.607	0.676	-0.385	-0.485	-0.366	-0.414	0.214	-0.145	0.094
E_{RGDPPercapita/GDPatmp}	EU27	0.201	0.856	-1.521	1.093	-4.756	2.308	-4.606	2.047	13.834
	EA19	-0.419	0.524	0.499	0.550	0.636	0.468	0.391	1.348	0.721

Source: Eurostat, author's calculations and processing

Also, the evolution should be even opposite and very elastic in relation to economic growth, especially in the period of economic collapse in the sense of a larger number of people with temporary, part-time contracts, with a second place of work or for people who work from home (see Table 2).

Table 2. The elasticity of some indicators of the labour market related to some types of employment contracts of the EU27 and the euro area for the period 2013-2021

		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
E_{PEPSJ/GDPatmp}	EU27	1.553	0.000	-0.419	0.000	0.355	0.000	0.000	-142.797	0.543
	EA19	11.083	0.000	0.000	0.000	0.666	0.000	0.737	1.479	1.034
E_{PPTE/GDPatmp}	EU27	1.140	-0.171	0.090	-0.150	0.074	-0.258	0.069	-20.651	0.127
	EA19	4.235	-0.193	0.261	0.000	0.120	-0.533	0.276	0.281	-0.185
E_{PTC/GDPatmp}	EU27	-0.248	0.408	0.416	0.453	0.220	-0.284	-0.303	-202.962	0.736
	EA19	-1.609	1.048	0.690	0.559	0.819	-0.222	-0.227	2.196	1.139
E_{PEPWatH/GDPatmp}	EU27	0.255	-0.137	1.734	0.440	0.000	0.373	0.754	834.458	-2.740
	EA19	0.728	-0.309	2.309	0.000	0.180	0.598	2.186	1.048	-0.717
E_{ER/GDPatmp}	EU27	-0.089	0.170	0.225	0.496	0.241	0.172	0.142	-18.511	0.102
	EA19	-0.435	0.249	0.334	0.565	0.376	0.372	0.332	0.254	0.185

Source: Eurostat, author's calculations and processing

Thus, based on the above, in table 3 we can formulate a series of possible interpretations or notations for the elasticities calculated in the previous tables (Table 1 and 2). The notations do not mean an “absolute” ideal, but rather an ideal that takes into account the relationships and the needs of balancing the public budget and budget of the private sector.

Table 3. Interpretation proposal based on what would mean the adaptability of some labour market indicators to the evolution of economic growth

Indicator	Condition about RGDPgr sign	Condition for adaptability according to the elasticity values considering RGDPgr evolution (ideal)	Notations
TRLWE	+	[0,1)	$(-\infty,-1]=1;(-1,0)=2;[0,1)=3;[1,\infty)=0$
	-	≥ 1	$(-\infty,-1]=0;(-1,0)=1;[0,1)=2;[1,\infty)=3$
ANE	+	≥ 1	$(-\infty,-1]=0;(-1,0)=1;[0,1)=2;[1,\infty)=3$
	-	[0,1)	$(-\infty,-1]=1;(-1,0)=2;[0,1)=3;[1,\infty)=0$
PStoPrivS	+	(-1,0)	$(-\infty,-1]=2;(-1,0)=3;[0,1)=1;[1,\infty)=0$
	-	≥ 1	$(-\infty,-1]=0;(-1,0)=1;[0,1)=2;[1,\infty)=3$
LWE	+	≤ -1	$(-\infty,-1]=3;(-1,0)=2;[0,1)=1;[1,\infty)=0$
	-	[0,1)	$(-\infty,-1]=1;(-1,0)=2;[0,1)=3;[1,\infty)=0$
RGDPpercapita	+	≥ 1	$(-\infty,-1]=0;(-1,0)=1;[0,1)=2;[1,\infty)=3$
	-	[0,1)	$(-\infty,-1]=1;(-1,0)=2;[0,1)=3;[1,\infty)=0$
PEPSJ	+	[0,1)	$(-\infty,-1]=1;(-1,0)=2;[0,1)=3;[1,\infty)=0$
	-	≤ -1	$(-\infty,-1]=3;(-1,0)=2;[0,1)=1;[1,\infty)=0$
PPTE	+	[0,1)	$(-\infty,-1]=1;(-1,0)=2;[0,1)=3;[1,\infty)=0$
	-	≤ -1	$(-\infty,-1]=3;(-1,0)=2;[0,1)=1;[1,\infty)=0$
PTC	+	[0,1)	$(-\infty,-1]=1;(-1,0)=2;[0,1)=3;[1,\infty)=0$
	-	≤ -1	$(-\infty,-1]=3;(-1,0)=2;[0,1)=1;[1,\infty)=0$
PEPWatH	+	[0,1)	$(-\infty,-1]=1;(-1,0)=2;[0,1)=3;[1,\infty)=0$
	-	≤ -1	$(-\infty,-1]=3;(-1,0)=2;[0,1)=1;[1,\infty)=0$
EER	+	≥ 1	$(-\infty,-1]=0;(-1,0)=1;[0,1)=2;[1,\infty)=3$
	-	[0,1)	$(-\infty,-1]=1;(-1,0)=2;[0,1)=3;[1,\infty)=0$

Source: Eurostat, author's interpretations

Tables 4 and 5 show the interpretations according to the table 3 notations. The value 3 means the maximum or ideal value and zeros the weakest value, or the most precarious fulfilment of the imposed condition.

Table 4. The interpretation of the elasticity of some indicators of the labour market related to the structure of earnings of the EU27 and the euro area for the period 2013-2021

		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Average (2013-2021)
E _{TRLWE} /GDP _{atmp}	EU27	2	3	2	3	2	3	2	0	3	2
	EA19	2	3	2	3	2	2	2	2	3	2
E _{ANE} /GDP _{atmp}	EU27	2	2	2	2	2	2	2	0	2	2
	EA19	0	3	2	2	2	2	3	2	2	2
E _{PStoPrivS} /GDP _{atmp}	EU27	3	3	3	3	3	1	1	2	1	2
	EA19	2	0	3	0	3	0	3	1	3	2
E _{LWE} /GDP _{atmp}	EU27	1	1	2	2	2	2	1	0	1	1
	EA19	0	3	2	2	2	2	3	2	1	2
E _{RGDPpercapita} /GDP _{atmp}	EU27	2	2	1	3	0	3	0	0	3	2
	EA19	2	2	2	2	2	2	2	0	2	2

Source: Eurostat, author's calculations and processing

Table 5. The interpretation of elasticity of some indicators of the labour market related to some types of employment contracts of the EU27 and the euro area for the period 2013-2021

		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Average (2013-2021)
E _{PEPSJ} /GDP _{atmp}	EU27	0	3	2	3	3	3	3	3	3	3
	EA19	0	3	3	3	3	3	3	0	0	2
E _{PPTE} /GDP _{atmp}	EU27	0	2	3	2	3	2	3	3	3	2
	EA19	0	2	3	3	3	2	3	3	2	2
E _{EPTC} /GDP _{atmp}	EU27	2	3	3	3	3	2	2	3	3	3
	EA19	3	0	3	3	3	2	2	0	0	2
E _{PEPWatH} /GDP _{atmp}	EU27	3	2	0	3	3	3	3	0	1	2
	EA19	1	2	0	3	3	3	0	0	2	2
E _{ER} /GDP _{atmp}	EU27	1	2	2	2	2	2	2	1	2	2
	EA19	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2

Source: Eurostat, author's calculations and processing

The values in the two tables indicate quite appropriate positions of the indicators for the analyzed period, the year 2020 really marks the worst position in the entire analysis period for most indicators, a situation that appears also for 2013 for the Annual net earnings (ANE), Low-wage earners as a proportion of all employees (LWE), Percentage of employed people having a second job by sex, age groups and household composition (PEPSJ) and Percentage of part-time employment by sex, age groups and household composition (PPTE) indicators.

Conclusions

Adaptability is an extremely widespread concept, with many meanings, in multiple scientific disciplines, involving the adjustment of one phenomenon or process to another phenomenon or process, with all connotations (positives and negatives). For example, in our case the adjustment of the labour market to the evolution of GDP, especially in economic recession,

may have positive or negative connotations, the movement of some indicators in the same direction with GDP being favourable for some indicators (e.g. PStoPrivS) and not for others (in special for Percentage of employed people having a second job, percentage of temporary employment and temporary contracts, Percentage of employed people working at home etc.).

Overall for the period 2013-2021, the most unfavourable situation is for the Low-wage earners (LWE) indicator (for EU27) and the most favourable is for two indicators: Percentage of employed people having a second job by sex, age groups and household composition (PEPSJ, for EU27) and Percentage of temporary contracts by sex, age groups and household composition (PTC for EU27).

Taxation seems to bring a number of problems to the social equity of employees at EU level, the variation of the levels of labour taxation allowing the search and migration of the employees to the areas with advantages in this sense and the labour poverty, although an extremely mild phenomenon in the EU, compared to other parts of the world, continues to be a problem especially in the unfavourable times of these economies. The method used (study and interpretation of elasticities) does not allow a granularity or fineness of the analysis, being unable to signal the trends, but it is somewhat compensated by presenting these trends of the indicators analyzed in the annex.

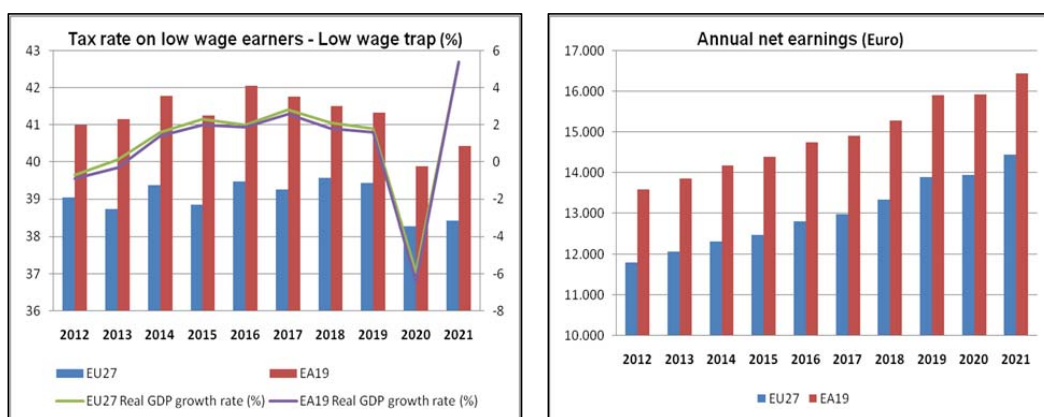
Bibliography

1. AAKRE, S., I. BANASZAK, R. MECHLER, D. RÜBBELKE, A. WREFORD, AND H. KALIRAI (2009). Financial adaptation to disaster risk in the European Union: improving roles for the public sector. In: *Mitigation and Adaptation Strategies for Global Change*, 15(7), 721-736, doi:10.1007/s11027-010-9232-3.
2. ATKINSON, A. B. and J. E. STIGLITZ (1980). *Lectures in Public Economics*. McGraw-Hill Book Company, Singapore. 619.
3. BAUMGARTEN, DANIEL, and MICHAEL KVASNICKA (2016). Temporary Agency Work and the Great Recession. In: *IZA Discussion Paper*, 9913. <https://ftp.iza.org/dp9913.pdf>.
4. BERNSTEIN, P. (1996). *Against the Gods: The Remarkable Story of Risk*. John Wiley & Sons, Hoboken, NJ, USA. 383.
5. BOERI, TITO and PIETRO GARIBALDI (2007). “Two Tier Reforms of Employment Protection Legislation: A Honeymoon Effect?”. In: *Economic Journal*. 2007, 117 (521), 357-385.
6. BURTON, I., KATES, R.W., WHITE, G.F. (1993). *The Environment as Hazard*. 2nd ed. New York: The Guilford Press.
7. COHEN, S. J., MILLER, K.A., HAMLET, A. F., AVIS, W. (2000). Climate change and resource management in the Columbia river basin. In: *Water Int*. 25 (2), 253-272.
8. DARWIN, R.F., TOL, R.S.J. (2001). *Estimates of the economic effects of sea level rise*. In: *Environ. Resour. Econ*. 19, 113-129.
9. EICHHORST, WERNER, PAUL MARX, and CAROLINE WEHNER (2017). “Labor Market Reforms in Europe: Towards More Flexicure Labor Markets?”. In: *Journal for Labour Market Research* 51 (3).
10. EUROFOUND (2015). *Recent Developments in Temporary Employment: Employment Growth, Wages and Transitions*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Disponibil: <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2015/labour-market/recent-developments-in-temporaryemployment-employment-growth-wages-and-transitions>.
11. FILOMENA, MATTIA, and MATTEO PICCHIO (2021). “Are Temporary Jobs Stepping Stones or Dead Ends? A Meta-analytical Review of the Literature”. In: *IZA Discussion Paper* 14367.

12. GUEST, DAVID E., and KERSTIN ISAKSSON (2019). “Temporary Employment Contracts and Employee Well-Being during and after the Financial Crisis: Introduction to the Special Issue”. In: *Economic and Industrial Democracy* 40 (2), 165-172.
13. MORENO, J. L. (1953/1993). *Who Shall Survive? Foundations of Sociometry, Group Psychotherapy, and Sociodrama - Student Edition*. McLean, VA: American Society of Group Psychotherapy and Psychodrama.
14. PLOYHART, R. E., and BLIESE, P. D. (2006). “Individual adaptability (I-ADAPT) theory: conceptualizing the antecedents, consequences, and measurement of individual differences in adaptability”. In: *Understanding Adaptability: A Prerequisite for Effective Performance Within Complex Environments*, vol. 6, Eds. S. C. BURKE, L. G. PIERCE, and E. SALAS (Bingley: Elsevier), 3-39. doi: 10.1016/s1479-3601(05) 06001-7.
15. PRIEST G. L. (1996). The government, the market, and the problem of catastrophic loss. In: *J Risk Uncertain* 12, 219-237.

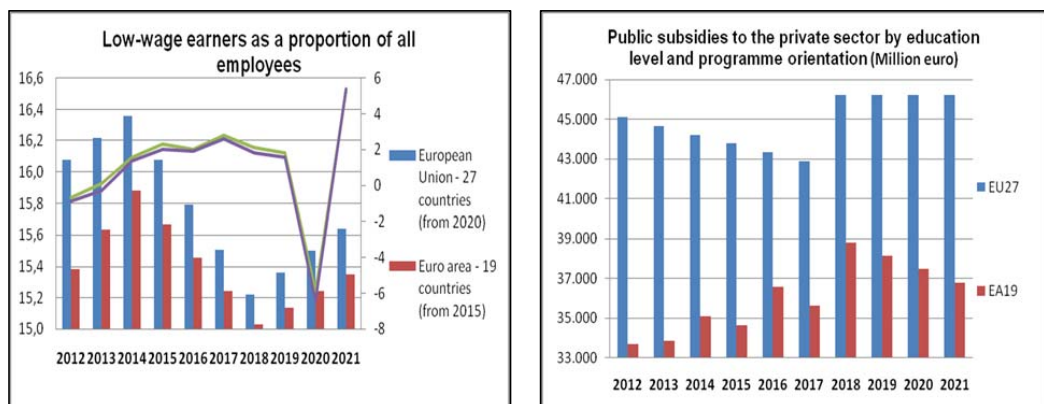
Annex

Figure 1. Trends of tax rate on low wage earners and annual net earnings for EU27 and EA19 for the period 2012-2021

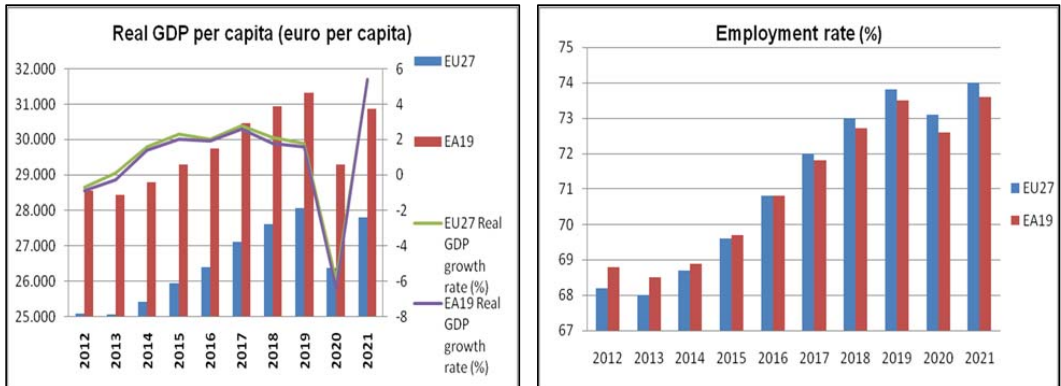
Source: Eurostat, author’s calculations and processing

Figure 2. Low-wage earners as a proportion of all employees and public subsidies to the private sector for EU27 and EA19 for the period 2012-2021

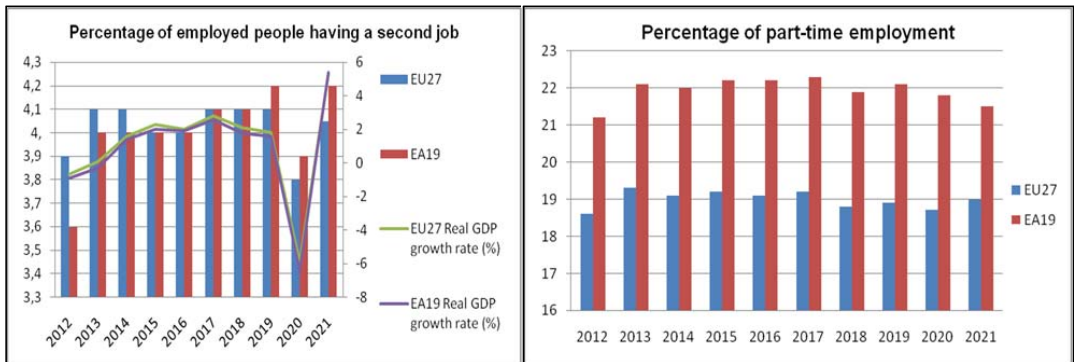
Source: Eurostat, author’s calculations and processing

Figure 3. Real GDP per capita and Employment rate for EU27 and EA19 for the period 2012-2021

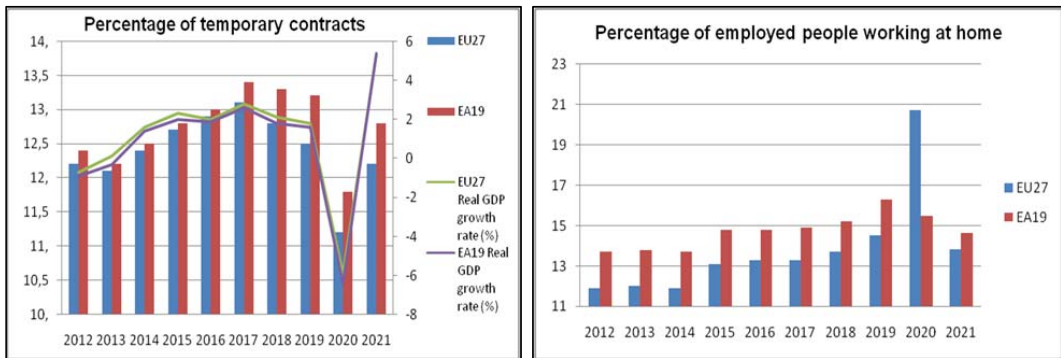
Source: Eurostat, author’s calculations and processing

Figure 4. Percentage of employed people having a second job and percentage of part-time employment for EU27 and EA19 for the period 2012-2021

Source: Eurostat, author’s calculations and processing

Figure 5. Percentage of temporary contracts and percentage of employed people working at home for EU27 and EA19 for the period 2012-2021

Source: Eurostat, author’s calculations and processing

CZU 643(478):004

ROLUL CASELOR INTELIGENTE PENTRU UN VIITOR SUSTENABIL

THE ROLE OF SMART CHECKOUT FOR A SUSTAINABLE FUTURE

Adriana CATRUC-INCULEȚ³⁰

Abstract: *Un mediu curat și sănătos este un drept fundamental al omului. Acest drept este garantat de constituțiile a peste 100 țări ale lumii. Pentru a le implementa este important să construim o societate mai sustenabilă. La nivel european au fost efectuate numeroase studii pentru atingerea acestui obiectiv. În raportul Organizației Europene a Consumatorilor” Produse durabile: produse mai sustenabile, drepturi mai bune ale consumatorilor – Așteptările consumatorilor cu privire la Agenda UE privind utilizarea eficientă a resurselor și economia circulară” din 2015 sunt reflectate nevoile de o importanță majoră de a se asigura că durata de viață utilă a produselor de consum este prelungită prin proiectarea acestora pentru durabilitate (Keirsbilck B. et al., 2020). Astfel, un important aspect al produsului este posibilitatea de a repara, moderniza, dezasambla și recicla. Produsele fiabile și durabile oferă consumatorilor un raport calitate-preț mai bun și previn utilizarea excesivă a resurselor și a deșeurilor.*

Cuvinte cheie: *casă inteligentă, eficiență energetică, IoT, optimizarea consumului, sustenabilitate*

JEL: Z,Q3

1. Introducere

În Republica Moldova, obiectivul ”asigurarea dreptului fundamental la un mediu sănătos și sigur” îl regăsim în Strategia Națională De Dezvoltare „Moldova 2030” (HG nr.1083 din 8 noiembrie 2018). Este important de menționat că pentru a realiza obiectivele propuse este necesar de a educa o societate cu un spirit de păstrare și utilizare eficientă a resurselor puse la dispoziție. Pentru asigurarea acestuia este nevoie de a implementa tehnologii sustenabile în toate domeniile de activitate antropogene în direcția reducerii factorului poluant al acestora.

Activitatea casnică constituie o sursă importantă, care contribuie la schimbările climatice. O soluție, pentru reducerea impactului negativ al acestora este utilizarea tehnologiilor inteligente în toate locuințele. Prin implementarea surselor de energie regenerabile de aprovizionare va fi posibil reducerea emisiilor de carbon, ținta primordială fiind emisii zero. Modernizarea stocului de locuințe ineficiente va trebui să joace un rol important pentru atingerea acestui obiectiv, iar constructorii de case trebuie să ia în considerare acest lucru prin proiectarea caselor care corespund criteriilor ecologice moderne.

Tot mai mulți oameni își doresc să trăiască în astfel de case și fiecare încearcă să facă eforturi în această direcție. Pe lângă efortul persoanelor fizice, prin ași schimba obiceiurile zilnice vis-a-vis de utilizarea resurselor puse la dispoziție, este nevoie și cel al antreprenorilor care sunt mai atenți cu afacerile lor și promovează produse Eco și soluții inteligente. De fapt, sustenabilitatea reprezintă satisfacerea nevoilor din prezent al omenirii, fără a compromite resursele destinate viitoarelor generații. Casa inteligentă sustenabilă — reprezintă o casă eficientă, construită de la zero sau modernizată cu scopul de optimiza utilizarea energiei și a apei.

În casele inteligente sustenabile se utilizează materiale de construcție cu rezistență scăzută la impact și cu un nivel ridicat la exploatare. Materialele și sistemele de înaltă calitate se defectează mai rar și au o durabilitate mai mare, de aceea ele sunt mai puțin risipite. Atunci, când facem o casă sustenabilă trebuie să luăm în considerare orice detaliu.

³⁰ PhD student, Academia de Studii Economice din Moldova, Chișinău, R. Moldova, catrucadriana@gmail.com

Între a construi sau a moderniza o casă pentru ca ea să fie sustenabilă este o alegere ce ține de utilizarea rațională a resurselor. Dintr-o parte construcția de la zero dăunează mediului. Din altă parte clădirile pot include tehnologii și abordări care beneficiază mediului. Însă, întotdeauna când este nevoie de o casă sustenabilă, aceasta presupune posibilitate de a reduce costurile de întreținere, economisind energie, apă. În plus, mediul de trai pentru viitoarele generații devine mai sănătos.

2. Aspecte esențiale

Ideea sustenabilității provine de la aceea ca resursele pământului sunt limitate, așa că trebuie să fie folosite în mod rațional și responsabil, pentru a reduce efectele nefaste care pot influența în mod negativ mediul. În acest context a fost analizat consumul aparatelor electrocasnice pentru perioadele 1980, 2000 și 2020. Deoarece sunt în permanență conectate la rețea, în figura 1 (McCabe L., 2022) sunt prezentate evoluția constructivă a frigiderului pe parcursul a 4 decade.

Figura 1. Evoluția constructivă a frigiderelor în anii 1980, 2000 și 2020

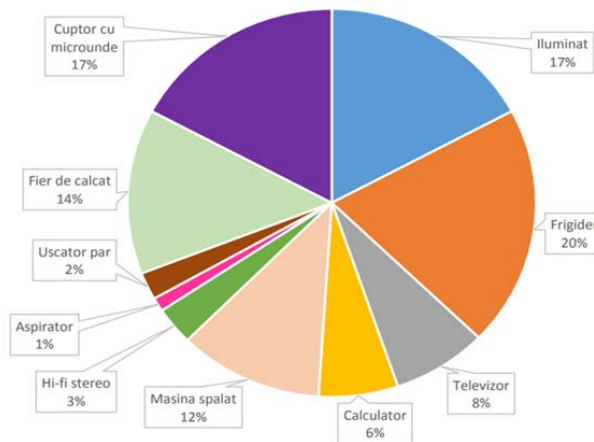
Sursa: McCabe L., The Best Refrigerators, (2022) Wirecutter

Se observă o îmbunătățire a nivelului de consum a energiei electrice nu doar prin utilizarea compresoarelor mai eficiente dar și prin aspectul constructiv. Dat fiind faptul că aerul rece e mai greu, inițial, camera de congelare a fost plasată în partea superioară a frigiderului. Astfel produsele din camera mare erau răcite cu aerul ce cobora din congelator. Pasul următor a fost plasarea camerei de congelare în partea inferioară, astfel încât produsele din celelalte camere să fie răcite prin convecție. Astfel era redus efectul de condensare pe pereți și pe produse. Frigiderile moderne dispun de mai multe uși, ceea ce permite economisirea energiei odată ce deschidem doar ușa în partea care se află produsul dorit. Cele de ultimă generație sunt înzestrate și cu o ușă transparentă sau un lcd pentru a monitoriza conținutul acestuia.

Chiar dacă în 1980 numărul consumatorilor electrocasnici era redus, totuși, aceștia aveau un consum de energie ridicat. Doar pentru iluminarea unui apartament, consumul putea atinge cu ușurință puterea de 500 W. Însușind consumul tuturor electrocasnicilor: televizor, radioul, frigider, fier de călcat, consumul zilnic de energie, în mediu, ajungea la 3kW oră, ceea ce era o normalitate. În anii 2000 au fost promovate electrocasnice cu un consum mai redus de energie. Au fost înlocuite sursele de iluminat incandescente cu cele fluorescente, iar pentru fiecare categorie de produs s-a introdus o clasificare energetică care reflectă cât de eficient consumă energia electrică (figura 2) (Lazar I., 2012). Pe de altă parte, pentru adăugarea unui plus confort

calității vieții aparatele electrocasnice au fost înzestrate cu un regim de așteptare care ușurează utilizarea acestora. În consecință aparatele consumau energie chiar dacă nu erau utilizate. Să analizăm care este ponderea fiecărui aparat electrocasnic în consumul de energie. Observăm că frigiderul are o cea mai mare pondere, și prin urmare merită o atenție sporită în alegerea acestuia.

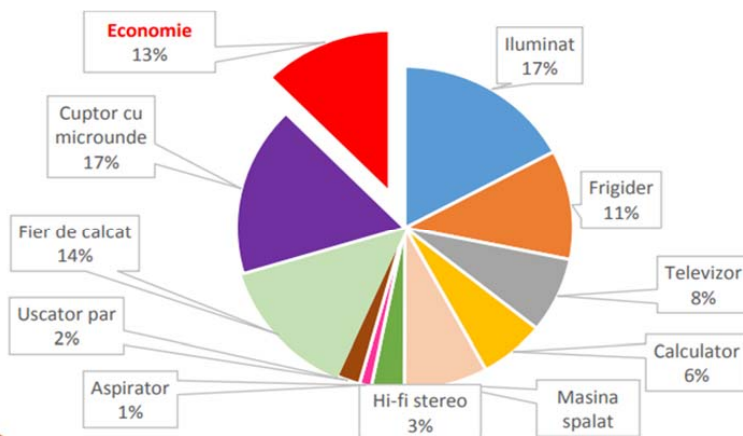
Figura 2. Ponderile consumurilor aparatelor electrocasnice în totalul consumului casnic

Sursa: Lazar I., Măsurile de eficiență energetică în sectorul rezidențial, ANRE România 2012

Dacă am schimba frigiderul cu clasa A de consum al energiei cu cel din clasa A+++ am obține o economie de energie de aproximativ 60%. La ajustarea tuturor consumatorilor electrocasnici la categoria A++ de consum al energiei electrice am obține o economie de 13% (figura 3) (Lazar I., 2012).

Figura 3. Ponderea economiei de energie electrică obținută prin utilizarea aparatelor cu clasă superioară de eficiență energetică A++ și A

Sursa: Lazar I., Măsurile de eficiență energetică în sectorul rezidențial, ANRE România 2012

Există nenumărate moduri în care IoT contribuie la obiectivele de sustenabilitate. IoT – este doar parte din grupul de tehnologii care permit noi impacturi asupra durabilității. Pe lângă inteligența artificială, analiza datelor ș.a., IoT permite senzorilor să comunice pentru a ajuta la optimizarea proceselor, operațiunilor și consumului de materiale. Aceasta are un rol foarte important în dezvoltarea sustenabilă. Instrumentul de bază pentru realizare constituie casa inteligentă.

Acest instrument combină în sine multiple forme de detectare atât cu procesarea locală, cât și cu procesarea bazată pe cloud (Dylan D. et al., 2021), și are drept scop de a oferi utilizatorilor informații despre starea dispozitivelor casnice și gestionare de la distanță a acestora, economii de costuri la sursele de energie și apă, confort și automatizare. Multe case inteligente permit utilizatorilor să interacționeze cu ele prin smartphone-uri și alte produse conectate la internet. Prin urmare, tehnologiile utilizate evoluează constant, având la dispoziție în permanență cele mai noi versiuni de soft și cele mai performante dispozitive.

3. Concluzii

Raționalizarea consumului de resurse energetice și materiale în sectorul locativ reprezintă o importanță majoră în dezvoltarea întregii societăți. Reglementările în acest sens sunt efectuate la cel mai înalt nivel. O casă inteligentă reprezintă în sine o utilizare mai rațională a dispozitivelor, energiei electrice, energiei termice și a apei. Astfel poate fi obținut un consum mai redus de resurse. Odată cu creșterea numărului de consumatori electrocasnici este foarte important de raționalizat consumul de energie al acestora. O casă inteligentă are capacitatea de a dirija modul de funcționare a fiecărui dispozitiv electrocasnic, prin urmare a gestiona nivelul de consum de energie electrică. Astfel aceasta a devenit un instrument indispensabil pentru utilizatorul modern. Pentru un viitor sustenabil un rol important reprezintă modul pasiv de economisire a energiei, prin termoizolarea eficientă a clădirilor. Nu în ultimul rând, materialele folosite pentru construcția caselor este necesar să fie fabricate din materiale ecologice, prietenoase cu mediul.

Bibliografie

1. KEIRSBILCK B. et al. (2020). *Sustainable Consumption and Consumer Protection legislation* [on-line] [accesat 29/05/2022]. Disponibil: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/648769/IPOL_IDA\(2020\)648769_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/648769/IPOL_IDA(2020)648769_EN.pdf).
- 2.
3. *HG nr.1083 din 8 noiembrie 2018. Strategia Națională De Dezvoltare „Moldova 2030”* [on-line] [accesat 29/05/2022]. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr40_12_0.pdf
3. MCCABE, L. (2022). *The Best Refrigerators Wirecutter* [on-line] [accesat 07/06/2022]. Disponibil: <https://www.nytimes.com/wirecutter/reviews/the-best-refrigerator/>.
4. LAZAR I. (2012). *Măsurile de eficiență energetică în sectorul rezidențial* [on-line] [accesat 09/06/2022]. ANRE România. Disponibil: <https://www.anre.ro/download.php?f=gqd9hw%3D%3D&t=vdeyut7dlcecrLbbvY%3D>
4. DYLAN D. et al. (2021). *Culture, energy and climate sustainability, and smart home technologies: A mixed methods comparison of four countries*. In: *Energy and Climate Change* [on-line], vol. 2 [accesat 11/06/2022]. Disponibil: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S266627872100012X>

CZU 336.7:614.2(478)

DIRECȚII DE OPTIMIZARE A MECANIZMULUI DE FINANȚARE ȘI ASIGURARE ÎN SISTEMUL DE SĂNĂTATE A RM

DIRECTIONS FOR OPTIMIZING THE FINANCING AND INSURANCE MECHANISM IN THE HEALTH SYSTEM OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Corina CAUȘAN³¹

Rezumat: În pofta realizărilor considerabile înregistrate în ultimii ani, agenda reformei din Sistemul de sănătate al Republicii Moldova este departe de a fi finalizată, iar progresele atinse până în prezent nu au însemnat și reușita formelor și metodelor de gestionare a mecanismului de finanțare și asigurare în sistemul de sănătate. Realitățile dovedesc, că funcționarea sistemului de asigurări obligatorii de asistență medicală a schimbat calitativ sistemul relațiilor financiare dintre stat și instituțiile medicale. Formele de finanțare a sistemului sănătății în UE, reflectă mecanismul de finanțare a sănătății, care reprezintă o combinație de resurse publice și private, unde fiecare stat, alege o modalitate predominată. Fondurile de Asigurări Obligatorii Medicale asigură colectarea și acumularea contribuțiilor și plăților de asigurare, utilizarea lor vizată la finanțarea asistenței medicale pentru cetățeni.

Cuvinte-cheie: mecanism de finanțare, sistemul ocrotirii sănătății, surse de finanțare, riscuri aferente finanțării sistemului ocrotirii sănătății, alocarea resurselor financiare, gestionarea resurselor financiare

Abstract: Despite the considerable achievements recorded in recent years, the reform agenda in the health system of the Republic Of Moldova is far from being completed, and the progress achieved so far has not meant the success of the forms and methods of managing the mechanism of financing and insurance in the health system. The realities prove that the functioning of the compulsory health insurance system has qualitatively changed the system of financial relations between the state and medical institutions. The forms of financing the health system in the UE reflect the health financing mechanism, which is a combination of public and private resources, where each state chooses a predominated way. Compulsory medical insurance funds provide for the collection and accrual of insurance contributions and payments, their targeted use when financing medical care for citizens.

Key words: financing mechanism, the system of the health protection, funding sources, the afferent risks of the health protection system, the allocation of the funding sources, the administration of the financial resources

JEL: A1

Planificarea și finanțarea instituțiilor medicale are o importanță excepțională pentru îmbunătățirea formelor și metodelor de gestionare a mecanismului de finanțare și asigurare în sistemul de sănătate, precum și pentru îmbunătățirea eficienței instituțiilor medicale. De fapt, asistența medicală este o ramură a economiei naționale a țării. Planificarea asigură și dezvoltarea proporțională a instituțiilor de asistență medicală elimină disproporțiile în asigurarea populației cu personal medical, paturi, echipamente, îmbunătățirea formelor și metodelor de management. Toate acestea permit lucrătorilor țării să se încadreze deplin în funcțiune sale și, totodata vor permite să crească productivitatea muncii. Securitatea planificării modern în sistemul medical, în condițiile trecerii la principiile economiei de piață, își pierde funcțiile obligatorii, dobândind din ce în ce mai mult un caracter recomandat, avind la baza funcție de planificare și pronozare, ce elaborează diverse tipuri de programe de protecție a sănătății publice și a mediului.

În R.Moldova se creează o piață a serviciilor medicale. Introducerea asigurării obligatorii de asistență medicală, în ciuda dificultăților, contribuie la siguranța sistemului de sănătate într-o

³¹ Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, causan@list.ru

situație economică instabilă. Fondurile de Asigurări Medicale Obligatorii asigură colectarea și acumularea contribuțiilor și plăților de asigurare, utilizarea lor vizată la finanțarea asistenței medicale pentru cetățenii moldoveni. Noul sistem asigură furnizarea unui minim de asistență medicală gratuită în cadrul programelor teritoriale de asigurare medicală obligatorie, permite stabilirea controlului calității non-departamental a procesului medical și de diagnostic, pentru a începe restructurarea asistenței medicale, în conformitate cu nevoile populației de a trece la o utilizare mai rațională a resurselor în cadrul instituțiilor medicale (IM) și preventive (IMP).

Realitățile dovedesc că funcționarea sistemului de asigurări obligatorii de asistență medicală a schimbat calitativ sistemul relațiilor financiare dintre stat și instituțiile medicale.

Recenta prosperitate la scară mondială este una din cauzele problemelor cu care se confruntă guvernele în domeniul asigurării sănătății: pe măsură ce țările se dezvoltă economic, populația are tendința de a cheltui o parte tot mai mare din produsul național pe servicii de sănătate.

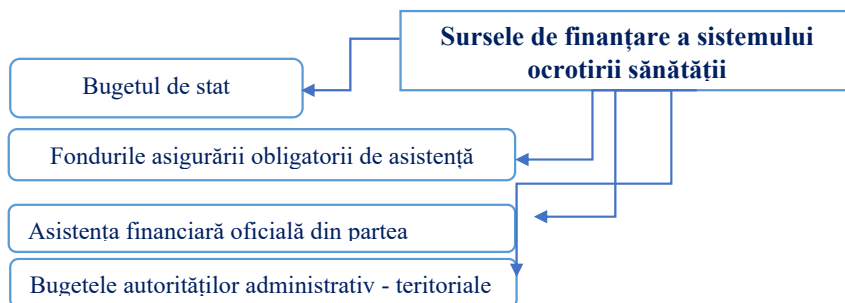
În opinia dr. în științe economice. Corina Copăceanu se menționează că «Așteptările tot mai mari afectează nivelul general al cererii de servicii medicale, dar și structura acestora, peste tot în lume reformele în domeniul sănătății, totuși, sunt deosebit de complexe. Finanțarea sistemului ocrotirii sănătății a devenit o problemă majoră, iar căutarea instrumentelor și tehnicilor mai eficiente este ceva caracteristic majorității sistemelor de ocrotire a sănătății atât pe plan național, cât și internațional»³².

Trebuie de menționat, ca autorul a analizat diverse viziuni teoretico-metodologice referitor la natura mecanismului de finanțare a sistemului ocrotirii sănătății. Astfel, abordarea noțiunii de mecanism de finanțare este relatat în corelație cu conceptul de mecanism financiar care, în literatura de specialitate este tratat ca o categorie mult mai largă.

Tot dr. econ. Cristina Copăceanu menționează în cercetarea sa că «Mecanismul financiar reprezintă un sistem de gestiune a relațiilor financiare de către organele cu funcții financiare prin intermediul pârghiilor, instrumentelor și metodelor financiare, în baza legilor economice și actelor normative ale statului»³³, cu care autorul articolului în general este de accord.

Dar, pentru a identifica oportunitățile de eficientizare a mecanismului de finanțare a sistemului de sănătate și a confirma definitiv opinia savantei, se propune studierea sistemelor de finanțare din Uniunea Europeană, fig.1.

Figura 1. Sursele de finanțare a sistemului ocrotirii sănătății

Sursa: elaborată de autor

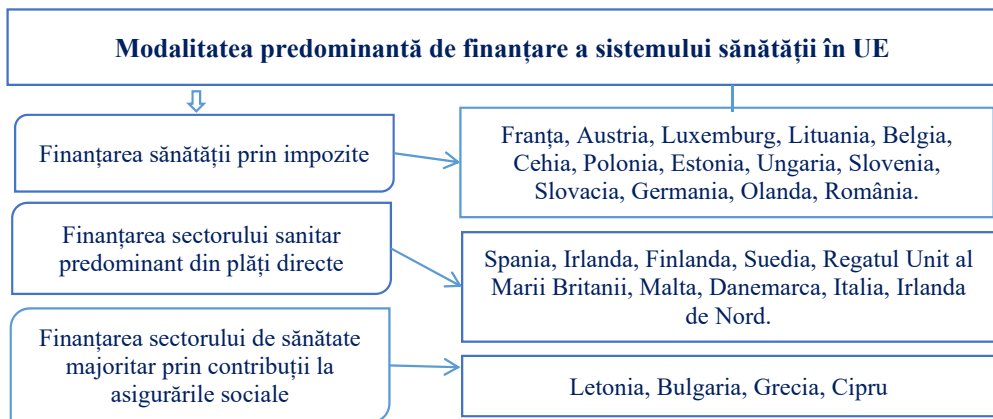
³² COPACEANU, Cristina (2015). *Eficiența mecanismului de finanțare a sistemului ocrotirii sănătății în Republica Moldova. Autoreferatul tezei de doctor în științe economice*, Chișinău: ASEM, 8.

³³ COPACEANU, Cristina (2015). ref. 2, 9.

Cum vedem din fig. 1, mecanismul de finanțare a sănătății reprezintă o combinație de resurse publice și private. Întrucât cheltuielile publice nu pot crește în mod semnificativ în viitor, ca urmare a deficitelor publice ridicate, principala provocare pentru factorii de decizie este de a aduce mai mulți bani în sistemul din surse private. Un alt aspect important în mecanismul de finanțare a sistemului ocrotirii sănătății sunt sursele de finanțare ale acestuia, care sunt reprezentate în figura 1.

- a) Sistemele de sănătate sunt definite prin modul dominant de finanțare. Sistemul Bismarck de asigurare socială obligatorie de sănătate are următoarele caracteristici: prioritarizează ca sursa de finanțare convine prin contribuția pentru sănătate, care este obligatorie atât din partea angajatorului, cât și din a angajatului.
- b) Sistemul funcționează respectând următoarea reareglă: contribuțiile stabilite prin lege sunt egale procentual, dar se reflectă diferit la nivelul persoanelor contribuabile în raport cu venitul real obținut;

Figura 2. Clasificarea țărilor în funcție de modalitatea de finanțare a sistemului de sănătate

Sursă: elaborată de autor

- c) Cota de participare a instituției și a angajatului este dependentă politică executivului și potențialului economic (resurse suplimentare);
- d) Contribuțiile de asigurări sunt încasate de CNAS, instituție independentă de guvern;
- e) Politicile de sănătate sunt stabilite executiv de Ministerul Sănătății și Casele de Asigurări;
- f) Casele de Asigurări... selectează modelele de furnizare a serviciilor de sănătate, modele de plată, încheie contracte cu spitale, policlinici, cabinete medicale.

Avantajele și Dezavantajele sistemului Bismarck sunt reflectate în tab.1.

Tabelul 1. Avantajele si dezavantajele sistemului Bismarck

Avantajele sistemului Bismarck	Dezavantajele sistemului Bismarck
1. Programele de sănătate în concordanță cu politicile în domeniu	1. Costuri administrative mari

2. Fonduri virate personalizate, stabile	2. Serviciile de sănătate sunt pentru: - persoane asigurate - grupuri defavorizate
3. Alocă serviciile de sănătate în funcție de nevoi	3. Controlul costurilor serviciilor medicale cu execuție
4. Sprijină drepturile asiguraților	
5. Fluxuri bănești vizibile pe elementele componente ale sistemului, iar furnizarea serviciilor realizate au model eficient și oportun	
6. Reduce „riscurile bune” cu „riscurile rele”	

S
 ursă
 :
 elab
 orat
 de
 auto
 r

 S

 iste
 mu
 l

național de sănătate tip Beveridge are următoarele caracteristici:

1. Sursa de finanțare prin impozite, taxe generale – buget public
2. Funcționare: - guvernul este , plătitorul serviciilor de sănătate - bugetul (venit global) este: divizat, repartizat după destinații, după criteriile de importanță socială (după educație, sănătate, apărare, ordine publică) - sumele care revin Ministerului Sănătății se repartizează pe zone administrative. Sistemul național de sănătate tip Beveridge are următoarele avantaje și dezavantaje sunt reflectate în tabelul 2.

Tabelul 2. Avantajele și Dezavantajele sistemului de sănătate tip Beveridge

Avantajele sistemului Beveridge	Dezavantajele sistemului Beveridge
1. Programele de sănătate în concordanță cu politicile în domeniu	1. Liste de așteptare pentru esalonarea plății actelor terapeutice, pentru boli și categorii de bolnavi
2. Plata serviciului se realizează după administrarea actului terapeutic	2. Personalul medical nu are stimulente și nu este motivat
4. Grupurile cu risc au prioritate	3. Controlul costurilor serviciilor medicale cu execuție

Sursă: elaborat de autor

Statele europene unde funcționează sistemul Beveridge: Marea Britanie, Suedia, Norvegia, Islanda, Finlanda, Danemarca, Grecia, Italia, Portugalia, Spania.

Sistemul centralizat de asigurări de sănătate **tip Semasko**, mai funcționează în țări care au avut un sistem economic centralizat în Europa Centrală și de Est.

Caracteristicile sistemului Semasko se exprimă prin sursa de finanțare: impozite, taxe generale care formează bugetul de stat, iar controlarea procesului de vânzare – cumpărare se face în plan teritorial prin programare centralizată și execuție stadială. Autorul reflectă ca accesul la serviciile medicale pare gratuit, dar este eronat (nu este plătit de pacient). Dacă vorbim despre personalul medical că nu este motivat, nu obține prin muncă date suplimentare și competiția este absent, deci asta înseamnă că și sistemul este neperformant. Autorul menționează ca calitatea actului terapeutic este afectată de insuficiența financiară și demotivată.

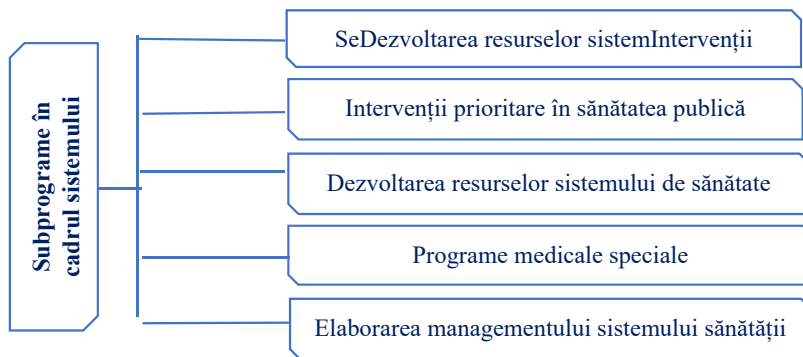
Dd. econ. I. Bârliba, prof. dr. Georgeta Sinitchi accentuează ca «Sistemul de sănătate în România este revizuirea modificată a modelului Bismarck, având influențe ale modelului lui

Semasko și Beveridge³⁴». După aderarea RM la UE, este necesară implementarea unui mecanism de solidaritate, conform căruia sănătatea nu poate fi abandonată mecanismelor pieței. Modalitatea predominantă de finanțare a sistemului sănătății în RM este reflectat prin finanțarea sectorului de sănătate majoritar prin contribuții la asigurările sociale. Ideea de bază a sistemului de sănătate în RM este crearea unui pachet de bază de servicii medicale, stabilit printr-un contract-cadru încheiat între unitățile medicale și CNAM (model german, BISMARCK. dar el trebuie șlefuit, avînd și componente ale altor sisteme de finanțare În țara noastră se va crea un sistem de finanțare a actului medical compus din resurse publice și private, care se va baza pe șanse egale pentru servicii medicale și asigurarea unei echități sociale în problema plăților serviciilor prestate.

În cazul Republicii Moldova, principalele resurse private trebuie să fie asigurările de sănătate private și coplățile. Studiarea surselor de finanțare a sistemului ocrotirii sănătății a permis identificarea cheltuielilor acestui sistem. Prin urmare, ponderea principală din quantumul resurselor financiare, destinate finanțării subprogramelor din sectorul sănătății, anual, revine mijloacelor transferate de la bugetul de stat, care constituie 58% (2019), urmată de primele de asigurare obligatorie de asistență medicală în mărime procentuală și cele în sumă fixă (40%). Bugetele unităților administrative-teritoriale contribuie cu 2% din resursele financiare din sector. Actualmente, cheltuielile per capita în sănătate nu depășesc 183 euro, pe când în țările învecinate acestea sunt de 3-4 ori mai mari, iar media în UE este de 20 de ori mai mare. Sursele de finanțare a sistemului ocrotirii sănătății necesită schimbări radicale.

Actualmente, sistemul ocrotirii sănătății este reprezentat de programul general Sănătatea publică și servicii medicale, care include 5 subprograme, reflectate în figura 2.

Figura 3. Subprogramele identificate în cadrul sistemului ocrotirii sănătății din RM

Sursa: elaborată de autor

Sistemul de ocrotire a sănătății, se manifestă, ca un sistem de măsuri de stat și publice, socio-economice și medicale care vizează prevenirea și tratarea bolilor, îmbunătățirea mediului extern, îmbunătățirea condițiilor de viață și de muncă ale oamenilor, conservarea și consolidarea sănătății societății și a fiecăruia dintre membrii săi pentru a reduce în continuare morbiditatea, dizabilității și mortalității. În același timp, starea actuală a asistenței medicale, în condițiile

³⁴ BĂRLIBA, I., Georgeta SINITCHI. Sisteme de finanțare. In: *Practica Medicală - Referate Generale*. 2008, vol. 3, 3(11), Iași, 118-119.

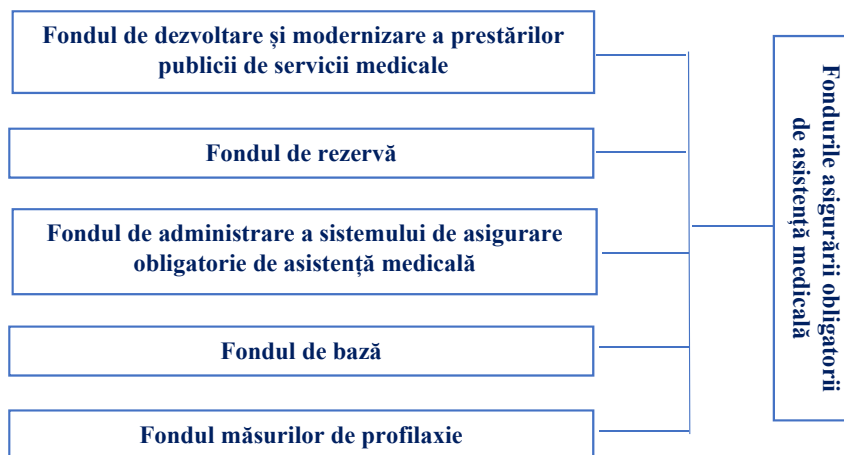
răspândirii bolilor epidemice, se caracterizează prin furnizarea insuficientă de resurse, eficiența scăzută a instituțiilor de îngrijire a sănătății, calitatea inadecvată a asistenței medicale pe fondul furnizării ridicate a populației cu personal medical și per paturi de spital.

Interesul crescând pentru problemele economice ale asistenței medicale și caracteristicile lor în ultimii ani se explică prin faptul că sănătatea devine un factor din ce în ce mai valoros în viața și bunăstarea societății, iar prevenirea și tratamentul bolilor devine din ce în ce mai scump. În acest sens, reforma în curs de desfășurare a sanatații publice (asistenței medicale) vizează introducerea metodelor economice de gestionare a asistenței medicale din R. Moldova în condițiile existenței diferitelor forme de proprietate. Sarcina economiei contemporane de sănătate publică este de a formula un astfel de sistem de cunoaștere care să se concentreze pe satisfacerea deplină a acestei nevoi la un nivel acceptabil de fonduri alocate de societate pentru dezvoltarea protecției sănătății și a sistemului de îngrijire medicală.

Asigurarea de sănătate este o modalitate prin care multe din țările cu venituri medii sau mari își acoperă într-o proporție semnificativă cheltuielile din sectorul sanitar. În baza analizei practicii internaționale s-a determinat că există două mari tipuri de asigurări de sănătate: asigurarea socială, respectiv, asigurarea privată.

În cazul Republicii Moldova, principalele resurse private trebuie să fie asigurările de sănătate private și coplățile. În RM forma de finanțare privată medicală se află la o etapă incipientă, dar aceasta nu înseamnă că nu trebuie dezvoltată. Scopul formării alocațiilor de asigurări medicale este orientat spre creșterea calității serviciilor medicale. Fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală este reflectată în fig.3.

Figura 4. Fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală din R. Moldova

Sursa: elaborată de autor în baza informației CNAM, 2022 (vizitat 25.04.2022)

Astfel, în Raportul anului 2021 a Casei Naționale de Asigurari Sociale (CNAS) din RM se menționează că satisfacția persoanelor asigurate cu accesul la serviciile de sanatație constituie 40,0 %, iar satisfacția persoanelor asigurate de calitatea serviciilor de sanatație constituie 61%, ceea ce confirmă că în multe regiuni ale țării populația autohtonă nu are acces la multe servicii medicale, iar ponderea persoanelor satisfăcute cu serviciile medicale din cele asigurate este puțin mai mare ca valoarea medie..

În același timp, o altă modificare care a intrat în vigoare din 01.01.2020, se referă la primele de asigurare obligatorie de asistență medicală. Angajatorii nu vor mai achita primele de asigurare obligatorie de asistență medicală, cu angajații nu vor aloca 9% (4,5%+4,5%), din anul 2021 povara plăților obiciori de asistență medicală pentru angajați a constituit 6%. Compania Națională de Asigurări în Medicină (CNAM) a acumulat, în 2021, în fondurile de asigurare obligatorie de asistență medicală venituri de circa 9,2 miliarde de lei, dintre care peste 4,6 miliarde sunt venituri proprii (fără transferuri de la Bugetul de stat). Acumulările respective au fost în creștere cu peste 2,5 milioane de lei sau cu 38,5% față de perioada similară ai anului 2020.

Cea mai mare parte a veniturilor provine din primele de asigurare medicală în cotă procentuală din salariu. Acestea au atins cifra de 4,4 miliarde de lei, cu 581 de milioane mai mult față de aceeași perioadă a anului trecut.

Transferurile de la Bugetul de stat au constituit peste 4,5 miliarde de lei, cu aproape 2 miliarde mai mult față de perioada similară a anului 2020. Primele de asigurare medicală obligatorie în sumă fixă au depășit 131 de milioane, în descreștere cu 3,7 milioane comparativ cu primele zece luni din 2020.

Alte venituri încasate în fondurile AOAM, inclusiv primele de asigurare achitate de rezidenții parcurilor pentru tehnologia informației, au constituit peste 71 de milioane de lei, cu circa 13,4 milioane mai mult față de suma înregistrată în perioada similară a anului trecut.

Autorul este de opinie că cât de importanți nu ar fi factorii dependenți de mediul spitalier, modalitatea de organizare și calitatea serviciilor medicale, nu putem nega importanța factorilor profilactorii și de îngrijirea permanentă ai cetățenilor până la momentul îmbolnăvirii.

Concluzii

Modelele de finanțare prezentate impun, de asemenea, elucidarea avantajelor și dezavantajelor. În acest sens, au fost studiate de către autor pentru a evalua care sistem de finanțare este mai eficient pentru sistemul de sănătate din Republica Moldova. «Majoritatea sistemelor de sănătate din Europa utilizează un mix de venituri pentru finanțarea sustenabilă a serviciilor. Chiar dacă dificultatea alegerii nu rezidă în alegerea unui tip de finanțare sau a altuia, ci mai degrabă în identificarea unui mix optim, adaptat la particularitățile socio-economice, este important să cunoaștem avantajele și dezavantajele diferitelor sisteme de finanțare a cheltuielilor de sănătate»³⁵. În concluzie, analizând aspectele de finanțare a sistemelor de sănătate în experiența țărilor dezvoltate, vom specifica, în fond, sistemele de sănătate sunt influențate de europenizare și, în general, de internaționalizarea vieții economice, sociale și politice.

Sistemele de sănătate sunt definite prin modul de finanțare dominant, iar cele folosite în Europa sunt următoarele: sistemul Bismarck, sistemul național de sănătate tip Beveridge, sistemul centralizat de asigurări de sănătate tip Semasko, sistemul privat de asigurări de sănătate. În țara noastră s-a creat un sistem de finanțare a actului medical compus din resurse publice și private, pentru a se baza pe șanse egale pentru servicii medicale și asigurarea unei echități în problema plăților serviciilor prestate. Autorul menționează ca fiecare stat din Europa și-a dezvoltat propriile mecanisme de finanțare. Și în acest context concluzionăm a toate sistemele se sprijină pe o combinație de surse de finanțare, dar majoritatea sunt controlate de stat (direct sau indirect).

Mai apelăm că sistemele de sănătate din Uniunea Europeană sunt finanțate prin contribuții publice și contribuții directe. Obiectivul principal al sistemelor se extinde prin

³⁵ BĂRLIBA, I., Georgeta SINITCHI. ref. 4, pp.118-119.

metode: de a repartiza costurile serviciilor medicale între persoanele bolnave și sănătoase, totalmente da modera costurile în funcție de resursele de care dispune fiecare stat. Nici un sistem de sănătate nu este exclusiv finanțat de stat, iar îngrijirile medicale primare combină medicina liberală privată cu medicina publică în majoritatea țărilor Uniunii Europene. Țările Uniunii Europene au un consens, un mecanism de solidaritate, conform căruia sănătatea nu poate fi abandonată mecanismelor pieței. În cazul Republicii Moldova, principalele resurse private trebuie să fie asigurările de sănătate private și coplățile. În țara noastră se va crea un sistem de finanțare a actului medical compus din resurse publice și private, care se va baza pe șanse egale pentru servicii medicale și asigurarea unei echități în problema plăților serviciilor prestate.

În condițiile contemporane de modificări rapide ale managementului ocrotirii sănătății, mecanismul de finanțare a sistemului ocrotirii sănătății necesită o redefinire care în opinia autorului reflectă ansamblul de acțiuni de asigurare, repartizare și control a resurselor financiare pentru o perspectivă de lungă durată, bazat pe contribuții, impozite și coplăți, care vor contribui la realizarea obiectivelor strategice ale prestatorilor de servicii medicale. Aceste modalități de formate a finanțare a sistemului ocrotirii sănătății este folosit de majoritatea țărilor europene și se acceță de autor ca pozitiv.

În condiții moderne, economia sistemului ocrotirii sănătății, vizează efectuarea de analize economice, planificare, și prognoză a asistenței medicale. Analiza fiecărui program implică dezvăluirea conținutului economic și a scopului acestuia, determinarea eficacității - costurile și rezultatele sistemului de servicii medicale (costul îngrijirii medicale, prevenirea daunelor economice cauzate de morbititati, accidente, dizabilități, mortalitate etc.). Relația dintre economie și sănătate este că un sistem de sănătate dezvoltat ca devenit o parte organică a economiei țării, oferind direct beneficii intangibile și satisfăcând cele mai importante nevoi ale populației și familiilor acestor.

Bibliografie

1. COPACEANU, Cristina (2015). *Eficiența mecanismului de finanțare a sistemului ocrotirii sănătății în Republica Moldova*: Autoreferatul tezei de doctor în științe economice. Chișinău: ASEM. 35-
2. BĂRLIBA, I., Geo SINITICHI (2008). Sisteme de finanțare. In: *Practica Medicală-Referate generale*, vol. 3, 3 (11), Iași, 116-120.
3. COMISIA EUROPEANĂ (CE). *Drepturile dumneavoastră de securitate socială în Germania* [on-line] [accesat la 13.02.2022]. Disponibil: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Germany_ro.pdf
4. DOBOȘ, C. (2008). Finanțarea sistemelor de sănătate în țările Uniunii Europene. România în context European. In: *Calitatea Vieții*, XIX (1-2), 107-123.
5. PERROT, A. (1995). Ouverture a la concurrence dans les reseaux – Rapproche strategique de l'economie de reseaux. In: *Economie et Previsions*, 119.
6. PINEAULT, R., DAVELUY, C. (1995). *La planification de la sante: concepts, methodes, strategies*, Editions Nouvelles.
7. ORGANIZAȚIA MONDIALĂ A SĂNĂTĂȚII (2000). *Raport asupra stării de sănătate mondială, 2000. Sistemele sanitare: îmbunătățirea performanței*. Geneva: OMS.
8. ROBINSON, R. (1993). Economic Evaluation and Health Care – Cost and cost-minimization analysis. In: *BMJ*, 307, 726-728.
9. SALTMAN RB, FERROUSSIER-DAVIS O.(2000). Conceptul de administrare în politica de sănătate. In: *Buletin OMS*, 78, 732-739.
10. www.cnam.md, [accesat la 22.04.22].
11. www.statistica.gov.md, [accesat la 05.05.22].

CZU 330.322:352

IMPACTUL INVESTIȚIILOR DURABILE ASUPRA DEZVOLTĂRII TEHNOLOGICE A COMUNITĂȚILOR

THE IMPACT OF SUSTAINABLE INVESTMENT ON THE TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT OF THE COMMUNITIES

Reghina ERHAN³⁶

Abstract: *Ecological collapse, climate change and insufficient energy resources have become key global issues. In particular, countries with a high population density, where the level of production and consumption is high, face such problems.*

Sustainable investment day-to-day becomes increasingly important in the context of environmental issues and are a solution for maintaining the balance between the production and consumption of natural resources.

The programs of international organizations emphasize the need to promote socially responsible investment and allocate significant financial resources for the implementation of projects and programs dedicated to solving climate, environmental and energy efficiency problems. The result of these programs is the creation and implementation of new technologies to achieve the UN's 2030 Sustainable Global Goals approved in 2015.

Sustainable investment certainly contributes to the development, innovation and growth of nations, companies and societies. This means not only investing in your own future, but also investing in change and sustainable positive progress.

Key words: *community development, impact investments, investment climate, responsible investments, social investments, sustainable investments.*

JEL: A130, Z130

I. Interdependența dezvoltării comunitare și a investițiilor durabile

Dezvoltarea comunitară a apărut ca rezultat al eșecului economiei de piață și statului de a oferi beneficii semnificative majorității populației. „Abordările economiei libere” au fost o modalitate de a crește sărăcia și excluderea socială și strategiile asociate de ajustare structurală au exacerbat problema nevoilor nerezolvate în cele mai sărace țări. Tocmai de aceea, dezvoltarea comunitară poate fi o soluție într-un context confruntat cu globalizarea puterii economice, extinderea sărăciei, hegemonia pieței libere, creșterea conflictelor rezultate din combinații de rasă, frontiere, cultură, religie, globalizarea și realinierea puterii politice, dezvoltarea rapidă a comunicării globale. (Precupețu, 2006: 95)

În anii '70, Organizația Națiunilor Unite a publicat rapoarte asupra participării care au reflectat implicarea sa în promovarea abordărilor de dezvoltare comunitară. UNICEF, OMS și Banca Mondială au accentuat mai ales proiectele locale bazate pe participarea oamenilor din comunitățile respective. În anii '80, atenția s-a concentrat mai ales pe conceptul de dezvoltare durabilă care încerca să ia în considerare protecția mediului în procesul de dezvoltare economică (Migley, 1998: 37) și presupune planificarea pe termen lung a resurselor comunitare. (Deac, 2009)

O abordare cu obiective atât de diverse și care intersectează sectoare sociale atât de diferite (de la agricultură, educație, locuire, programe pentru femei, tineri, șomaj la afectarea relațiilor interpersonale, atitudinilor și valorilor indivizilor, redistribuirea puterii în interiorul

³⁶ Doctorandă, Școala Doctorală de Științe Sociale, Universitatea de Stat din Moldova, e-mail: trinity636232@gmail.com

comunității) conține un potențial important dar poate pune și foarte multe probleme. Promovată de organizațiile internaționale și adoptată în Africa, Asia, America Latină, ea a fost considerată o metodă de bază în încercarea de modernizare a comunităților. Problemele identificate de către Khinduka (1987) în implementarea acestei abordări au fost relaționate cu structurile de putere, trainingul și organizarea. De asemenea, resursele umane insuficiente, indiferența birocratilor, lipsa de coordonare și comunicare la nivel local, finanțarea insuficientă au constituit bariere în implementarea programelor.

În același timp, programele de dezvoltare au creat o serie de efecte perverse: accentuarea tensiunilor între grupuri în loc de creșterea solidarității în comunități, favorizarea partidelor oportuniste în locul creșterii conștiinței oamenilor asupra drepturilor și responsabilităților personale, o multiplicare a nemulțumirii claselor bogate datorită retoricii egalitariste a dezvoltării comunitare și o creștere a nemulțumirii săracilor atunci când beneficiile programelor nu au fost distribuite în mod egal.

Anii '80 au marcat o scădere a interesului față de dezvoltarea comunitară, criticii programelor de dezvoltare comunitară au arătat că ele glorifică virtuțile participării și auto-ajutorării fără a oferi pe termen lung resurse financiare pentru proiecte. (Precupețu, 2006: 97)

James Cook (1994) menționează Programul Națiunilor Unite lansat în 1950 ca prim document oficial în care apare sintagma dezvoltare comunitară și *sub care sunt reunite seturi de acțiuni menite să reducă decalajele existente între țările Lumii a Treia și celelalte națiuni.* (Buțiu, 2010: 13)

Dezvoltarea comunitară este un proces, care include organizarea sau stabilirea serviciilor, de exemplu, pentru bunăstarea socială, protecția sănătății, educația, îmbunătățirea agriculturii, dezvoltarea industriilor mici. (Unesco Working Paper for ACC Working Group on Community Development, 1956)

De asemenea, economiștii au avut tendința de a vizualiza dezvoltarea comunității cu referire la impactul său mai larg asupra creșterii economice naționale. Wilfred Malenbaum a examinat "potențialul dispozitivului de dezvoltare comunitară ca instrument al politicii naționale înalte într-un program de creștere, gândindu-l ca pe una dintre mai multe tehnici "pentru care combină unitățile de capital, muncă, antreprenoriat sau conducere" (planul de dezvoltare al țării, chiar și atunci când o țară dorește o industrializare rapidă). (Sanders, 1958: 4)

Dezvoltarea comunitară este procesul acțiunii sociale în cadrul căruia membrii unei comunități se organizează pentru a planifica și acționa în comun, pentru care: (1) își definesc nevoile și problemele comune și individuale; (2) întocmesc planuri cu scopul satisfacerii nevoilor și rezolvării problemelor identificate, pe baza resurselor comunității; (3) suplimentează resursele atunci când este necesar prin atragerea lor de la agenții guvernamentale și neguvernamentale din afara comunității. (Sanders, 1958: 4)

Dezvoltarea comunitară a început mai degrabă ca o practică în cadrul programelor comunitare aplicate mediului rural. Primele funcții ale dezvoltării comunitare ca teorie au fost acelea de a oferi practicienilor norme și prescripții de acțiune și modele de intervenție la nivel comunitar.

Dezvoltarea implică schimbări complexe și profunde în interiorul comunității. Acestea cuprind atât schimbările economice necesare pentru creșterea bunăstării oamenilor, cât și pe cele care privesc funcționarea a instituțiilor și organizațiilor, gradul de implicare a oamenilor în problemele locale, nivelul de viață, relația cu mediul înconjurător.

Allen Scott & Michael Storper, consideră spațiul (localități sau regiuni) ca fiind cauza sau factorul explicativ în creșterea economică, nu numai receptorul manifestărilor surplusului. Localitățile sau regiunile sunt scale construite spațial prin care un astfel de proces (creșterea economică) evoluează. (Scott & Stroper, 2003: 579)

Formarea climatului socio-economic în comunitățile mult depinde de **proiectele investiționale**, care contribuie la crearea infrastructurii sociale, iar lipsa investițiilor de dezvoltare durabilă fortifică tendințele migraționiste și încetinează procesele de reproducere a capitalului uman, ca urmare - stopează creșterea economică a comunității. Situația se complică prin dezechilibrarea spațială la nivel regional. E firesc, că unitățile teritoriale mai puternice pe planul economico-social să dezvolte mai repede, creând premisele și potențialul necesar pentru dezvoltarea celor mai slab dezvoltate, acționând în același timp ca locomotivele de creștere și determinând intensitatea utilizării obiectelor din sfera socială. (Borodatova și Tonîșeva, 2015)

Comisia Europeană a adoptat în anul 2018 un pachet de propuneri legislative pentru a stimula finanțarea durabilă în Uniunea Europeană (UE). Propunerile Comisiei au la bază recomandările Grupului de experți la nivel înalt privind finanțarea durabilă, alcătuit din experți din societatea civilă, sectorul financiar, mediul academic și instituții europene și internaționale. (Barkman, 2018)

În septembrie 2015, la Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, țări din întreaga lume au semnat Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă a Organizației Națiunilor Unite (Agenda 2030 a ONU) și cele 17 obiective de dezvoltare durabilă (ODD) ale acesteia, stabilind împreună o listă de acțiuni concrete de întreprins pentru oameni și pentru planetă. (Comisia Europeană, 2019)

Liderii mondiali și-au declarat angajamentul pentru eradicarea sărăciei, protejarea planetei și asigurarea faptului că toți oamenii se bucură de pace și prosperitate. Obiectivele de dezvoltare durabilă, împreună cu Acordul de la Paris privind schimbările climatice, reprezintă foaia de parcurs către o lume mai bună, cadrul mondial pentru cooperarea internațională în materie de dezvoltare durabilă și dimensiunile economice, sociale, de mediu și de guvernare ale acestui cadru. UE a fost una dintre principalele forțe care au sprijinit Agenda 2030 a ONU, angajându-se ferm să o pună în aplicare. (Comisia Europeană, 2019)

În termeni largi, finanțarea durabilă înseamnă reorientarea și sporirea investițiilor care contribuie la îndeplinirea obiectivelor privind durabilitatea. Finanțarea ecologică face parte din finanțarea durabilă și se referă la investiții care contribuie la îndeplinirea obiectivelor politicii de mediu privind durabilitatea. Stimularea finanțării ecologice este importantă deoarece îndeplinirea obiectivelor de mediu este, într-o mare măsură, o provocare în materie de investiții.

Luarea în calcul a dimensiunii de mediu, sociale și de guvernare în tot lanțul de investiții va ajuta la redirecționarea capitalului spre activități mai sustenabile pe termen lung. Aceasta va ajuta, de asemenea, la identificarea și gestionarea posibilelor riscuri sistemice pentru stabilitatea financiară. (Barkman, 2018)

Implementarea proiectelor cu impact tehnologic în Republica Moldova, ca exemplu unei dezvoltării durabile.

În Republica Moldova, unul din exemple a contribuției la dezvoltarea durabilă a comunităților este investiția în proiecte sociale care presupun utilizarea tehnologiilor noi. Ca exemplu se poate de marcat proiectul finanțat de către Guvernul Germaniei prin reprezentanța băncii KfW (Kreditanstalt für Wiederaufbau).

Proiectul „Infrastructură Socială și Eficiență Energetică” a fost realizat în cadrul Cooperării Financiare Germane cu Republica Moldova prin intermediul IP „Fondul de Investiții Sociale din Moldova” (IP FISM). Acest Proiect a fost realizat între anii 2005-2020 și a cuprins 225 localități din 29 raioane ale Republicii Moldova. Scopul Proiectului a vizat dezvoltarea comunitară prin implementarea subproiectelor de infrastructură socială (școli, grădinițe de copii, sisteme de canalizare și aprovizionare cu apă potabilă, sisteme de iluminat stradal, amenajarea căilor pie-

tonale de acces, etc.) și stabilirea parteneriatului între comunitățile de pe ambele maluri ale râului Nistru cu o focusare specifică la folosirea eficientă a energiei și utilizarea resurselor energetice de alternativă.

În urma implementării Proiectului „Infrastructură Socială și Eficiență Energetică”, datorită efortului comun și parteneriatului creat între toți actorii comunitari, peste 400 000 de persoane au acces la servicii sociale îmbunătățite și o viață mai calitativă. Circa 235 obiecte de infrastructură au fost renovate și/sau construite în cadrul Proiectului, printre care se regăsesc școli, grădinițe de copii, centre comunitare, complexe sportive, zone de odihnă, apeducte, drumuri, sisteme de gazificare, trotuare și sisteme de iluminat stradal.

Rezultatele Proiectului „Infrastructură Socială și Eficiență Energetică”, corespund obiectivelor de dezvoltare durabilă ale ONU și anume:

1. Asigurarea unui mod de viață sănătos și promovarea bunăstării pentru toți,
2. Asigurarea unei educații incluzive și echitabile de calitate și promovarea oportunităților de învățare pe tot parcursul vieții pentru toți,
3. Asigurarea disponibilității și utilizării durabile a apei și a canalizării pentru toți,
4. Asigurarea accesului la energie accesibilă, fiabilă, durabilă și modernă pentru toți,
5. Promovarea creșterii economice durabile, incluzive, a ocupării depline și productive și a muncii decente pentru toți,
6. Construirea unei infrastructuri puternice, promovarea industrializării și inovației incluzive și durabile,
7. Asigurarea deschiderii, securității, rezilienței și durabilității orașelor și localităților,
8. Promovarea unor societăți pașnice și incluzive pentru o dezvoltare durabilă, asigurarea accesului tuturor la justiție și construirea de instituții eficiente, responsabile și incluzive la toate nivelurile,
9. Consolidarea mijloacelor de realizare a dezvoltării durabile și revitalizarea mecanismelor parteneriatului global pentru dezvoltare durabilă.

Compartimentul eficienței energetice de zi cu zi devine tot mai actual în cadrul politicilor europene și reprezintă o direcție prioritară pentru țările care importă resurse energetice și combustibil. Dat fiind faptul, că cheltuielile pentru energia electrică și pentru consumul resurselor naturale a ajuns la un nivel înalt de creștere, dezvoltarea tehnologiilor noi are o prioritate majoră.

Exemplu unei astfel de tehnologii implementate cu succes în Republica Moldova, este proiectul-pilot de construcție a primei instituției publice conform standardelor unei case passive, în cadrul Grantului German. S-a construit grădinița de copii ”DoReMicii” din or.Călărași. La moment este cea mai eficientă energetic clădire publică din țara noastră proiectată și construită după standarde germane de eficiență energetică. Instituția construită în cadrul proiectului a obținut Certificatul pentru prima casă pasivă în regiune.

Tehnologia construcției numită “Casă Pasivă”, prezintă clădiri care asigură un climat interior confortabil și vara și iarna, fără însă a fi nevoie de o sursă convențională de încălzire.

Un standard european poartă denumirea engleză de *passive house* (casă pasivă), deoarece energia pasivă a radiațiilor solare captată din exterior și furnizată apoi ca energie termică de unele dispozitive și de ocupanții casei sunt suficiente pentru a păstra casa la o temperatură de interior confortabilă în anotimpul rece. O componentă a conceptului de case pasive sunt tehnologiile eficiente care minimizează consumul de energie din alte surse (în special energia electrică pentru aparatele din gospodărie). (Wikipedia)

Beneficiile tehnologiei de construcție – Casă pasivă sunt multiple (Revista din lemn):

1. Casele pasive **permit economii** de energie la încălzire și răcire de până la 90% în comparație cu casele tradiționale și cu peste 75% în comparație cu construcțiile noi. Economii de

energie similare au fost demonstrate în zonele călduroase unde clădirile necesită un consum mai mare de energie pentru răcire decât pentru încălzire. Se folosește ca sursă de energie în interiorul clădirii căldura corporală a locuitorilor sau căldura solară care intră în clădire. În acest fel încălzirea se face mult mai ușor, cu mari economii de energie. Ferestrele adecvate cu izolație bună, pereți exteriori izolați, acoperiș și podea izolate, toate acestea păstrează căldura în timpul iernii în casă. Un sistem de ventilație furnizează în mod constant aer proaspăt pentru o calitate superioară a aerului, fără a provoca curenți neplăcuți. O unitate de recuperare a căldurii foarte eficientă permite re folosirea căldurii conținute în aerul evacuat.

2. Casa pasivă **asigură un nivel maxim de confort** atât în timpul lunilor reci cât și în timpul celor calde, cu costuri rezonabile de construcție – lucru confirmat de către locuitorii caselor pasive.

3. Un alt principiu important îl reprezintă „proiectarea fără punți termice”, adică izolația este astfel realizată încât să nu existe „puncte slabe” în jurul întregii clădiri, totul pentru a elimina pierderile de căldură. Această metodă este un alt principiu esențial care asigură un nivel ridicat de calitate și confort în clădirile tip Casă Pasivă, prevenind, în același timp, deteriorarea din cauza acumulărilor de umiditate.

4. Casele pasive **sunt ecologice** prin definiție. Folosesc energie primară extrem de puțină cu daune minime provocate mediului, lăsând suficiente resurse energetice pentru generațiile viitoare. Energia suplimentară necesară pentru construcția lor (energia încorporată) este ne semnificativă în comparație cu energia economisită mai târziu. Merită totuși menționat faptul că standardul „Casa pasivă” oferă acest nivel de sustenabilitate pentru oricine dorește să construiască o nouă clădire sau să renoveze o clădire mai veche la un preț accesibil – o contribuție la protecția mediului.

5. Casele pasive nu numai că economisesc bani pe termen lung, dar **sunt și accesibile**. Investiția în componente ale clădirii de calitate superioară cerută de Standardul Casa Pasivă este atenuată de eliminarea sistemelor scumpe de încălzire și răcire. Suportul financiar suplimentar din partea guvernelor, disponibil din ce în ce mai mult în multe țări, face ca realizarea unei case pasive să fie mai fezabilă.

Proiectul-pilot implementat în Republica Moldova confirmă atât beneficiile sus menționate cât și durabilitatea impactului investițiilor efectuate.

Grădinița DoReMicii cu suprafața clădirii de 690,5 m², a fost proiectată și construită după standarde germane de eficiență energetică, cu două nivele și următoarele încăperi: sala polivalentă multifuncțională, 4 săli de grupă, 2 holuri cu a câte 2 vestiare, blocuri sanitare, biroul administrativ, punctul medical, spălătorie, bucătărie, punctul electric și termic, grădina de iarnă.

Pentru eficientizarea energiei utilizate, s-au făcut lucrări civile ce țin de instalarea utilajului tehnologic al centralei termice echipat cu cazane pe biomasă, sistem de încălzire geotermală și colectoare solare cu tuburi vidate, conectate la rețeaua de apă caldă, inclusiv echipament electric, automata utilajului tehnologic, antiincendiar și de pază; echipamentul de automatizare și reglare a sistemului de încălzire asigurând temperatura constantă în încăperi în dependență de temperatura din exterior. Totodată, clădirea (fundația, pardosele, pereți planșeuri, acoperiș) a fost termoizolată cu vată minerală și polisteren, au fost utilizate elemente energoeficiente de timplărie, iar sistemul de ventilație și climatizare a fost proiectat și construit conform standardului „Passive House”. După finisarea lucrărilor civile, grădinița a fost complet dotată cu mobilier.

În urma implementării proiectului, beneficiarii au posibilitate de a economisi cheltuielile ce țin de întreținerea clădirii cu aproximativ 50% în comparație cu cele două grădinițe din oraș, mai ales în perioada rece a anului. În anul 2019, consumul energiei electrice a constituit 56 143

kWh/an sau 122 523 lei, iar cheltuieli pentru utilizarea peleților – 34 157 lei (8,5 tone). Temperatura medie în încăperile variază de la 20-25°C. Investiția totală pentru construcția acestei grădinițe de copii a constituit circa 1,000 000 Euro. (*Studiu de Impact pentru implementarea programului "Infrastructura socială și eficiența energetică"*, 2020).

Totuși, legătura dintre politica de mediu și cea financiară va fi mai puternică în viitor, oferind beneficii mutuale. Există o legătură puternică cu investițiile pentru marea majoritate a dificultăților în materie de mediu cu care ne vom confrunta. Asigurarea unui cadru clar, stabil și realizabil este esențial pentru finanțarea cu succes a acestor investiții. (Barkman, 2018)

Bibliografie

1. BARKMAN, Andreas (2018). *Investiții pentru durabilitate* [on-line]: European Environment Agency [accesat 12.06.2022]. Disponibil: <https://www.eea.europa.eu/ro/articles/investitii-pentru-durabilitate>.
2. BUȚIU, Călina Ana (2010). *Dezvoltare comunitară* [on-line]: suport de studiu. Alba Iulia, 13 [accesat 24.10.2018]. Disponibil: <https://ru.scribd.com/document/76590620/Butiu-dezvoltare-comunitara-2010>.
3. *Casa pasivă – caracteristici, proiectare și construcți* (2018) [on-line] [accesat 12.06.2022]. Disponibil: <https://revistadinlemn.ro/2018/03/26/casa-pasiva-caracteristici-proiectare-construcție/>.
4. *Casă pasivă* [on-line] [accesat 12.06.2022]. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Cas%C4%83_pasiv%C4%83.
5. DEAC, Vasile (2009). *Modele de dezvoltare comunitară adaptate comunităților rurale din România* [on-line]: teza de doctorat. București, 5 [accesat 15.12.2016]. Disponibil: <http://www.ruralnet.ro/wp-content/uploads/2014/10/Modele-de-dezvoltare-comunitara-adaptate-comunitatilor-rurale-din-Romania.pdf>.
6. *DOCUMENT DE REFLECȚIE CĂTRE O EUROPĂ DURABILĂ PÂNĂ ÎN 2030* [on-line]. Comisia Europeană COM(2019) 22 din 30 ianuarie 2019 [accesat 12.06.2022] Disponibil: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/rp_sustainable_europe_ro_v2_web.pdf.
7. MIDGLEY, James (1998). *Social development. The Developmental Perspective in Social Welfare*. London: Sage Publications, 37-66. ISBN 0-8039-777-2-7.
8. PRECUPETU, Iuliana (2006). *Strategii de dezvoltare comunitară*. Iași: Expert Projects, 95. ISBN (10) 973-86263-9-0.
9. SANDERS, Irwin T (1958). *Community development and national change: summary of conference* [on-line]. In: *Conference Proceedings/Paper. Endicott House, 1 March*, 4 [accesat 20.10.2018]. Disponibil: <https://dec.usaid.gov/dec/content>.
10. SCOTT, A. J., STROPER, M. (2003). *Regions, globalization, development*. In: *Regional Studies*, 37(6-7), 579-593. ISSN 0034-3404.
11. *Studiu de Impact pentru implementarea programului "Infrastructura socială și eficiența energetică"*. Chișinău: PoliExpert, 2020. 106.
12. *Unesco Working Paper for ACC Working Group on Community Development*. UNESCO/3, Paris, 22 June 1956, 1-3. [accesat 24.10.2018]. Disponibil: <http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001797/179726eb.pdf>.
13. БОРОДАТОВА Л. Ю., ТОНЬШЕВА Л. Л. (2015). *Обоснование развития социальной инфраструктуры в условиях пространственной трансформации экономики региона: монография*. Tuimeni: ТюмГНГУ. 140. ISBN 978-5-9961-0994-4.

DIMENSIUNI STRATEGICE ALE MANAGEMENTULUI DIVERSITĂȚII LITERATURA DE SPECIALITATE

STRATEGIC DIMENSIONS OF DIVERSITY MANAGEMENT – LITERATURE REVIEW

Ana-Alina ICHIM³⁷

Abstract: *The key to diversity management lies in strategic-broad thinking and people-centered policies. If diversity management is an approach that develops around employees, human resource diversity management is the process of managing people as individual and unique entities. Both types of management are concerned with the contribution of human resources to the proper functioning of the development strategy of the organization. At the same time, both focus on individual and group differences for the benefit of all. Developing tools that ensure equality in recruitment, promotion, reward and reward can strengthen equal employment opportunities, improve social inclusion and develop creativity and uniqueness in the workplace.*

If from the legislative point of view there are punitive regulations regarding discriminatory actions, from a procedural point of view, in educational organizations we find the absence of clear policies, structured and implementable through an institutional development plan, which justifies the research approach in the field of diversity management.

The problem is not defined in simple terms, of accepting that individuals are different, but of creating a collaborative, flexible and non-hierarchical management, in an atmosphere of inclusion and dedication to capitalizing on diversity. Over time, attempts have been made to scientifically establish diversity management as a component of human resource management, creating theoretical analyzes, historical specificities that have highlighted potential discrepancies between organizational diversity rhetoric and real practices. It is time to create, implement and measure the impact and effectiveness of diversity education management strategies.

Key words: *diversity management, diversity strategy*

Introduction

The concept of diversity defines the reality in which people differ in many ways, visibly or invisibly, from age, gender, marital status, social status, physical or mental disability, sexual orientation, religion, personality, ethnicity, to culture and level of civilization. All this is even more different from one region to another, from one country to another and, especially, from one continent to another. If gender inequality is the oldest and most common problem of diversity in the world, there is, however, a separation of people on criteria such as ethnicity (India, Middle East) or background (*hukou* status in China, which is the difference between farmers and townspeople). Multiculturalism is the most important dimension of diversity in Western countries, the EU, Australia, New Zealand where there are a large number of emigrants from very different cultural backgrounds. Racial differences are still historically evident in some US states, and in South Africa.

A diversity of the workforce in an organization, of whatever type, includes a multitude of ideas, beliefs, values, worldviews and unique opinions. Internationalization and the accelerated process of globalization have strengthened the significance of diversity, defining it as trans - and multi-cultural, political, legal, corporate and educational. Approaching this concept goes through all possible stages - from denial, intolerance, acceptance, tolerance and then appreciation to encouragement and development. (Gotsis, G & Cortez, Z, 2015)

³⁷ PhD Student, Doctoral School of Economics and Business Administration, „Al. I. Cuza” University of Iași

The Australian Center for International Business indicates (ACIB, 2000) diversity as an improvement in managerial decisions and offers innovative ideas and better solutions to problems that arise. Correct information and constructive management based on clear requirements are tools for capitalizing on diversity, which is not seen as a problem, but as a positive attribute. In addition to using all the skills of employees and the entire individual potential, the range of markets that an organization can address is considerably widened, creating a source of competitive advantage, increasing the quality of life within the organization and its popularity.

2. The literature distinguishes five major dimensions of diversity management:

2.1. Diversity - a resource and a conflict

Although there are several definitions of the concept of diversity, the most synthetic is one in which diversity is a two-dimensional construct (visibility of the social aspects of diversity and direct connection with the position held) and a socially constructed term. Diversity can be defined as the collective number of differences between members of a social unit. Many theorists clearly dissociate between the obvious dimensions of diversity (which are highly visible to other individuals), such as age, gender, race, and ethnicity, and the most subtle dimensions, indirectly observable by others, such as education, financial status, social class, religion, sexual orientation. (Alcazar et al. 2013; Harrison and Klein 2007; Shore et al. 2009; Podsiadlowski et al. 2013).

However, the two categories of diversity are not distinct, but in an essential relationship, as shown by Shore et al. (2009, p. 118), "surface diversity such as race is indicative of differences in depth, such as cognitive processes and algorithms, different knowledge base, a unique type of experience and even worldviews." To make the definition of this term more relevant, Cox (2001) points out that diversity reflects the variation of social and cultural identities between people living and working in the same environment. Moreover, according to Gorman (2000), diversity can be conceived as the various perspectives and approaches that different identity groups bring to the workplace.

It is also of great importance to emphasize the fact that "diversity is the contingent cultural and geographical phenomenon, which must be understood as such" as noted by Prasad et al. (2006). This means that what we perceive as prominent features in the formation of representations of individual and group identities - as a result, which supports the emergence of discrimination and injustice - do not remain faithful in time, space and cultural reality.

2.2. The advantages and disadvantages of diversity as an institutional reality

Diversity in the workplace is generally presented as panacea, always associated with positive organizational results. This view, of Cox & Blake (1991), is mirrored by the hypothesis "diversity as a source of value", according to which diversity brings with it net added value to organizational processes. However, a critical approach to the effects of diversity on the workplace at the individual, team and generic-organizational level indicates the phenomenon as having both benefits and disadvantages. Over time, various studies, Kochan et al. 2003, Podsiadlowski et al. 2013, showed that the effect of diversity on the workplace in terms of individual, group or organizational performance is neither consistent, nor conclusive.

On the one hand, there are studies that indicate some benefit of a heterogeneous job, diversity being associated with improved decision-making processes, largely due to different cognitive foundations, mental patterns, experiences and perspectives of employees from backgrounds. different. These differences can lead to the promotion of creativity and innovation.

On the other hand, López-Fernández & Sánchez-Gardez indicate the negative effects of

demographic diversity on the workplace. In a highly diversified environment, different social identities can emerge that lead to stereotypes, lack of communication and conflict. Poor communication and group conflicts occur within culturally diverse teams due to differences in verbal, nonverbal, and paraverbal expression that can lead to different and even offensive decodings, leading to low group cohesion, individual dissatisfaction, high absenteeism, and poor performance. (López-Fernández & Sánchez-Gardey, 2010)

It is important to underline that studies have shown that the relationship between jobs with high demographic diversity and organizational performance is much more complicated than one might think. According to Herdman & McMillan-Capehart (2010), a number of attributes moderate the relationship between diversity and performance in the workplace. Chrobot-Mason and Aramovich (2013) identified four psychological patterns (freedom of identity, psychological power, climate for innovation, and organizational identification) that underlie the relationship between perceptions of diversity and the final organizational product. Moreover, Kochan & al. (2003) emphasize that the extent to which job heterogeneity has beneficial or negative effects depends on how the heterogeneous group is managed in the organization.

Consequently, it can be assumed that diverse workforce is a possible competitive advantage for an organization associated with many benefits at the individual, team and organizational levels, if properly assessed the relationship factors are effectively addressed.

2.3. Organizational policies required by law - equal employment opportunities (EEO) and affirmative action (AA) and / or institutional management

Given that diversity in the workplace primarily mirrors social disparities, it is not surprising that the United States is the country that pioneered the approach to addressing the heterogeneity of the workforce. Thus, the United States adopted anti-discrimination regulations for the first time in 1964, in Title VII of the Civil Rights Act.

Title VII is the main American law against discrimination based on sex, age, race, color, religion, and national or ethnic origin. In order to comply with the provisions of this law, the American institutions have adopted the policies of EEO (Equal Employment Opportunities) to ensure equal and fair treatment of all employees, without taking into account any of the above factors.

Another perspective imposed on diversity management (also initiated in the USA) is Affirmative Action (AA), also known as Positive Discrimination, a term more often used in the UK. Under this type of legislation, employment should reflect the relevant labor market. Thus, this set of regulations aims at creating an inclusive job environment and has more specific objectives than EEO, such as increasing the number of employees belonging to ethnic and historically disadvantaged groups (women, ethnic and religious minorities).

It is interesting to note that the European Union became active in the segment of anti-discrimination policies only in 1997, through the Amsterdam Treaty, which contains a checklist on the implementation of diversity management and the Diversity Charter.

The European Commission recognizes (https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/tackling-discrimination/diversity-management_en) the important contribution that the Diversity Charter has in combating discrimination in employment and equal opportunities. It therefore funds a platform for EU-wide exchange between organizations that promote and implement the Diversity Charter in EU member states. The platform is part of a larger project, which aims to support voluntary initiatives that promote diversity management in the workplace and allow Diversity Charter promoters to meet regularly, share their experiences and develop common tools. France was the first European country to draw up the Diversity Charter and now provides the General

Secretariat of the European Commission for the signatory countries. To date, 16 European countries have joined the Diversity Charter project.

In this field, diversity management is developing as an institutional policy towards respecting fair, rational and preventive facts.

These policies (EEA, AA and the Amsterdam Treaty) are in line with the legal systems in these countries, with their moral imperatives, with the clear goal of breaking down barriers according to the laws of democratic states. Moreover, there is a focus on group differences and not on individual ones. Thus, diversity management is an individualistic approach to diversity in the workplace.

On the other hand, organizational theorists have noted that a focus on group characteristics invariably leads to neglecting individual attributes, such as competence or character, over group characteristics, such as race, sex, religious belief, ethnicity, origin which also leads to injustice and discrimination. Thus, policies based on anti-discrimination laws lead to what is already generically called the “white man's reaction”, when employees belonging to minority or disadvantaged groups are recruited on the basis of these criteria, to the detriment of personal merit. This aspect has been mentioned since 1990. (Gotsis & Kortezi, 2015)

Another critique of these policies imposed by law is that it creates a job that does not take into account gender, culture, color, focusing exclusively on assimilating differences without exploiting individual potential, which is called American melting pot - minorities bear the burden of forced external adaptation. (Gotsis & Kortezi, 2015)

By comparison, diversity management has the potential to address subtly defining differences, including people in the life of the organization as entities with their own value, with distinctive, important and valuable traits that add power to individual personality and associating perspective and the term “capitalization of differences”. It aims not only at assimilation or integration, but also at including employees and their potential in the institutional development strategy. (Robbins & Koulter, 2012)

Unlike legally regulated initiatives, diversity management is justified by entrepreneurial arguments, directly related to professional performance. This approach is known in the literature as the ‘Business Case’ (briefcase) of diversity management. As Dickens observed in 1999, the “briefcase” recognizes the advantage of equal employment opportunities but with an emphasis on pragmatic interest, such as a wider range of customers from other ethnic groups, addressing a global business market, with the emphasis put on the cultural differences of a certain people. The “briefcase” as a type of diversity management strategy aims at economic benefits and profit, treating the concept as an endless source of benefits. (Dickens, 1999)

Organizations, whether private or public, in an attempt to emphasize the positive aspects of diversity, adopt specific practices, programs and strategies. Most often, these interventions take shape at the group, intra-group and inter-group level, manifesting itself as an increase in the number of representatives of an ethnic minority, by creating special recruitment and selection processes (e.g. reserved places for Roma in university admissions), diversity education and inclusion programs. However, even so, studies (Cox & Blake, 1991) have shown that there is a low level of job satisfaction among minorities and thus there is a high degree of absenteeism and resignation. In response, institutions develop initiatives to balance the factors of influence in private and professional life, in order to meet the needs of employees who come from different backgrounds or have different lifestyles. As an example, we have the flexible program for mothers with small children, free days for religious holidays, kindergartens organized in spaces arranged in the parents' work buildings.

A fairly common strategy is mentorship. (Foster-Curtis & Drechsling, 2008) The mentor, usually with experience in the organization, provides support and guidance, monitors

and provides feedback to young people who actively participate in both the development of the institution and in their own training. Thus, it is emphasized that the relationships established within the mentorship strategy are vital for the career trajectory of minority employees, both from a pragmatic point of view (through access to tasks that lead to professional performance) and at a symbolic level, as the mentor contributes to strengthening self-esteem, self-confidence and the establishment of a relationship of trust within the organization (Gotsis & Kortezi, 2015)

Regarding cultural awareness training activities, the most common measures taken by institutions are courses to encourage interpersonal interaction, limiting the negative effects that diversity could have on inter- and intra-group relationships. Through such practices, one hopes for an awareness of cultural features and an understanding of how these differences affect cognitive processes, mental patterns and attitudes of others towards the stereotypes they all generate.

Another practice found in many organizations is performance-based promotion. (Robbins & Koulter, 2012) Private companies and public institutions, including educational ones, establish objective and correct criteria for identifying performance. However, not infrequently performance-paying practices and techniques are gender-related and do not work equally for women and men. For example, for a single mother, a 45-hour assignment requires extra effort, less time spent with the family, without the possibility of allocating other hours for other activities, but for a male colleague, the same hours mean more participation in different courses and, implicitly, better results.

Paying for the expected results is the main cause of dissatisfaction and demotivation at work, and hence the major problem raised by the elements of diversity. The two types of state-imposed policies (EEA and AA) and integrated compensation practices were attributed the "union effect". In Australia, Dagher et al. (1998), trade union movements prevented wage discrimination among trade union members. While the implementation of equal payment policies has significantly reduced the number of earning gaps between women and men, there is still the issue of income inequality between the two genders globally.

Effective management requires a culture of inclusion that creates a work environment conducive to teamwork, active participation and cohesion. The culture of diversity should be present in the organizational vision, in the mission and development strategy. Forming a culture of diversity requires significant dedication from leaders and many resources. The first step is to measure the diversity in an organization, for example, according to <https://www.aph.gov.au/binaries/library/pubs/cib/2000-01/01cib05.pdf> and the Australian Center for International Business (ACIB 2000), in Australia, most companies did not have information about the ethnicity of employees in the 1990s. 60% of the organizations did not have data on language skills and 35% did not collect data on age. A lack of a diversity knowledge system prevents the organization from reaping the benefits of different individual skills.

Although all these approaches, integrated into a strategy, are considered crucial for the development of effective workforce diversity management, case studies over time show that the evidence is far from emphasizing real and sustained efficiency over time. Thomas Kochan concludes that "it takes a lot of work to design and evaluate specific interventions or experiments that tend to create a positive link between diversity and performance." (Kochan 2018).

2.4. The rhetoric of diversity management

The first critical studies of diversity appeared in the mid-1990s, representing a reaction to the multitude of programs that had come to dominate the activity of multinational corporations in an attempt to apply and respect a series of inclusive principles, through diversity management

rhetoric that presented a perspective over the strong use of the various skills offered by a diverse and continuously dynamic workforce.

Based on broad methodological analyses (discourse analysis, post-colonial development perspectives, cultural studies, feminist approaches, theories of institutional development), critical approaches to diversity start from two premises: the first is the non-essentialist and non-positivist conception, which emphasizes the seen sociodemographic identities as social categories produced by different contextual and / or historical processes, and the second is represented by these social processes that reflect the unequal power relations in a context and the role of multiple social actors in maintaining or modifying these relations.

Basically, these studies of diversity rhetoric management discourse have shown primarily that ideas, definitions and meanings of diversity are socially constructed and represent processes that occur in certain organizational contexts that usually intend to incorporate them into the interests of the institution, without the moral purpose of authentic equality and valorisation. Secondly, they emphasize the importance of relationships that have always been built on domination and subordination or on the vulnerability of groups without opportunities, privileges or advantages.

2.5. Diversity as a social construct

In an attempt to analyze the management of human resources and diversity, the relevance of conceptualizing diversity as a social construct was identified. Take, for example, the physical disability of an employee. This trait is the result of a tragedy that has produced a biological change, with no apparent connection to the social aspect. However, the social model regards disability as a form of social impact, through the socio-economic relations of dependence or autonomy, of adaptation to the social group or its rejection, of the degree of possible integration in the activity of an institution.

At the same time, the concept of inequality is born: the conflict between social movements based on identity (gender, race), social interest groups, political actors lead to changes in the poles of negotiation of power and offer new possibilities for action. From a sociological point of view, McKinney-Marvasti (2019) conceives diversity as a means of serving justice; instead of creating a set of practices for this purpose, we better define diversity from a historical point of view, as institutional structures, as individual interpretation. With regard to equality, social actors must be involved in negotiations that always cause their being repositioned in the social context.

3. Diversity as Romanian reality

In 2005, the European Union studied gender equality: in the Rural EuroBarometer, European values in Romanian villages, it records that “gender equality has increased in rural Romania in the last 15 years. Romanian villagers are more favorable to women's participation in the labor market and to changing gender roles in the household than they were 15 years ago. From this perspective, rural Romania is part of the general European pattern. Support for gender equality has increased among both men and women, but the latter are proving to be significantly more supportive of their participation in the labor market. Looking from a comparative perspective at European level, the Romanian rural population is part of the pattern of ex-communist states, with increased support for women's participation in work, but low modernity in the household. The Romanian countryside proves to be much more supportive than the population of countries such as Germany, Italy or Spain towards women's participation in paid work, but the degree of modernity in terms of household roles is lower compared to these countries. Throughout Europe, as in the Romanian village, the younger generations are shown to

be more supportive of gender equality. Western states have evolved toward increased family modernity, while communist countries have moved toward increased labor market participation for women. Rural Romania falls into the second model." (Bădescu, Comșa, Sandu (coord.), Voicu, Voicu, 2005)

In 2009, 2012 and 2015, the European Union measured the degree of diversity and discrimination among European populations. (Eurobarometer 2009, 2012, 2015) Thus, “they examined perceptions and experiences of discrimination, also collecting opinions on anti-discrimination efforts and opinions on equal rights, especially in the field of work. The different grounds for discrimination covered by EU law were examined more closely: race and ethnic origin, age, disability, sexual orientation, gender, religion or belief. Despite the existence of sound legislation, a significant number of people in Europe say that they have experienced or witnessed discrimination and / or feel that discrimination is widespread in their country. Sixteen percent of Europeans say they have been discriminated against in the previous year and more than a quarter of them (26%) say they have witnessed discrimination or harassment. Ethnicity is the most frequently cited of the various grounds for discrimination in terms of observed and perceived discrimination: on average 61% of European respondents consider discrimination on the grounds of race or ethnicity to be commonplace.

There is significant public support for special measures to provide equal opportunities in the field of employment. Representing 87%, disability was the most frequently cited reason, with sexual orientation standing at 66%. The results of the assessment of their country's overall efforts to combat discrimination have been shared: 49% say sufficient efforts are being made, while 44% believe otherwise. Respondents were pessimistic about the potential impact of the economic and financial crisis on discrimination and investment in efforts to combat it. Sixty-four percent of Europeans said an economic crisis would help increase age discrimination in the labor market. Almost half of all Europeans believe that a crisis has a negative effect on the funding and importance given to policies to promote equality and diversity.

The diversity of society is in itself one of the most promising factors in reducing discrimination. The striking differences that exist from one country to another and the reasons on which discrimination has been claimed must also be taken into account. An illustrative example is the fact that, while 68% of Dutch citizens say they have LHBT friends (lesbian, gay, bisexual and transgender), only 3% of Romanians say the same thing. Eurobarometer 2009 revealed that more and more people have friends whose ethnicity or sexual orientation is different, and it may also come as no surprise that these people are more receptive to discrimination and less likely to be discriminated against. he had prejudices in his own visions. If social groups in the immediate vicinity of people continue to better reflect the diversity of the society around them, we can expect a decrease in discrimination.

In the Eurobarometers of 2012 and 2015, respectively, changes in perception occur in the case of gender discrimination, where 51% of respondents consider that this type of discrimination is rare or very rare. Most situations of employment discrimination are based on age (56% for people over 55) and ethnicity (47%). For the first time in the 2015 Eurobarometer, discrimination criteria aimed at sexual orientation were also included. 58% of respondents consider that discrimination against these people exists to a large extent, while 34% consider that it is rare. " (Cigler, 2018)

4. Conclusions and discussions

In conclusion, there are **four fundamental features** of diversity management policies and practices.

The first is that, although there have been laws in place for years now, there has also been discrimination in organizations.

The second trait is to define workforce diversity as a number of employees, not as a strategy for training, development and promotion and payment based on individual performance. Minority employees are often recruited for lower positions (Roma employed as caretakers), without the possibility of real promotion. While some organizations offer training programs on diversity, this often only underscores the dominant norms and values in organizational culture and the pressure of forced adaptation. Ethnic minorities do not feel comfortable expressing their opinion, and an environment for real development of diversity in institutions is not yet the norm.

The third aspect is the important attention paid in the management of diversity domain to the notion of equality, often called fairness or defined antagonistically in terms of discrimination. From a cultural or linguistic point of view, diversity is a growing challenge as every year native speakers of other languages come from different countries, for which the Romanian language, traditions and customs here are foreign. If universities are prepared to deal with these students, high schools and gymnasiums are always taken by surprise and uncovered in terms of language courses and adaptation to the new environment.

Fourthly, regarding the educational system, the human resources are multiple, (teachers, students, auxiliary and non-teaching staff, parents, educational partners) the emphasis rarely falls on the strategy of employee diversity and that of direct and indirect beneficiaries of educational activities, hence the need for further research in this field.

Bibliografie

1. ALCÁZAR, F. M., FERNÁNDEZ, P. M. R., & GARDEY, G. S. (2013). Workforce diversity in strategic human resource management models: A critical review of the literature and implications for future research. In: *Cross Cultural Management: An International Journal*.
2. AVINS, Jeremy, Megan LARCOM, and Jenny WEISSBOURD, with Thomas KOCHAN (Advisor). Working Paper. 2018.
3. COX, T. H. (2001). *Creating the multicultural organization. A strategy for capturing the power of diversity*. San Francisco: Jossey Bas.
4. COX, T. H., BLAKE, S. (1991). Managing cultural diversity: Implications for organizational competitiveness. In: *The Academy of Management Executive*.
5. CUCOS, C-tin (2000). *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale*. Iași: Editura Polirom.
6. CUGLER, N. (2018). *Managementul diversității*: Suport de curs pentru implementarea Cartei Diversității [on-line]. Disponibil: https://www.cartadiversitatii.ro/images/diversity/Managementul_Diversitatii-Suport_curs_implementarea_CarteiDiversitatii.pdf.
7. DENNISSEN, M., BENSCHOP, Y., VAN DEN BRINK, M. (2020). *Rethinking Diversity Management: an intersectional analysis of diversity networks*. Institute for Management Research, Radboud University, Nijmegen, the Netherlands, *Organization Studies*, vol. 41(2).
8. DIKE, Priscilla (2013). *The impact of workplace diversity on organisations*, Degree Thesis, Degree Programme in International Business.
9. DICKENS, L. (1999). Beyond the business-case: A three-pronged approach to equality action. In: *Human Resource Management Journal*.

10. FOSTER, Curtis, E., DREACHSLIN, J. L. (2008). Diversity management interventions and organizational performance: A synthesis of current literature. In: *Human Resource Development Review*, 7(1), 107-134.
11. GOTSIS, George, KORTEZI, Zoe (2015). *Critical Studies in Diversity Management Literature – A Review and Synthesis*, Springer Science+Business Media Dordrecht 2015.
12. GORMAN, F. (2000). Multinational logistics: Managing diversity. In: *Air Force Journal of Logistics*.
13. HALL, E. T. (1976). *Beyond Culture* [on-line]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/264598286_General_and_Theoretical_Beyond_Culture_Edward_T_Hall.
14. HARRISON, D. A., KLEIN, K. J. (2017). What’s the difference? Diversity constructs as separation, variety or disparity in organizations. In: *Academy of Management Review*.
15. HERDMAN, A. O., MCMILLAN-CAPEHART, A. (2010). Establishing a diversity program is not enough: exploring the determinants of diversity climate. In: *Journal of Business and Psychology*.
16. HOWARTH, Caroline and ANDREOULI, Eleni (2015). “Nobody wants to be an outsider”: from diversity management to diversity engagement. In: *Political Psychology*. ISSN 0162-895X DOI: 10.1111/pops.12276, <http://eprints.lse.ac.uk/61679/>.
17. ICHIM, A. A., M. POPA, (2022). *Strategia de management al diversității - ghid de bune practice*. Piatra-Neamț: Editura Alfa.
18. KLARSFELD, A., KNAPPERT, L., KORNAU, A., NGUNJIRI, F.W. and SIEBEN, B. (2019). "Diversity in under-researched countries: new empirical fields challenging old theories?". In: *Equality, Diversity and Inclusion* [on-line], 38, no. 7, 694-704. Disponibil: <https://doi.org/10.1108/EDI-03-2019-0110>.
19. KOCHAN, T., BEZRUKOVA, K., ELY R., JACKSON S., JOSHI A., JEHN K., LEONARD, J., LEVINE, D., & THOMAS, D. (2003). The effects of diversity on business performance: Report of the diversity research network. In: *Human Resource Management*.
20. LOPEZ FERNANDEZ, M., & SANCHEZ GARDEY, G. (2010). Managing the effects of diversity on social capital. In: *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*.
21. MADERA, Juan M., *Best Practices in Diversity Management in Customer Service Organizations: An Investigation of Top Companies Cited by Diversity Inc.*, Hilton College of Hotel and Restaurant Management. University of Houston, 229, C. N. Hilton Hotel & College, Houston, TX 77204-3028, USA.
22. MCKINNEY, K. D. (2019). Does diversity mean assimilation? In: *Critical Sociology*.
23. NS GWELE, RN, PhD (2020). *Diversity management in the workplace: beyond compliance*. Faculty of Health Sciences, Durban University of Technology.
24. PATRICK, Harold Andrew and KUMAR, Vincent Raj (2012). Managing Workplace Diversity: Issues and Challenges [on-line]. *SAGE Open*, April-June, 1–15. Disponibil: <http://sgo.sagepub.com>.
- 25.
26. PODSIADLOWSKI, A., GRÖSCHKE, D., KOGLER, M., SPRINGER, C., & van der ZEE, K. (2013). Managing a culturally diverse workforce: Diversity perspectives in organizations. In: *International Journal of Intercultural Relations*.
27. PRASAD, P., & MILLS, A. J. (1997). From showcase to shadow: Understanding the dilemmas of managing workplace diversity. In: P. PRASAD, A. J. MILLS, M. B. ELMES, & A. PRASAD (Eds.). *Managing the organizational melting pot: Dilemmas of workplace diversity*.
28. ROBBINS, P.S., COULTER, M. (2012). *Management*, Eleventh Edition, Prentice Hall.

29. SANDU, M., RUS, M. *Utilizarea programului SPSS în analiza statistică a datelor*. Universitatea ”Andrei Șaguna” Constanța. Constanța:Universitatea ”Ovidius”.
30. SCHWABENLAND, C. & TOMLINSON, F. *Shadows and light: Diversity Management as Phantasmagoria*, working paper at University of Bedfordshire, UK and London Metropolitan University, UK.
31. SHORE, L. M., CHUNG-HERRERA, B. G., DEAN, M. A., EHRHART, K. H., JUNG, D. I., RANDEL, A. E., & SINGH, G. (2009). *Diversity in organizations: Where are we know and where are we going?*.
32. Society for Human Resource Management. In: *Human Resource Management Review* [online], April 14,2010. Disponibil: www.shrm.org.
33. THOMAS, R. R. Jr. (1990). From Affirmative Action to Affirming Diversity. In: *Harvard Business Review*.
34. <https://www.fordfoundation.org/ideas/equals-change-blog/posts/extraordinary-times-extraordinary-measures/https://systatsoftware.com/products/systat/application-notes/>.
35. <https://www.voced.edu.au/content/ngv%3A20671>.
36. https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/tackling-discrimination_en.
37. https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/tackling-discrimination/diversity-management_en.
38. https://www.researchgate.net/publication/259963772_EuroBarometrul_Rural_valori_europene_in_sate_romaneesti?enrichId=rgreq-f45cd9d63bd96e737c407fad85ee0de8-XXX&enrichSource=Y292ZXJQYWdlOzI1OTk2Mzc3MjtBUzozMTg2Mjc4Mzg5MjI3NTJAMTQ1Mjk3ODIwNDA2Ng%3D%3D&el=1_x_2&esc=publicationCoverPdf.

CZU 005.942:334.7(478)

VIITORUL ESTE SINERGIC. NECESITATEA CONTRIBUȚIEI LA DEZVOLTAREA RAMURII. (PE EXEMPLUL RAMURII DE CONSULTANȚĂ ÎN AFACERI ȘI MANAGEMENT DIN MOLDOVA)

THE FUTURE IS SYNERGIC. THE NEED TO CONTRIBUTE TO THE INDUSTRY'S DEVELOPMENT. (BASED ON MANAGEMENT & BUSINESS CONSULTING INDUSTRY IN MOLDOVA)

Mariana RADOV³⁸

Abstract: *Articolul dat reflectă necesitatea managementului sinergiei în dezvoltarea strategiilor companiilor, în vederea realizării contribuției sale la dezvoltarea ramurii în care acestea activează (în baza ramurii de consultanță în afaceri și management din Republica Moldova).*

Necesitatea dată este condiționată de intensificarea turbulenței mediului economic actual atât pe plan global, cât și național care determină jucătorii din diverse ramuri să caute soluții de cooperare pentru a face față schimbărilor fără precedent din ultimii 2-3 ani; paradigma sinergetică care analizează sinergia apărută prin autoorganizarea sistemelor non-lineare, cu fluctuații semnificative; precum și de practicile existente de cooperare și aportului la progresul ramurii a companiilor de consultanță din țară, și percepției pozitive a acestora asupra efectelor sinergiei.

Autorul identifică rolul consultanților în “noul normal” al economiei de astăzi, care este total diferit de cel clasic din ultimii 50-60 ani, accentuând schimbarea esențială: din catalizatori ai schimbărilor pentru clienții săi în suporteri ai auto-transformării acestora.

Totodată, articolul conține descrierea succintă a etapelor Modelului de contribuție la dezvoltarea ramurii, care sunt: analiza mediului intern prin prisma capacităților companiei de a contribui la dezvoltarea ramurii; analiza mediului extern (prin contribuția principalilor jucători, analiza activității asociațiilor, grupurilor creative, etc., conexiunii ramurii cu mediul academic, și alte ramuri conexe); identificarea oportunităților, riscurilor și scenariilor de realizare a sinergiei; definirea strategiei și obiectivelor de contribuție la dezvoltarea ramurii; dezvoltarea planului de acțiuni; stabilirea indicatorilor de performanță pentru a monitoriza sinergia; sensibilizarea și distribuirea de bune practici.

Acest Model va fi dezvoltat ulterior și implementat într-o companie pilot, care va demonstra sinergia obținută și va transmite din experiența sa de succes altor operatori de pe piață. Totodată, sensibilizarea companiilor locale privind necesitatea gestiunii sinergiilor și monitorizarea contribuției la dezvoltarea ramurii ar putea fi catalizată prin intermediul asociațiilor existente relevante.

Pe lângă acestea, articolul prezintă date statistice privind evoluția ramurii de consultanță în Moldova din ultimii ani, provocările jucătorilor principali și tendințele actuale. Iar în vederea cercetării percepției și experienței pe care o au companiile asupra contribuției la progresul ramurii, a fost efectuat de către autor o cercetare care a reflectat că majoritatea companiilor consideră că prin strategiile sale pot și vor să contribuie la dezvoltarea acestei ramuri. Strategia focusată pe inovații și know-how este considerată de către majoritatea respondenților drept cea care ar contribui cel mai mult la dezvoltarea ramurii de consultanță în țară.

Cuvinte cheie: *contribuție la dezvoltarea ramurii, consultanță în afaceri și management, efect sinergic, managementul sinergiei, sinergie, sinergetică, strategie.*

JEL Classification: *D80, L10, M10, M14, O10.*

³⁸ Doctorandă, Academia de Studii Economice din Moldova. Certified Management Consultant/CMC Global. CMC. Cofondator și Membru al Consiliului Asociației de Consultanți în Afaceri și Management ACAM. mariana.radov@gmail.com

“Sinergia este mai bună decât calea mea sau a ta. Este calea noastră.”
Stephen Covey

Peste o sută de ani de dezvoltare a științei manageriale denotă importanța inedită a managementului strategic în determinarea traseului optim care ar poziționa o companie dintr-o anumită ramură în vederea obținerii rezultatelor superioare pe termen lung. În acest context, formularea și implementarea strategiei a fost conturată într-un set de politici și acțiuni eficiente pentru a depăși provocările companiei și a beneficia de oportunități.

În condițiile dezvoltării rapide a progresului tehnico-științific și metamorfozelor social-economice pe plan global și național, acest traseu sau cale, astăzi necesită o nouă abordare: managementul sinergiei, ideea fundamentală a căruia constă în direcționarea acțiunilor companiei nu doar spre profitul propriu, ci și spre contribuția sa la dezvoltarea ramurii în care activează.

1. Managementul sinergiei pentru navigarea în mediul turbulent

În prezent suntem martorii unor transformări a mediului fără precedent. Vibrațiile forțelor ce condiționează schimbările din ultimii 2-3 ani în societate, și, în special în economiile țărilor sunt multiple și diverse. Tehnologiile disruptive, apariția noilor modele de business, interconectivitatea cauzată de dezvoltarea inteligenței artificiale³⁹, Big Data⁴⁰ și Internetului lucrurilor⁴¹, precum și presiunea globalizării intense transformă orice ramură a economiei, în orice țară.

După cum au previzionat anterior unii economiști și futurologi⁴² remarcabili, lumea se schimbă mult mai rapid decât își dă seama majoritatea, iar cercetarea-dezvoltarea așa cum este acum rămâne în urmă (Obeng, 2012), și oportunitatea evoluției omenirii ar fi în simbioza dintre științe, AI și intelectul uman (Kaku, 2020), dar și în capacitatea de a face alegeri dificile, care este esențială pentru o strategie eficientă (Porter, 1998).

Astfel, într-un context economic de o înaltă mobilitate care devine tot mai complex și mai diversificat, jucătorii din orice ramură vor fi nevoiți să concureze simultan în diverse domenii, care necesită o varietate de capacități, și, prin urmare să caute soluții de cooperare..

A conduce astăzi, însă, pentru majoritatea managerilor continuă să fie echivalent cu “a lupta”, dar ar trebui să constituie un sistem de valori, care ar deveni exemplu pentru alte întreprinderi și premisă pentru extinderea și succesul ramurii în care acestea activează (Radov, 2012). În acest caz, lupta nu implică doar procesul de a lupta pentru a supraviețui, obține bunuri sau pentru confirmarea întâietății, ci, primordial, dirijarea organizată a ei prin aplicarea unor astfel de strategii care ar aduce eficiență și la nivelul comunității. Astfel, se va obține o sinergie⁴³, care va fi reflectată nu doar în creșterea întreprinderilor, ci și în aportul acestora la dezvoltarea ramurii per general.

³⁹ În engleză – AI artificial intelligence.

⁴⁰ Termenul Big Data înseamnă seturi mai mari și mai complexe de date, provenite în special din surse noi de date. Aceste seturi de date sunt atât de voluminoase, încât software-ul tradițional de procesare a datelor pur și simplu nu le poate gestiona. Dar aceste volume masive de date pot fi utilizate pentru a rezolva problemele de afaceri pe care nu le-ați fi putut aborda până acum. <https://www.oracle.com/ro/big-data/what-is-big-data/>.

⁴¹ Internetul obiectelor (în engleză Internet of Things, abreviat IoT) este un concept ce presupune folosirea Internetului pentru a conecta între ele diferite dispozitive, servicii și sisteme automate, formând astfel o rețea de obiecte. https://ro.wikipedia.org/wiki/Internetul_obiectelor.

⁴² Viitorologia (sau futurologia) este cercetarea sistematică și critică a problemelor legate de posibile dezvoltări viitoare. Se concentrează pe studierea legilor și metodelor noi de prezviune a viitorului. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Viitorologie>

⁴³ Termenul „sinergie” în sine provine din cuvântul grecesc synergeia, care înseamnă „acțiune comună de cooperare”. <https://en.wikipedia.org/wiki/Synergy>

În ultimii 40 de ani, în literatura de specialitate au apărut o mulțime de lucrări despre sinergie fundamentate pe diverse abordări: fie aceasta este percepută drept rezultatul unor activități comune, economiilor de scară, deținerii în comun a anumitor competențe sau know-how și noilor tehnologii, fie rezultatul fuziunilor și achizițiilor, etc. (Ansoff, 1986, Ficery et al., 2007, Damodaran, 2005). Esențial este că în toate aceste abordări sinergia este privită drept interacțiunea sau cooperarea organizațiilor, capacităților, resurselor, etc. pentru a produce un efect combinat mai mare decât suma efectelor lor individuale ($1+1=3$).

Și, totodată, s-a conturat o abordare non-lineară a cunoașterii lumii - *paradigma sinergetică*⁴⁴ (Пригожин, Гленсдорф, 1973, Стенгерс, 1986, Haken, 1984), care, în contextul dezvoltării proceselor de transformare la nivel global, regional și național, a apărut și în știința economică, analizând sistemele economice dinamice, non-liniare cu procese instabile. Aceste sisteme, prin autoorganizare⁴⁵, la o anumită etapă de fluctuație majoră (numită bifurcare datorită incertitudinii mediului, precum și influenței factorilor endogeni) se confruntă cu schimbări structurale fără precedent (Zhang, 1990, 1999).

Sinergia, prin prisma acestei paradigme rezultă în urma cooperării/interacțiunii elementelor sistemului prin modificări calitative esențiale a acestora. Și, deoarece, eficiența funcționării unui sistem socio-economic depinde în mare măsură de eficiența sistemului de management al acestuia (Гераськина, 2013), este indispensabilă necesitatea gestiunii acestei sinergii, doar că într-o altă modalitate, non-lineară, care mai curând să stimuleze inovația și schimbarea, decât să “dicteze” direcțiile autodezvoltării.

Managementul sinergiei este astăzi actual ca niciodată, având în vedere intensificarea turbulenței externe pe plan global și național (cauzată de efectele pandemice, și situația socio-politică⁴⁶), cât și fluctuațiilor semnificative interne ale unei ramuri economice dintr-o țară, sau ale unei întreprinderi aparte, privite drept un sistem deschis, dinamic, și, în ultimii 2-3 ani - de o amplă complexitate. Strategia unei întreprinderi în acest context, considerăm că ar trebui să ia în considerare aspectele sinergetice, și, trebuie să se “maturizeze” – să evolueze la obiective și politici de contribuție la dezvoltarea ramurii în care aceasta activează.

În condițiile unui nou val de criză globală, sunt evidente *premisele managementului sinergiei*, și anume:

- Managementul este tot mai indispensabil de leadership. Întreprinderile gestionează tot mai multe proiect și activități simultan. Având însă pe de o parte, resurse și capacități limitate, și pe de alta, interconectate în diverse modalități (geografice, multiculturale, etc.), care sunt utilizate pe piețe deseori total diferite, este evidentă necesitatea de formare a managerilor cu capacități de leader, care să inspire și să aducă încredere pentru a crea un mediu benefic cercetării-dezvoltării și colaborării (Dale, Deardorff, 2006).

⁴⁴ Paradigma sinergetică consideră procesul de evoluție al unui sistem deschis și complex drept o alternanță a haosului și ordinii/organizării, unde haosul condiționează instaurarea unei noi ordini. Din punct de vedere sinergic, haosul are capacitatea de a crea o nouă ordine. Sistemul, însă, trebuie să fie cu fluctuații imense (instabil) ca să se supună legii sinergeticii, în vederea generării unei durabilități pe termen lung. (Haken, 1984, Пугачева, Соловьенко, 2003).

⁴⁵ Știința auto-organizării are mai multe denumiri: în Germania ea se numește sinergetică. În țările de francofone - teoria structurilor disipative sau teoria schimbărilor și este dezvoltată în cadrul școlii științifice belgiene sub coordonarea laureatului Premiului Nobel I. Prigoghin. În SUA, teoria este cunoscută drept teoria haosului dinamic.

⁴⁶ Adaptare la noi realități, trecerea la activităților la distanță și online, schimbări în logistica aprovizionării, distribuției, schimbări în preferințele clienților, partenerilor, noi standarde și cerințe față de calitate, certificare, schimbări în spațiul informațional-publicitar și metodelor de promovare, comunicare prin intermediul rețelelor sociale, etc.

- Carierea în management necesită o abordare “agile”⁴⁷. Această concluzie este reflectată în cercetările din domeniu recente, care denotă că pozițiile de management clasice nu mai sunt atât de solicitate (mulți dintre manageri plecând în business-ul propriu, sau consultanță), iar organizațiile au nevoie să reseteze managementul carierei într-un format flexibil, adaptiv, incluzând autocunoașterea și autoorganizarea (Beauchene, Cunningham, 2020).
- Concentrarea proceselor creative în arii și grupuri cu capacități specializate. Dezvoltarea parcurilor științifice, tehnologice, zonelor specializate pentru inovații și cercetare-dezvoltare permit formarea condițiilor benefice sinergiei capacităților intelectuale ale actorilor implicați, creând în rezultat o intensificare a potențialului creativ de colaborare.
- Sinergia colaborării și co-creării care se dezvoltă pe fundalul creșterii diversității produselor/serviciilor, schimbării rapide a preferințelor consumatorilor și exigențelor pieței, comunicării în spațiul informațional online. Activitatea din ultimii ani a clusterelor intra și interramurale, regionale, naționale și globale; implicarea consumatorilor în procesele de design și/sau producere; crearea de asociații și rețele de business și networking sunt doar câteva exemple ilustrative în acest sens.
- Creșterea importanței implicării businessului în societate – prin promovarea conceptelor de CSR (Corporate Social Responsibility – responsabilității social corporative), participare la proiecte de incluziune socială și suport a păturilor social vulnerabile, creșterea transparenței și digitalizării a mediului reglementar, care condiționează, la rândul său, un mediu mai favorabil concurenței loiale.

2. Sinergia și contribuția companiilor de consultanță la dezvoltarea ramurii

În ultimii 50-60 de ani, ramura consultanței, și în special consultanței în afaceri și management⁴⁸ a fost o sursă de fascinație și inspirație pentru manageri, businessmeni, mass-media, politicieni și mediul academic. Creșterea și prezența sa aparent spectaculoasă în cadrul și “în jurul” întreprinderilor renumite, și pe lângă guvernele țărilor înalt dezvoltate a provocat atât afirmații cu privire la impactul său benefic asupra economiei, și practicilor de management, cât și critici. Cert este un lucru: *consultanții au fost și sunt priviți în calitate de agenți ai schimbărilor în societate*.

Contribuția consultanților la “noul normal” al economiei de astăzi, care, în concepția unor companii de consultanță de talie mondială va fi suprinzător de diferit de ceea ce nu demult se considera normal (Sneader, Singhal 2020), va fi și mai accentuată. Aceștia vor avea de consultat industriile referitor la accelerarea celor mai bune practici privind colaborarea, flexibilitatea, incluziunea și responsabilitatea, precum și referitor la concentrarea managerilor pe leadership și colaborări în vederea creării unui viitor mai bun.

Considerăm că în prezent *scopul primordial al consultanților* în afaceri și management constă nu în catalizarea schimbărilor într-o organizație, ci în suportul acesteia de a deveni pregătită pentru a se auto-transforma. În acest caz, managementul sinergiei va permite

⁴⁷ Managementul agile se bazează pe aplicarea principiilor software Agile în diferite procese de management, în special managementul proiectelor. După apariția Manifestului pentru Dezvoltarea Software Agile în 2001, tehnicile acestuia au început să se răspândească în alte domenii de activitate, încercând să micșoreze riscurile de dezvoltare și timpul de execuție prin implementarea proceselor și/sau proiectelor în formă foarte flexibilă și interactivă.

⁴⁸ Aici și în continuare denumirea dată este argumentată de definirea acestui domeniu de activitate și delimitarea spectrului de servicii la nivel global de către instituțiile reprezentative (i.e. FEACO, ICMCI), și național - conform CAEN și Asociației Consultanților în Afaceri și Management din Republica Moldova ACAM.

companiilor de consultanță să identifice noi scenarii de dezvoltare, să-și consolideze capacitățile de lucru cu sisteme complexe și dinamice și să beneficieze de efectele sinergiei atât în cadrul activității sale interne, cât și nemijlocit pe parcursul prestării serviciilor pentru client.

Mai mult decât atât, accentuăm că produsele și/sau serviciile unei companii de consultanță deseori includ elementele co-creării, clientul fiind implicat în procesul de consultanță propriu-zis, iar unele produse fiind imposibile a fi livrate fără participarea clientului (i.e. planurile strategice, investiționale, analizele diagnostic, etc.). Pe de altă parte, consultanții tot mai mult colaborează între ei intraramural (în cadrul diverselor proiecte mai complexe, sau pentru a penetra noi piețe, etc.), dar și interramural – prin conexiunea cu mediul academic, sau societatea civilă. Astfel, *sinergia face parte din activitatea de consultanță*, și, deci, o strategie a unei companii din această ramură ar trebui să se axeze și pe obiective sinergetice.

Având în vedere cele expuse, în opinia noastră, se impune necesitatea companiilor de consultanță să-și gestioneze sinergia activităților sale, printr-un *Model de contribuție la dezvoltarea ramurii*, care ar avea următoarele etape:

- analiza mediului intern prin prisma identificării potențialului și capacităților companiei de a contribui la dezvoltarea ramurii (Radov, 2012);
- analiza mediului extern prin prisma contribuției principalilor jucători la dezvoltarea ramurii (Radov, 2012), precum și analiza activității asociațiilor, grupurilor creative, etc., precum și prin prisma conexiunii ramurii cu mediul academic, și alte ramuri conexe;
- identificarea oportunităților și riscurilor sinergiei și scenariilor de realizare a sinergiei;
- definirea strategiei, și stabilirea obiectivelor companiei de contribuție la dezvoltarea ramurii, ținând cont de valorile și obiectivele comune ale actorilor implicați;
- dezvoltarea planului de acțiuni, inclusiv identificarea responsabililor și resurselor aferente;
- stabilirea indicatorilor de performanță pentru a monitoriza și verifica realizarea sinergiei (Radov, 2010);
- sensibilizarea și distribuirea de bune practici în cadrul acitivăților comune cu actorii implicați (i.e. în cadrul activităților asociațiilor ramurale, grupurilor de inițiativă, actorilor din cadrul proiectelor de consultanță, etc.).

3. Consultanții și percepția asupra necesității de sinergie în Moldova

Ramura de consultanță în afaceri și management din Republica Moldova, care nu are mai mult de 25 ani, în comparație cu cele occidentale, care au o maturitate de aproape 100 ani, nu este nici clar definită, și nici într-un totu percepută drept necesară din partea majorității clienților, astfel, există premise evidente pentru a realiza și a motiva companiile spre o contribuție comună la dezvoltarea acestei ramuri, mai cu seamă în condiții de criză pandemică, care a marcat majoritatea ramurilor economiei și clienții consultanților (IMM⁴⁹-rile în special). Or, având în vedere globalizarea, și digitalizarea, și, tendința companiilor/clienților mari de a lucra cu consultanți străini, este necesar de a consolida încrederea pentru serviciile de consultanță locale (ceea ce poate fi realizat mai ușor/durabil printr-un efect sinergic).

⁴⁹ Întreprinderile mici și mijlocii.

3.1. Evoluția ramurii și provocările viitorului

În prezent, ramura se dezvoltă lent, și este influențată de dimensiunile mici ale celorlalte ramuri ale economiei naționale, fapt ce determină formatul ”micro” al companiilor autohtone, ce au, de regulă, nu mai mult de 10 angajați. Peste 500 de companii⁵⁰ prestează servicii de consultanță în afaceri și management, din care circa 50 sunt mai active sau „vizibile” (ACAM, 2021).

Per general, în ultimii ani se evidențiază (AMCOR și alții 2021,2020): o majorare a profitului în ramură cu 13% în 2020 față de 2019 (7,2 mln. EUR în 2020), o scădere nesemnificativă a cifrei de afaceri și în numărul de angajați de -5% și -9% față de 2019 (28,2 mln. EUR cifra de afaceri, 1668 angajați în 2020), dar și o extindere a serviciilor în regiuni, cauzată în mare parte de suportul programelor de Stat, donatorilor și organizațiilor care susțin mediul de business și accesul acestuia la servicii de consultanță.

Sondajul recent a 20 jucători principali din ramură (ACAM, 2021) privind provocările cu care se confruntă aceștia și tendințele existente, a reflectat următoarele provocări majore cu care se confruntă în prezent companiile: clienții nu înțeleg pe deplin valoarea serviciilor de consultanță; capacitatea de plată joasă a clienților (în special, IMM-rilor); incompetența unor companii/consultanți ce distorsionează imaginea per ansamblu a sectorului; insuficiența cooperării cu mediul academic și pregătirii cadrelor calificate; reglementarea slabă și lipsa unor standarde de ramură care ar permite trierea consultanților calificați/certificați.

Tendențele actuale denotă că ramura va fi profund marcată îndeosebi de tendințele de muncă la distanță și digitalizare, cooperare și multi-partnering. Cooperarea va putea crea premise pentru apariția fuziunilor între companiile de consultanță autohtone, urmând trendul companiilor din țările dezvoltate. Astfel, se va putea urmări consolidarea pieței serviciilor de consultanță pe viitor, unde activitatea online și digitalizarea vor schimba esențial modul interacțiune cu partenerii și clienții.

3.2. Contribuția strategică a companiilor la progresul ramurii

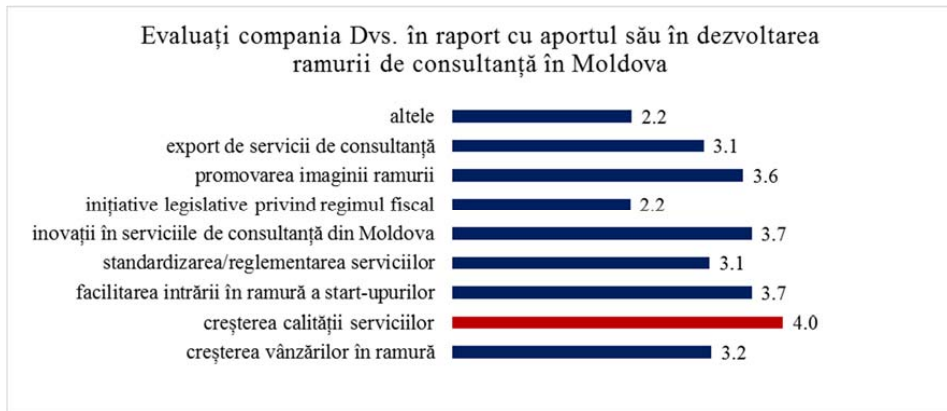
În vederea cercetării percepției și experienței pe care o au principalii jucători din ramura consultanței în afaceri și management din Moldova asupra contribuției companiilor la progresul ramurii, a fost efectuată de către autor o analiză în baza unui sondaj a 42 companii. La sondaj au participat 42 companii de consultanță, din care: 40 cu capital autohton, 2 cu capital mixt; în medie având fiecare 5-10 ani experiență; 19 din ele fiind membri ai ACAM Asociației Consultanților în Afaceri și Management din Moldova⁵¹, care a reflectat că:

- 91% din companii afirmă că o companie de consultanță prin strategia sa poate și trebuie să contribuie la dezvoltarea acestei ramuri în Moldova;
- în medie respondenții și-au evaluat contribuția sa la dezvoltarea ramurii drept una satisfăcătoare (3.2 puncte din 5), accentuând aportul major la creșterea calității serviciilor în ramură (4 puncte), urmat de aportul la inovații și facilitarea intrării în ramură a startup-urilor (câte 3.7 p.);

⁵⁰ Aceste companii au declarat în documentele de constituire drept formă de activitate prestarea serviciilor de consultanță în afaceri și management (conform codului CAEN 70.22).

⁵¹ Chestionar (elaborat Radov M, 2022). Managementul sinergiei în strategia companiilor de consultanță. Disponibil: https://docs.google.com/forms/d/1fXC_8LRYqodDcY8Mw7ubcQ1k71NeN2qFdoPvHwTWLk0/edit

Figura 1. Evaluarea aportului companiilor la dezvoltarea ramurii.

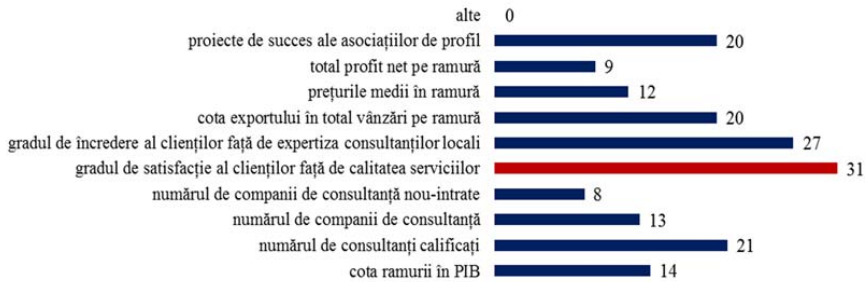

Sursa: elaborat de autor în baza sondajului.

- strategia focusată pe inovații și know-how este considerată de către majoritatea
- respondenților drept cea care ar contribui cel mai mult la dezvoltarea ramurii de consultanță;
- atragerea consultanților calificați, proiectelor finanțate de donatori, stabilirea parteneriatelor pe termen lung și creșterea calității serviciilor sunt acțiunile prioritare pe care companiile le consideră necesare în vederea aportului săi la progresul ramurii;
- colaborările bazate pe co-creare cu partenerii (25 din 42 p.), și cu clienții (21), dar și participarea în asociații profesioniste din domeniu și colaborarea prin subcontractare cu consultanții externi (câte 18 p. fiecare) sunt tipurile de colaborări în care se implică cel mai des companiile analizate;
- majoritatea companiilor (93%) consideră că dacă o companie contribuie la dezvoltarea ramurii atunci ea ar avea o sinergie în rezultat (i.e. 36 din respondenți afirmă că imaginea companiei va fi îmbunătățită); totodată acest rezultat 76% dintre respondenți îl consideră că poate fi atât negativ, cât și pozitiv;

Următorii indicatori de performanță sunt considerați de către companiile respondente drept relevanți pentru a monitoriza dezvoltarea ramurii în Moldova: gradul de satisfacție al clienților față de calitatea serviciilor, gradul de încredere al clienților față de expertiza consultanților locali, numărul de consultanți calificați, cota exportului în total vânzări pe ramură și numărul de proiecte de succes ale asociațiilor de profil.

Figura 2. Indicatorii de performanță pentru dezvoltarea ramurii.

Sursa: elaborat de autor în baza sondajului.

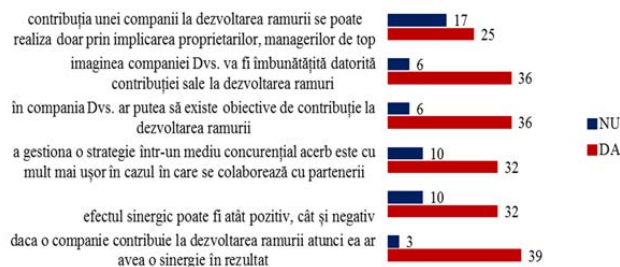
3.3. Capacitățile existente pentru sinergie și motivele de a colabora.

Cercetarea efectuată denotă înțelegerea de către companiile de consultanță din țara noastră a necesității gestiunii și monitorizării sinergiei realizate prin contribuția la progresul ramurii în care activează (39 din 42 companii consideră că dacă o companie contribuie la dezvoltarea ramurii, atunci ea ar avea o sinergie în rezultat, atât pozitivă, cât și negativă – figura 3). Astfel, acestea menționând că pentru a efectua un astfel de aport în economia țării, o companie de consultanță ar trebui în primul rând să aibă capacitatea de a se adapta rapid la schimbările din ramură (31 p. din 42), de a se mobiliza rapid în timpul crizei (18), și de a se implica regulat în activitățile asociațiilor de profil (16).

Având în vedere că majoritatea respondenților consideră că a gestiona o strategie într-un mediu concurențial acerb este cu mult mai ușor în cazul în care se colaborează (32 din 42, figura 3), sunt de menționat motivele în baza cărora ar colabora companiile de consultanță între ele: pentru a realiza proiecte mari, inițiate de donatori (29 p. din 42) și a realiza activități în cadrul asociațiilor de profil (16).

Pe lângă cele reflectate, cercetarea denotă și necesitatea Modelului de contribuție la dezvoltarea ramurii, expus mai sus, prin faptul că majoritatea companiilor consideră că ar fi benefic să aibă obiective de contribuție la dezvoltarea ramurii în cadrul strategiilor sale (86%, figura 3), și prin faptul că răspunzând la întrebarea “Evaluati categoriile de actori după importanța sa în dezvoltarea ramurii de consultanță în Moldova”, respondenții au atribui punctajul maxim atât companiilor de consultanță (4.1 p. din 5), cât și clienților (4.1), ceea ce denotă necesitatea de monitorizare a sinergiei create atât de concurenți/parteneri, cât și prin co-creare cu clienții.

Figura 3. Percepția companiilor de consultanță asupra sinergiei și contribuției la dezvoltarea ramurii.

Sursa: elaborat de autor în baza sondajului

Concluzii

Analizând cele expuse, considerăm oportună și necesară includerea în strategia companiilor de consultanță (mai cu seamă jucătorilor de bază) obiectivelor de contribuție la dezvoltarea ramurii și monitorizarea regulată a indicatorilor care ar demonstra efectele sinergice atât la nivel de companie, cât și la nivel de ramură.

Astfel, gestionând sinergia, companiile de consultanță vor contribui și mai mult la dezvoltarea ramurilor în care activează clienții săi, și, respectiv, vor accelera ritmul de creștere a economiei naționale.

Modelul de contribuție la dezvoltarea ramurii, expus anterior va fi dezvoltat și implementat într-o companie pilot, care va demonstra sinergia obținută și va transmite din experiența sa de succes altor operatori de pe piață.

Totodată, sensibilizarea companiilor locale privind necesitatea gestiunii sinergiilor și monitorizarea contribuției la dezvoltarea ramurii ar putea fi catalizată prin intermediul asociațiilor existente relevante (i.e. Asociația Consultanților în Afaceri și Management ACAM).

Acest lucru ar condiționa ulterior elaborarea unui Program Național cu o strategie globală de dezvoltare și promovare a serviciilor de consultanță în țară, și peste hotare, unde necesitățile de consultanță sunt importante, iar oferta internă de servicii profesionale încă relativ mică, și care se poate sprijini pe aportul unor stakeholderi cum ar fi donatorii, și pe dezvoltarea unor centre de creativitate și inovare în jurul mediului academic și profesional.

Bibliografie

1. *AMCOR* Asociația Consultanților în Management din România, BIS Business Intelligent Services, Gateway & Partners, ProConsulting, în baza datelor BNS. (2020). In: *Piața de consultanță în management din Republica Moldova* [on-line]. Disponibil: https://amcor.ro/wp-content/uploads/2020/10/Studiu_piata_2020_RM_v3.pdf.
2. *AMCOR* Asociația Consultanților în Management din România, BIS Business Intelligent Services, Gateway & Partners, ProConsulting, în baza datelor BNS. (2021). In: *Piața de consultanță în management din Republica Moldova* [on-line]. Disponibil: https://amcor.ro/wp-content/uploads/2021/10/Studiu-piata-2021-RM_logo.pdf.
3. ANSOFF, I. (1986). *Corporate Strategy*. Sidgwick & Jackson. 205. ISBN 0283993545.
4. *Asociația Consultanților în Afaceri și Management din Moldova*. ACAM. (2021). Chestionar Provocările și necesitățile actorilor de pe piața de consultanță din Moldova.
5. BEAUCHENE, V., CUNNINGHAM, M. (2020). *The end of management as we know it*. Boston Consulting Group Report [on-line]. Disponibil: <https://www.strategosinstitute.com/uploads/52fde97f8634449b9a20c0ff3431f4c7618801819a943fcc0ae5981a82de5902.pdf>.
6. DALE, S., DEARDORFF, D. (2006). *Synergy leadership in Quantum Organizations* [on-line]. Fesserdorff Consultants. Disponibil: <https://www.rockypeaklc.com/synleader08.pdf>
7. DAMODARAN, A. (2005). The Value of Synergy [on-line]. Disponibil: <http://pages.stern.nyu.edu/~adamodar/pdfiles/papers/synergy.pdf>.
8. FICERY, K., HERD, T., PURSCHE, B. (2007). Where has all the synergy gone? The M&A puzzle. In: *Journal of business strategy*. 28(6), 29-35. ISSN 02756668.
9. HAKE, H. (1984). *The science of structure: synergetics*. New York: Van Nostrand Reinhold, 255. ISBN 0442237030.
10. KAKU, M. (2020). *Fizica viitorului*. Editura Trei, 680. ISBN 786064007810.
11. OBENG, E. (2012). *Smart failure for a fast-changing world* [on-line]. TED Global. Disponibil:

https://www.ted.com/talks/eddie_obeng_smart_failure_for_a_fast_changing_world/transcript?language=en .

12. PORTER, M. (1998). *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance The Free Press*. New York, 592. ISBN 0684841460.

13. SNEADER, K., SINGHAL, S. (2020). *From thinking about the next normal to making it work: What to stop, start, and accelerate* [on-line]. McKinsey. Disponibil: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/leadership/from-thinking-about-the-next-normal-to-making-it-work-what-to-stop-start-and-accelerate>.

14. RADOV, M. (2012). Modelul sinergetic de dezvoltare a ramurii (pe exemplul ramurii publicității exteroare). In: *Conferința științifică internațională Strategii și politici de management în economia contemporană prilejuită de împlinirea a 70 de ani de la nașterea regretatului prof. univ. dr. hab., mem. coresp. al AȘM, Rector ASEM E. Hrișceșcu*. Chișinău, ASEM, 116-121. ISBN 9789975755962.

15. RADOV, M. (2010). Necesitatea abordării managementului strategic prin contribuția întreprinderii la dezvoltarea ramurii. In: *Economica*, nr. 3. (73), 94-97. ISSN 1810-9136.

16. ZHANG, W. B. (1999). *Capital and Knowledge: Dynamics of economic structures with non – constant returns*. Heidelberg: Springer, 354. ISBN 9783540651345.

17. ZHANG, W. B. (1990). The Complexity of nonlinear dynamic economic system – the Kaldorian Model with Government Policy of bond finance. In: *The Journal of Mathematical Sociology*, 15 (3-4), 259-269. ISSN 15455874.

18. ZHANG, W. B. (1990). *Economic Dynamics: Growth and Development (Lecture Notes in Economics and Mathematical Systems, 350)*. Berlin. Heidelberg: Springer, 242. ISBN 9783540532170.

19. ГЕРАСЬКИНА, И. (2013). Синергетический менеджмент – современный концептуальный подход к развитию предприятия. В: *Национальные интересы: приоритеты и безопасность*, nr 22 (211), 32-36. ISSN 2311875.

20. ПРИГОЖИН, И., ГЛЕНСДОРФ, П. (1973). *Термодинамическая теория структуры, устойчивости и флуктуаций* [on-line]. Disponibil: <https://ikfia.ysn.ru/wp-content/uploads/2018/01/GlensdorffPrigozhin1973ru.pdf>

21. ПРИГОЖИН, И., СТЕНГЕРС, И. (1986). *Порядок из хаоса* [on-line]. Disponibil: http://yanko.lib.ru/books/betweenall/prigogine-stengers_ru.htm

22. ПУГАЧЕВА, Е. Г., СОЛОВЬЕНКО, К. Н. (2003). *Самоорганизация социально-экономических систем*: Учеб. пособие [on-line]. Disponibil: <https://studfile.net/preview/1099600/>

CZU 336.76(498)

ROLUL PIEȚEI DE CAPITAL ÎN DEZVOLTAREA ECONOMICĂ

THE ROLE OF CAPITAL MARKET IN ECONOMIC DEVELOPMENT

Adrian ȘIMON⁵²

Abstract: *The Romanian stock activity officially began with the opening of trade exchanges in 1839, followed by the official opening of the Bucharest Stock Exchange in 1882, but was closed during the world wars. The Current situation of Bucharest Stock Exchange received an upward trend, supported by GDP growth and consolidation of the disinflation process. In 1995 Romania began trading at the exchange. First trading day was November 20. During the remainder of the year were traded shares of 9 companies.*

The Romanian trend in stock exchange market has been given many opportunities to foreign investors. Like any emerging market that has attracted investors in periods of growth due to potential investment multiplier much faster than mature markets but at the same time periods more troubling withdrawals of foreign capital were much faster and more significant value than would have been a mature market.

Keywords: Stock market, exchange, trade, bonus, bank

Appreciation regarding the Romanian capital market and investment opportunities offered History, role, working principles of Bucharest Stock Exchange

In Romania, the stock activity officially began in the second half of XIX century, once with the opening of trade exchanges in 1839, followed by the official opening of the Bucharest Stock Exchange (BSE) in 1882. Since December 1882 started to be published the most important Romanian commercial public stocks quotations.

From setting up the installation work of the Communist regime took stock of Romania, with gaps of rigor, ascending dynamics, comparable in scale and synchronized with the work of major stock exchanges in developed countries.

Operation BSE was influenced by socio-economic events of the time was closed during the world wars. After the War, however, revitalized the stock exchange was highly speculative spirit of the participants in the market, registering important growth of stock prices transportation companies, banking and insurance. Starting in 1925, but the unhealthy economic behavior of issuers, and several issues of shares, investing money in development and distribution of fictitious dividends contribute to the accumulation of tensions that will trigger a serious impact on the crisis in 1929. Recovery began in 1933, when the ascendant of the shares was resumed in 1939 registering the maximum. Activity Exchange Effects Exchange Shares and break again in 1941. Resumption of work is carried in stock in 1995. this institution, few companies are joining to share Exchange. Since 1997, however, is a year that the BET value, trading value and market capitalization progressed beyond expectations. Future development of BSE marked maturity, its alternating performances until 2001 when it reached a new performance: surpassing \$ 1 billion capitalization, equivalent to 3.56% GDP.

Some recent major events that marked the evolution of scholarship are listed below:

April 21, 1995: Establishment of the Bucharest Stock Exchange -24 founding members;

October 1996: Launch of a new clearing-settlement system, also integrated the transaction - Equator;

September 1997: Launching the main stock market index, which includes the most liquid 10 companies listed in Category I - BET;

⁵² Conferențiar universitar, doctor în economie, The University of Medicine, Pharmacy, Science and Technology „George Emil Palade” from Tîrgu-Mureș, Romania

April 1998: Launching the stock market composite index, which includes all companies listed in Category I and II, except the SIFs - BET-C;

November 2000: World's first stock market sector index that includes the 5 SIFs: BET-FI;

August 2001: The Code of Corporate Governance in line with OECD principles and introduction Plus category;

2001: Organizing two international conferences on corporate governance, in collaboration with OECD, the first of its kind in the region;

2002: Evolution scholarship this year designation determined by analysis made by Standard & Poor's Fund Research as the best performing stock in the world due to the increase with 96.3% in pounds sterling. It is an encouraging sign, but the increase is significant, because the size of transactions and market capitalization fall BSE as a small grant to the other existing scholarship in the area and economic development (or rather., Economic recovery) in recent years has a much higher impact on the development of BSE. The law provides new requirements on market transparency, the companies listing on a regulated market, banning capital increase by contribution in kind (with some exceptions), mandatory capital increase, but not for companies in the state as shareholder, banks can become as 2005 companies providing financial investment services, the introduction of cumulative voting, introducing the possibility of trading rights award / subscription.

BSE corresponding member of the European Federation of Stock Exchanges (FESE)

Year 2003:

Listing and trading of the first corporate bond issue issued by Sc Impact Bucharest;

Member of Federation of Euro-Asian Stock Exchanges.

Year 2004: Unification of the Bucharest Stock Exchange RASDAQ;

Year 2008: did not appear www.kmarket.ro reports, analyzing only what is found on bvb.ro

The Current situation of Bucharest Stock Exchange

Macroeconomic performance recorded in Romania in recent years was enrolled on an upward trend, supported by GDP growth and consolidation of the disinflation process. Improving macroeconomic situation was visible growth fund investor confidence in the Romanian economic environment and boosts the stock market. This situation can be seen only by studying the number of issuers of securities investment and number of transactions carried out at the stock exchange, annually, since its opening. In terms of number of listed companies is to see a strong growth in 2000-2001, when they were taken to delisting as a result of implementation of conditions of growth of capital and market capitalization similar to European standards. Since 2001 the situation remains constant, which revealed a stabilization of Romanian stock market, as emphasized by the appearance and issue bonds, municipal first and then the cooperative.

Analysis of historical performance at the Bucharest Stock Exchange

1995: This is the year that began trading at the exchange. First trading day was November 20. During the remainder of the year were traded shares of 9 companies. These are companies with majority state, very different sizes and importance - of the Meat Wagons Astra Arad and UAMT Arad. A company is potentially interested Sanevit because public subscriptions run before listing, but will prove that this evolution will be the weakest of the shares were ever listed on the exchange. Investors have not received dividends this year (because they are distributed in the spring) and no capital increase. Shares have generally evolved descendant: the new companies listed, 5 were low and only three have increased, bringing significant gains. Largest

drop was recorded by ART shares with -33.69% and the highest growth of APS actions with +6.83% (all yields are nominal).

1996: Scholarship remains an anonymous institution in the Romanian financial market in 1996. Number of listed shares increased to 17. Among the new entrants in this year's actions include AZO - one of the most solid and currently shares listed on the exchange, and IMP - one of the actions that will bring one of the biggest gains in years to come. Even the first year IMP entering into force, bringing a gain of 106.37% and ended the year with a price which represents almost three times the face value. From this perspective IMP is unusual for a company stock, provided that all other shares listed ends year with prices below face value, except for IMP and CON (+0.83% gain), all other action ends the year with declines heavy price - 12 of 17 listed shares fell more than 40%. SAN holds the record with the maximum decrease unwanted - 86.22%. Any dividends distributed by the issuers are not significant decreases in these declines. AZO and CRB are shares that record more than 10% share in the total capitalization of the exchange (39.38% and 24.19%), which marks the lowest year in the history of scholarship.

1997: In 1997 the scholarship comes from the crowd and sign a major qualitative leap. The move to a normal trading program five days a week, and the number of issuers and securities companies grow faster, during the year are traded shares of 75 companies listed. Among the newcomers this year include big names such as Terapia Cluj-Napoca, Bucharest Policolor, Oltchim R.-Valcea, Antibiotics Iasi, Arctic Gaesti, Electroaparataj Bucharest, Alro Slatina, Compa Sibiu, Transylvania Bank, Otelinox Targoviste and Automobile Dacia Pitesti. These elements together with a number of positive expectations regarding the evolution of Romania after the 1996 elections led to increasing interest in stocks listed on BSE. Some foreign investors are investing heavily on Romanian capital market in early and register the shares of most spectacular courses. It is a time when a lot of money is earned from investments in shares. In the next period, however, lost a lot of money. The economic results were not confirmed and financial performance expectations of investors, many of them fall faster. Even with these declines, some stocks managed to stay at the end of the quotes higher than those recorded in early 1997. The greatest profit is made by ARM shares which end the year with 755%. GOLDEN, TER, CLP, AZO and SMS also make impressive gains this year, with returns of 591% 436% 387% 322% and 237%. In total 44 of the 75 stocks ends the year with positive returns, but of these only 9 are above the inflation rate. 31 shares without loss of investors in 1997, and of these 19 had decreases exceeding 40%. Softer has registered the highest negative variation, of -80.63%.

This year is the first sign of split operations of some of the actions listed, to be considered for calculating return on BSE correctly. 20 shareholders of the companies listed are entitled to dividends, but they are generally of low value and most of the issuers to pay late. Three actions register a higher share of 10% to total capitalization of the exchange: Oltchim, Alro and therapy, with 18.99%, 10.21% and 10.07%.

1998: Frenzy in the capital market was still less of crashes. Number of issuers listed and the securities companies increased further. Thus, the number of companies whose shares are traded in 1998 reached 125. Among the issuers listed in this year include refinery companies such as Astra Romanian interesting, Sicomed Bucharest, Electroputere Craiova, Bucharest Turbomecanica, Excellent Bucharest, Agricultural Bank, Imsat Bucharest, Oil Terminal Constanta, Company Rulmentul Brasov and Hotel Intercontinental. Although investors have more shares available, market prices in serious decline throughout the year, and interest in stock and it falls.

Actions that bring the biggest gains this year are CPL, SNO, CER and ALM, with 471% 215% 198% and 183%. In total only 32 shares of 125 without earning investors, and of these

only 22 are above the inflation rate. But declines are disastrous: 90 shares decline, and of these 55 are down over 40%. Largest drop is registered shares Euro finances, with 89%. Shareholders in 61 of the 125 traded companies are entitled to dividends in 1998, but their influence on investors' yields remains very low. Alro is the only company with a higher share of 10% to total capitalization (15.19%).

1999: General trend of decline continued into 1999 and market ruled depression. Number of securities companies was decreasing. Number of issuers traded in this year (138) is however higher than the previous year. Collection BSE this year is enriched with shares of the five financial investment companies and other interesting companies and Agras, Petrolexportimport and Turkish-Romanian Bank (the latter non-confirmed investor expectations, unfortunately). Year 1999 is slightly better than the previous one. 67 shares end the year with positive returns (including 32 with earnings above the inflation rate). The largest gains are made by the PTT, MCN, ARC, CAS, BRM and INX, with 426% 349% 257% 226% 223% and 213%. 71 shares but ends the year with negative returns, but of these only 23 fall by more than 40%. Like the previous year record drop is owned by financial company (Albina Bank with -86.58%), illustrating the agitation through which the entire financial market in these years.

In 1999 begins fever increases its capital funds - 13 companies give bonus shares to shareholders. Among these, major companies such as therapy, or Electroaparataj, Arctic Gaesti. Investors in shares of Banca Transilvania and the impact begin to realize that they make good profits every year. 48 stock dividends distributed, but they remain modest. Alro and Turkish-Romanian Bank shares is a higher share of 10% to total capitalization of the exchange this year (15.08% and 13.03%).

2000: In 2000 market drop stops, many actions begin to rise, and interest in investments in stock returns. For the first time the number of issuers trade with (125) is lower than in the previous year. Stock Exchange begins to apply more stringent criteria in listing, so this year only two issuers come to share in November - ABROM Barlad and Rolast Pitesti.

Of the 125 traded companies, a total of 83 ends the year with positive returns for investors, moreover, of which 56 make real gains over the inflation rate. 29 shares without nominal gains exceeding, 100%, the stars of this year as GRX, NVL, NTS, MPF and TMR, with 1174% 1117% 667% 479% and 300%.

Only 38 shares lower this year, and the amplitude of this decrease is reduced. The largest decrease is recorded for Food Cluj-Napoca, with -63.64%. Six issuers give bonus shares and 51 distributed dividends. For the first time the dividends begin to be consistent for some issuers and the influence of dividends on total efficiency of the exchange exceeds 10%. This year Alro and Dacia are issuers with a capitalization of more than 10% of the total (23.12% and 12.70%).

This year free actions significantly influence the yield earned by investors. Stock price change from January to December Alro is -82%, but taking into account dividends and split operations and the issue of bonus shares in 2000 conducted return for investors Alro reach +124.19%.

2001: Increasing tendency begun in 2000 continues this year. More importantly, the stock registered of the second major qualitative leap in its history. Among the measures adopted this year include a large number of issuers delisting unattractive to investors, increasing transparency imposed on issuers, bond trading commences and the listing of companies with major impact on the Romanian economy - Romanian Bank for Development and SNP Petrom (in this Mail's year lists and actions after an initial public offering conducted in the open society).

These elements together with the stock market performances in the previous year attract more and more investors and increase prices further. Of 110 issuers traded in this year no less than 94 without a positive return (including 76 above the inflation rate) - the increase is

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICO-PRACTICĂ INTERNAȚIONALĂ

„Adaptabilitatea – Competență SOFT în atingerea sustenabilității în context (post) pandemic. Abordări interdisciplinare”,
27 mai, 2022

INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE „Adaptability - A SOFT Competence in Achieving
Sustainability in a (Post) Pandemic Context. Interdisciplinary Approaches”, 27 May, 2022

generalized. Of this number 94, 47 issuers without earning (nominal) over 100% - and growth is accelerated. The stars are ECT market, UZT, CMF, CBC and ENP with 11,167% 894% 857% 491% and 491%, they are added another 11 issuers with yields between 300% and 400% . Growth Electrocontact Botosani, due to extremely low liquidity correlated with a program of action, wheat, is unusual in statistical terms and is not considered in calculations for 2001 below (this increase could not be speculated significantly due to extremely low liquidity of the shares).

Many of these gains are significantly affected by the operations of capital from its own funds - a total of 20 issuers distribute bonus shares this year. 49 issuers distribute dividends and gains made by them are large enough this year that make them attentive investors to take into account.

Only 11 shares without loss of investors. Of these, the SNP holds the record down - 43.14%. With a share of 36% in total market capitalization and trading for a period of four months only in 2001, SNP illustrates very well the need to adjust the average market return in the sense of limiting the maximum proportion of shares and the adjustment for the number of months of trading for each action separately. Petrom and the Romanian Development Bank shares are shares of over 10% in market capitalization (35.78% and 18.21%).

2002: The measures taken in the previous year of the new leadership of scholarship and performance in 2000-2001 are paying off; in 2002 the best year marks the BSE in its history. After tightening regulations, the number drops to 66 traded with issuers and the number of securities companies to 75.

These measures have a positive influence, leading to increased confidence in investment in shares listed on BSE. Increases and the number of municipal bond issue listed on the stock market, but transactions remain sporadic. Although the capital market legal framework is modernized, scholarship does not report significant events this year, and the danger of stagnation begins to threaten the gains expected by investors. No new scholarships Chapter issuers do not sit too well, the only "acquisition" in 2002 and Eforie Constanta.

But investors do not have time to notice these shortcomings, because they are busy calculating their gains recorded. Issuers in 75 trades, 56 make positive returns in 2002 (of which 52 are above the inflation rate). Of the 56, a total 20 rated issuers without earning over 100% growth records belonging ARS, SNP, EXC, IMP and SOF with 219% 212% 208% 207%, respectively + 204%. Only 6 issuer provides a negative return, the biggest drop being registered shares Energopetrol Campina (-81.33%), following passage of a reference data for an increase in own funds.

10 issuers distribute bonus shares and 31 distribute dividends, but this year their influence operations on market efficiency is low (many of the shares with a history of consistent dividends were lost and large companies planned to increase its capital by the revaluation differences assets have already done so). SNP and BRD remain and this year only shares with a share exceeding 10% in market capitalization, with 50.04% and 19.07%. In total the two actions share a register of over two thirds of total market capitalization.

Investment Context

In developed countries the stock exchange represents the barometer of the economy- it is more sensitive and faster than any other instrument and analysis. In Romania Bucharest Stock Exchange tends to have the same status although our country is far behind European countries and even Eastern Europe in terms of capitalization as absolute value and as a percentage of GDP but also in terms of number and structure of listed companies.

The Romanian trend in stock exchange market has been given many opportunities to foreign investors. Like any emerging market that has attracted investors in periods of growth due

to potential investment multiplier much faster than mature markets but at the same time periods more troubling withdrawals of foreign capital were much faster and more significant value than would have been a mature market. We can say from this point of view sensitivity in BSE positive and negative signals from the market were much higher than in developed markets. Foreign investments in Romanian scholarship were and are no doubt a necessity considering the financial strength of some investors, incomparable with the Romanian investors, natural or legal persons. Under the circumstances it was imperative to attract them in any way.

The main factors to attract investors on stock market are economic (growth, stability and economic environment of tax legislation, the number and quality companies listed on stock, capitalization) and political (stability of the political environment, Romania's accession to various international organizations such as NATO and the European Union).

Economic issues affecting the foreign investment at BSE

However with political and legal inconsistencies, the Romanian economic environment has evolved. Our country's economic growth has been significant and, moreover, the Romanian economy in 2004 was categorized by the European Commission as a functioning market economy. Basically, there was a decrease inflation which reached a single-digit levels in 2005 - the first time after 1989 - the completion of major privatizations have brought some of these same companies and capital market (BRD, Petrom, Erste Bank) - the impact on market capitalization - only the listing of Erste Bank increased by 75% to existing capitalization at the time.

Other positive signs confirming direction in which the Romanian economy went were notes given by major ratings agencies: in 2004 to obtain from Fitch ratings to BBB-long term loans, Moody's upgrades rating to Ba1 and country in 2005 Standard & Poor's upgraded credit rating from stable to positive.

Tax returns with positive effects were uniform profit tax rate to 16% for both companies (reduction from 25%) and individuals (eliminating progressive tax system with margins between 18 and 40%).

Policy issues affecting the foreign investment at BSE

Two political events have marked these essential foreign investors on the Bucharest Stock Exchange: accession to NATO and the European Union. The first is a guarantor of security, the second a guarantor of a stable economic environment and subject to stricter regulations. Both mean a word associated with “a lower risk investments” in our country.

Clearly, to membership in the North Atlantic and the European, Romania was considered a country with high political risk and put on the same landing in third world countries and other countries in the areas "hot" in terms of politically like some countries in South America. And that though political turmoil in Romania never had magnitude like African and South American countries.

If we analyze the structure of foreign investors in terms of industries that have invested in 58% of cases money destination was the financial and insurance sector, 15% in production and only 3.4% in construction. Was also normal for investors to focus on these areas, given that the largest companies listed on the BSE are in these categories: SIFs, the 4 banks (BRD, Erste, Carpathians and Transylvania) - the financial sector, Petrom, Rompetrol Refining - Production, Impact - Construction, etc.

Romanian crisis journal at the beginning of 2009 shows as the following:

1) The new installed government has already managed to regulate the false electoral promises through a adjustment series and pension enlargement delay, allowance, salaries, prohibit state overlapping of pensions and salaries, capping of certain categories of budgetary revenues, wage restriction of certain category of budgetary. In internal plan, considering those regu-

lations its political credibility is decreasing and it risks bringing hunger marches and sticks in the country. In external plan, the actual government must prove that is able to control consumes, the budget deficit, the rebellion of various social categories and it can orient the budgetary expenses through investments.

2) Some of the largest multinational companies present on the local market (Arcelor Mittal, Oltchim, Automobile Dacia, Azomures, etc) started the close temporary their gates (without knowing what means this from a temporary point of view) and they sens a lot of employees in technical unemployment , and some of them started to negotiate the anticipate dismiss or retirement.

3) The Euro rate had dramatically increased due to the first trading session from January 5 and despite the fact that it exceeded 4.2 Ron/Euro which represent the psychological threshold and BNR does not give any sign of support of the local currency.

4) BNR shows no sign that the local market would like to resume loans at physical and legal personae. In the first politically monetary session from 6th January, BNR does not reduce the rate or reserve requirements in national currency- it remained unchanged at 18% since November 2008. Interest rate – which was 10.25% since August 2008 - was decreased with 0.25% only in monetary policy meeting of February 3. A breath of oxygen might be the only new bank credit market real estate and mortgage credit standards that came into force at the end of January. Although they do not replace the lack of liquidity in the market. Moreover, two of the major banks in that market Erste Bank (BCR) and Raiffeisen Bank have negotiated with the Austrian state aid for strengthening capitalization. BNR refused to involve steps such banks and their capitalization Romanian state. Therefore the banking system is not ready to support him out of the crisis by re-lending.

5) The gas crisis has affected Russian and Romania along with the rest of Europe has intensive companies such as Azomures Tîrgu-Mureș, initial production may not resume temporarily interrupted by the crisis.

For 2009 estimates Romania's economic growth is between 1% (EBRD) and 2-2, 3% (NBR) - the budget was built on an estimated growth of 2.5%.

Bibliography

1. CERNA, S., (coord.) (2005) ș.a. *Economie monetară și financiară internațională*. Timișoara: Editura Universității de Vest.
2. DEMBINSKI, P. (2010). *Finanzas que sirven o finanzas que engañan?*. Madrid: Ediciones Pirámide, Madrid.
3. HÓDAR FERRNÁNDEZ, J. A. (2004). *Manual del buen bolsista*. Madrid: Pearson Educación S.A.
4. ISĂRESCU, M. (1996). *Sistemul bancar în România; Evoluții concrete și perspective. Reforma sistemului bancar și integrarea europeană*. București: Banca Națională a României.
5. STOICA, V., GRUIA, A. I., *Piețe de capital și produse bursiere*. București: Editura Universitară.
6. ȘIMON, A. (2001). *Piețe și burse de valori*. Tîrgu-Mureș: Editura „Petru Maior”.
7. www.ghiseulbancar.ro
8. www.smartbank.ro

ASIGURAREA ȘI GARANTAREA DREPTURILOR OMULUI ÎN PERIOADA (POST) PANDEMICĂ

ENSURING AND GUARANTEERING HUMAN RIGHTS IN THE (POST) PANDEMIC PERIOD

CZU 342.8:004

IMPLEMENTAREA VOTULUI ELECTRONIC CA ALTERNATIVĂ DE SUCCES ÎN PERIOADA POST/PANDEMICĂ

THE IMPLEMENTATION OF THE ELECTRONIC VOTING AS A SUCCESSFUL ALTERNATIVE IN THE POST/PANDEMIC PERIOD

Ion CIOBANU⁵³

Rezumat: *Votul electronic, la fel ca și Internet, constituie un proces indispensabil al mai multor democrații în lume, menționează cercetătorii Regis Cabral și Paulo Roberto Santhias. Ca răspuns la diminuarea procedurilor de exercitare a votului tradițional, E-votingul devine o alternativă bună a buletinului de vot pe hârtie, dar în același timp trebuie să fim conștienți despre riscurile tehnologice în proces de implementare a votului electronic. Acest studiu încearcă să reflecte riscurile și oportunitățile ale implementării E-votingului în sistemul electoral autohton, ambele bazate pe experiența americană și estoniană.*

Abstract: *Electronic voting, as well as Internet voting, is in the process of being incorporated into most democracies in the world, say Regis Cabral and Paulo Roberto Santhias. As a response to the degeneration of traditional voting methods, E-voting become a good alternative to Ballot reform, but in the same context, we must be aware about malicious codes that occur into the voting system. This article try to highlight the risks and opportunities of the E-Voting interference into national ballot reform, both based on the American and Estonian experience.*

Dreptul de a alege și de a fi ales constituie un drept imuabil al fiecărui cetățean. În acest context, progresul tehnologic asigură diversificarea instrumentelor de vot în cadrul scrutinelor electorale generale și locale⁵⁴. Astfel, mai multe state au optat deja pentru implementarea votului electronic și celui prin corespondență. În cazul Republicii Moldova, este necesar de menționat că nu tindem să excludem votul mecanic/manual efectuat în baza buletinelor de hârtie, ci mai degrabă să îl completăm cu votarea electronică directă⁵⁵.

Așadar, în articolul propus spre dezbateri, ne propunem să analizăm mai detaliat metodele, instrumentele și tehnologiile informaționale care sunt utilizate de guvernarea electronică în perioada post/pandemică.

În acest context, cercetătorii Virgil Stoica și Ovidiu Gherasim-Proca (citînd pe Wolf, Nackerdien și Tucciardini) fac trimitere la o clasificare mai extinsă a modalităților de vot⁵⁶:

⁵³ Doctor în drept, lector universitar, Catedra de Drept a Universității de Stat „Alecu Russo” din Bălți, ion.ciobanu@usarb.md

⁵⁴ CIOBANU, Ion (2015). Unele considerații privind implementarea accesului electronic la oficialii aleși prin vot electronic. In: *Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice*: mat.conf. șt.-practice intern, 99-107. ISBN 978-9975-115-62-9.

⁵⁵ În literatura de specialitate americană regăsim abrevierea DRE – *direct recoding electronic machines*.

⁵⁶ STOICA, Virgil, GHERASIM-PROCA, Ovidiu. (2014). *Guvernanta electronica. De la promisiuni teoretice la realitati empirice*. Iași: Universitatea „Al. I. Cuza”, 256. ISBN 978-606-714-001-9.

1. *Mașinile de vot electronice cu înregistrare directă* (DRE) – Unele din acestea oferă posibilitatea verificării prin sistemul VVPAT (voter-verified paper audit trail).
2. *Sisteme de citire optică* (OMR) – aplică tehnologii informaționale doar la fie pentru numărarea buletinelor de vot, fie pentru totalizarea rezultatelor prin scanarea buletinelor de vot în secțiile de votare.
3. *Imprimante electronice de buletine de vot* – preconizează utilizarea dispozitivelor care imprimă rezultatul alegerii făcute de votant pe un mediu de stocare a informației extern (hârtie sau card), urmând ca o mașină separată să îl înregistreze.
4. *Sisteme de vot la distanță online*, care oferă alegătorului opțiunea de a vota prin intermediul unei interfețe *web*, cu ajutorul oricărui dispozitiv conectat la rețea.

Aplicațiile votului electronic cunosc două forme fundamentale: *votul la distanță* (numit și *vot online* sau *vot web*, sau *vot prin internet*, *I-voting*) și *votul înregistrat de mașini electronice la secțiile de votare*⁵⁷. În ambele cazuri, utilizarea internetului este indispensabilă procesului electoral.

În același context, autorul Donald P. Moynihan oferă următoarea numerotare a posibilităților de a vota, după cum urmează⁵⁸:

- *Votare pe buletin de hârtie / Paper*: votarea are loc manual prin aplicarea ștampilei de vot pe buletin de hârtie și apoi incluzându-l în urna de vot. Totalizarea se face de asemenea manual.
- *Sistemul de votare Levier / Levers*: alegătorul bifează în dreptul candidatului pentru care optează, iar totalizarea se face prin înregistrarea electronică a rezultatelor votării.
- *Sistemul Punch cardurilor / Punch Cards*: alegătorul utilizează la votare un card care îl găurește, iar totalizarea are loc prin scanarea și identificarea opțiunilor în dependență de codificarea (găurirea) buletinului.
- *Scanarea optică / Optical Scanning*: Alegătorul bifează buletinul de vot și apoi voturile sunt verificate și totalizate (prin scanare) de calculator.
- *Mașini de totalizare electronică directă / Direct recoding electronic machines*. DREs: alegătorii selectează candidații prezentați pe masa de lucru a calculatorului prin atingere (touching the screen) sau prin butoane. Voturile sunt totalizate în mod automat de calculator.

Astfel, ultimele două opțiuni sunt mai recent adoptate și se bazează pe tehnologii informaționale, dar ele nu exclud riscuri majore de exercitare a dreptului la vot.

Cercetătorul Donald P. Moynihan face trimitere la un studiu realizat de Institutul de Tehnologie de la Massachusetts și California, în care s-a demonstrat că la totalizarea alegerilor din SUA (în anul 2000) cazurile de vot rezidual⁵⁹/vot nevalabil înregistrate de DRE (direct recoding electronic machines) au avut o marja mai mare (1.6%) decât în cazul votării în baza buletinelor hârtie / totalizarea mecanică (1.3%) și scanării optice (1.2%)⁶⁰.

⁵⁷ STOICA, Virgil, GHERASIM-PROCA, Ovidiu. (2014). *Guvernanta electronica. De la promisiuni teoretice la realitati empirice*. Iași: Universitatea Al. I. Cuza Iași, 150-151. ISBN:978-606-714-001-9.

⁵⁸ MOYNIHAN, Donald P.(2008). *E-Voting in the United States*, In: *Electronic Government: concepts, methodologies, tools and applications*. Ari-Veikko ANTTIROIKO (ed.), vol. II, Hershey. London, 1247-1254. ISBN 978-1-59904-947-2 (hardcopy). ISBN 978-1-59904-948-9.

⁵⁹Utilizarea noțiunii *vot rezidual* presupune situația în care 1) s-a votat mai multe candidaturi, 2) nu este clară opțiunea alegătorului ori 3) aplicarea buletinului curat, fără a vota pentru un oarecare candidat.

⁶⁰ Ibidem, p. 1248-1249.

În anii '90, mai mulți specialiști americani au atenționat despre riscurile majore în utilizarea tehnologiilor informaționale și despre inevitabilitatea apariției erorilor de sistem (de. ex.: Charles Perrow, B. Harris și D. Allen, R.T. Mercuri și P.G. Neumann, B. Schneier etc.)⁶¹.

Eșecul alegerilor prezidențiale din SUA (cazul alegerilor în statul Florida) în anul 2000 a servit ca o premisă de revizuire generală a sistemului electoral american și a votului electronic în special.

Departamentul Apărării SUA, prin programul federal de asistență (Federal Voting Assistance) a dezvoltat sistemul numit de secure Electronic Registration and Voting Experiment (SERVE). Acest sistem a avut menirea asigurării securității procesului electoral la alegerile generale locale din 2004 în statele care utilizau votul electronic (Arkansas, Florida, Hawaii, North Carolina, South Carolina, Utah, Washington etc.), dar experții au depistat și defecțiuni în sistem care ar fi admis atacuri cibernetice și ar putea afecta rezultatele alegerilor. În acest sens, se impunea reconfigurarea totală a tehnologiilor informaționale și a rețelei internet.

Astfel, s-a decis ca votul computerizat să fie aplicat în mod exclusiv doar în incinta secțiilor de vot.

Totodată, problema utilizării tehnologiilor informaționale sofisticate și complexe au pus la îndoială rezultatele scrutinelor electorale datorită faptului că au fost elaborate de companii private, scopul fiind de acordare unui serviciu public.

Dominația unor companii private pe acest sector pune sub semnul întrebării transparența funcționării tehnologiilor destinate votului electronic. Astfel, în anul 2004 au fost depistate grave abateri de funcționare ale mașinilor electronice de vot produse de companiile private Electronic Systems & Software (probleme de totalizare ale rezultatelor în Carolina de Nord și Florida), precum și a companiilor lidere Diebold și Sequoia. În Olanda (anul 2007), a fost retrasă licența a companiilor producătoare de mașini electronice de vot NEDAP și SDU .

Ulterior, o atenție sporită procesului electoral electronic din anul 2008 au dedicat autorii R. Michael Alvarez și Thad E. Hall⁶². Analizând alegerile prezidențiale din noiembrie 2008 din SUA, cercetătorii sus-numiți reflectă neajunsurile sistemului e-voting, printre care au fost evidențiate totalizările eronate de către DRE, indicarea datelor anormale, imposibilitatea de a rezolva probleme apărute și posibile fraudări ale alegerilor⁶³.

Problemele sus-menționate au fost regăsite și în cazul altor state europene.

Irlanda a început să introducă votul electronic în 2002, dar apoi a renunțat din cauza suspiciunilor legate de fraudă informatică. Marea Britanie a încercat, la rândul ei, procedul în anumite alegeri locale, dar guvernul actual a anunțat că nu dorește generalizarea lui. În Spania, Italia și Portugalia a fost testat în cazuri limitate, dar nu a fost adoptat prin lege.

În Germania, Tribunalul Constituțional Federal din Karlsruhe a invalidat integral utilizarea votului electronic în martie 2009, considerând că acest procedeu nu garantează pe deplin corectitudinea și secretul votului⁶⁴. Sistemul a fost experimentat pentru prima dată în 1999 la alegerile europene, apoi în alegerile locale și în alegerile legislative din câteva landuri, între 2006 și 2008. După decizia Tribunalului Constituțional, votul electronic nu a mai fost aplicat în alegerile din Germania⁶⁵.

⁶¹ PERROW, C. (2014). *Normal accidents: Living with high-risk technologies*. Princeton: Princeton University Press.

⁶² MICHAEL, R. (2008) The Perils and Promises of Digital Democracy. In: *Electronic Elections*. Princeton, Princeton University Press, 30-49.

⁶³ Ibidem, p. 30.

⁶⁴ Anterior, în anul 1981 fiind contestat votul prin corespondență.

⁶⁵ Ibidem

Același lucru se petrecuse cu un an înainte în Olanda, care a fost mereu, până recent, în avangarda revoluționării metodelor de votare. De altfel, marele val de neîncredere în votul electronic care s-a răspândit în Europa a pornit chiar din Olanda. Un grup civic, intitulat „Wij vertrouwen stemcomputers niet” (WVSN), care înseamnă „Nu ne încredem în mașina de vot”, a reușit să pună în evidență o serie întreagă de vulnerabilități ale mașinii de vot Nedap, utilizată în Olanda, Germania și Franța. Pe fondul acestor discuții, Olanda a abandonat votul electronic în 2008 în toate variantele sale, până la găsirea unor tehnici care să inspire o deplină încredere.

În fine, votul electronic se aplică în Franța, atât prin mașini de vot cât și prin internet, raportorii citați mai sus recomandând conservarea sistemului, dar limitarea lui pentru cazul alegătorilor aflați în străinătate la mare distanță⁶⁶.

Problemele de principiu ale votului electronic ar fi fost următoarele: 1. Asigurarea și garantarea securității votului contra fraudei electorale. 2. Dificultatea renumărării voturilor electronice. Cu toate acestea votul prin internet continuă, grație avantajelor sale evidente, să se aplice și să fie luat în considerare, chiar dacă nu este deloc cea mai ieftină soluție.

În ceea ce privește Republica Moldova, remarcăm tendințele de implementare a tehnologiilor informaționale (începând cu anul 2007).

Primul pas de armonizare tehnologică a fost condiționată de legea cu privire la Concepția Sistemului informațional automatizat de stat “Alegeri”.

Astfel, legea prevedea automatizarea tuturor etapelor procesului electoral, fapt care ar permite diminuarea substanțială a muncii manuale și eficientizarea controlului asupra legalității și transparenței procesului electoral. Tot în acest context, legea stipula expres posibilitatea de a desfășura alegeri complet automatizate, fapt ce va putea fi atins după soluționarea mai multor probleme de ordin organizațional și tehnic, cum ar fi: fundamentarea unui sistem modern de automatizare a tuturor proceselor electorale, identificarea cetățenilor în sistemul electoral electronic, implementarea totală a procedurii privind semnătura digitală, formarea deprinderilor de utilizare pe scară largă de către cetățenii Republicii Moldova a tehnologiilor informaționale etc⁶⁷.

Diapazonul deciziilor se extinde de la tehnologiile deja utilizate de Comisia Electorală Centrală pînă la perspectiva votării complet electronice, cînd alegătorul se va identifica în sistemul informațional automatizat cu ajutorul unui document mecanolizibil, va primi pe ecran lista concurenților electorali, prin apăsarea tastei își va da votul pentru un anume concurent și va confirma alegerea făcută, după care sistemul îi va bloca posibilitatea de a vota repetat la altă secție de votare. Va deveni inutilă întocmirea listelor electorale, întrucît cetățeanul va putea vota la orice secție de votare și numai o singură dată. Rezultatele votării se vor determina imediat după încheierea votării, iar datele privind numărul de alegători care au participat la vot vor putea fi obținute în orice moment pe parcursul votării. Implementarea și utilizarea unor asemenea tehnologii informaționale în domeniul electoral sînt posibile numai după efectuarea modificărilor corespunzătoare ale cadrului legislativ-normativ. Informatizarea proceselor electorale este considerată drept o componentă importantă a Strategiei naționale de edificare a societății informaționale – “Moldova electronică”⁶⁸.

Așadar, observăm că legea 101 din 15.05.2008 invocată mai sus se realizează tendințelor contemporane de creare a E-democrației.

⁶⁶ <http://www.dw.de/> (online) votul-prin-corespondenta-o-tema-mai-grea-decat-pare

⁶⁷ Lege Nr. 101 din 15.05.2008 cu privire la Concepția Sistemului informațional automatizat de stat “Alegeri” Publicat:04.07.2008. In: *Monitorul Oficial*, nr. 117-119, art. Nr: 457.

⁶⁸ Lege Nr. 101 din 15.05.2008 cu privire la Concepția Sistemului informațional automatizat de stat “Alegeri” Publicat:04.07.2008 In: *Monitorul Oficial*, nr. 117-119, art. Nr: 457.

Însă, Planul de acțiuni al Comisiei Electorale Centrale pentru anul 2012-2015 a mai diminuat din aspirațiile reflectate în Legea nr. 101 din 15.05.2008.

Astfel, obiectivul nr. 4 din Planul de acțiuni al Comisiei Electorale Centrale pentru anul 2014 în conformitate cu activitățile prevăzute în Planul strategic al CEC pentru anii 2012-2015 presupune doar punerea în aplicare a SIAS „Alegeri” către anul 2015 (Acțiunea: 4.2 Implementarea deplină a SIAS „Alegeri”, cu excepția e-voting,) ⁶⁹, iar acțiunea 5.3 prevede modernizarea camerei de servere/infrastructurii TIC și mai presupunea subacțiunile 5.3.1 Modernizarea serverelor Web&Baze de Date (destinate extinderii capacității de memorie a serverelor), precum și 5.3.2 Procurarea și instalarea sistemului de securitate Firewall (pentru Monitorizarea/configurarea, la necesitate, a sistemului) ⁷⁰.

Tot în acest context, Hotărârea Nr. 2588 din 17.06.2014 cu privire la aprobarea Strategiei de comunicare a Comisiei Electorale Centrale pe anii 2014-2018 prevede posibilitatea implementării votului electronic la pct. 6 (Alte subiecte interesante ar putea fi votarea electronică; accesul la procesele electorale al persoanelor cu dezabilități și cetățenilor care domiciliază peste hotare; finanțarea partidelor politice etc) ⁷¹.

Actualmente, unii autori autohtoni tratează eronat noțiunea de vot electronic confundându-l cu soft informațional prin care aleșii poporului exercită procedura de votare a proiectelor legislative în Parlamentul Republicii Moldova.

În opinia noastră, ambele interpretări ale votului electronic în Republica Moldova au suferit temporar înfrângere costisitoare sub aspectul costurilor, dar și a imaginii acestui tip de votare (E-voting).

Astfel, potrivit investigațiilor realizate de Centrul de Investigații Jurnalistice s-a constatat că o altă inovație tehnică implementată în Parlament și care a costat milioane de lei - sistemul de vot electronic, instalat în clădirea renovată a Parlamentului încă în 2013 - nu este funcțional și rămâne obiect de decor și în cadrul ședințelor plenare ale noilor legislatori.

Anterior, declarasem că Republica Moldova a făcut primii pași în direcția implementării votului electronic, adoptând Regulamentul cu privire la modul de utilizare a aplicației „Lista electorală”, aprobată prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 2099 din 30 iulie 2013. Astfel, a fost creată web aplicația www.alegatorul.md, bază de date independentă de datele registrului de evidență a populației ⁷².

În acest context, la alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2014 s-a propus întocmirea listelor electorale în baza Registrului de stat al alegătorilor, cuprinzând toți cetățenii cu drept de vot care domiciliază ori își au reședința în raza teritorială a unei secții de votare ⁷³.

Deși în Raportul CEC cu privire la rezultatele alegerilor Parlamentului Republicii Moldova din 30 noiembrie 2014 s-a menționat despre implementarea Registrului de stat al alegătorilor ⁷⁴, totuși faptul funcționării defectuoase ale acestuia a fost trecută cu vederea.

⁶⁹ Planul de acțiuni al Comisiei Electorale Centrale pentru anul 2014 în conformitate cu activitățile prevăzute în Planul strategic al CEC pentru anii 2012-2015 [on-line]. Disponibil: <http://www.cec.md/files/files/PLAN%202014%20CEC.pdf>

⁷⁰ <http://www.cec.md/files/files/PLAN%202014%20CEC.pdf>

⁷¹ Hotărâre Nr. 2588 din 17.06.2014 cu privire la aprobarea Strategiei de comunicare a Comisiei Electorale Centrale pe anii 2014-2018. In: *Monitorul Oficial*, nr. 223-230 din 08.08.2014. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=354271>

⁷² CIOBANU, Ion. (2015). Unele considerații privind implementarea accesului electronic la oficialii aleși prin vot electronic. In: *Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice: mat.conf. șt.-practice intern*, 99-107. ISBN 978-9975-115-62-9.

⁷³ <http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/2014/info/>

Ca urmare, concurentul electoral Partidul Comuniștilor din Republica Moldova a solicitat ulterior Curții Constituționale să declare nule alegerile din 30 noiembrie, din cauza că acestea ar fi avut loc cu mai multe încălcări, printre care exercitarea votului multimplu din cauza funcționării proaste a Registrului de stat al alegătorului și divergența dintre datele preliminare privind rata participării la vot în ziua alegerilor și rezultatele preliminare ale alegerilor anunțate de Comisia Electorală Centrală.

În aceeași ordine de idei, conform raportului de monitorizare a alegerilor parlamentare din 30 noiembrie 2014 în Republica Moldova de către Coaliția Civică pentru Alegeri Libere și Corecte (Asociația PROMO-LEX), funcționarea necorepunzătoare a registrului de stat al alegătorilor s-a constatat la toate Secțiile de votare din Consiliul Electoral al Circumscripției Basarabeasca, Edineț, Fălești, Dondușeni, precum și în localitățile Zărnești, Camenca, Glodeni, Secăreni, Cornești, Mereșeni (toate Hâncești), inclusiv în Chișinău. Funcționarea defectuoasă a registrului electronic s-a constatat în toate circumscripțiile electorale din Republica Moldova. Acest fapt a cauzat cozi⁷⁵.

Este necesar de menționat că la alegerile generale locale din 14 iunie 2015, Registrul de stat al alegătorilor a funcționat bine, iar rezultatele nu au fost contestate de către concurenții electorali. Dar este necesar să nu ignorăm faptul că ne aflăm la etapa incipientă de implementare a tehnologiilor informaționale și provocările ulterioare ar putea fi mult mai grave dacă nu vom securiza votul cetățeanului.

Actualmente, nu există o opinie unanimă privind funcționalitatea votului electronic. Pe de o parte, există cercetători sceptici ai implementării E-votului/I-votului din rațiuni de securitate și legitimitate reduse a procesului electoral, iar pe de altă parte asistăm la un progres tehnologic considerabil care ar putea revizui radical mecanismele și instrumentele exercitate în procesele electorale.

Prin urmare, unii autori sunt de părerea că deși votul electronic la distanță ar ușura sarcina exprimării preferințelor politice pentru o parte dintre alegători, cu siguranță, dacă procedura respectivă nu ar fi opțională, ar îngreuna-o pentru categorii socio-demografice determinate (bătrâni, grupuri ce nu beneficiază de educație, alte grupuri defavorizate)⁷⁶.

Ne raliem, însă, opiniei cercetătorilor Alvarez, Hall și Trechsel care, referindu-se la cazul Estoniei, au invocat trei dimensiuni fundamentale de buna funcționare a sistemului electoral estonian:

1. Dimensiunile și caracterul centralizat al politicii estoniene.
2. Intensitatea confruntărilor politice conflictuale relativ mici în Estonia.
3. Evidența electorală precisă (registru electoral este cuprinzător, iar structura buletinului de vot - simplă).

Desigur, nu putem ignora și cadrul legal estonian explicit, dar și infrastructura telecomunicațiilor modernă.

În același context, autorii Igor Boțan, Corneliu Gurin și Elena Prohnițchi Potrivit unei analize a votului pe Internet în Estonia, sînt necesare patru premise pentru desfășurarea cu succes a votului electronic: 1) acces la Internet a populației; 2) un cadru legal care să reglementeze activitățile legate de Internet; 3) o cultură politică favorabilă utilizării internetului pentru

⁷⁴ *Raportul CEC cu privire la rezultatele alegerilor Parlamentului Republicii Moldova din 30 noiembrie 2014.* Aprobat prin hotărîrea Comisiei Electorale Centrale nr. 3108 din 5 din decembrie 2014 [on-line]. Disponibil: https://www.cec.md/files/files/raporttotalizarealegeri2014din5decemredactat_5373809.pdf

⁷⁵ *Raportul de monitorizare a alegerilor parlamentare din 30 noiembrie 2014 în Republica Moldova* [on-line]. Disponibil: http://promolex.md/upload/publications/ro/doc_1417786016.pdf

⁷⁶ STOICA, Virgil, GHERASIM-PROCA, Ovidiu. (2014). *Guvernanta electronica. De la promisiuni teoretice la realitati empirice*. Iași: Editura: , 150. ISBN 978-606-714-001-9.

activități politice; 4) existența cărților de identitate cu un grad mărit de securitate, necesare pentru identificarea digitală a alegătorului.

În concluzie, Republica Moldova poate implementa gradual (pe etape) votul electronic datorită dimensiunilor sale reduse și caracterului centralizat al politicii naționale după modelul estonian, însă riscurile confruntărilor politice conflictuale ar putea conduce la contestarea acestui mecanism democratic și inovator de către concurenții care nu au câștigat alegerile, pe motiv că renumărarea voturilor ar fi un proces extrem de anevoios și ar implica, în mod exclusiv, doar experți în domeniul tehnologiilor informaționale. Deasemenea, va fi necesar de îmbunătățit cadrul legal electoral și infrastructura telecomunicațiilor.

Este necesar, însă, de menționat că pe data de 27.06.2022, Comisia Electorală Centrală a aprobat implementarea conceptului sistemului de vot prin internet “e-Votare”, respectiv urmând și modificările la Codul electoral al Republicii Moldova, fapt care a pus bazele diversificării mijloacelor de votare⁷⁷. Sistemul de vot prin internet are scopul de a oferi cetățenilor Republicii Moldova un instrument alternativ de vot, astfel încât procesul electoral să devină mai accesibil, incluziv, sigur și inovativ. Acesta este destinat tuturor cetățenilor Republicii Moldova, oriunde s-ar afla.

Considerăm că la următoarele alegeri parlamentare votul electronic ar putea fi utilizat doar de către militari și civili aflați în misiuni umanitare, iar apoi E-votingul ar putea fi extins la misiunile diplomatice pentru a nu repeta situația de la alegerile parlamentare din noiembrie 2014, atunci când buletinele de vot (de hârtie) au fost repartizate insuficient și alegătorii au fost privați de dreptul fundamental la vot.

Doar după parcurgerea cu succes a acestor două etape, Comisia Electorală Centrală ar putea interveni cu propunerea de a extinde votul electronic la nivel național pentru alegerile parlamentare din anul 2025 (cu condiția că nu vor interveni alegeri anticipate).

Astfel, subiectul necesar pentru următoarele studii din acest domeniu ar fi elaborarea cadrului legal adecvat și implementarea infrastructurii telecomunicațiilor moderne (după modelul estonian).

Bibliografie

1. BOȚAN Igor, GURIN, Corneliu, PROHNIȚCHI, Elena (2010). *Votarea peste hotare: Practici internaționale și recomandări pentru Republica Moldova. Studiu analitic* [on-line]. Chișinău, 27. Disponibil: <http://www.e-democracy.md/files/votarea-peste-hotare-2010.pdf>.
2. CIOBANU, Ion (2015). Unele considerații privind implementarea accesului electronic la oficialii aleși prin vot electronic. In: *Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice*: mat.conf. șt.-practice intern., 99-107. ISBN 978-9975-115-62-9.
2. CIOBANU, Ion (2014). Garantarea dreptului de vot și de a fi ales în Republica Moldova. In: *Colloquia professorum: tradiții și inovare în cercetare științifică*, ed. a IV: mat.conf. șt. intern, 48-52. ISBN 978-9975-50-136-1.
3. CIOBANU, Ion (2015). Unele considerații privind implementarea votului electronic în sisteme electorale contemporane. In: *Materialele conferinței internaționale Studii și cercetări din domeniul științelor socio-umane*. Coord. Academia Română-filiala Cluj, Institutul de Istorie George Barițiu, Departamentul de Cercetări Socio-Umane, 14-28. ISBN 978-973-726-925-6, ISBN 978-973-109-574-5.
4. MOYNIHAN, Donald P. (2008). *E-Voting in the United States*, In: *Electronic Government: concepts, methodologies, tools and applications*. Ed. Ari-Veikko anttiroiko. London: Hershey,

⁷⁷ Procesul decizional | (cec.md)

- vol. II, 1247-1254. ISBN 978-1-59904-947-2 (hardcopy) –ISBN ISBN 978-1-59904-948-9 (e-book);
5. HARRIS B., ALLEN D. (2014). *Black-box voting: Ballot tampering in the 21st century*. Renton, WA: Talion Publishing, 217. ISBN 1-890916-90-0.
 6. Hotărâre Nr. 2588 din 17.06.2014 cu privire la aprobarea Strategiei de comunicare a Comisiei Electorale Centrale pe anii 2014-2018. In: *Monitorul Oficial*, nr. 223-230 din 08.08.2014.
 7. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=354271>
 8. <http://jurnal.md/ro/economic/2015/10/26/cum-a-ajuns-parlamentul-cel-mai-mare-beneficiar-rectificarii-bugetare-allocatiile-pentru-nevoile-legislativului-majorate-cu-60/>
 9. <http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/2014/info/>
 10. <http://www.cec.md/files/files/PLAN%202014%20CEC.pdf>
 11. <http://www.dw.de/> (online) votul-prin-corespondenta-o-tema-mai-grea-decat-pare
 12. <http://deschide.md/ro/news/politic/8525/PCRM-SOLICIT%C4%82-Cur%C8%9Bii-Constitu%C8%9Bionale-s%C4%83-declare-nule-alegerile-din-30-noiembrie.htm>
 13. Lege Nr. 101 din 15.05.2008 cu privire la Concepția Sistemului informațional automatizat de stat “Alegeri” Publicat:04.07.2008. In: *Monitorul Oficial*. nr. 117-119 art Nr: 457.
 14. MERCURY, R. T., NEUMANN, P. G. (2002). *Verification for electronic balloting systems*. In D.A. s (ed.), *Secure electronic voting*. Boston: Kluwer Academic Press, 31-42.
 15. PERROW, C. (2016). *Normal accidents: Living with high-risk technologies*. Princeton: Princeton University Press, 464. ISBN 9780691004129.
 16. *Planul de acțiuni al Comisiei Electorale Centrale pentru anul 2014 în conformitate cu activitățile prevăzute în Planul strategic al CEC pentru anii 2012-2015* [on-line]. Disponibil: <http://www.cec.md/files/files/PLAN%202014%20CEC.pdf>
 17. *Raportul CEC cu privire la rezultatele alegerilor Parlamentului Republicii Moldova din 30 noiembrie 2014 Aprobat prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 3108 din 5 din decembrie 2014* [on-line]. Disponibil: [https://www.cec.md/files/files/ raport totalizare alegeri 2014 din 5decembrieredactat_5373809.pdf](https://www.cec.md/files/files/raport%20totalizare%20alegeri%202014.pdf)
 18. *Raportul de monitorizare a alegerilor parlamentare din 30 noiembrie 2014 în Republica Moldova* [on-line]. Disponibil: http://promolex.md/upload/publications/ro/doc_1417786016.pdf
 19. MICHAEL, R., ALVAREZ, E. (2008). *The Perils and Promises of Digital Democracy*. In: *Electronic Elections*. Princeton, Princeton University Press, 256. ISBN-13 9780691146225.
 20. ALVAREZ, R. M., TRECHSEL A. H.(2009). Internet Voting in Comparative Perspective. The Case of Estonia. In: *Political Science & Politics*, 42 (3), 497-505.
 21. SCHNEIER, B. *Secrets and lies: Digital security in a networked world*. New-York: John Wiley & Sons, 2000. 448. ISBN:0471253111.
 22. STOICA, Virgil, GHERASIM-PROCA, Ovidiu. (2014). *Guvernanta electronica. De la promisiuni teoretice la realitati empirice*. Iași: Editura Universitatea Al. I. Cuza Iasi. 150. ISBN 978-606-714-001-9.
 23. *Why the Era of E-Voting will have to wait*. In: *The New Atlantis* [on-line], 4, 103-105. Disponibil: [http://www.thenewatlantis.com/ publications/online-democracy](http://www.thenewatlantis.com/publications/online-democracy)

CZU 342.8(474.2)

SECURITATEA VOTULUI ELECTRONIC CONFORM MODELUL ELECTORAL ESTONIAN

SOME ASPECTS REGARDING SECURITY OF E-VOTING IN ESTONIA

Ion CIOBANU⁷⁸
Veaceslav CEBANAȘ⁷⁹

Abstract: În ultimele decenii, statele din întreaga lume s-au confruntat cu provocări din ce în ce mai considerabile în ceea ce privește transparența, eficiența și eficacitatea guvernării. În acest context, guvernarea electronică și guvernanța electronică au devenit subiecte importante în majoritatea statelor contemporane.

Cuvinte-cheie: sistem electoral, drepturi electorale, listă electorală, norme electorale, carte de alegător, e-voting, registru electronic.

Abstract: In recent decades, most of governments worldwide have faced challenges in increasingly way, significant in terms of transparency, efficiency and effectiveness of governance. In this context, E-government and electronic governance have become important subjects in most contemporary states.

Key words: electoral system, electoral rights, electoral list, electoral act, bullet, e-voting, electoral register

În articolele științifice precedente am abordat formarea bazei organizațional-tehnologice a alegerilor, precum și modalitățile de votare curente în Republica Moldova [2, 3, 4, 5]. De asemenea, am reflectat metodele, instrumentele și tehnologiile informaționale care sunt utilizate de guvernarea electronică. Astfel, subiectul necesar pentru următoarele studii din acest domeniu ar fi analiza gradului de securizare a votului electronic după modelul electoral estonian.

Actualmente, votul electronic la distanță este deja utilizat, la un anumit nivel, în peste 20 de țări, iar câteva țări au analizat posibile implementări a acestuia” [6].

Sistemele de votare electronică au început să câștige popularitate dorind să înlocuiască sau să fie complementare metodelor tradiționale de votare.

Este necesar de menționat că țara care a implementat votul electronic la nivel național cu succes este Estonia.

În procesul evoluției procesului electoral, este relevant de împărtășit experiența Estoniei, care din 2005 (la alegeri locale) a implementat votul electronic. Estonia a devenit primul stat din lume care a organizat votarea electronică juridic recunoscută. În anii 2014, 2015, în procesul votării fiecare al 3 cetățean a votat cu ajutorul votului electronic. Încrederea populației estoniene în sistemul de votare electronic este destul de mic. Una din cauze fiind credibilitatea și securitatea sistemului de votare.

Actualmente, Estonia investește cca. 50 de milioane de euro, anual, pe cercetări din domeniul tehnologiei informației. Sistemul electoral Estonian se bazează pe doi piloni: primul este cardul de identitate care este emis pentru fiecare estonian de la vârsta de 15 ani, iar al doilea pilon este infrastructura tehnologică, denumită X-Road și care conectează bazele de date publice și private în serviciul digital al țării. Fiecare card de identitate național este prevăzut cu funcționalități criptografice. Cu aceste carduri, cetățeanul estonian poate să se înregistreze pe

⁷⁸ Doctor în drept, lector universitar, Catedra de Drept a Universității de Stat „Alecu Russo” din Bălți, ion.ciobanu@usarb.md

⁷⁹ Magistru în managementul administrației public, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

site-uri folosind autentificarea TLS pentru a semna diverse documente. În ziua votului, alegătorii își folosesc cardul de identitate pentru a se autentifica la servere și pentru a-și exprima opțiunea electorală.

Sistemul de vot electronic folosește următorul concept. Semnătura digitală stabilește identitatea alegătorului, iar o parolă pentru encriptare protejează caracterul secret al votului. Odată ce s-a stabilit eligibilitatea alegătorului, semnătura este îndepărtată iar buletinele de vot anonime sunt encriptate. Apoi, voturile sunt stocate pe un alt server care le decriptează și le numără.

Alegătorul începe procesul în momentul în care accesează aplicația și își introduce cardul ID, tastând PIN-ul asociat parolei de autentificare folosită pentru a stabili o conexiune TLS.

Serverul confirmă eligibilitatea votantului pe baza parolei publice și returnează lista candidaților. Alegătorul alege una din opțiuni și tastează apoi PIN-ul său. Votul encriptat este transmis către server care apoi îi returnează clientului răspunsul că votul său a fost validat sau nu. Alegătorii pot să voteze de mai multe ori în timpul procesului electoral, dar numai ultimul vot este luat în considerare.

Fiecare card de identitate conține două parole, una pentru autentificare și una pentru semnăturile digitale. Certificatele care fac legătura între identitatea deținătorului de card și aceste parole sunt stocate atât pe card dar și într-o bază de date. Cardul nu permite exportarea acestor parole iar toate operațiunile criptografice sunt procesate intern. Ca o măsură de siguranță, fiecare parolă este asociată cu un cod PIN care autorizează fiecare operațiune. Estonienii pot să semneze documente electronic și cu ajutorul telefoanelor smart dacă sunt dotate cu un card SIM special. Este necesar de menționat că cca. 9% din voturi au fost exprimate la europarlamentare cu ajutorul telefoanelor mobile [7].

Sistemul de vot electronic folosește următorul concept. Semnătura digitală stabilește identitatea alegătorului, iar o parolă pentru encriptare protejează caracterul secret al votului. Odată ce s-a stabilit eligibilitatea alegătorului, semnătura este îndepărtată iar buletinele de vot anonime sunt encriptate. Apoi, voturile sunt stocate pe un alt server care le decriptează și le numără.

Alegătorul începe procesul în momentul în care accesează aplicația și își introduce cardul ID, tastând PIN-ul asociat parolei de autentificare folosită pentru a stabili o conexiune TLS. Serverul confirmă eligibilitatea votantului pe baza parolei publice și returnează lista candidaților. Alegătorul alege una din opțiuni și tastează apoi PIN-ul său. Votul encriptat este transmis către server care apoi îi returnează clientului răspunsul că votul său a fost validat sau nu. Alegătorii pot să voteze de mai multe ori în timpul procesului electoral, dar numai ultimul vot este luat în considerare.

Pentru identificare se folosesc electronic ID card cu cip care permite cetățenilor să se identifice și să semneze digital documente sau de a efectua acțiuni online. Fiecare card are atașat 2 PIN-uri de securizare a accesului la informație personală. Primul PIN, din 4 cifre, folosit la autentificare personală, al doilea, din 5 cifre, pentru semnătura mobilă. Aceasta permite sistemului să aibă un nivel înalt de securitate. Posibilitatea folosirii e-votului în Estonia se bazează pe folosirea internetului și utilizarea cardurilor de identificare digitală cu cip (digital ID card).

Cardurile digitale ID permit cetățenilor utilizarea semnăturii digitale și folosirea a serviciilor online private și guvernamentale ce necesită autentificare securizată. De asemenea, ele permit cetățenilor să voteze electronic legal, având un sistem de securitate la un nivel înalt. Participarea în votarea electronică necesită un calculator cu conexiune la internet și „smart-card reader”. Începând cu anul 2011, în Estonia, cetățenii pot face autentificarea electronică cu ajutorul „Mobile-ID”, care necesită o cartelă SIM specială ce certificate de securitate și 2 PIN

coduri. Cu ajutorul „Mobile-ID”, cetățenii pot oficial să se autentifice doar folosind telefon mobil. De asemenea, E-voting este disponibil în perioada de votare, înaintea de ziua votării, prin web-site gestionat de Comitetul Național Electoral Estonian (2005-2011).

Pentru a vota online, oamenii trebuie să introducă cardul de identificare digitală în smart reader conectat la calculator și internet. Următorul pas, necesită descărcarea aplicației de votare, care este un program independent pentru e-voting estonian. Folosind digital ID card și primul PIN code, format din 4 cifre, utilizatorul poate să se identifice în sistem, după ce sistemul verifică dacă alegătorul este eligibil să participe în alegeri. Dacă este eligibil, atunci sistemul e-voting afișează lista candidaților pentru votare.

După ce alegerea era făcută, alegătorul indică al doilea PIN, format din 5 cifre, pentru a vota. Dacă totul este introdus corect, votul este primit și transmis spre server unde va fi înregistrat în timpul apropiat.

Așadar, această modalitate de vot reprezintă o alternativă posibilă la votul exprimat în secțiile de votare. Autorul proiectului de lege face trimitere la obiectul Recomandării Rec(2004)11 a Comitetului de Miniștri al statelor membre privind standardele legale, operaționale și tehnice pentru votul electronic, adoptată de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei la 30 Septembrie 2004.

Concluzii

Actualmente, nu există o opinie unanimă privind funcționalitatea votului electronic. Pe de o parte, există cercetători sceptici ai implementării E-votingului/I-votingului din rațiuni de securitate și legitimitate reduse a procesului electoral, iar pe de altă parte asistăm la un progres tehnologic considerabil care ar putea revizui radical mecanismele și instrumentele exercitate în procesele electorale.

Prin urmare, unii autori sunt de părerea că deși votul electronic la distanță ar ușura sarcina exprimării preferințelor politice pentru o parte dintre alegători, cu siguranță, dacă procedura respectivă nu ar fi opțională, ar îngreuna-o pentru categorii socio-demografice determinate (bătrâni, grupuri ce nu beneficiază de educație, alte grupuri defavorizate) [8].

Ne raliem, însă, opiniei cercetătorilor Alvarez, Hall și Trechsel [9] care, referindu-se la cazul Estoniei, au invocat trei dimensiuni fundamentale de buna funcționare a sistemului electoral estonian:

4. Dimensiunile și caracterul centralizat al politicii estoniene.
5. Intensitatea confruntărilor politice conflictuale relativ mici în Estonia.
6. Evidența electorală precisă (registru electoral este cuprinzător, iar structura buletinului de vot - simplă).

Desigur, nu putem ignora și cadrul legal estonian explicit, dar și infrastructura telecomunicațiilor modernă. Potrivit unei analize a votului pe Internet în Estonia, sînt necesare patru premise pentru desfășurarea cu succes a votului electronic: 1) acces la Internet a populației; 2) un cadru legal care să reglementeze activitățile legate de Internet; 3) o cultură politică favorabilă utilizării internetului pentru activități politice; 4) existența cărților de identitate cu un grad mărit de securitate, necesare pentru identificarea digitală a alegătorului [8].

Bibliografie

1. BOȚAN, Igor, GURIN, Corneliu, PROHNIȚCHI, Elena (2010). *Votarea peste hotare: Practici internaționale și recomandări pentru Republica Moldova*. Studiu analitic [on-line]. Chișinău, 27. Disponibil: <http://www.e-democracy.md/files/votarea-peste-hotare-2010.pdf>, [accesat 28.10.2015].

2. CIOBANU, Ion (2015a). Unele considerații privind implementarea accesului electronic la oficialii aleși prin vot electronic. In: *Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice*: mat.conf. șt.-practice int., 99-107. ISBN 978-9975-115-62-9.
3. CIOBANU, Ion (2014). Garantarea dreptului de vot și de a fi ales în Republica Moldova. In: *Colloquia professorum: tradiții și inovare în cercetare științifică*, ed. a IV-a: mat.conf. șt.-practice intern., 48-52. ISBN 978-9975-50-136-1.
4. CIOBANU, Ion (2015b). Unele considerații privind implementarea votului electronic în sisteme electorale contemporane. In: *Materialele conferinței internaționale Studii și cercetări din domeniul științelor socio-umane*. Coord. Academia Română-filiala Cluj, Institutul de Istorie „George Barițiu”, Departamentul de Cercetări Socio-Umane. Cluj-Napoca: Limes & Argonaut, 14-28. ISBN 978-973-726-925-6, ISBN 978-973-109-574-5.
5. CIOBANU, Ion (2015c). Asigurarea și garantarea bunei guvernante prin conexiunea democrației digitale la necesitățile societății civile. Implementarea E-votului în Republica Moldova. In: *Consolidarea administrației publice locale: instrumente și mecanisme din 3-4 decembrie 2015*: mat. conf. șt.-practice intern. Chișinău, 86-93. ISBN 978-9975-115-86-5.
6. MIHKEL SOLVAK, Kristjan Vassil (2016). *E-voting in Estonia: Technological Diffusion and Other Developments Over Ten Years (2005-2015)* [on-line], 46-57. Disponibil: http://skytte.ut.ee/sites/default/files/skytte/e_voting_in_estonia_vassil_solvak_a_web.pdf
7. <http://europolitics.ro/zona-euro/sistemul-electoral-din-estonia-explicat-pas-cu-pas-de-ce-in-romania-nu-se-poate/>, [accesat 14.12.2016].
8. STOICA, Virgil, GHERASIM-PROCA, Ovidiu (2014). Guvernanta electronica. *De la promisiuni teoretice la realitati empirice*. Iași: Editura Universitatea „Al. I. Cuza”, 253. ISBN 978-606-714-001-9.
9. ALVAREZ, M., T. E. HALL, A. H. TRECHSEL (2009). Internet Voting in Comparative Perspective. The Case of Estonia. PS. In: *Political Science & Politics*, 42 (3), 497-505.

CZU 35.07(474.3)

BUNELE PRACTICI DE ADMINISTRARE PUBLICĂ ÎN PERIOADA POST/PANDEMICĂ: MODEL ADMINISTRATIV AL LETONIEI

GOOD PUBLIC ADMINISTRATION PRACTICES IN THE POST/PANDEMIC PERIOD: LATVIA'S ADMINISTRATIVE MODEL

Ion CIOBANU⁸⁰
Marina GURIȚANU⁸¹

Abstract: Administrative-territorial reform is one of the most significant and important changes in a society. Most European countries with similar sizes and populations to the Republic of Moldova have adopted one-tier administrative-territorial systems, as is the case with the Baltic countries, and especially Latvia, the model of which we will continue to evoke.

In the Republic of Moldova, decentralization reform is only in its incipient phase, while Latvia has years of experience in this respect. Therefore, her experience could be studied and taken over by the Republic of Moldova in order to make the entire decentralization process more efficient.

⁸⁰ Doctor în drept, lector universitar, Catedra de Drept a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți,
ion.ciobanu@usarb.md

⁸¹ Magistru în științe administrative, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Cuvinte-cheie: *administrative-territorial reform, single-level local authorities, fiscal autonomy, merger, decentralization.*

În ultimii cizeci de ani majoritatea țărilor europene a redus numărul autorităților administrației publice locale prin consolidarea localităților învecinate în unități municipale mai mari.

Scopul principal al acestor fuzionări a constat în sporirea eficienței economice în procesul de prestare a serviciilor publice⁸².

Majoritatea țărilor europene cu dimensiuni teritoriale mici și o densitate redusă a populației au adoptat sisteme administrative-teritoriale cu un singur nivel, cum este și cazul Țărilor Baltice. În continuare vom elucida modelul administrativ letonian.

În perioada Uniunii Sovietice în Letonia se dezvoltă industria prelucrătoare (ingineria și industria chimică), care a facilitat urbanizarea țării. Sistemul de planificare sovietică a dus la crearea și menținerea unităților administrative relativ mici, care erau mai ușor de controlat, pe de o parte, și mai aproape de oameni, pe de alta. Rata relativ înaltă a urbanizării (aproximativ 70%), a determinat bazarea sistemului de așezări pe orașe (77 de orașe). În prezent, aproximativ 65% din unitățile de primul nivel ale Letoniei (novadi) sunt organizate în jurul orașelor⁸³.

Necesitatea unei reforme administrative în Letonia a apărut imediat după independență, acesta fiind unul din cele mai importante obiective ale tranziției. Conceptul reformei administrației publice locale a fost adoptat de către Guvern în 1993, având drept scop: democratizarea și descentralizarea puterii de stat; creșterea responsabilității autorităților locale în exercitarea funcțiilor încredințate; îmbunătățirea calității serviciilor prestate; implicarea cetățenilor în procesul decizional.

Scopul reformei administrativ-teritoriale consta în stabilirea unor teritorii administrative capabile de dezvoltare economică, cu administrații teritoriale locale care să asigure servicii de bună calitate pentru cetățeni. Imediat după restabilirea independenței, Letonia a cunoscut sistemul cu două niveluri ale autorităților locale. Unitățile administrativ-teritoriale de primul nivel erau cunoscute ca orașe republicane mari, orașele (pilseta), sate (pagastas) și diferite fuzionări ale ultimelor două categorii (novadi). Districtele de nivelul al doilea au fost cunoscute în trecut ca raioane, fiind o reminiscență a epocii sovietice⁸⁴.

În urma unor încercări sporadice de a încuraja consolidarea teritorială, în anul 1997 în *Legea privind administrația publică locală* a fost operată o modificare referitor la obligațiile localităților cu infrastructură slabă de a încheia acorduri de cooperare cu alte autorități locale pentru a-și putea îndeplini obligațiile. Cu toate că mai multe municipalități s-au încadrat în această categorie, prevederea nu a fost respectată cu strictețe⁸⁵. La 21 octombrie 1998 parlamentul Letoniei (Saeima) a adoptat *Legea privind reforma administrativ-teritorială*, în care erau abordate problemele ce țin de scopul, procesul, graficul, stimularea financiară și coordonarea instituțională a reformei.

De facto, procesul planificat a constat în acordarea unor premii financiare localităților implicate în fuzionarea voluntară până la 31 decembrie 2003. Transferul constituia de la 1 până la 5% din bugetele totale anuale ale autorităților locale fuzionate. Localitatea nou formată putea primi 5% dacă fuzionarea a avut loc în anul 2000, 4% dacă fuzionarea a avut loc în perioada

⁸² OSOIAN, I., SÎRODOEV, I., VEVERIȚĂ, E., PROHNIȚCHI, V. (2010). *Studiu analitic privind structura administrativ-teritorială optimală pentru Republica Moldova*. Chișinău, 7.

⁸³ OSOIAN, I. (2010), Op.cit., 38.

⁸⁴ OSOIAN, I. (2010), Op.cit., 39.

⁸⁵ CÎRCUMARU, Adriana, DIACENCU, Bianca, CONSTANTINESCU, Cristina (2011). *Studiu privind sisteme administrativ-teritoriale*. București, 15

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICO-PRACTICĂ INTERNAȚIONALĂ

„Adaptabilitatea – Competență SOFT în atingerea sustenabilității în context (post) pandemic. Abordări interdisciplinare”,
27 mai, 2022

INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE „Adaptability - A SOFT Competence in Achieving
Sustainability in a (Post) Pandemic Context. Interdisciplinary Approaches”, 27 May, 2022

2001-2002 și 3% dacă fuzionarea s-a petrecut în anul 2003, cu condiția ca bugetele consolidate să nu depășească cinci milioane de Lats (moneda națională în Letonia).

A doua etapă a constat în *fuzionarea administrativă forțată* în perioada 1 ianuarie și 30 noiembrie 2004, urmată de alegerile locale generale din anul 2005. Până la începutul anului 2005 au avut loc doar 26 de fuzionări, întrucât reforma s-a confruntat cu opoziția puternică a elitelor locale și autorităților care trebuiau să fie schimbate. Organizarea teritorială a fost modificată începând cu 1 iulie 2009. Reforma prevedea trecerea de la sistemul administrativ pe două nivele la o administrație publică locală cu un singur nivel. Până la reforma din 2009, numărul total al administrațiilor locale a fost de 548 și acesta cuprindea 26 de raioane, 7 orașe republicane, 50 de orașe mici, 424 de administrații rurale (pagasti) și 41 de municipalități reformate (novadi). Administrațiile locale de nivelul întâi cuprindeau orașele republicane, orașele mici, pagasti și novadi (522 administrații în total), nivelul doi (nivelul raional) fiind format din 26 de raioane și orașe republicane. În mai mult de o treime din administrațiile publice locale numărul populației nu depășea o mie de locuitori⁸⁶.

Tabel 1. Modificarea numărului municipalităților în Țările Baltice

Țara	Numărul municipalităților în trecut (anul indicat în paranteze)	Numărul municipalităților în prezent	Modificarea, %
Letonia	(1990) 548	119	-79
Estonia	(1990) 254	227	-11
Lituania	(1990) 581	60	-90

Sursa: Banca Mondială, 2003; Dexia, ediția din 2009/2010

Reforma administrativ-teritorială în Letonia a fost încheiată în anul 2009, prin crearea unui sistem APL cu un singur nivel. Astfel, observăm o trecere treptată de la modelul de fuzionare voluntară la cel de fuzionare obligatorie.

Principala schimbare a vizat decizia de a desființa raioanele și de a adopta modelul cu un singur nivel al autorităților locale. *Modelul cu un singur nivel* presupune desființarea nivelului raional și împuternicirea administrațiilor locale în vederea oferirii unui volum considerabil de servicii publice, precum și acordarea unui grad mai mare de autonomie fiscală. Aceasta presupune fuzionarea comunităților mici în unități administrative-teritoriale mai mari⁸⁷. Desființarea raioanelor a fost considerată o îmbunătățire importantă, deoarece ele erau slabe din punct de vedere funcțional, economic și politic și prea mici pentru a putea juca vreun rol important în dezvoltarea regională.

Noua diviziune administrativ-teritorială, alcătuită din 118 administrații locale, a fost aprobată prin *Legea teritoriilor și așezărilor administrative* din 18.12.2008. În 2009, o administrație locală a fost divizată în două părți, iar în prezent în Letonia există 119 administrații locale - 110 municipalități (novadi) și 9 orașe republicane cu propria administrație și consiliu local.

⁸⁶ ROȘCOVAN, Mihai, BALICI, Maria, MOISEI, Cristina (2012). *Descentralizare și autonomie locală: Modele europene pentru Republica Moldova*. Chișinău: Ed. Epigraf, 39-40.

⁸⁷ OSOIAN, I., Op.cit.,7-8.

Tabelul 2. Principalele schimbări în organizarea administrativ-teritorială a Letoniei

Înainte reformei din iulie 2009	După reforma din iulie 2009
<u>Două niveluri</u>	<u>Un nivel</u>
26 de autorități raionale (raioane)	119 autorități locale:
25 autorități locale:	- 9 orașe republicane
- 7 orașe republicane	- 110 de municipalități (novada)
- 50 de orașe	Aproximativ 69 % din localități au mai mult de 5000 de locuitori
- 424 de localități rurale (pagasts)	
- 41 de localități reformate (novada)	
72 % din autoritățile locale au mai puțin de 2000 de locuitori	

Sursa: Vilka, 2009

Astfel, observăm că în Letonia, numărul unităților administrative a scăzut drastic de la 548 la 119, în jur de 70% având mai mult de 5000 de locuitori. Ca urmare a reformei nu mai există diviziunea teritoriului în localități urbane și rurale. Cea mai mare administrație locală este capitala Letoniei – orașul Riga, în care locuiește mai mult de o treime din toată populația Letoniei (cca 703.6 mii locuitori). Cele mai mici unități administrative au mai puțin de 1400 locuitori, 3 administrații locale au mai puțin de 2 mii de locuitori, iar 36 administrații locale au între 2 și 5 mii locuitori.

La desfășurarea acestei comasări, au fost luate în considerație mai multe criterii precum: existența unei strategii de dezvoltare echilibrate pe termen lung, existența infrastructurii necesare pentru exercitarea sarcinilor unei autorități publice locale, numărul de rezidenți permanenți pe teritoriul respectiv.

Tabel 3. Distribuția municipalităților în Letonia după numărul locuitorilor, anul 2010

Numărul locuitorilor	Numărul municipalităților	% din totalul populației
<3000	11	1,16
3001-5000	26	4,62
5001-10000	40	13,44
10001-20000	18	11,08
20001-50000	19	24,55
50001-100000	3	9,11
100001-200000	1	4,62
>200001	1	31,42
Total	119	100,00%

Sursa: datele Biroului de Statistică al Letoniei, la situația din 1 ianuarie 2010

În Letonia a fost modificată, de asemenea, și *schema de stimulare financiară* în scopul încurajării fuzionării localităților.

Fuzionarea a avut loc doar după un studiu amănunțit al fiecărui caz pentru a afla ce atitudine avea populația în privința reformei, ce implicări sociale și economice urmau să apară în urma eventualelor fuzionări precum și formularea sarcinilor și condițiilor care trebuiau întrunite pentru a putea efectua fuzionarea⁸⁸.

Principala schimbare produsă în structura administrativ-teritorială a fost că numărul autorităților locale în urma reformei, s-a micșorat de cinci ori și majoritatea absolută a localităților numără în prezent mai mult de 5000 de locuitori.

Consultând legea letonă privind reforma administrativ-teritorială din 30 octombrie 1998, observăm că în momentul când s-a decis efectuarea fuzionării trebuia să fie luate în considerare unele aspecte, cum ar fi:

- asigurarea dezvoltării echilibrate și durabile a teritoriului țării;
- existența infrastructurii pentru executarea sarcinilor autorităților locale;
- dimensiunea teritoriului;
- numărul locuitorilor permanenți;
- densitatea populației permanente;
- accesibilitatea serviciilor prestate de către autoritățile locale;
- unitatea economică, geografică și istorică a autorităților locale teritoriale.

La momentul actual, populația medie a unei municipalități, dacă excludem Riga, este de aproximativ 19000 de locuitori, ceea ce este similar cu populația unităților administrativ teritoriale din țări precum Polonia, Belgia și Finlanda. 37 municipalități au o populație mai mică de 5000 de locuitori, ceea ce constituie aproximativ 6% din populația totală a țării.

Din reformele administrativ-teritoriale ale Letoniei putem deduce următoarele învățăminte:

- a) fuzionările voluntare sunt bune dacă se oferă timp pentru a alege posibilitățile optime de fuzionare, însă dacă ele nu sunt însoțite de un proces obligatoriu, reformele teritoriale ar putea dura mai mult decât își poate permite o țară;
- b) stimulentele financiare nu sunt suficiente pentru a încuraja consolidarea teritorială; mecanismul ar trebui să fie bine descris în reglementări și durabil, astfel încât autoritățile proaspăt alese să nu abandoneze angajamentele asumate de autoritățile precedente;
- c) criteriile alese pentru fuzionare nu ar trebui să permită interpretarea, iar excepțiile posibile ar trebui să fie specificate explicit⁸⁹.

Bineînțeles, încă nu este clar dacă reforma va avea succes pe termen lung, deoarece încă se află în proces de desfășurare și implementarea reformelor complementare ei a fost amânată în repetate rânduri din cauza crizei financiare. Însă, la această etapă se poate spune că localitățile mari dispun de mai multe posibilități de concentrare a resurselor financiare și un număr mai mare de pârghii necesare pentru a stimula dezvoltarea economică locală, deoarece au obținut mai multe competențe în urma implementării sistemului cu un nivel al administrării locale.

În general, autoritățile locale ale Letoniei dispun de o gamă largă de funcții. Astfel, ele pot implementa propriile inițiative în orice domeniu, dacă acestea nu intră în competențele unei alte autorități publice. Ele au funcții atât autonome, cât și cele delegate de stat.

Din legea letonă rezultă că autoritățile locale au o seamă de funcții autonome, dintre care menționăm: alimentarea cu apă și canalizare; furnizarea energiei termice; managementul deșeurilor; colectarea, drenarea și purificarea apei menajere; construirea, reconstruirea și întreținerea străzilor, drumurilor și piețelor publice; utilizarea publică a pădurilor și apelor; învățământul primar, general, secundar și extrașcolar, instruirea continuă a personalului didactic; asigurarea accesului la serviciile medicale; asistența socială (pentru familiile sărace, persoanele

⁸⁸ CÎRCIUMARU, Adriana, Op. cit., 15.

⁸⁹ CÎRCIUMARU, Adriana, Op.cit., 16.

social vulnerabile, orfanii, azilurile de bătrâni și persoanele fără adăpost); protecția drepturilor și intereselor individuale și de proprietate ale copilului; asistența pentru locuitori în soluționarea problemelor ce țin de asigurarea cu locuințe; eliberarea permiselor și licențelor pentru activitățile comerciale; înregistrarea documentelor de stare civilă; organizarea transportului public; organizarea alegerilor locale etc⁹⁰.

De asemenea, din prevederile legale, rezultă că instituțiile autorităților centrale nu au dreptul să delege autorităților locale executarea funcțiilor și sarcinilor fără asigurarea finanțării corespunzătoare. La executarea funcțiilor delegate de stat, autoritățile locale nu au dreptul să urmeze politici independente. Autoritățile locale implementează o politică de stat expusă în reglementările și instrucțiunile oficiale.

În executarea propriilor sarcini, autoritățile locale au dreptul de a introduce taxe locale și de a determina aplicarea lor, de a stabili valoarea taxelor și scutiri de la plata lor, de a investi propriile resurse. În general, gradul autonomiei financiare locale nu este foarte înalt.

Veniturile locale proprii sunt formate din taxele și plățile pe care autoritățile locale le colectează pentru prestarea serviciilor publice. Lista serviciilor publice trebuie să fie aprobată prin reglementările emise de autoritatea republicană, urbană sau rurală respectivă și consiliul municipal al orașului respectiv.

Autoritățile locale pot impune taxe pentru următoarele activități: emiterea documentelor oficiale de către consiliul municipal urban sau rural; organizarea activităților de agrement în locuri publice; cazarea turiștilor; activitățile comerciale în locurile publice; utilizarea simbolurilor municipal în scopuri comerciale ș.a.

Autoritățile locale au dreptul să colecteze taxele de stat pentru emiterea permiselor speciale (licențelor) pentru desfășurarea tipurilor specifice de activitate. Aceste taxe, sunt vărsate de asemenea în bugetele autorităților locale. Cu toate acestea, autoritățile locale nu dispun de multă libertate când vine vorba de majorarea taxelor. Astfel, autoritățile locale au dreptul doar de a colecta taxele de stat cu tarife stabilite și nu au dreptul de a acorda scutiri fiscal⁹¹.

Pe lângă veniturile menționate, autoritățile locale primesc transferuri generale și transferuri cu destinație specială din bugetul de stat pentru funcțiile delegate prin Legea privind administrația publică locală și alte legi care vin să reglementeze activitatea autorităților locale.

Ultima reformă administrativă în Letonia a fost orientată spre majorarea autonomiei fiscale. Se preconizează că o autonomie mai mare va spori răspunderea autorităților locale, va îmbunătăți eficiența procesului decizional al cheltuielilor publice și va micșora dezechilibrul între responsabilități și fondurile disponibile.

Formula actuală include calcularea veniturilor estimate ale autorităților locale și determinarea necesităților financiare. Legea privind echilibrarea finanțelor autorităților locale stipulează că veniturile estimate ale autorităților locale sunt prognozate în baza colectării impozitului pe venit persoanelor fizice din anul precedent anului de elaborare a bugetului și în baza estimării impozitelor pe bunuri imobiliare].

Fondul de echilibrare implementează două forme ale egalizării: echilibrarea veniturilor și echilibrarea cheltuielilor, ceea ce reprezintă un amestec al relațiilor orizontale și verticale între agențiile de stat.

Până în anul 1996 autoritățile locale puteau lua împrumuturi de pe piețele de capital interne și străine. Această libertate a dus la acumularea datoriilor care a afectat bugetul

⁹⁰ OSOIAN, I., Op.cit., 41

⁹¹ OSOIAN I., Op.cit., 42.

consolidat. Drept urmare, Ministerul Finanțelor a început să supravegheze mai îndeaproape aceste procese⁹².

În prezent, autoritățile locale pot împrumuta doar cu permisiunea Ministerului Finanțelor în limitele specificate de bugetul de stat. O altă condiție impusă constă în faptul că împrumuturile pot fi acordate doar pentru o perioadă scurtă de timp, și doar pentru acoperirea cheltuielilor bugetare curente. Prin aceste prevederi, autoritățile centrale controlează nivelul datoriei anuale a autorităților locale.

În comparație cu Letonia, similară ca teritoriu și populație, Republica Moldova nu reprezintă un caz extrem de fragmentare teritorială.

Din punct de vedere istoric, Republica Moldova a experimentat două modalități de organizare administrativ-teritorială a țării, care pot fi caracterizate drept regională și raională.

Structura regională era caracteristică perioadei pre-sovietice. Puterea sovietică a încercat să păstreze structurile regionale, dar *raionul* a fost considerat drept o unitate organizațională prioritară – mai mica decât județul, cu o populație mai puțin numeroasă și, deci, mai ușor de controlat.

În perioada tranziției, Republica Moldova a trecut prin trei reforme administrativ-teritoriale:

- 1) **1994:** În anul 1994 au fost aprobate legal modificările în sistemul sovietic de organizare administrativă, fără schimbări esențiale în structurile teritoriale. A fost creată prima unitate teritorială autonomă (Găgăuzia), aceasta a inclus trei raioane care fac încă parte din divizarea internă a acestei unități. Modelul sovietic s-a păstrat în mare parte neschimbat în celelalte unități administrativ-teritoriale. Astfel, până în anul 1998, teritoriul țării a fost divizat în 38 de *raioane*, inclusiv cinci în regiunea separatistă Transnistria.
- 2) **1998:** Cele 30 de raioane din partea dreaptă a Nistrului au fost comasate în 9 *județe*, la care ulterior a fost adăugat al zecelea. Reorganizarea teritorială din anul 1999 a fost însoțită de o reformă administrativă importantă, care a dus la redistribuirea competențelor și resurselor, urmând îndeaproape modelul românesc.
- 3) **2001/2003:** În decembrie 2001, a fost adoptată o reformă administrativ-teritorială nouă, care a fost implementată după alegerile locale din 2003, autonomia locală fiind considerată redusă.

Este evident că sistemul de organizare administrativ-teritorială, creat în contextul economiei planificate la nivel central, este în contradicție cu noile realități. Pentru a răspunde adecvat provocărilor prezente, ar trebui să fie create unități mai mari. Acestea vor spori capacitatea comunităților locale și unităților administrative de a atrage fonduri suplimentare și le va face mai puțin dependente de subvențiile de stat⁹³.

În Republica Moldova, reforma de descentralizare este abia în faza incipientă, în timp ce Letonia are deja ani buni de experiență în acest sens. De aceea, experiența ei ar putea fi studiată și preluată de Republica Moldova pentru a face mult mai eficient întregul proces de descentralizare.

Odată cu liberalizarea relațiilor economice, a suferit schimbări radicale sistemul administrației publice centrale din Republica Moldova. De aici, observăm și schimbări privind atribuțiile autorităților publice de diferite niveluri, accentul fiind pus pe lărgirea autonomiei locale și extinderea listei de competențe ale autorităților publice locale.

O anumită îmbunătățire este posibilă chiar și fără reforme importante, prin simpla aplicare a prevederilor legale privind limita numerică pe care trebuie s-o atingă populația unei comunități rurale pentru a deveni primărie (1500 de locuitori). În prezent, media costurilor

⁹² OSOIAN I., Op.cit., 45.

⁹³ OSOIAN, I., Op. cit., 52

operaționale generale ale administrației publice locale exprimate în lei moldovenești pe cap de locuitor sunt de 2,5 ori mai mari în comunități rurale cu mai puțin de 1500 de locuitori decât în cele cu mai mult de 5000 de locuitori. Diferențele de eficiență la nivel raional sunt la fel de remarcabile: datele arată că în trei cele mai mici raioane ale Moldovei (Basarabeasca, Șoldănești, Dubăsari) media cheltuielilor operaționale pe cap de locuitor este de 2,6 ori mai mare decât în trei cele mai mari raioane (Hâncești, Cahul, Orhei).

Actuala diviziune administrativ-teritorială din Republica Moldova este inefficientă din punct de vedere economic, în special din cauza ponderii și volumului mare de cheltuieli administrative. Astfel, observăm că în localitățile rurale cu până la 1500 locuitori, costurile administrative medii pe cap de locuitor sunt de trei ori mai mari decât în localitățile care au peste 5000 locuitori. În același timp, calitatea și cantitatea celui mai important serviciu public prestat de administrația publică locală – învățământul, nu depinde direct de administrația publică locală, ci mai degrabă de autoritățile centrale.

Un sistem cu un singur nivel ar însemna pentru Moldova o scădere radicală a numărului de unități administrativ-teritoriale. În principiu vor fi două tipuri de municipalități: rurale - formate din mai multe sate în jurul unei localități rurale mai mari și urbane - cu localități rurale fuzionate într-o unitate administrativ-teritorială în jurul unui oraș. Ele vor avea consilii și primari aleși, dar sistemul electoral va trebui schimbat pentru ca fiecare localitate din municipiu să fie reprezentată în consiliul local.

Table 4. Distribuția primăriilor în Republica Moldova după numărul locuitorilor, anul 2008

Numărul locuitorilor	Numărul primăriilor		
	Localități urbane/orașe	rural	Total
<1500	1	236	237
1501-3000	3	358	361
3001-5000	6	182	194
5001-10000	11	62	73
10001-20000	22	4	26
20001-50000	9	-	9
50001-100000	-	-	-
100001-200000	1	-	1
>200001	1	-	1
Total	54	842	902

Sursa: Baza de date a indicelui de deprivare a ariilor mici, 2008 (cu excepția primăriilor din Transnistria)

Modelul cu un singur nivel ar mai necesita ca administrațiile locale să fie împuternicite pentru prestarea unui volum semnificativ de servicii publice și un nivel mult mai înalt de autonomie fiscală. Din moment ce modelul administrativ cu un nivel implică mai multe competențe și capacități instituționale/administrative din partea autorităților publice locale,

pentru a putea aplica un astfel de model în Moldova ar trebui comasate comunitățile mici în unități administrativ-teritoriale mai mari. Modelul cu un nivel propus solicită reducerea numărului de unități administrativ-teritoriale de nivelul întâi de la prezentele 900 la 111⁹⁴. Acest fapt va rezulta reducerea enormă a costurilor administrative (aproximativ de trei ori). Analizele demonstrează că nu sunt preconizate pierderi semnificative în calitatea serviciilor publice prestate de autoritățile publice locale, însă vor fi necesare schimbări importante în sistemul finanțelor locale, inclusiv alocarea unor mijloace financiare mai mari și mai stabile pentru autoritățile administrației publice locale din veniturile generale de stat.

În acest context, consider că descentralizarea reprezintă calea spre modernizare a Republicii Moldova. Descentralizarea puterii înseamnă transfer de competențe administrative și financiare de la nivelul administrației publice centrale la cel al administrației publice locale. Descentralizarea puterii va contribui la crearea unor autorități publice locale suficient de puternice ca să-și asume responsabilitatea pentru sarcinile publice de interes local și să creeze condiții pentru dezvoltarea multilaterală a localităților RM.

Bibliografie

1. *Constituția Republicii Letonia din 01.05.1922.*
2. *Legea privind administrația publică locală din Letonia*, nr. 436 din 28.12.2006.
3. CÎRCIUMARU, Adriana, DIACENCU, Bianka, CONSTANTINESCU, Cristina (2011). *Studiu privind sistemele administrativ-teritoriale*. București, 200.
4. OSOIAN, I., SÎRODOEV, I., VEVERIȚĂ, E., PROHNIȚCHI, V. (2010). *Studiu analitic privind structura administrativ-teritorială optimală pentru Republica Moldova*. Chișinău, 185.
5. ROȘCOVAN, Mihai, BALICI, Maria, MOISEI, Cristina. (2012). *Descentralizare și autonomie locală: Modele europene pentru Republica Moldova*. Chișinău: Ed. Epigraf, 64. ISBN 978-9975-125-02-4.
6. DULSCHI, Ion. Reforma administrativ-teritorială: oportunitate pentru Republica Moldova. In: *Teoria și practica administrării publice: materiale ale conf. intern. șt.-practice*, 28-32.
7. PALIHOVICI, Serghei (2017). Contradițiile reformei administrativ teritoriale în Republica Moldova. In: *Administrarea publică*, 2, 19-23.

⁹⁴ DULSCHI, Ion. Reforma administrativ-teritorială: oportunitate pentru Republica Moldova. In: *Teoria și practica administrării publice: Materiale ale Conferinței internaționale științifico-practice*, 31

CZU 342.8(478):004.738.5

PERCEPȚIA ALEGĂTORULUI PRIVIND IMPLEMENTAREA VOTULUI PRIN INTERNET ÎN REPUBLICA MOLDOVA

VOTER'S PERCEPTION ON INTERNET VOTING IMPLEMENTATION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Ion CIOBANU⁹⁵
Irina LISEVICI⁹⁶

Abstract: *Electronic voting, as well as Internet voting, is in the process of being incorporated into most democracies in the world, say Regis Cabral and Paulo Roberto Santhias. As a response to the degeneration of traditional voting methods, E-voting become a good alternative to Ballot reform, but in the same context, we must be aware about malicious codes that occur into the voting system. This article try to highlight the risks and opportunities of the E-Voting interference into national ballot reform, both based on the American and Estonian experience.*

Key-words: *elections, political party, electronic voting, government, parliament, Central Electoral Commission*

Actualmente, votul electronic la distanță este deja utilizat, la un anumit nivel, în peste 20 de țări, iar câteva țări au analizat posibile implementări a acestuia”. [7].

Dacă e să analizăm situația actuală în Republica Moldova, atunci putem concluziona că la etapa lucrărilor ante-proiect sunt implicați toți actorii interesați în procesele electorale, precum și faptul că un rol anumit îl au în acest sens cetățenii, partidele politice, organizațiile societății civile, Biroul Relații cu Diaspora.

Așadar, pe data de 3 octombrie 2018, a fost lansat studiul cu titlul *Percepția cetățenilor față de instrumentele tehnologiei informației în perspectiva implementării votului prin Internet* care a reflectat nivelul de încredere al alegătorilor, dar și gradul de pregătire al actorilor implicați în procesul electoral [8].

Astfel, a fost constatat faptul că realizând atribuțiile prevăzute de Codul electoral de studiere a modalității organizării și desfășurării alegerilor și înaintare către Guvern și Parlament a propunerilor menite să perfecționeze legislația și procedurile electorale, Comisia Electorală Centrală în ultimii ani a pus accent pe studierea și implementarea noilor soluții tehnice, astfel încât către următoarele alegeri parlamentare ordinare să fie testate metode alternative de exercitare a votului, îndeosebi votarea la distanță, prin intermediul sistemelor electronice.

Tehnologiile Informației și a Comunicațiilor (TIC) au devenit mult mai accesibile publicului larg, atât în ceea ce privește accesul, cât și costurile acestora. Până în 2017 ponderea gospodăriilor din UE-28 cu acces la internet a crescut la 87%, cu aproximativ 32 puncte procentuale mai mare decât în 2007. Statisticile Eurostat arată că în 2017, 84% dintre cetățenii din UE-28, cu vârste cuprinse între 16 și 74 de ani, au utilizat Internetul. Proportia populației UE-28 care nu a folosit niciodată internetul a fost de 13% în 2017, această pondere scăzând la aproape o treime din nivelul înregistrat în 2007 când aceasta era de 37% [9]. Lipsa nevoii sau a interesului de a utiliza internetul, aptitudinile digitale insuficiente și barierele legate de costuri continuă să fie cele mai frecvente motive ale gospodăriilor pentru că nu au acces la internet acasă [8, p. 10].

⁹⁵ Doctor în drept, lector universitar, Catedra de Drept a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți, ion.ciobanu@usarb.md

⁹⁶ Magistru în științe administrative, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Autorul studiului afirmă în inițial că internetul este utilizat pentru o varietate de activități online, cum ar fi consumul de conținut video online (videoclipuri, muzică, jocuri etc.), precum și cumpărăturile online și servicii bancare. Procentul utilizatorilor de internet care se angajează în diferite activități online, cum ar fi citirea știrilor online (72%), efectuarea apelurilor video sau audio (46%), utilizarea rețelelor sociale (65%), cumpărături online (68%) online banking (61%) a crescut ușor în ultimii ani.

Lipsa unor abilități digitale de bază pot afecta calitatea și siguranța utilizării serviciilor digitale, de aceea aceste abilități reprezintă un aspect care trebuie analizat în paralel cu accesul la tehnologii. Conform datelor din 2017 [10], 43% din populația UE a avut un nivel insuficient de competențe digitale. Indicele privind competențele digitale, un indicator bazat pe Cadrul de competențe digitale pentru cetățeni [11], arată că 17% din populația UE nu a avut competențe digitale în 2017, motivul principal fiind faptul că nu au utilizat internetul sau au făcut acest lucru foarte rar [8, p. 11]

Autorul Țurcanu Livia face în continuare referință la un studiu din 2016 [12] elaborat în baza răspunsurilor a zece mii de respondenți din Marea Britanie și Statele Unite și care arată că încrederea în securitatea Internetului este slabă. Aproximativ două treimi dintre respondenți sunt preocupați de furtul online de informații personale și financiare, și nu cred că efortul companiilor în acest sens ajută la atenuarea temerilor lor. Doar 42% dintre respondenți consideră că agenții economice depun suficient efort pentru a proteja informațiile personale. Circa 60% din respondenți au indicat că sunt mai preocupați acum de securitatea online decât au fost vreodată. Conform unui alt studiu [13], motivele principale de neîncredere față de internet sunt următoarele: acesta nu este sigur, nu este de încredere, este controlat de corporații sau de către guvern, și nu permite o comunicare în totalitate privată.

În 2017, Cabinetul de miniștri al Consiliului Europei a adoptat o nouă recomandare privind standardele de vot electronic, înlocuind-o pe cea din 2004. Această recomandare, a fost elaborată pentru a se asigura că votul electronic este compatibil cu principiile alegerilor democratice și este în prezent singurul standard internațional existent pentru votul electronic. Documentul vizează armonizarea aplicării principiilor alegerilor și referendumurilor democratice, utilizând votarea electronică, cu scopul de a consolida încrederea alegătorilor în procesul de vot și în schemele de votare electronică din țările lor. [14]

Creșterea gradului de utilizare a votului electronic a necesitat suficient timp înainte ca acesta să se răspândească și să fie utilizat în masă. Aceste concluzii pot fi observate și în tabelul de mai jos unde numărul de voturi exprimate prin internet este în creștere de-a lungul anilor. Totodată, datele statistice arată că inițial, cei mai mulți alegători care au optat pentru utilizarea votului prin internet s-au situat în categoria de vârstă 18-24 ani și 25-34 ani. Ulterior, către ultimele scrutine de alegeri categoriile de vârstă ale alegătorilor care au votat prin internet s-au echilibrat.

Tabelul 1

	Alegeri locale 2005	Alegeri parlamentare 2011	Alegeri locale 2017
Cetățeni cu drept de vot	1 059 292	913 346	1 100 647
Prezența la vot	502 504	580 264	586 519
Voturi prin internet	9 317	140 846	186 034

Voturi prin internet,% din totalul voturilor exprimate	2	24	32
Voturi prin internet anulate	30	82	163
Voturi prin internet multiple⁹⁷	364	4 384	4 527

Sursa: elaborat de către autor în baza datelor Comitetului Electoral Național Estonian,
<https://www.valimised.ee/en/archive/statistics-about-internet-voting-estonia> (accesat la 2 iunie 2018).

Autorul menționează în studiu că înainte de a cerceta nivelul de încredere al cetățenilor față de votul prin internet ca mecanism de vot, este necesar să determinăm gradul de încredere al cetățenilor față de internet la general. Pentru aceasta, cetățenii au fost rugați să indice pe o scară de la 1 la 5 (unde 1-nivel minim de încredere, 5-nivel maxim de încredere) câtă încredere au față de internet. Un nivel maxim de încredere a fost indicat de către 26% dintre respondenți, 43% au evaluat cu o notă de 4. La polul opus, note de 2 și 1 au fost acordate de către 6% și respectiv 3%. În mediu, pe o scară de la 1 la 5, încrederea cetățenilor față de internet a fost evaluată cu o notă de 3,78 (aproximativ 4), ceea ce înseamnă că oamenii tind să aibă încredere în internet. În același timp, datele unui sondaj prezentat de către International Republican Institute arată că 50% dintre cetățeni se informează despre politică din internet, respectiv au încredere în internet drept o sursă de informare, acesta fiind pe locul 2 după televiziune și buletinele de știri.

De asemenea, cetățenii percep pozitiv modul în care este prestat un serviciu electronic utilizând internetul. Aceștia au încredere în faptul că un serviciu electronic va fi prestat în condiții de siguranță (69% au indicat că au multă și foarte multă încredere), că acesta va fi obținut cu certitudine (70% au încredere, 22% puțină încredere) și la nivelul așteptărilor (21% foarte mare încredere, 46% multă încredere, 24% puțină încredere) [15, p. 42].

Respondenții sondajului sunt optimiști în ceea ce privește credibilitatea unui sistem de vot prin internet, 67% dintre ce aceștia indicând că sunt de acord cu afirmația că votul electronic s-ar bucura de un nivel înalt de încredere publică în Republica Moldova (Acord total 28%, Acord parțial 39%). În același timp, cetățenii ar avea încredere în corectitudinea efectuării votului prin internet și a numărării totalului de voturi (Acord total-38%, Acord parțial-39%), și consideră că respectarea aspectelor tehnologice de securitate și a criptării informației ar asigura un mediu suficient de securizat pentru votul electronic (Acord total 28%, Acord Parțial 47%). Totuși, mai mult de jumătate din respondenți consideră că anonimitatea votului nu poate fi asigurată în totalitate, deoarece administratorii acestui sistem ar putea avea acces la datele despre alegători și voturile acestora (Acord total-33%, Acord parțial-39%).

În același timp, 77% din cetățenii care au răspuns la întrebările din sondaj ar avea încredere în corectitudinea efectuării votului prin internet și a numărării totalului de voturi, 75% consideră că respectarea aspectelor tehnologice de securitate și a criptării informației ar asigura un mediu suficient de securizat pentru votul electronic, în timp ce 73% din respondenți au indicat că s-ar simți confortabil dacă ar vota online.

Cu toate acestea, mai mult de jumătate din respondenți consideră că anonimitatea votului nu poate fi asigurată în totalitate, deoarece administratorii acestui sistem ar putea avea acces la datele despre alegători și voturile acestora (acord total – 36%, acord parțial – 36%).

Aceeași concluzie poate fi trasă în cazul confidențialității votului, respondenții consideră că votul prin internet nu garantează în totalitate confidențialitatea votului (ex. alegătorul nu va

⁹⁷ În Estonia este permis votul multiplu, ceea ce înseamnă că un alegător are posibilitatea să voteze de câte ori vrea, doar ultimul vot fiind numărat.

putea fi protejat de orice presiune sau influență împotriva exprimării votului conform preferințelor politice), 69% indicând un nivel de acord cu această afirmație (24% – acord total, 45% – acord parțial). [8, p. 43-44]

Totodată, autorul studiului pune în evidență nivelul redus de încredere al alegătorilor față de instituțiile statului, făcând referință la studii relative recente. Astfel, cca. 77% dintre respondenți sunt nemulțumiți de activitatea Parlamentului, iar 69% dintre respondenți sunt nemulțumiți de activitatea Guvernului. În aceeași ordine de idei, cca. 60% dintre respondenți sunt nemulțumiți de activitatea CEC.

Astfel concluzionăm că nivelul redus de încredere în instituțiile statutului afectează, în mod evident, implementarea votului electronic [8, p. 45]

Așadar, datele din sondaj arată că cetățenii percep pozitiv utilizarea instrumentelor TIC, tind să aibă încredere în utilizarea internetului, au o atitudine pozitivă față de accesarea serviciilor electronice. Cetățenii tind să perceapă pozitiv votul prin internet în calitate de inovație tehnologică, dar în același timp conștientizează riscurile față de implementarea acestuia în contextul Republicii Moldova, unii dintre ei chiar enumerându-le în boxa pentru comentarii. În cazul în care ar fi implementat votul prin internet, aceștia ar opta pentru acest mijloc de vot. Deși majoritatea respondenților au răspuns pozitiv la întrebarea despre disponibilitatea lor de a utiliza votul prin internet, în secțiunea pentru comentarii aceștia au indicat reticență față de acesta în cazul în care nu vor fi efectuate îmbunătățiri la nivelul credibilității guvernării și instituțiilor publice.

Însă, datele studiului reflectă și faptul că actorii politici se declară sceptici față de introducerea votului prin internet. Autorul studiului concluzionează că deși într-o oarecare măsură părțile interesate conștientizează necesitatea acestuia, totuși în prim plan rămân soluționarea problemei ce ține de încrederea populației în procesele democratice, reformarea instituțiilor de stat, convingerea despre asigurarea integrității și confidențialității votului, și numai după toate acestea introducerea unui mecanism de vot prin internet.

Considerăm că în circumstanțele postelectorale actuale este exclusă orice reformă în domeniul electoral.

Reiterăm faptul că ne-am raliat opiniei cercetătorilor Virgil Stoica și Ovidiu Gherasim-Proca care anterior au înaintat patru premise pentru desfășurarea cu succes a votului electronic: 1) acces la Internet a populației; 2) un cadru legal care să reglementeze activitățile legate de Internet; 3) o cultură politică favorabilă utilizării internetului pentru activități politice; 4) existența cărților de identitate cu un grad mărit de securitate, necesare pentru identificarea digitală a alegătorului [15].

Bibliografie

1. CIOBANU, Ion (2015a). Unele considerații privind implementarea accesului electronic la oficialii aleși prin vot electronic. In: *Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice*: mat. conf. șt.-practice intern., 99-107. ISBN 978-9975-115-62-9.
2. CIOBANU, Ion (2014). Garantarea dreptului de vot și de a fi ales în Republica Moldova. In: *Colloquia professorum: tradiții și inovare în cercetare științifică*, ed. a IV-a: mat. conf. șt.-practice intern., 48-52. ISBN 978-9975-50-136-1.
3. CIOBANU, Ion (2015b). Unele considerații privind implementarea votului electronic în sisteme electorale contemporane. In: *Materialele conferinței internaționale Studii și cercetări din domeniul științelor socio-umane*. Coord. Academia Română-filiala Cluj, Institutul de Istorie George Barițiu, Departamentul de Cercetări Socio-Umane. Cluj-Napoca: Limes & Argonaut, 14-28. ISBN 978-973-726-925-6, ISBN 978-973-109-574-5.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICO-PRACTICĂ INTERNAȚIONALĂ

„Adaptabilitatea – Competență SOFT în atingerea sustenabilității în context (post) pandemic. Abordări interdisciplinare”,
27 mai, 2022

INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE „Adaptability - A SOFT Competence in Achieving
Sustainability in a (Post) Pandemic Context. Interdisciplinary Approaches”, 27 May, 2022

4. CIOBANU, Ion (2015c). Asigurarea și garantarea bunei guvernante prin conexiunea democrației digitale la necesitățile societății civile. Implementarea E-votului în Republica Moldova. In: *Consolidarea administrației publice locale: instrumente și mecanisme din 3-4 decembrie 2015*: mat. conf. șt.-practice intern. Chișinău, 86-93. ISBN 978-9975-115-86-5.
5. CIOBANU, Ion (2017a). Unele aspecte privind securizarea votului electronic, In: mat. conf. șt. Intern. «Тенденции и перспективы развития науки и образования в условиях глобализации»: mat. conf. șt. intern. Hmelnitsk, 197-201 [on-line]. Disponibil: <http://confscience.webnode.ru>.
6. CIOBANU, Ion (2017b). Unele considerații privind implementarea accesului electronic la oficialii aleși prin vot electronic. In: *Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice, 24 februarie*: mat. conf. șt. Intern., 212-216. ISBN 978-9975-136-26-6.
7. MIHKEL SOLVAK, Kristjan Vassil (2016). „E-voting in Estonia: Technological Diffusion and Other Developments Over Ten Years (2005-2015), 46-57. [on-line]. Disponibil: http://skytte.ut.ee/sites/default/files/skytte/e_voting_in_estonia_vassil_solvak_a_web.pdf.
8. *Percepția cetățenilor față de instrumentele tehnologiei informației în perspectiva implementării votului prin Internet*. Chișinău, 2018, 42.
9. Digital Economy and Society Statistics - Households and Individuals. In: *Statistics Explained* [on-line]. Disponibil: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Digital_economy_and_society_statistics_-_households_and_individuals, [accesat 15 iulie, 2018].
10. *Human Capital Digital Inclusion and Skills (2018)*. Raport. Comisia Europeană.
11. *Cadrul de competențe digitale* [on-line]. Disponibil: <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomp>
12. NCC Group. In: *Trust in the Internet Survey*. Disponibil: <https://www.nccgroup.trust/uk/about-us/resources/trust-in-the-new-internet-survey-2016-discussion-paper/>, [accesat iunie 2018].
13. Centre for International Governance Innovation. (2017). In: *Global internet security and Trust Survey* [on-line]. Disponibil: <https://www.cigionline.org/internet-survey-2017>, [accesat iunie 2018].
14. *Recommendation CM/Rec(2017)5 of the Committee of Ministers to member States on standards for e-voting* (Adopted by the Committee of Ministers on 14 June 2017 at the 1289th meeting of the Ministers' Deputies).
15. STOICA, Virgil, GHERASIM-PROCA, Ovidiu (2014). *Guvernanta electronica. De la promisiuni teoretice la realitati empirice*. Iași: Editura Universitatea „Al. I. Cuza”, 253. ISBN 978-606-714-001-9.

ADAPTABILITATEA: REVITALIZAREA LITERATURII ȘI LIMBII

ADAPTABILITY: LANGUAGE AND LITERATURE REDUX

CZU 821.135.1(479)“19/20”:81`42

EVOLUȚIA TERMINOLOGICĂ ȘI ADAPTAREA LINGVISTICĂ LA NOUL SISTEM POLITIC

(Considerații asupra romanului *Iepurii nu mor* de Savatie Baștovoii și *Înainte să moară Brejnev* de Iulian Ciocan)

TERMINOLOGICAL EVOLUTION AND LINGUISTIC ADAPTATION TO THE NEW POLITICAL SYSTEM

(Considerations on the novel *Iepurii nu mor* by Savatie Bastovoii and *Înainte să moară Brejnev* by Iulian Ciocan)

Lia BOTNARI⁹⁸

Abstract: *In the context in which the Bessarabian individual had to undergo a mutilation and a radical transformation necessary and convenient to the Soviet dictatorial power, the latter does not hesitate to make extensive use of various possibilities to change the alphabet, literature, language itself. Examples of this are identified in Savatie Bastovoii's novel Iepurii nu mor and Iulian Ciocan's novel Înainte să moară Brejnev. The identified characters are meant to present us differently the attitude towards some realities such as: the pioneer, the political power, the social divergences, the attitude towards the political values, etc. The structure of the novels under study highlights the postmodernist way of presenting the realities of a Soviet childhood which, on the one hand, has similar valences to other types of childhood, but also highlights some distinct concerns.*

Keywords: *manipulation, ideology, Soviet comrade, Russified language, character, Soviet childhood, postmodernism*

Asistăm în ultimii ani la o deschidere spectaculoasă a publicațiilor pentru și despre copilăria postbelică, fie a textelor epice împânzite de descrieri cu lux de amănunte a unor toposuri mirifice, fie a unor subiecte dramatice cu o puternică încărcătură emoțională, fie a unor texte lirice în care ludicul, sublimul și subiectivul se împletesc în mod spectaculos.

Oricare dintre aceste „orientări” literare nu ar fi selectată pentru cercetare, atestăm o serie incomensurabilă a unor termeni adaptați noului sistem politic și social, peridiecție pentru noțiuni provenite din limba rusă, dar și încercarea de adaptare a acestora la realitățile lingvistice autohtone. Pornite din propaganda bolșevică prin intermediul căreia se tindea a șterge din memoria populației basarabene tot ce însemna amintirea „românimii” s-a purces nemijlocit la *denigrarea a tot ce era românesc*, [mai ales] *prin interzicerea valorilor românești* (Pohilă, 2005, p.187). În acest scop, autorul articolului Vlad Pohilă evidențiază trei aspecte ale procesului de deznaționalizare printre care enumerăm: alfabetul, jargonul ruso-român, condimentat cu unele

⁹⁸ Doctorandă, specialitatea *Literatură română*, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți, Coordonator științific: Diana VRABIE, conf. univ. dr., tema de cercetare: „Perspective postmoderne ale copilăriei sovietice în literatura română din Basarabia”, e-mail: liabotnari.vieru@gmail.com

elemente de grai moldovenesc din Transnistria, precum și cea mai mare parte a creației scriitorilor români. În acest scop nu rare sunt edițiile cărților care au un glosar la sfârșit pentru a explica sau, mai degrabă, pentru a propaga echivalentul noțiunilor prin termeni rusești strecurați printre unele regionalisme, istorisme sau neologisme, după schema *regiment-polc, colonel-polcovnic, fruntaș-efreitor etc.* [Conf. p.189]

Manipularea prin limbajul stâlcit, puternic rusificat, reprezintă una dintre etapele prin care se urmărea transformarea țaranului basarabean în omul nou, tovarășul sovietic! Potrivit *Dicționarului de teorie literară* (Pricop, 2009, p.209), ideologia reprezintă nu doar o tradiție marxistă, ci și un aspect al științelor sociale ce „descrie o formă de gândire distorsionată sau iluzorie care pornește de la un criteriu de obiectivitate”. Astfel, identificăm argumentul necesității transformării limbajului românesc într-un instrument indispensabil puterii politice cu scopul de „a instaura o acțiune revoluționară care să răstoarne relațiile de producție existente și să transforme condițiile materiale ale existenței sociale” (Pricop, 2009, p.210).

Prinși în vâltoarea transformărilor sovietice, o bună parte dintre scriitorii basarabeni s-au trezit peste noapte într-un nou sistem căruia trebuiau să i se conformeze, pentru a fi publicați în continuare și pentru a nu-și risca viața sau să identifice noi căi de manifestare a talentului scriitoricesc, evadând în teme universale precum copilăria, mama, natura sau „plonjarea” periculoasă a temei limbii și a patriei. În cazul creației lui Grigore Vieru atestăm anume această „evadare” în universul ludic al copilăriei, poetul reușind să păstreze astfel intactă limba maternă. În articolul „Grigore Vieru: salvarea prin copilărie” Theodor Codreanu menționa că retragerea „gasteropodică în copilărie” deopotrivă cu „boicotarea istoriei” este asemeni „retragerii blagiene într-o cochilie de melc”, care nu este una a resemnării, ci o reacție de apărare împotriva celor de neînving, pe moment, din pricina forței și a nebuniei lor ciclopice, dar și o reacție de rezistență și de luptă (Codreanu, 2004, in, p.33) Într-o situație similară este și creația lui Ion Druță sau a lui Vladimir Beșleagă, care deși nu reușesc să elimine într-însul influența elementul politic asupra scriiturii, tind să transforme această nouă manifestare într-o ironie a sorții, un joc al circumstanțelor pe care atât Onache Cărăbuș, cât și maturul Isai încearcă să le primească ca atare, lăsând loc de interpretare cititorului versat.

Pe de altă parte, scriitorii postmoderniști încearcă în rememorările propriilor copilării să prezinte ostilitate față de schimbării pe care le-am enumerat mai sus. Altfel spus, numeroasele publicații din ultima perioadă care au la bază elementul biografic sau mai puțin biografic tind să explice, să aducă în prim-plan specificitatea fenomenului sovietic ca exponent al unei devalorizări și deznaționalizări la care au asistat și, mai ales, au luat parte generația actuală de scriitori. Nu este o imputare și nici o scuză, este o parte a „ființei” literare basarabene și a istoriei acestui pământ. În acest sens, Claudia Partole menționează: „Majoritatea acelor care au trecut prin acel regim diabolic au gândit la fel. Azi, mulți o fac pe eroii acelor timpuri, dar puțini au fost acei care nu s-au lăsat mințiți” (Partole, 2016, p.3).

Totuși nu identificăm în textele cercetate decât o atitudine antitotalitară absolută a postmodernismului estetic și nu una direcționată politic. Cu alte cuvinte, atitudinea scrierilor este una „ludică, ironică, biciuitoare, uneori, dar niciodată solemnă și univoc rigidă” (Ciobanu, 2015, in p. 34). La baza acestui fenomen nu este numai elementul narativ îmbinat cu vârsta protagoniștilor și cu proiecțiile pe care și le însușește copilăria ca etapă a existenței, ci mai degrabă una dintre trăsăturile definitorii ale mișcării literare căreia i se pretează romanele în discuție.

Romanul lui Savatie Baștovoii *Iepurii nu mor* (Baștovoii, 2012, 276 p.) propune o bogată panoramă a valorificării copilăriei sovietice în spațiul basarabean, expusă prin prisma copilului în veșnică căutare și râvnită descoperire a lumii din jurul său. Autorul este stăpân pe mijloacele unei narațiuni captivante, bogate în peripeții, dovedind o imaginație prolifică. El nu excelează în

analize psihologice profunde, însă își proiectează personajul în evenimente greu de uitat, stimulând cititorul prin curiozitate și plăcerea de a lectura fiecare „episod”.

Eterna comparație între el (copilul universal) și ceea ce îl înconjoară are menirea de a scoate în evidență varii similitudini și divergențe dintre omul în devenire (tovarășul sovietic!) și reminiscelele unui popor nevoit să fie apărat de Fratele mai Mare! Demne de atenția noastră sunt numeroasele exemple în care elevul Sașa Vakulovskii se raportează la imaginea-prototip a copilului model, Volodea Lenin, la numeroasele promisiuni și concesiile pe care și le face în sine, din dorința de a fi în rând cu ceilalți, copiii ștabilor, ai membrilor de partid, ai învățătorilor ce sunt mereu în centrul atenției, dar și sugerați drept exemple demne de urmat. De aici vine și marcantul complex al inferiorității la care se pretează imaginea lui Sașa, or cea mai bună parte a complexelor își au începutul în copilărie, în treapta incipientă a dezvoltării umane.

Narațiunea scoate în prim-plan conflictul dintre cele două lumi: lumea candidă și senină a copilăriei și lumea oamenilor mari, care au uitat de universul copilăriei și au adormit copilul din ei, or, amintirea copilăriei fericite spre care omul matur tinde să se întoarcă mereu, scoate în vileag incapacitatea acestora de a înțelege jocului! Autorul patinează în spațiul vârstei, dus de valul fanteziei sale de etern copil, dezvăluindu-ne o lume plină de candoare și delicatețe.

Ținem să elucidăm fenomenul evoluției noțiunii de *homo ludens* care, prin influența complexă a sistemului politic dictatorial și manipulator, trebuie să devină un *homo sovieticus*, operând cu secvențe ce scot în evidență prezentarea unei dihotomii a noțiunii de *pionier* ca reprezentat al copilului-model în URSS. Născuți în interiorul sistemului autoritar deja bine pus pe roate, cu o limbă stâlcită și o istorie denaturată, personajele romanului se lasă în vâltoarea cerințelor față de omul de tip nou, tovarășul sovietic! Însă raporturile acestora cu pionerul-model, imaginea copilului Volodea din Abecedar, sunt diferite.

Referindu-se la personajele mature, în opoziție cu lumea copilăriei, atestăm exemple de trufie și orgoliu, politică și propagandă de bravadă, mediocritate și superficialitate extremă, mai ales în rândurile cadrelor didactice, dar și ale altor personaje, menite să servească drept model comportamental pentru tânăra generație.

Atestăm câteva particularități definitorii ale copilăriei sovietice pe care vom încerca să le punem în discuție în continuare. Mai întâi de toate este vorba despre *constituirea unui cult al personalității*. Prototip al copilului model, care îl persecută, uneori până la absurd pe elevul Sașa, este imaginea portret a lui Vladimir Lenin, zis Volodea, după chipul din manuale, după arhetipul din poezioare ideologice sau discursurile sovietice. Iată de ce, în roman identificăm sevențe de tipul:

„În fața clasei era portretul lui Lenin și Lenin avea o față bună. Sașa se uita la el și-i părea rău că a întârziat la școală . “Învățați, învățați, și iar învățați!””, scria sub Lenin și lui Sașa îi era rușine. Dar Lenin a fost un copil bun și învăța bine la școală, și nu întârzia” (Baștovoi, 2010, p. 10).

Sau

„Da, a fost copil și Lenin.

Da, a fost și el școlar.

Și în geanta sa pe vremuri

A purtat abecedar.

A rostit cuvântul mamă

Și duios l-a repetat

Iar din mijlocul pădurii

Mamei flori i-a adunat.” (Baștovoi,

2010, p.10)

Însă cultul personalității idolatrizate de către propaganda comunistă nu se limita doar la asemenea afirmații. Era necesar ca modelul cultural sovietic să reprime un segment traumatizant al memoriei colective precum cel de-al doilea război mondial sau foamea din 1946-1947, însă aceste evenimente nu trebuiau să fie uitate definitiv, pentru a semăna în sufletul viitorului

cetățean sovietic ură pentru țările capitaliste, oroare față de regimul nazist, dar și eterna dorință de simți ocrotirea Fratelui mai mare: tovarășul sovietic!

„Erau multe cuvinte pe care nu le înțelegea. Dar cele mai multe le înțelegea și cel mai tare îi plăceau pionierii eroi, căci erau desenați frumos, cu tancuri care ard în spatele lor, dar ei stăteau drepti și nu le era frică de nimic. Dar și mai tare îi plăcea de-o fată care era desenată acolo. Ea avea o cravată de pionier la gât și era cu părul galben. Era frumoasă fata aceea și era serioasă. Sașa se gândea cel mai mult la ea și parcă nu-i venea să creadă că ea a murit. Când se uita la ea lui Sașa i se făcea foarte ciudă pe nemți. De ce au omorât-o, dacă ea era frumoasă și avea părul galben?” (Baștovoi, 2012, p. 15).

sau

„Lenin tot nu scria frumos, dar numai că Lenin nu mânca litere și că atunci când a fost mic a scris frumos și înclinat pe dreapta, și toate literele totuna, și numai după ce a făcut Revoluția și a stat în pușcărie, acolo și-a stricat el scrisul și a început să scrie urât, căci trebuia să scrie repede și mult ca să salveze pe oamenii săraci. Sașa voia să crească și el mare și să stea în pușcărie, ca să poată și el să scrie urât. Mai bine nu era școala asta, gândea Sașa, mai bine era război și avea să se ducă în pădure să se facă partizan și să omoare nemții, ca Pavka Morozov, că acela nu umbla la școală” (Baștovoi, 2012, p. 19-20).

Relevante pentru transformarea personalității individualiste într-un cetățean sovietic erau **sărbătorile sociale** însoțite de numeroase pancarde, lozinci, discursuri patriotico-politice, în cadrul cărora prezența elevilor (pionieri cu cravate roșii la gât drept promotori ai viitoarei societăți) avea un caracter obligatoriu căci insuflau necesitatea schimbării, a devenirii și a menținerii societății socialiste! Autorul nu ne dezvăluie nici un moment vreo intenție satirică sau moralizatoare. Totuși, reiterarea acestor secvențe care contituie o reală și sinceră mărturie a copilăriei sale sovietice par să-l amuze. Se utilizează pe larg ironia și autoironia, astfel încât lumea societății sovietice care are realități net diferite de cele actuale, pare mai degrabă una construită artificial, parcă desprinsă din romanul lui George Orwell, 1984:

„Treceau mașini învelite în roșu, pe care scria 9 MAI sau 1 MAI, sau 7 NOIEMBRIE. TRĂIASCĂ MARELE OCTOMBRIE! etc. SĂ ÎNFĂPTUIM ÎN VIAȚĂ... MIR, BRATSKO NARODOV! etc. EDINSTVO! VLASTI NARODU! etc. Erau zile de adevărată sărbătoare. Erau sărbători așteptate cu nerăbdare mai ales pentru baloanele lor” (Baștovoi, 2012, p. 34).

În felul acesta, pregătirile pentru marele sărbători socialiste au contribuit, de-a lungul timpului, la formarea unei generații cu un puternic spirit sovietic, a unei mentalități colective cenzurată drastic și marginalizată de către oficialități, dar căreia i s-a inspirat permanent iluzia fericirii prin spiritul competitiv, dar și prin antiteza cu țările capitaliste. Pentru a reuși acest exercițiu permanent, puterea politică utiliza în continua-i propagandă „simboluri pentru a spori forța de pătrundere, difuzare și influențare a mesajelor, pentru a deveni accesibilă și atrăgătoare public” (Maftעי, 2007, in, p.302).

Școala era un promotor în acest sens, or, potrivit definiției pe care o atestăm în *Dicționarul de psihologie* coordonat de Norbert Sillamy, noțiunea de propagandă constă în „difuzarea unei idei sau a unei doctrine, destinată să modifice opiniile, sentimentele, atitudinile persoanei sau grupului la care se adresează. [Iată de ce] se înrudește cu educația, dar pe când aceasta se asociază cu adevărul, propaganda nu-l respectă întotdeauna” (Sillamy, 2000, p.241).

Astfel, copiilor de toate vârstele li se inspirau idei de tipul: „noi, copiii de azi putem trăi în pace. Noi avem școală gratuită și caiete bune, dar copiii din țările capitaliste plătesc pentru școală și mulți copii nu pot să învețe pentru că părinții lor sunt săraci. Și copiii se duc și lucrează

la burgheji ca să-și câștige bucăți de pâine, căci părinții lor sunt săraci și n-au bani ca să le cumpere de mâncare” (Baștovoi, 2012, p. 27).

Modelul acesta de a aprecia calitatea vieții în URSS, după cum vedem, le-a fost insuflat elevilor de la vârste fragede pentru a trezi în ei spiritul concurenței, dar și al compasiunii față de copiii din țările capitaliste, dar și pentru a le crea iluzia paradiziacă a bunăstării de care trebuie să fie mândri. Mai mult decât atât, copiii de alte naționalități neapărat trebuie să simtă dorința de a face parte din această „familie caldă și iubitoare”! Propaganda încerca să fomuleze anumite atitudini și să creeze stereotipuri sociale de natură totalitară, adică se condiționa individul, cu scopul de a i se forma mecanisme automate de gândire și acțiune, ceea ce facilita controlare și manipularea sa ulterioară. Astfel este îndreptățit războiul din Afganistan, implicarea armatelor sovietice în acest conflict și necesitatea susținerii acestor tentative: „De aceea poporul din Afganistan vrea să învețe limba rusă, căci iubește Uniunea Sovietică și pe oamenii sovietici. Copiii din Afganistan au vise în care se împrietenesc cu copiii din Uniunea Sovietică” (Baștovoi, 2012, p. 32).

Naivitatea acestor afirmații continua să construiască portretul robot al „cetățeanului sovietic”, al tovarășului care trebuia să susțină ideile partidului și ale ideologie, care nu trebuia să pună la îndoială afirmațiile și lozincile proclamate, nu trebuia să gândească de sine-stătător, ci doar să urmeze indicațiile autorităților etc. Motiv pentru care elevii erau învățați din fragedă copilărie cu **discriminarea** din motiv ideologic **ca metodă de educare**, astfel copiii ștabilor, ai membrilor de partid, ai profesorilor dedicați cauzei comune erau priviți întotdeauna cu ochi buni și prezentați drept model pentru comunitate, în timp ce copiii ai căror părinți nu prezentau loialitate sistemului erau ponegriți, înjosiți, luați în derâdere, porecliți, dar și erau primiți în rândul pionierilor printre ultimii. Mai mult decât atât, pedepsele nu erau o raritate în rândurile acestor elevi, priviți mereu cu suspiciune și dubiu: „Două baloane mari care o făcură pe fata lui Vera Ivanovna să plângă, iar pe Nadejda Petrovna să se întoarcă spre Roma Bohanțov ca să-l tragă de ureche și să strige *măgarule! măgarule!*” (Baștovoi, 2012, p. 35).

De o sinceritate dezarmantă și totodată ironico-satirică este atitudinea narativă a romanului lui Iulian Ciocan „Înainte să moară Brejnev” (Ciocan, 2007, 176p.). Povestea tânărului Iulian deopotrivă cu soarta altor protagoniști formează în construcția romanului un joc caleidoscopic: în care destinele lor se împletesc într-un frumos mozaic, transformându-se ușor la fiecare mișcare și formând noi congruențe cu alte personaje, influențând alte destine. Autorul utilizează o serie de elemente inovatoare narațiunii: interviuri ale scriitorilor, fragmente din emisiuni radiofonice și TV, secvențe din film, inserțiuni livrești cu privire la arta narativă pe post de contrapunct stilistic. Acestea au la bază două funcții distincte: pe de o parte inspira realism scrierii și transpune cititorul într-o perioadă mai mult sau mai puțin cunoscută, iar pe de altă parte reprezintă o altă trăsătură definitorie a postmodernismului în care se încadrează lucrarea.

Titlul prezintă direct și sincer axa temporală a elementelor cronologice din roman, practic pregătește cititorul pentru prezentarea ulterioară a unei societăți în deriva puterii sovietice. Limbajul utilizat de către autor, vădit specific realismului socialist, scoate în vileag limbajului culturii de masă caracteristic acelor timpuri: numele personajelor, preocupările acestora, secvențele propagandistice pe care le identificăm, ne prezintă un timp nu tocmai îndepărtat, însă, deopotrivă, mutilat de ideologia sovietică, marcat de aspectele diferențelor tranșante de clasă, deși vădit camuflate sub aspectul funcțiilor ocupate sau ale implicărilor în viața politică. Narațiunea se desfășoară energic, convingător, purtând pecetea realului. Autorul își cunoaște foarte bine personajele și circumstanțele în care acestea plonjează, iar majoritatea istorisirilor denotă o netă autenticitate dezarmantă. Totuși, autorul evită să ne dea o apreciere pozitivă sau mai puțin pozitivă a personajelor, se abține să emită concluzii sau generalizări. Personajele sale au întotdeauna un ultim cuvânt de spus, iar faptele lor își au argumentările necesare.

Copilăria lui Iulian este marcată de specificul perioadei sovietice, de aspectul politizării școlii, de certurile etnice dintre semeni, de diferențele dintre copiii ștabilor și cei ai populației simple, de propagandele radiofonice, televizate și pulcitate, de nedumeririle cu referire la religie (opinia oficială și faptele oamenilor simpli care protejau icoanele cu sfințenie și inițiau tânăra generație în acest domeniu tabu) etc. Reprezentările elevului despre copilărie iau două „înfățișări” distincte: pe de o parte „dulceața de zmeură a mătușii Taliusea” sau „plăcinta mamei cu brânză și bostan, dar și ceaiul de maceș” care îl făceau fericit și „știrile oficiale despre viața grea a negrilor din țările capitaliste” care îl băgau în sperieți.

Totuși, naratorul ia distanța de obiectivizare a firului narativ, reflectând aluziv convingerea că anii comunismului au mutilat nu numai economic și social, dar mai ales intelectual și spiritual societatea basarabeană. Asistăm la prezentarea unei profunde crize morale, care este incapabilă să regenereze, dat fiind faptul că agresivitatea și ignoranța au devenit unicele criterii de supraviețuire, exemplul colegului agresiv este cât se poate de sugestiv în acest sens.

Asistăm din primele rânduri la o desacralizare a clasei muncitoare prin prezentarea apartamentului întotdeauna mic și incomod al familiei, la care elevul Iulian este martor nemijlocit și permanent. Totuși, frecvența comparație cu alții care trăiesc și mai greu: în camere de cămine de 12 metri cu miros de borș și urină sau în familiile în care copiii s-au pierdut în accidente sau flăcări, umple protagoniștii de speranțe. Iulian este îmbrăcat la „preț rezonabil” în „niște blugi, într-o scurtă est-germană și în niște pantofi polonezi” (Ciocan, 2007, p. 25), exact după moda timpului, ceea ce denotă că este la un nivel cu semenii, mai puțin poate cu prietenul său, evreu de etnie, cu care aveau semnificative diferențe financiare.

Referindu-se și la alți copiii care faceau partea din aceeași generație, naratorul evidențiază: „niște copii – care nu puteau fi decât pioneri sau comsomoliști – își băteau joc de veteranii Armatei Sovietice” (Ciocan, 2007, p. 27). Replica aceasta a lui Polikarp Feofanovici scoate în evidență depășirea principiilor educației sovietice, desacralizarea valorilor pe care le propagă, lipsa de respect față de eroii Armatei Sovietice. Ni se înfățișează o societate pestriță în care oameni de diferite vârste, ocupații și statut social formează un portret necruțător al unei lumi întoarse pe dos.

Studiind conținutul romanului lui Iulian Ciocan, identificăm o serie de exemple ce ne permit să clasificăm personajele juvenile sub diferite aspecte, după cum urmează: vârsta, etnie, statutul social al părinților, dar și apartenența politică, câteva specificații de gen etc. Inovativ în această tipologizare apariția copilului urbei și al comunalelor. De asemenea, asistăm la o „prezentare” a conceptului de anti-pioner care își extinde semantica semnificativ prin termeni de chiulanguiu, obraznic, pletos, haimana sau haidamac.

Categoria de *vârstă* este specificată puțin, mai ales prin antiteză cu maturii, pentru a scoate în evidență naivitatea și infantilitatea copiilor. De exemplu: „*tacă-ți gura, mucosule! Nu e casa ta ca să iei decizii* răcni tata, arătându-i pumnul și obligându-l să-și facă lecțiile” când Iulian își exprimă nedumerirea față de apariția în casa lor a unei icoane, fapt considerat extrem de incorect pentru un brav pioner! Zgârâitul mobilei din casă era, de asemenea, însoțit de amenințări. Atitudine mai puțin ostilă, dar, în același timp, disprețuitoare față de vârsta băiatului, atestăm în rarele situații în care în familie se rememorau evenimente și atitudini din perioada dinaintea războiului.

„*Trăiam ca în sânul lui Avram. [...] Părinții aveau mult pământ lângă Nistru, plecam cu brișca la iarmaroc, mama, Dumnezeu s-o ierte, ne cumpăra tot felul de haine, ne hrănea cu miez de nucă.*”

Contrariat, Iulian bulbuca ochii: *Cum se poate? Erați ocupați atunci de români!*

Ce are a face? Era bine... spunea mama, visătoare și imprudentă” (Ciocan, 2007, p. 24).

Apoi Iulian era trimis subit la culcare, pentru a nu mai pune întrebări incomode sau a nu împărtăși mai apoi aceste destăinuiri cu altcineva. Ironia amară, aluziile, sarcasmul observațiilor sau umorul relevă ipocrizia personajelor, impostura și snobismul acestora, trăsături specifice ștabilor de partid, care se considerau mai presus decât oricine, deși oficial se ascundeau sub alura egalității între clase sociale. Asistăm la o simbioză omogenă și atât de naturală dintre comic, tragic și grotesc, iar absurdul și derizoriul se întrepătrund formând o lume nouă în care nu mai există ierarhie de valori. Practic această lume a amestecului își prezintă latura standardelor dublicitare, atât în plan social, cât și în cel individual.

Sunt doar câteva din numeroasele exemple în care, prin intermediul limbajului manipulator și, mai ales, puternic rusificat și transformat, personajele românești sunt puternic influențate spre a fi transformate în mașinăria puterii sovietice. Țăranul basarabean trebuia să suporte mutilarea și deșădăcinarea de patria mamă în cel mai sublim, dar și tragic(!) dintre moduri: prin intermeniuul copiilor, care pe alocuri ademiniți de promisiuni derizorii, pe alocuri speriați de rușinea națională sau amenințați de pierderea arhicunoscutei cravate pionerești deveneau bravi soldați în apărarea valorilor insuflate de către puterea dictatorială sovietică. Nu este de mirare că evlavie și cultul personalității pe care ni-l prezintă cu atâta ardoare personajul lui Baștovoii evoluează până la antepod prin imaginea personajului lui Iulian Ciocan, astfel sistemul educativ sovietic demonstrându-și ineficacitatea.

Bibliografie

1. BAȘTOVOI, S. (2012). *Iepurii nu mor, pentru copiii sovietici care au crescut mari*. București: Editura Cathisma, 276.
2. CIOBANU, M. V. (2015). O literatură antitotalitară. In: *Sud-Est Cultural*, 2, 42.
3. CIOCAN, I. (2007). *Înainte să moară Brejnev*. București: Editura Polirom, 176.
4. CODREANU, Th. (2004). Grigore Vieru: salvarea prin copilărie. In: *Steaua*, nr. 6, 33.
5. *Dicționarul de teorie literară* (2009). Coord. Lucian PRICOP. București: Editura Cartext, 209.
6. MAFTEI, V. (2007). Considerații privind natura, esența și conținutul propagandei. In: *Conferința tehnico-științifică a colaboratorilor, doctoranzilor și studenților, 15-18 noiembrie*. Colegiul de red. Dorogan VALERIU. Chișinău: UTM, 302.
7. PARTOLE, C. (2016). *Prietenul meu eleniS (jurnal naiv)*. Chișinău: Editura Prut Internațional, 3.
8. POHILĂ, V. (2005). Mihail Sadoveanu în Basarabia sub ocupație sovietică (aspecte ale receptării editoriale a creației Maestrului). In: *Viața Basarabiei*, nr. 3-4, 187.
9. SILLAMY, N.(2000). *Dicționar de psihologie*. Trad. avânprefață și completări privind psihologia românească dr. GAVRILIU Leonard. București: Editura Univers Enciclopedic, 241.

CZU 821.111(73).09.,19”(092)Nordan L.

DELTA LUI LEWIS NORDAN: „GEOGRAFIA ESTE TOTUL”

LEWIS NORDAN’S DELTA: „GEOGRAPHY IS EVERYTHING”

Jeffrey CONDRAN⁹⁹

Abstract: *Among the most powerful of Buddy’s “Writing Top Ten” was the proclamation, “Geography is everything.” The idea went slightly against conventional craft wisdom, which suggests that character is the most important element in narrative, certainly one that takes precedence over plot, because character determines plot. Geography, especially the Mississippi Delta of Buddy’s boyhood, has the potential to influence nearly everything: socio-economic status, religion, race, language-even the nature of a person’s memories. Geography has in it an indisputable material existence that can be pinpointed by a GPS, filmed, photographed, described-captured, so-to-speak. What can’t be controlled is the traveler, the viewer, the reader. We are forever dragging our bodies through time and place, our minds-most importantly-are in a constant state of influencing and of being influenced.*

Keywords: *Lewis Nordan, “Geography is everything”, Mississippi Delta, fictional memoir, homogenous public spaces*

For those who are not familiar with the work of Lewis “Buddy” Nordan, he was a short story writer and novelist born in Itta Bena, Mississippi, who earned a PhD in Literature from Auburn University and was for a time enrolled in the MFA program in Creative Writing at the University of Arkansas. Beginning in the mid-1980s and continuing until his death in 2012, he published eight books, usually set in the fictional town of Arrow Catcher, Mississippi, featuring Buddy’s literary alter-ego, Sugar Mecklin. Among his most well-known titles are Sugar Among the Freaks (a book of selected stories culled from his first two collections), The Sharpshooter Blues, and perhaps his most famous novel, Wolf Whistle, about the murder of Emmitt Till in Money, Mississippi-just a few miles down the road from where Buddy grew up.

This month is the ten-year anniversary of Buddy’s death, and so a fitting time for me to think again about his work. For most of the 1990s I was Buddy’s student at the University of Pittsburgh, first as an undergraduate English major and then as a graduate student in the Creative Writing MFA program. To say that Buddy has had a profound effect on my life would be an understatement. Nearly every day in my own creative writing classes at the University of Arkansas at Little Rock, I find myself repeating ideas about craft that I first learned from Buddy. Some of you may remember that in the nineties, David Letterman, as part of his late-night show, had a skit referred to as his “Top Ten List,” and so Buddy, borrowing from Letterman, often passed down ideas to his students with his own “Writing Top Ten.” Like Letterman’s list, Buddy’s relied on clever juxtaposition and quickly became self-referential. And, of course, Buddy could rarely resist a comic moment, every pun, punch line, or anecdote revealed with a wide, infectious grin, as though he were still the boy he mentions in his memoir, Boy with Loaded Gun, who dressed up as a magician and wanted to pull a rabbit out of his hat.

Among the most powerful of Buddy’s “Writing Top Ten” was the proclamation, “Geography is everything.” The idea went slightly against conventional craft wisdom, which suggests that character is the most important element in narrative, certainly one that takes precedence over plot, because character determines plot. Who we are, the argument goes, determines what we do. But what determines character? This is perhaps harder to define, as the development of con-

⁹⁹ Associate Professor, University of Arkansas at Little Rock, jacondran@ualr.edu

sciousness seems eternally mysterious, in large part because there are so many potential factors that go into making someone who they are. Even that phrase, “making someone who they are” seems both vague and not a little clumsy, which unfortunately fits the indeterminacy of the project. For Buddy, however, the issue was clear: Place-geography-determines character. Geography, especially the Mississippi Delta of Buddy’s boyhood, has the potential to influence nearly everything: socio-economic status, religion, race, language—even the nature of a person’s memories.

Geography has in it an indisputable material existence that can be pinpointed by a GPS, filmed, photographed, described—captured, so-to-speak. What can’t be controlled is the traveler, the viewer, the reader. We are forever dragging our bodies through time and place, our minds—most importantly—are in a constant state of influencing and of being influenced. I’ve always admired the phrase from the title of Jon Kabat-Zinn’s book on meditation: *Wherever You Go, There You Are*. It is meant to be a nod toward the essential mindfulness of meditation, but I’ve always put my own personal, and frankly less happy, spin to it. We cannot escape ourselves and the eye of our mind. It’s always you walking along that canebrake, casting the line of your Zebco fishing rod into Lake Roebuck, always you pulling the past out of the water. Or in the case of Sugar Mecklin from perhaps Buddy’s most anthologized story, “Sugar Among the Chickens,” always you fishing for chickens in the dust of your own back yard—a pastime that Sugar’s mother believes will certainly lead to ruin.

“Ruin” is an evocative term when used in association with the Mississippi Delta of Buddy’s fiction. Barbara A. Baker, in her article “Transcendence and Hope in the Blues Life and Life Writing of Lewis Nordan,” mentions Maude Schuyler Clay’s 1999 photographic essay, “Delta Land.” The images there are black and white, often stark and so seemingly irreducible. A lone, black dog emerging out mist-filled swamp water. Rusting iron works—a trellis of some kind?—abandoned in the woods among thick underbrush. A cotton field picked clean and waiting to be burned. Perhaps the most evocative image is of a dilapidated house looking like it’s only a moment from collapse, the window glass shattered, all paint a distant memory, the boards bleached white from the sun, and the upper stories very nearly twisted, almost like the body of a dying man just before he falls to the ground. Buddy wrote that “black and white is the color of memory, it is the color of grief and all its metaphors” (35). We shouldn’t be surprised then that the Delta of the Sugar Mecklin stories—a child’s memory of place, because Nordan nearly always used the device of a retrospective narrator to tell his stories and so manage emotional distance in the narrative—are nearly all about grief. Grief, loneliness, and the possibility—the likelihood?—of ruin.

In story after story, these emotions are tied to place. Sometimes, the long, flat, Delta plains that seem to be without a horizon line. More often, though, in quite particularized spaces. In his story, “The Sin Eater,” Robert McIntyre—an early version of Sugar Mecklin—has an accidental tie to the poisoning of his young brother, a toddler. Robert is fascinated by fire, and has been hoarding a stash of kerosene he’s not supposed to have in order to engineer some long-dreamed-of pyrotechnics. To his surprise his young brother discovers the bottle and drinks some of the kerosene before he can be stopped. For a moment, Robert is shocked still:

But Robert did not move, not yet. He could not. His brother, already unconscious but not yet fallen, weaved drunkenly, like a comic actor on a television screen. Who was that actor, Robert thought. The child fell, and the bottle clattered against the floor. The kerosene darkened the wood, and Robert saw the future. He knew his brother would not live. As soon as he knew that, he screamed. (50)

This scene is played out not even two pages into the story—a fine hook—but a shocking one. The reader is wrong-footed and amazed: one child is poisoned and another is in the grip of a

moral quandary that we are not sure how to resolve. Most readers' sympathy is fully engaged. The question for the writer is: With the temperature of the story turned so high, where do we go from here? The answer more often than not is simple. What has been turned up, must be turned down—part of the eternal modulation, perhaps manipulation, of the reader's emotional engagement. And so Buddy turns toward the geography of the house to help contextualize and, sadly, memorialize the tragedy:

He saw the objects of his house, and the sounds and persons, as if they were old, recognizable photographs. There was his mother on the telephone. There was the empty bottle, the stain on the floor. There was a voice, the color of indigo, his mother's voice, and there were his own words, like mice, scuttering and scurrying and contemptible. A white ambulance was in the driveway, surrounded by the peacock's cries, and, immediately, his father's car also. Robert noticed two patches of rust on the roof of the car and found that he hated his father for them. (50-51).

The place where the kerosene bottle has come to rest and stained the floor is easily imagined into the future, almost a memorial, like those flower-encircled crosses on the side of the road where an auto accident has taken someone's life. Here, the stain will always remind Robert, is where with your carelessness, you killed your brother. And who lives a life like this? A contemptible, mouse-voiced boy whose father drives a rust-scarred car. The family home has now been stripped of all the usual connotations of comfort and changed into a site where a young family's lives were ruined.

As Robert's parents plan to follow the ambulance to the hospital, they send him to stay with a neighbor lady, Mrs. Tremble. While Robert obeys, Mrs. Tremble has always discomfited and faintly disgusted him; she has old-lady smell and smokes a pipe. Nordan writes that there was in the air of her house, "...the gaseous aroma of pipe tobacco and face powder" and "Her breath preceded her like a messenger of lightning and thunder"

(51). She strikes him as something of a witch, perhaps like the one from Hansel and Gretel. In short order, he escapes outside. This is where, once again, Nordan uses Delta geography to shift the course of the story:

He was deep in the back pasture now...The trees had begun some subtle change. The black-green lushness of September had become a lighter, friendlier green. The persimmons were ripe on the trees, and sullen wasps staggered fat and gorged in the pick-gold sweetness of the fallen fruit. Here and there he noticed hardwoods in which some of the leaves were already brown, but most were still green and, every so often, in a spreading oak or maple, a bouquet of red and yellow leaves appeared like decorations. The squirrels were busy; acorns were underfoot.

To his left, from a thicker brake of trees and cane, emerged first the movement and then the head and then the entirety of a large dog (56).

The opening section of this quotation is a description of place that has in its beauty and charm the potential ability to mitigate the grief of what happened across the road and upstairs in his own house and to provide—again like children in fairy tales—an escape from frightening adults and their poisonous world. At one point, Robert comes upon a "she-goat" with her horns stuck in a wire fence and releases her. The scene is delicate, and there is for just a moment or two in the story a quickening in the reader's mind; Nordan seems to want to create a moment when Delta geography has the grace to transform Robert's feelings about his brother's accident. But then the wild dog suddenly appears "long-legged and black and thin" with muscles almost showing through its matted fur. It's a frightening symbol of danger and depression, quickly reminding the reader that a child has died that morning and there's still a sin waiting to be dealt with.

Like the tragedy that took the life of Robert McIntyre’s brother in “The Sin-Eater,” all the Delta families Nordan describes in his stories have some resident tension that strains the relationships tying them together. Often employing a gratifying dramatic irony, Nordan’s child protagonists take on that tension and, ill-equipped, do what they can to deal with difficult feelings. Sometimes, an adult will find a way to help, but often the reader discovers that the adult residents of Arrow Catcher are no better prepared to deal with their feelings than the children are. Delta fathers are particularly guilty in this regard. They become in Nordan’s hands, figures both loved and feared—sometimes even reviled. The most common issue is the smallness of the life they’re leading. In Arrow Catcher, the movie theater is always packed and television has just come to town. Glitzy images of Hollywood’s popular culture are beamed into the dens and living rooms all over the Delta, and the images inspire dreams—fantasies—of what life outside of Mississippi might be like. The figurative distance between those bright images of a big world and the one Delta fathers can provide for their families creates an almost epidemic depression. Sugar Mecklin’s father is a house painter and an alcoholic, drowning his evenings in whiskey and episodes of Gilligan’s Island while his mother dreams of new clothes and dates at the Metropolitan opera. Sometimes, things get so bad that Gilbert Mecklin has to abandon the house altogether, even if only for a few hours. And so Nordan provides in Arrow Catcher little storefronts, usually with old plank walkways out front, where men gather to pick up small grocery items and to drink illegally sold liquor. These spaces have an almost wholly masculine environment: the floors are sticky-slick with spilled whiskey and chewing tobacco, there is in the air the smell of sweat and cigarettes and fried meat. Often the men are both embarrassed and relieved to be there. The women know to avoid the place and children are kept out. The few times when children are allowed in then becomes a moment of great pride, a coming of age, as if passing through the door of the hooch joint marked a transformation from boy to man.

In his memoir, a book that Nordan liked to refer to as his “fictional memoir,” he talks about Shiloh’s Store, the perhaps real-life model for all such stores that subsequently appear in his fiction.

For him [Nordan’s father], Shiloh’s store was imbued with a special magic that, at least for the time he stood inside its walls and lifted its amber elixir to his lips, anything was possible...[Despite this] my father must have sensed the inadequacy of his social life, so often was it pointed out to him, but Shiloh’s bootlegging establishment was where everybody knew his name, and indeed it was the only place where anybody knew his name. It was the only social life he had. (28-29)

In the chapter, “Welcome to Itta Bena, Little Lady,” his father has invited someone to stay at the house for a few days. He’s at first reluctant to say who it is, and Buddy and his mother are left to guess. They are agreed on one thing: there’s no way it’s one of the guys from Shiloh’s. Instead, it’s a former girlfriend, Mitzi Hayworth, a festival performer who turns out to be a Little Person. Upon her arrival, Buddy’s father is surprised by feelings of shame, he’s afraid that having loved a woman of that stature says something about his stature, figuratively speaking. To make matters worse, young Buddy, who is actually closest in height to their guest is struck dumb with love at first sight and, in his delirium, is making an ass of himself. And so his father, in possession of no better plan, “kidnaps” the reluctant Buddy to help him “run errands” and heads out into the night. However, once it becomes apparent that their destination is Shiloh’s Store everything changes.

Buddy says to the reader, “I walked up the steps, and entered the cool darkness of Shiloh’s Store. I was a Man...I was standing in the sanctum sanctorum of my father’s days. Except for love, what more could a boy want” (48).

So far, the term geography has been used to describe places in Nordan's fiction: a bedroom, a stretch of woods, the interior of Shiloh's Store. And I have suggested that each of these places live in a kind of relationship with the people that inhabit those geographies, both creating those people but also being created by them. However, Robert Rudnicki, in his article, "Eulogizing Space: Eudora Welty's 'Still Moments' and Gaston Bachelard's 'Dream Geometry' in Lewis Nordan's Fiction," argues that this terminology be refined. Geography is often understood as a capital "P" Place: The American South, for example, the Mississippi Delta in particular. And while this is true, Rudnicki is interested in the more intimate, the more "magical" spaces that Nordan often creates. He turns to the French philosopher, Gaston Bachelard's *The Poetics of Space*, where it is argued that the geographies of our "objects and spaces...mysteriously resonate through our memories and daydreams" (124). The suggestion is, after all, not so radical. It's again, simply, that place or particular spaces, determine character. They tell us who we are, they work to form identity. Bachelard's innovation is that he values the idiosyncratic in our spaces. In Nordan's work, it is therefore not the bedroom where Robert McIntyre's brother fell ill from drinking kerosene, but the stain on the floor that we pass across over and over again that matters. It is not the woods where he tried to escape from Mrs. Tremble's attentions, but the square of fence where Robert freed the goat. It is not Shiloh's Store in its entirety, but the place at the bar where his father rested one elbow as the other was raised to help the glass of whiskey reach his waiting mouth.

Finally, the element in Bachelard that Rudnicki ignores, but which I think is of particular importance in Nordan's fiction, is the special resonances that children feel in such intimate spaces and objects. Partly this is due to the way that children are able to find the intimate and compelling in even "homogenous public spaces" because of the special viewpoint from which children engage in such spaces. Their play allows them to see possibilities in the familiar that rarely occurs to adults. The space between the couch and the wall is a perfect spot to take a nap. The stereo turntable is the control panel of a space ship. The fireplace is a porthole to another world. Ultimately, it's these magical spaces that Nordan's retrospective narrators remember as they tell their stories, which keeps links to the past alive, which are touchstones in the development of consciousness, and which makes us who we are. Or as Buddy might have said to his MFA students in March of, say, 1996: "#1, Geography is everything."

Bibliography

1. BACHELARD, Gaston (1994). *The Poetics of Space*. Beacon Press.
2. BAKER, Barbara A (2012). "Transcendence and Hope in the Blues Life and Life Writing of Lewis Nordan." Lewis Nordan: Humor, Heartbreak, and Hope. University of Alabama Press, 32-41.
3. NORDAN, Lewis (2000). *Boy with Loaded Gun: A Memoir*. Algonquin.
4. *The Sharpshooter Blues* (1995). Algonquin.
5. "The Sin Eater." *Sugar Among the Freaks* (1996). Algonquin, 49-66.
6. "Sugar Among the Chickens." *Sugar Among the Freaks* (1996). Algonquin, 179-198.
7. *Sugar Among the Freaks* (1996). Algonquin.
8. *Wolf Whistle* (1993). Algonquin.
9. RUDNICKI, Robert (2012). "Eulogizing Space: Eudora Welty's 'Still Moments' and Gaston Bachelard's 'Dream Geometry' in Lewis Nordan's Fiction." *Lewis Nordan: Humor, Heartbreak, and Hope*. Edited by Barbara A. BAKER, University of Alabama Press, 121-130.
10. SCHUYLER, CLAY (1999). *Maude. Delta Land*. University of Mississippi Press.

CZU 811.112.2`373

„NOUA NORMALITATE” – VESTIGII PANDEMICE ÎN VOCABULARUL GERMAN

„NEW NORMALITY” – REMNANTS OF THE PANDEMIC IN THE GERMAN VOCABULARY

Elvira GURANDA¹⁰⁰
Lina CABAC¹⁰¹

Abstract: *In this article we aim a linguistic insight into the "coronary" vocabulary of the German language, which has developed rapidly in the last two years, i.e. in the pandemic and post-pandemic period, and has undergone a vast diversification, managing to strongly mark practically every area of the life of modern society. Our goal here is to explore the morphological structure of these lexemes and to elucidate the thematic scope of their predominant use and the quality of their assimilation into the German language system.*

Key words: *common word, composition, contamination, derivation, language system, neologism, nonce-word, social area, vocabulary, word formation*

1. Introducere

Binecunoscutul lingvist, folclorist și scriitor german, Jakob Grimm menționa în constatările sale lingvistice „Limba noastră este și istoria noastră” („Unsere Sprache ist auch unsere Geschichte”). Situația actuală ne demonstrează pe deplin adevărul acestui aforism.

De la conștientizarea pericolului pandemic al infecției SARS-CoV-2 și instituirea situației de urgență globale cauzată de răspândirea acestui flagel infecțios limbile naturale au cunoscut o îmbogățire vădită a vocabularului, atât prin asimilarea unui număr mare de lexeme împrumutate, cât și prin crearea unor lexeme tematice inedite. De altfel, pandemia a dat tonul în tendințe lexicale. Bogatul vocabular al pandemiei vine la pachet cu termeni noi, cu extinderi și cu devieri de sens, unii formând chiar familii lexicale.

Limba, și în acest sens susținem ideea lansată de cercetătorul polonez Piotr A. Owsński, funcționează ca o matrice în care datele esențiale din realitatea exterioară limbii sunt încorporate prin intermediul unităților sistemului lingvistic, astfel încât să fie accesibile societății lingvistice prin memoria sa colectivă (v. Owsński, 2021: 141). Societatea facilitează astfel interacțiunea dintre vorbitori și, respectiv, preluarea lexemelor noi și dezvoltarea continuă a vocabularului, demonstrând în mod repetat că limba (inclusiv, limbajul) este un organism viu, în permanentă schimbare și perfecționare, sub influența factorilor intra- și extralingvali.

În prezent, însă, atestăm că asemenea modificări de vocabular, care anterior se realizau într-o perioadă istorică destul de îndelungată, au loc relativ rapid. Transformările lexicale nu mai au nevoie nici de decenii, nici de secole, pentru a se încetățeni sau, cel puțin, pentru a se răspândi pe un areal lingvistic: din luna martie 2020 aceste transformări au loc sub ochii noștri. Am devenit atât martori, cât și registratori pertinenti ai acestor mișcări.

Deoarece nivelul lexical al limbii este probabil cel mai susceptibil la schimbările venite din exterior, în lucrarea de față acordăm o atenție deosebită vocabularului. Ne propunem să semnalăm prin acest text nu doar existența fenomenului lingvistic, ci să incităm o reflecție cu privire la formele lexicale extrem de vehiculate în limba germană în această perioadă. Obiectivul

¹⁰⁰ Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Republica Moldova, elvira.guranda@usarb.md

¹⁰¹ Master, asistent universitar, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Republica Moldova, lina.cabac@usarb.md

principal este analiza prezenței elementelor lexicale „coronare” în limba germană din perioada pandemică și post-pandemică, care durează deja mai bine de doi ani. Ne punem drept scop de a analiza atât componența morfologică a acestor lexeme, cât și domeniul tematic al utilizării lor preponderente și calitatea asimilării acestora în sistemul limbii germane.

2. Structura morfologică a lexemelor „coronare” în limba germană

Analiza pertinentă a surselor media germane (în special a surselor online) din intervalul anilor 2020 – 2022 ne-a permis să stabilim o incidență foarte mare de articole în care se menționează cuvintele-cheie ale perioadei respective, și anume *Corona, Coronavirus, Maske, Covid, Virus, Pandemie, Impfung, Lockdown, Quarantäne* etc.

Întru facilitarea accesului cercetătorilor la vocabularul tematic Covid, Institutul Leibniz de studiere a limbii germane a creat în cadrul dicționarului online de neologisme a limbii germane o listă cu cele mai relevante inovații lexicale „coronare”, care se află în acces liber pe sit-ul <https://www.owid.de/docs/neo/listen/corona.jsp#>. Anume această colecție de unități lexicale, cât și corpusul oferit de DWDS ne-au permis de a efectua o incursiune analitică în vocabularul neologic tematic.

Având la dispoziție circa 2300 de lexeme neologice înregistrate în aceste surse, am încercat inițial să realizăm o clasificare a vocabularului respectiv după criteriul morfologic. În așa mod am constatat, că majoritatea lexemelor reprezintă **substantive compuse**. În cadrul acestei categorii delimităm:

a) compuși lexicali substantivali după formula *substantiv + substantiv*: *Abstandsbier, Abstandsdame, Abstrichzentrum, Ansteckungsparty, Ausnahmesemester, Balkonmusik, Balkongesang, Beherbergungsverbot, Bürgerdisziplin, Coronaabstand, Coronaampel, Coronaausrede, Coronabauch, Coronachaos, Coronaferien, Coronazuschuss, Covidgesetz, Covidgipfel, Covidpass, Designermaske, Digitalisierungslücke, Distanzklausur, Ellenbogengruß, Ellenbogengesellschaft, Fensterbesuch, Fensterkonzert, Fußgruß, Gesichtsvesier, Gesundheitsdiktatur, Hamsterkauf, Heimquarantäne, Hygieneritter, Immunitätspass, Infektionsdynamik, Infektionstsunami, Inzidenzwert, Isolationsmaßnahme, Lockdownloch, Lockdownmüdigkeit, Lockdownspeck, Maskenaffäre, Maskenakne, Maskenpflicht, Osterlockdown, Pandemieberater, Pandemiebetrieb, Pandemielüge, Pandemiezirkus, Quarantänebrecher, Quarantänebruch, Quarantänepolitik, Risikotourist, Testregime, Verschwörungsmärchen, Virenbombe, Virusdetektiv, Zaunbier* etc.

Sistemul limbii germane permite de a alătura în cadrul procedurii compunerii două, dar și trei și mai multe lexeme: *Alkoholkonsumverbotszone, Autobahnteststation, Autogottesdienst, Basisreproduktionszahl, Behelfsmundnasenschutz, Blutspendeverbot, Bürgertestzentrum, Coronaabstandsregel, Coroneindämmungsverordnung, Coronafilienhärteausgleichsfond, Coronahygieneapuschale, Coronaquarantäneverweigerer, Coronasolidaritätszuschlag, Öffnungsdiskussionsorgie, Schnelltestbescheinigung, Spuckschutttrennwand, Todesküsschenfaktor, Weltvirkrise* etc.

b) compuși lexicali substantivali după formula *adjectiv + substantiv*: *Digitalfestival, Digitallehre, Digitalsemester, Intensivregister, Kurzquarantäne, Leerdenger, Mindestabstand, Mindestdistanz, Mobilarbeit, Nahweh, Passivimpfung, Positivprobe, Positivtest, Präventivtest, Remote-Tag, Schnellshopper, Schnelltest, Totalquarantäne, Totalshutdown, Volllockdown, Vollquarantäne* etc.;

c) compuși lexicali substantivali după formula *verb + substantiv*: *Abklingzeit, Impfanreiz, Impfantreiber, Impfbeleg, Impfbotschaft, Impfbürokratie, Impfbus, Imfeuphorie, Impffrust, Impfgarantie, Impfpizza, Impfprämie, Impfselkie, Impfstau, Kuschelkontakt, Lutschtest, Spuckschutz, Spucktest, Spuckwand* etc.;

d) compuși lexicali substantivali după formula *adverb + substantiv*: *Onlinebühne, Onlinedemonstration, Onlinefrühstück, Onlineklausur, Onlineparty, Onlineunterricht, Sofortbußgeld, Soforthilfe, Unterwegsreiniger* etc.

În corpusul selectat am determinat, deși într-un număr substanțial mai mic, **compuși adjectivali**, de ex. *aerosollastig* (subst. + adj.), *aerosolproduzierend* (subst. + participiu), *ansteckungsarm* (subst. + adj.), *atemintensiv* (subst. + adj.), *coronamüde* (subst. + adj.), *coronastill* (subst. + adj.), *coronaspezifisch* (subst. + adj.), *coronatauglich* (subst. + adj.), *fernüberwacht* (adv. + participiu), *immunkompromittiert* (adj. + adj.), *maskenfrei* (subst. + adj.), *nasenfrei* (subst. + adj.), *negativgetestet* (adj. + participiu), *quarantänebedingt* (subst. + participiu), *systemrelevant* (subst. + adj.), *tiefenerschöpft* (adj. + participiu), *virusrobust* (subst. + adj.),

În lista exemplelor se află trei compuși verbali, și anume *kreuzimpfen* (adv. + verb), *freitesten* (adj. + verb) și *videochatten* (subst. + verb).

Atragem atenție asupra faptului, că și în vocabularul tematicii abordate compunerea rămâne procedeul principal de creare a cuvintelor germane. Majoritatea compuşilor lexicali sunt, evident, substantive, o mică parte a compuşilor o formează adjectivele.

Al doilea procedeu clar distins de formare a cuvintelor îl prezintă **derivarea**. În germană acest procedeu este mai puțin consacrat, spre deosebire de compunere, totuși în corpusul selectat avem un șir de exemple de derivate substantivale, adjectivale și verbale. În analiza de față, din lipsa spațiului suficient, vom discuta derivarea în complexitatea ei, fără a face diferența între derivarea sufixală, prefixală sau parasintetică.

a) derivate substantivale: *Ausbrecher, Beatmer, Booster, Boosterer, Boosterung, Corönchen, Hamsteritis, Koinfektion, Lockdownchen, Lockdowner, Vorquarantäne, Zoomer* etc.

b) derivate adjectivale: *bemaskt, coronal, coronalos, coronisch, coronistisch, coronös, postcoronaisch, postcoronal, postlockidal, postpandemisch, präcoronaisch, präcoronal, präpandemisch* etc.

c) derivate verbale: *boosten, boostern, coronarisieren, coronern, coronieren, coronisieren, downlocken, durchimpfen, durchinfizieren, e-meeten, lockdownen, reinboostern, rumaerosolen, teamsen, tracen, vorbeiatmen, webexen, zoomen* etc.

După cum lesne se observă, prin acest procedeu sunt formate, preponderent, adjective și verbe, ceea ce este tipic sistemului limbii germane.

Un alt procedeu de formare a cuvintelor, care impresionează prin eficiența sa, dar și prin rezultatele inedite obținute, este **contaminarea**. Procedeul respectiv stă la baza formării ocazionalismelor lexicale, care se caracterizează printr-un grad foarte înalt de noutate, având funcție preponderent expresivă, ce prevalează asupra funcției de nominalizare. Evident, acest procedeu este tipic formării substantivelor. În corpusul selectat avem câteva exemple de acest fel: *Corontäne* < Corona + Quarantäne; *Coronacation* < Corona + vacation; *Coronoia* < Corona + Paranoia; *Covexit* < Covid + Exit; *Covidiot* < Covid + Idiot; *Hockdown* < hocken + Lockdown; *Impfluenzer* < Impfung + Influenzer; *Maskne* < Maske + Akne; *Maskomat* < Maske + Automat; *Panikdemie* < Panik + Epidemie; *Papplikum* < Pappe + Publikum; *Skneipe* < Skype + Kneipe; *Vaxxie* < Vakzin + Selfie; *Wirrologe* < wirr + Virologe; *Workation* < work + vacation etc.

Un alt procedeu, mai puțin productiv, dar totuși semnificativ pentru subiectul abordat, îl reprezintă **formarea de sigle**, în mod special, **și de abrevieri**. Limba germană, în acest sens, prezintă o varietate înaltă de posibilități, iar produsele lexicale obținute sunt valorificate intens de vorbitori. De exemplu: *AHA* (< Abstand, Hygiene, Alltagsmaske), cu variantele de utilizare *AHA-Erlebnis, AHA-Formel, AHA-Regel, C* (< Corona) cu variantele de utilizare *C-Krise, C-Wort, Coronasoli* (< Coronasolidaritätszuschlag), *Huta* (< Hundetagesstätte), *KRITIS* (< kritische Infrastruktur), *LzH* (< Lernen zu Hause), *MNB* (< Mundnasenbedeckung), *MNS* (< Mund-Nasen-

Schutz), *Munaschu* (< Mund-Nasen-Schutz), *Munaske* (< Mund-Nasen-Maske), *NMS* (< Nasen-Mund-Schutzmaske), *PCR* cu variantele de utilizare *PCR-Test*, *PCR-Testung*, *PSA* (< persönliche Schutzausrüstung), *WSF* (< Wirtschaftsstabilisierungsfonds) etc.

Astfel se conturează o bogată varietate de procedee morfologice de formare a cuvintelor din vocabularul pandemic al limbii germane. Acest fenomen scoate în evidență vigoarea, bogăția și forța creatoare a limbii germane. Despre posibilitatea de lexicalizare a lexemelor, de trecere din categoria de cuvinte potențiale în categoria neologismelor vom discuta mai jos.

3. Nuclee lexical-semantic productive

Analiza pertinentă a corpusului „pandemic” și „post-pandemic” excerptat ne-a permis să delimităm câteva lexeme (nuclee/baze) cu o incidență majoră în cadrul formării cuvintelor prin compunere, derivare sau contaminare. Printre acestea se disting (în ordine alfabetică):

a) *Abstand* (29 exemple): *Abstandhalten*, *Abstandsbier*, *Abstandsdame*, *Abstandsangebot*, *Abstandsgesellschaft*, *Abstandshalter*, *Abstandshochzeit*, *Abstandsjubeltanz*, *Abstandslinie*, *Abstandsparty*, *Abstandsvorkehrung*, *Abstandsvorschrift*, *Coronaabstand* etc.;

b) *Boost* (26 exemple): *Boostdosis*, *Boosteffekt*, *boosten*, *Booster*, *Boosterdosis*, *Boosterung*, *Boostimpfung*, *Coronabooster*, *Geboosterter* etc.;

c) *Corona* (472 exemple): *Corontäne*, *Corona-Burn-out*, *Coronaaccessoire*, *coronaadäquat*, *Coronaalbtraum*, *Coronaalltag*, *Coronaampel*, *Coronaapgesetzt*, *Coronaauffrischimpfung*, *Coronachaos*, *Coronachor*, *Coronacouture*, *Coronadetektiv*, *coronaesk*, *Coronaetikette*, *Coronafrisur*, *coronahalber*, *Coronaheld*, *Coronahochburg*, *Coronahysterie*, *Coronaidiot*, *Coronajoch*, *Coronalappen*, *coronaleer*, *Coronamieterschutz*, *Coronamode*, *Coronaquarantäne*, *Coronaspürhund*, *Nach-Corona-Welt*, *Post-Corona-Zeit*, *postcoronal*, *präcoronal* etc.;

d) *Covid/COVID* (119 exemple): *Covexit*, *COVID-19-Alltag*, *COVID-19-Brain*, *COVID-19-Leugner*, *Covidapp*, *Covidarm*, *Covidhirn*, *Covidiot*, *Covidlüge*, *Covidzeh*, *Post-Covid-Ambulanz*, *Post-Covid-Syndrom* etc.;

e) *Impfen* (142 exemple): *Impfbeleg*, *Impfansatz*, *impfbereit*, *Impffrust*, *Impfkater*, *Impfluenzer*, *Impfstolz*, *Impftourismus*, *Impfwurst*, *Impfy*, *Impfzuckerl* etc.;

f) *Lockdown* (67 exemple): *Lockdown-Jo-Jo*, *lockdownen*, *Lockdownfrise*, *lockdowngeplagt*, *Lockdownkind*, *Lockdownlockerung*, *Löckdownmüdigkeit*, *Lockdownwelle* etc.;

g) *Maske* (52 exemple): *Mask-have*, *Maskenaffäre*, *maskenfrei*, *Maskengate*, *Maskengegner*, *Maskenmode*, *Maskenmüdigkeit*, *Maskentrottel*, *Maskne*, *Maskomat*, *Mundnasenschutzmaske* etc.;

h) *Online* (20 exemple): *Onlinebühne*, *Onlinedemo*, *Onlinegottesdienst*, *Onlinestunde*, *Onlinetermin*, *Onlineunterricht*, *Onlinevorlesung* etc.;

i) *Pandemie* (48 exemple): *pademiebedingt*, *Pandemiedasein*, *Pandemieflüchtling*, *Coronapandemie*, *Pandemielüge*, *Pandemiemüder*, *Pandemiespielale*, *Pandemiewelle*, *Pandemiewirtschaft*, *präpandemisch* etc.;

j) *Quarantäne* (33 exemple): *Arbeitsquarantäne*, *Quarantäneblase*, *Quarantänehotel*, *Quarantänekoncert*, *Quarantäneweche*, *Quarantini* etc.

k) *Virus/Viren* (58 exemple): *Britenvirus*, *Chinavirus*, *Coronaviruschallenge*, *Coronavirushotspot*, *Multiorganvirus*, *Rentnervirus*, *Virusangst*, *Virusbriefing*, *Virusdetektiv*, *Wirrologe*, *Virenabwehr*, *Virenbombe*, *Virenfront*, *Virenkrise* etc.;

4. Lexicalizarea vocabularului nou

Prin *lexicalizare* înțelegem, urmând ideea lansată de P. Hohenhaus, evoluția diacronică a unui cuvânt complex sau a unei expresii, de la o sintagmă compusă și transparentă până la un semn opac din punct de vedere semantic (Hohenhaus, 2005: 356). În așa mod drept neologisme sunt considerate unitățile glotice care au trecut deja procesul de lexicalizare, și, respectiv, instituționalizare în sistemul limbii, iar ocazionalismele sunt, după cum definește P. Hohenhaus, unități *nelexicalizabile* (*prototypically unlexicalisable*) (Hohenhaus, 2005: 356).

Foarte multe exemple din corpusul selectat reprezintă deja glotisme uzuale sau neologice, preluate de sistemul limbii germane și utilizate pe larg de către vorbitori, cum ar fi *Abstandsvorschrift, Anticoronamaßnahme, Atemschutzmaske, Befallsrate, Betavariante, Bürgerdisziplin, Coronaapp, Coronabekämpfung, Coronafall, Coronagefahr, Coronaimmunitätsspass, Coronakranke, Coronalage, Coronamaßnahme, Coronapflichttest, Coronatestbus, Coronaupdate, COVID-19-Pass, COVID-19-Test, Covidtest, Distanzarbeit, Distanzunterricht, Epidemiekurve, Gesichtsschild, Halbklassenunterricht, Hospitalisationsrate, Hustenhygiene, Impfgarantie, Impfpriorität, Inzidenzwert, Kontaktverfolgung, Lockdownende, Maskenpflicht, Mund-Nasen-Schutz, Omikronmutation, Onlinekonferenz, Onlineunterricht, Pandemiemaßnahme, Pandemiewelle, Patient Null, Post-COVID-Zeit, präventiver Reihentest, Remote-Arbeit, SARS-CoV-2-Diagnose, Schutzmaske, Sicherheitsabstand, soziale Distanzierung, Virenabwehr, virtuelle Sitzung, Zoommeeting, zweite Coronawelle* etc.

E necesar de menționat faptul, că printre unitățile lexicale uzuale se întâlnește și o serie de îmbinări de cuvinte, care, fiind fapte sintactice, permit formarea unui număr mare de unități nominative ușor acceptate de sistemul limbii și intrate în uz, de exemplu: *aerosolproduzierende Maßnahme, angepasster Schulbetrieb, Arbeitsunfähigkeitsbescheinigung per Telefon, asynchrone Lehrveranstaltung, digitale Didaktik, digitaler Impfausweis, eingeschränkter Regelbetrieb, epidemische Lage von nationaler Tragweite, fernüberwachte Klausur, grüner Pass, ins Covidwasser fallen, kontaktfreier Urlaub* etc.

Pe lângă aceste lexeme uzuale și potențiale excerptate din paginile presei germane, evidențiem și un grup destul de numeros de unități lexicale inedite, așa numitele ocazionalisme lexicale care descriu realitatea pandemică. Marea majoritate a acestor inovații lexicale sunt compuse substantivale: *Abstandsbier, Abstandssommer, Aluhutbürger, Anpassungskrise, Balkonmusik, Coronababy, Coronaltern, Coronafrisur, Coronaidylle, Coronaleugner, Coronamähne, Coronaskeptiker, Corona-Matte, Coronismus, Dauerkrisenneurotiker, Distanzklausur, Fußgruß, Geboosterter, Geisterrestaurant, Gesichtskondom, Hygieneritter, Impfkater, Impfwurst, Infektionsampel, Kinnwindel, Klopapierhysterie, Kuschelkontakt, Lockdownspeck, Maskenverweigerer, Nasenpimpel, Quarantänekonzert, Teleprost, Zoomschule*, etc.

Un număr mai mic de substantive ocazionale este format prin contaminare: *Maskomat* (< Maske + Automat), *Covidiot* (< Covid + Idiot), *Maskne* (< Maske + Akne), *Quarantini* (< Quarantäne + Martini), *Wirrologe* (< wirr + Virologe), *Mask-have* (< Maske + must-have), *Skneipe* (< Skype + Kneipe).

Dar și numărul ocazionalismelor substantivale formate prin derivare este comparativ mai redus decât a ocazionalismelor formate prin compunere: *Maskologie, Corona, Hamsterities, Corönchen* etc.

Apariția ocazionalismelor lexicale tematice demonstrează forța creativă a vorbitorilor limbii germane, dar și flexibilitatea sistemului acestei limbi. Inovația lexicală reprezintă un motor activ al dinamicii unei limbi, iar factorul temporal și frecvența de utilizare ulterioară sunt condițiile decisive care determină gradul de lexicalizare a unităților lexicale respective.

Numărul foarte mare de unități lexicale uzuale referitoare la situația pandemică demonstrează existența în limbă a tiparelor și modelelor gata, la care vorbitorul poate oricând apela pentru a-și exprima opiniile și a da nume anumitor fenomene.

5. Domenii tematice

Examinarea atentă a corpusului ne-a permis să stabilim categoriile tematice în care apar aceste lexeme și putem cu siguranță afirma că acestea se referă la un spectru variat de activități sociale, politice și economice:

Tabelul 1. Domenii tematice

Domeniul economic și financiar	<i>Corona-V, -belastung, -bonds, -bonus, -boom, -bremse, -crash, -elterngeld, -familienbonus, -kindergeld, -hygienepauschale, -pauschale, -kampf, -keule, -krise, -marke, -nothilfe, -pflegebonus, -phänomen, -prämie, -rettungsschirm, -scheck, -schub, -schutzschild, -schutzschirm, -soforthilfe, -soli, -solidaritätszuschlag, -stau, -tausender, -tief, -tsunami, -turbo, -zuschuss, -zwangspause; Covid-19-Kredit, -Überbrückungskredit, -Krise, -Krisenstab, -Notkredit, -Phänomen, -Taskforce; Covidkredit, -krise</i>
Domeniul medical și protecția sănătății	<i>Coronafuß, -kampf, -müll, -phänomen, -schock, -angst, -belastung, -blues, -hysterie, -koller, -müdigkeit, -panik, -scham, -schock, -stress, -tief, -wolke; Coronaia; coronamüde; coronieren Covid-19-Phänomen, -Brain, -Gehirn, -Hoffnungsträger, -Taskforce Covidzeh, -hirn; Virusangst</i>
Educație și învățământ	<i>Coronaabitur, -bonus, -ferien, -jahrgang, -klausur, -schichtunterricht, -semester; Coronafrei</i>
Divertisment și relații sociale	<i>Coronablues, -gästeliste, -kontaktlisteb, -geburtstag, -party, -hobby, -keule, -pause, -sex, -sommer, -tagebuch; Coronisierung, coronisieren Coronacation, Coronamour Covidparty</i>
Domeniul IT	<i>Corona-app, -warnapp, -warnplattform, -tracing, -tracking; „Stop Corona“-App; Covid-19-app, -Tracing, -Tracing-App, -Radar; Homeoffice</i>
Persoane sau grupuri de persoane	<i>Coronababy, -experte, -held, -helfer, -blockwart, -buster, -detektiv, -fall, -generation, -jahrgang, -immuner, -leugner, -lügner, -müder, -petze, -sheriff, -rebell, -schutzwahl, -skeptiker, -superverbreiter, -sünder; Coronavirusdetektiv; Coronaer, Coronials Covid-19-Leugner, -Fall, -Superverbreiter Covidfall, -idiot; Covidiot, Covidiotin</i>
Moda și aspect fizic	<i>Coronafashion, -mode, -frisur, -mähne, -matte, -kilo, -speck; After-Corona-Body</i>

E necesar de a sublinia că în perioada pandemică și post-pandemică, în limba germană, și-au găsit un loc special împrumuturile din limba engleză: *Covid-19-Brain*, *Covid-Taskforce*, *Coronabonds*, *Covidparty*, *Covid-19-app*, *COVID-19-Hotspot*, *Covid-19-Tracing*, *Covid-Tracing-App*, *Covid-Radar*, *Homeoffice*, *After-Corona-Body*, *Coronaboom*, *Coronabriefing*, *Coronacare*, *Coronacrash*, *Coronaexit*, *Coronafakeshop*, *Coronahotspot*, *Coronavirushotspot*, *Coronashaming*, *Coronasheriff* etc.

Limba este un fenomen deschis, și în epoca influenței uriașe a mijloacelor mass-media, nu este surprinzător faptul că nu doar în discursul jurnalistic, chiar și în vorbirea de zi cu zi în sistemul limbii pătrund în permanență elemente noi. Limba germană nu face o excepție, astfel, multe împrumuturi englezești și cuvinte străine au ajuns în limba germană și funcționează perfect în cadrul sistemului limbii germane, deși încă nu au fost adaptate fonetic.

6. Concluzii

În baza analizei realizate, putem afirma că factorii extralingvistici influențează considerabil sistemul limbii. Fenomenul îmbogățirii vocabularului, precum și contactul intens între diferite limbi nu trebuie, în nici un caz, privite ca ceva extraordinar, deoarece ele apar în mod constant în condițiile naturale, normale ale vieții umane.

Exemplul limbii germane ne demonstrează, astfel, că sistemul limbii a fost și este, într-o anumită măsură, modelat și dezvoltat de „virusul COVID-19”. Existența unui corpus masiv de unități lexicale, atât uzuale, cât și ocazionale, referitoare la pandemia recentă, demonstrează foarte clar dependența limbii de istoria omenirii.

Totodată se observă foarte clar, pe de o parte, că există o continuitate, vigoare a sistemului limbii germane și, pe de altă parte, o rezistență relativ scăzută față de influențele limbilor străine. În acest sens, se mai poate observa că sistemul limbii germane reacționează viu și rapid la circumstanțele realității din afara limbii, ceea ce se manifestă atât prin absorbția, cât și prin adaptarea „lexemelor străine”.

De asemenea, vom menționa că un grup de elemente se caracterizează printr-un grad mai mare de combinare cu unitățile lexicale germane, fiind acceptate mai ușor de sistemul limbii (*Coronabriefing*, *Coronahotspot*, *Covidparty*).

Totuși, un lucru este cert: în prezent, nu putem decât să presupunem cu mare prudență că o mare parte din lexicul asociat „pandemiei Corona” va dispărea odată cu această epidemie, deși nu este exclus ca aceasta să lase amprente semnificative în limbajul „erei post-COVID”.

Bibliografie

1. BAUER, L. (2000). Word. In: *Booij, G., Lehmann, Ch., Mugdan J. (Hrsg.) Morphologie: ein internationales Handbuch zur Flexion und Wortbildung*. Berlin ; New York: de Gruyter, Bd., 17-1.
2. HOHENHAUS, P. (2005). Lexicalization and Institutionalization. In: *ŠTEKAUER, P., LIBER, R. (eds). Handbook of Word-Formation. Studies in Natural Language and Linguistic Theory*, vol. 64. Springer, Dordrecht.
3. KLOSA-KÜCKELHAUS, A. (2020). Corona-und andere Partys. In: *Leibniz-Institut für Deutsche Sprache. Aktuelle Stellungnahmen zur Sprache in der Coronakrise* [on-line] [accesat 24.05.2022]. Disponibil: https://www.ids-mannheim.de/fileadmin/aktuell/Coronakrise/klosa_coronaparty.pdf.
4. KLOSA-KÜCKELHAUS, A. (Hg.) (2021). *Sprache in der Coronakrise. Dynamischer Wandel in Lexikon und Kommunikation*. Mannheim: IDS-Verlag.
5. MUNAT, J. (2007). *Lexical Creativity, Texts and Contexts*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

6. OWSIŃSKI, P. A. (2021). Zum Einfluss fremder Morpheme auf die deutsche Sprache aus der Zeit der SARS-CoV-2-Pandemie. In: *Colloquia Germanica Stetinensia*. Zeitschrift de Institut für Germanistik der Universität Szczecin, nr. 30.
7. <https://www.ovid.de/docs/neo/listen/corona.jsp#>.
8. <https://www.dwds.de/d/korpora/corona>.

CZU 821.135.1(478).09”19”(092)Marinat A.

ALEXEI MARINAT: NEVOIA CONSERVĂRII MEMORIEI GULAGULUI

ALEXEI MARINAT: THE NEED TO PRESERVE THE MEMORY OF THE GULAG

Svetlana MELNIC¹⁰²

Abstract: *The study reveals the increased interest in digitized memoirs and diaries, presenting the various forms in which the confessional literature of detention is circulated through new electronic and multimedia technologies. Special attention is paid to preserving traumatic memory in its original form, rehabilitating the collective memory of individuals under the oppressive Soviet regime, and reflecting the concepts of trans media storytelling and digital humanities. Essentially, nothing can more successfully combine the strengths of research practices in history, memorial studies, and computational linguistics than digital humanities, which make available to the general public a fundamental approach to the research and critical study of Gulag literature. From the point of view of the materialization of the narrative and the narrative flow, the perspective through which we examine the relationship between Alexei Marinat’s memoirs and digital technology is that of digital humanities, which engages, in addition to the critical practice of contextualizing the text, the exercise of textualizing the context, reading the events of history and culture, as part of literary and artistic production. In this context, digital technologies, along with the increased availability of electronic storage media, have allowed the Bessarabian memorialist to digitize a consistent page from the vast history and literature of Gulag detention.*

Key words: *memoir, digital humanities, Alexei Marinat, memory, Gulag*

Currently, discussions of Gulag memorial literature seem to be proceeding in two representative directions. On the one hand, there is increased interest in digitized memoirs and diaries, in the various forms in which autobiographical confessional literature is shared through new electronic and multimedia technologies. On the other hand, there is a sustained concern regarding the *preservation* of traumatic memory in its original and indisputable form, in particular, the preservation of authentic historical documents in national archives and historical museums, such as the *Memorial* archive¹⁰³. Historian Patricia Kennedy Grimsted publishes a comprehensive study in this regard, highlighting the immensity of unstudied historical documents stored in the Russian trophy archives after the Second World War. In the corpus of valuable historical materials, there are also the records of the NKVD administration, regarding the opponents of the communist regime, the administration of labor re-education camps, the Gulag and deportations, the archive of sound recordings. The importance of these materials should not be underestimated in the rehabilitation of collective memory that would place the Gulag on the same level of record of genocide and oppressive social memory as the Nazi Holocaust. Regrettably, the Gulag remains little studied, even if new victims¹⁰⁴ and crimes of

¹⁰² Doctor, asistent universitar, Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți, Republica Moldova

¹⁰³ GRIMSTED, Patricia Kennedy (1998). *Archives of Russia Seven Years After: “Purveyors of Sensation” or “Shadows cast to the Past”* [on-line]. Cold War International History Project, Washington [accesat 02.09.2019]. Disponibil: <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/publication/ACF518.pdf>

¹⁰⁴ *Victims of Communism* (2001). Victims of Communism Memorial Foundation (VOC) [cited 02.06.2020]. Available: <https://victimsofcommunism.org/>

this totalitarian system are discovered, illustrative being the digital platforms and archives dedicated to communist crimes.¹⁰⁵

Today, the media revolution has transformed all social fields, including the field of literary studies. The *discursive* environment of literature is considerably modified. Reading is given up in favor of blogging, twittering, etc. Thus, we find that there are two separate worlds, made up of the literary and media spheres that dispute their primacy, the Internet becoming more recently an analgesic for the traumas of exile, facilitating communication with the cultural space of origin and the preservation of national identity. At the same time, the Internet represents a much-needed virtual anchor, where the writer can expose his literary work in the form of an eBook, can communicate his ideas, provide reading keys for his own literary productions, establish relationships with peers, to initiate polemics etc. The Internet draws the user into a liminal, inconsistent dimension: from the real space of the home or office, the individual accesses an unreal, illusory space, to which media theories refer with the notion of *cyberspace*. Obviously, the two media for *storing* literary production can coexist constructively, turning into effective platforms for interacting with the public.

Memoir narratives about lived experiences in the Soviet past can be creatively represented through *digital technologies*, and concepts such as *trans media storytelling* have intensified the mode and style of sharing the memorial product. Media technologies do not simplify and, in any way, do not undermine the interiority of the subject, but, on the contrary, expand the area of representation of the authorial “self” outside of literary practices towards cultural and media ones. The new means of digitizing the *self* lead to the reconceptualization of notions of *identity*, *rhetoric*, and ways of presenting the individual self in relation to notions of authenticity, veracity, and factual material.

The digitization of Alexei Marinat’s memoirs and diaries offers a complex perspective of the digital representation of authorial subjectivity, generating various interpretations of this autobiographical narrative as readers navigate through different digital platforms to secure a more nuanced understanding of the memoirist’s life and his work. Through the narrative, the identity of the memorialist Alexei Marinat regains its meaning, obtaining an inner coherence. The writer’s inspiration to selectively and subjectively revise his own memories in the process of self-creation through writing enables him to construct his authorial identity. What acquires tangible meaning is the constitutive relationship, which ensures that the memoirist is not an abstract subject in himself, the pact with the reader becoming much more natural. The digital space, as an environment for writing and (re)creating the authorial self, constitutes that alternative environment that facilitates the maintenance and digital updating of Alexei Marinat’s memoirs, offering the opportunity to learn from history and analyze the forms exhibited by the dictatorship in the Romanian space, to make comparisons between similar prison experiences, impact on the alienation and suffering of the victims of the oppressive regime, to identify the double purpose of writing about oneself in communicating the authorial self to others, as well as, in communicating with oneself.

Reading memoirs in the digital space is an outcome not only of discursive practices shared online, but also of the underlying technologies that made textual transfer possible. Thus, the technological and electronic apparatus of archiving has experienced significant transformations in recent decades under the impact of the digitization of historical documents, which facilitates the preservation of collective memory, the reconstruction of the reality of the Gulag, the ordering of digitized material, etc. Well structured, in this sense, is the web page of

¹⁰⁵ *Communist Crimes* (2007). Estonian Institute of Historical Memory [cited 02.03.2018]. Available: <https://communistcrimes.org/en>

Eufrosinia Kersnovskaya's project entitled “What's a Human Being Worth?”, congruent with the title of the author's fundamental work.¹⁰⁶ The infusion of the lived biographical element is noticed in the samizdat version of the memoirs, constituting an eloquent example of the digitization of the history of the Soviet Gulag.

The digitization is motivated by the need to collect and preserve the Gulag memoirs, which often gather dust in the drawers or individual archives of the authors' heirs, which is not the case of Alexei Marinat's memoirs, which are carefully preserved and digitized by the author's son - Andrei Marinat, who claims that “regardless of whether we consider it necessary or not to digitize the memorial writings about the Soviet Gulag, it is our duty to revive the past and the historical truth!”, says the author's son ([marinat andrei \(bessmertnybarak.ru\)](http://marinat.andrei(bessmertnybarak.ru))). The digitization of the documentary material, recorded by Alexei Marinat, does not necessarily imply unlimited and unrestricted direct access to the databases, their duplication and copying by the public is often limited. In fact, the electronic format of any memorialistic material generates a series of challenges, such as the rapid change of information technologies, the fragility of data storage media, consequently, the fragility of the data itself, duplication of materials on servers or web pages. Under these conditions, the digitization of the fragments of the diary of the Bessarabian memorialist¹⁰⁷ implies that the data periodically migrate to updated digital media, corresponding to the new format or the requirements of new digital applications.

The culture of memoir writing has been reanimated with the emergence of new digital forms that are responsible for the visibility of content, the reconfiguration of the reader's relationship with the memoir text, and the appreciation of the paratextual contributions that any reader is willing to make. Using fiction as a form of multi-level projection, Alexei Marinat's autobiographical narrative reveals the drama and atmosphere of a non-fictional document, in which the testimonies of a survivor of the regime “where human rights are ignored at every street corner [...] where laws are violated at every step”.¹⁰⁸ Of particular relevance is the recording of the life histories of the memoir's characters, the creation of their narrative identities, as well as that of the narrator. The boundary between collective and individual memory is, in fact, mitigated when resorting to the chronicling of the history of the Gulag, to the description of historical figures, which have a significant influence on the documented material, such as, for example, the evocation of the famous singer Lidia Ruslanova¹⁰⁹, the information being digitized in the interview with Alexei Marinat.¹¹⁰ Therefore, the ample descriptive fragments in the memoir, supplemented with elements of self-reflection, are defining in the conception of an individual and relational self, such discourses being historically and politically grounded. The interview “Remembering Aleksei Marinat: The Solzhenitsyn of Bessarabia” makes possible, while respecting the value proportions, the likeness of Alexandr Solzhenitsyn's archipelago,

¹⁰⁶ Eufrosinia Kersnovskaya. *What's a Human Being Worth?* (2003) [cited 02.03.2018]. Available: <https://www.gulag.su/project/index.php?eng=1&page=0>

¹⁰⁷ ВОЛЧЕК, Дмитрий. Культурный дневник: судьба писателя Алексея Марината [on-line] [cited 11.08.2020]. Available: <https://www.svoboda.org/a/30375595.html?fbclid=IwAR3TK2xH15m5Ay6GPeUMzTt73oSl3KzmJIpEbZvop1RmHuW74nZ5rr0sb3c>

¹⁰⁸ MARINAT, Alexei (2004). *Călătorii în jurul omului*. Chișinău: Prut Internațional, 11. ISBN 9975-69-603-1.

¹⁰⁹ MARINAT, Alexei (2004), Op.cit., 101. ISBN 9975-69-603-1.

¹¹⁰ CREȚU, Eugenia (2019). *După cortină, în gulag. Interviu cu Andrei Marinat* [on-line]. *Radio Europa Liberă* [cited 10.05.2020]. Available: <https://moldova.europalibera.org/a/dup%C4%83-cortin%C4%83-%C3%AE-n-gulag-pur-%C5%9Fi-simplu/30317332.html>.

which describes the slave caravans and the horror conditions in the Gulag¹¹¹ with the diary of Alexei Marinat, which reveals a series of individual memoirs, derived from hundreds of interviews in the Gulag camps: Jora Krasikov, Iakov Goldman, Alexandrina Kavalerova, etc. “Iakov Goldman reads me lessons from ancient literature in the evening. I continued to write the Nature’s Dairy, in which I wrote down the biographies of the most interesting people: there were some of them who made the revolution in Russia and were in the camps since 1937; others fought the revolution”¹¹², Alexei Marinat will later write in his memoirs. The digitization of this reclusion diary will later become the key to anti-Stalinist survival, a document of great social and cultural impact that provides the opportunity for overall re-evaluations of the realities of an oppressive era, *derailed* from a natural course of the autochthonous national historical development.

The digitization of the official documents of conviction and incarceration launches a call for the chronological marking of the life of the political prisoner Alexei Marinat, for the reconstruction of the history of communist *re-education*. *Photographing* the memorial literature from the concentration space reconfigured the interpretation of the Gulag from the Bessarabian space: on the one hand, it represents a plausible historical source, having a special moral particularity, on the other hand, subject to subjectivity, the photographic representation manages to capture the aspects of the indoctrinated communist inferno. The complete recovery of these pages written in consternation and maximum tension reflects the search for a new identity, an attempt to authentically record the history.

Intended for terror and human exploitation, the Gulag was clearly also designed to “reeducate” the prisoners, *enemies* of the communist Soviet regime, thus leading to the dehumanization of the hostages in the eyes of the guards and bureaucrats of the labor camps: “The biological destruction of the adversary does not longer satisfy, no longer suits or perhaps no longer pays. Breaking down the victim’s personality is more tempting and useful. The killing of human values, the reduction to a level of total animalization, a definitive «dehumanization». The transformation of man into a docile, malleable paste”¹¹³. In fact, this proved to be an ideological combination of maximum impact. Alexei Marinat’s diary describes this evolution of the communist concentration system, established to suppress the humanity and individuality of the prisoners and the overwhelming need to fulfill the infernal ideological project. “The shots were heard. I fell... [...] Are they going to shoot me a second time?... No, no order is given. They simply ran towards me and started beating me, all seven soldiers, with their boots on my head, under my ribs, jumping on my back... then I lost consciousness”¹¹⁴ [70, p. 81], the writer confesses.

Alexei Marinat projects his own interpretations of the coordinates of communist ideology and reevaluates the realities of power structures. His confessional prose revives the image of the Soviet Gulag, revealing the liberation of the captive thought of a subject who did not accept the regimentation: “I am called to the head of the camp, to his office in the area. The head of the camp is not an Interior professional - he is a naval officer... He showed me to take the sit... He

¹¹¹ POGOR, Eugenia, MASTRINI, John (2019). Remembering Aleksei Marinat: The Solzhenitsyn of Bessarabia [on-line]. In: *Radio Free Europe*, 21 July [cited 27.06.2020]. Available: <https://www.rferl.org/a/30065241.html>. 02:46.

¹¹² MARINAT, Alexei (2004), Op. cit., p. 78.

¹¹³ BACU, Dumitru. *Pitești. Centru de reeducare studențească*. București: Atlantida, 1991, p.30. ISBN 973-95429-0-5.

¹¹⁴ MARINAT, Alexei (2004). *Călătorii în jurul omului*. Chișinău: Prut Internațional, 2004, p.81. ISBN 9975-69-603-1.

has some information about me. They will put me in jail for writing something in some notebooks, which is strictly forbidden. They're going to send me to a disciplinary colony!”¹¹⁵ [70, p. 90]. Essential for the Gulag inmate is to have “to whom to say a word of pain, of encouragement”¹¹⁶, a fact also recorded in the digitized sequence of the diary.¹¹⁷ This documentary material also contains sequences from the documentary film “Political Detainee R-886”, screened by Moldova Film in 1989. In the interview with the writer’s son, we discover the great desire to fully digitize Alexei Marinat’s diary, relevant for individual and collective memory. In this sense, Andrei Marinat collaborates with the “Прожито”¹¹⁸ Society, which is not only a platform for publishing texts from the detention diaries of the victims of communism, but also constitutes a modern digital project that aims to transform personal memories into digital data, storing nearly half a million journal entries on this project’s website. Through that project, the writer’s son intends to decrypt and publish Alexei Marinat’s memoirs in full, including in Russian¹¹⁹. Entire pages of the diary and memorial are also published on the page of the Bessarabian Famine Virtual Museum.¹²⁰

Bibliography

1. BACU, Dumitru (1991). *Pitești. Centru de reeducare studențească*. București: Atlantida. ISBN 973-95429-0-5.
2. *Chișinău – Alexei Marinat. Muzeul virtual al foametei din Basarabia* (2020) [on-line] [cited 27.06.2020]. Available: <https://muzeulfoametei.ro/chisinau/chisinau-alexei-marinat/>.
3. *Communist Crimes* (2007). Estonian Institute of Historical Memory [on-line] [cited 02.03.2018]. Available: <https://communistcrimes.org/en>.
4. CREȚU, Eugenia (2019). După cortină, în gulag. Interviu cu Andrei Marinat [on-line]. *Radio Europa Liberă*, 10 December [cited 10.05.2020]. Available: <https://moldova.europalibera.org/a/dup%C4%83-cortin%C4%83-%C3%AEn-gulag-pur-%C5%9Fi-simplu/30317332.html>.
5. *Eufrosinia Kersnovskaya. What’s a Human Being Worth?*(2003) [cited 02.03.2018]. Available: <https://www.gulag.su/project/index.php?eng=1&page=0>
6. GRIMSTED, Patricia Kennedy (1998). *Archives of Russia Seven Years After: “Purveyors of Sensation” or “Shadows cast to the Past”* [on-line]. Cold War International History Project, Washington [cited 02.09.2019]. Available: <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/publication/ACF518.pdf>
7. MARINAT, Alexei (2004). *Călătorii în jurul omului*. Chișinău: Prut Internațional, ISBN 9975-69-603-1.
8. POGOR, Eugenia (2018). He was called „Solzhenitsyn of Bessarabia”. Interview with Andrei Marinat [online]. *Radio Free Europe*, 03 May [cited 28.08.2020]. Available:

¹¹⁵ MARINAT, Alexei, Op.cit., p. 90.

¹¹⁶ MARINAT, Alexei, Op.cit., p. 77.

¹¹⁷ POGOR, Eugenia (2018). He was called „Solzhenitsyn of Bessarabia”. Interview with Andrei Marinat [on-line]. *Radio Free Europe*, 03 May [cited 28.08.2020]. Available: <https://moldova.europalibera.org/a/i-s-a-spus-soljeni%C5%A3%C3%AEn-al-basarabiei-alexei-marinat-pur-si-simplu/29205733.html>.

¹¹⁸ Rus. *Lived out*

¹¹⁹ ВОЛЧЕК, Дмитрий (2020). *Культурный дневник: судьба писателя Алексея Марината* [on-line] [cited 11.08.2020]. Available: <https://www.svoboda.org/a/30375595.html?fbclid=IwAR3TK2xH15m5Ay6GPeUMzTt73oSl3KzmJIpEbZvop1RmHuW74nZ5rr0sb3c>.

¹²⁰ *Chișinău – Alexei Marinat. Muzeul virtual al foametei din Basarabia* (2020) [on-line] [cited 27.06.2020]. Available: <https://muzeulfoametei.ro/chisinau/chisinau-alexei-marinat/>

<https://moldova.europalibera.org/a/i-s-a-spus-soljeni%C5%A3%C3%AEn-al-basarabiei-alexei-marinat-pur-si-simplu/29205733.html>.

9. POGOR, Eugenia, MASTRINI, John. Remembering Aleksei Marinat: The Solzhenitsyn of Bessarabia [online]. *Radio Free Europe*, 21 July 2019 [cited 27.06.2020]. Available: <https://www.rferl.org/a/30065241.html>.
10. *Victims of Communism* (2001). Victims of Communism Memorial Foundation (VOC)[on-line] [cited 02.06.2020]. Available: <https://victimsofcommunism.org/>.
11. ВОЛЧЕК, Дмитрий (2020). *Культурный дневник: судьба писателя Алексея Марината* [on-line] [cited 11.08.2020]. Available: <https://www.svoboda.org/a/30375595.html?fbclid=IwAR3TK2xH15m5Ay6GPeUMzTt73oSl3KzmJIpEbZvop1RmHuw74nZ5rr0sb3c>.

CZU 378.2

EDUCAȚIA DINCOLO DE PANDEMIE: TAXONOMIA TIPURILOR DE EVALUARE ÎN LICEU

EDUCATION BEYOND PANDEMICS: THE TAXONOMY OF TYPES OF EVALUATION IN HIGH SCHOOL

Marcela SOFRONI-BORȘ¹²¹

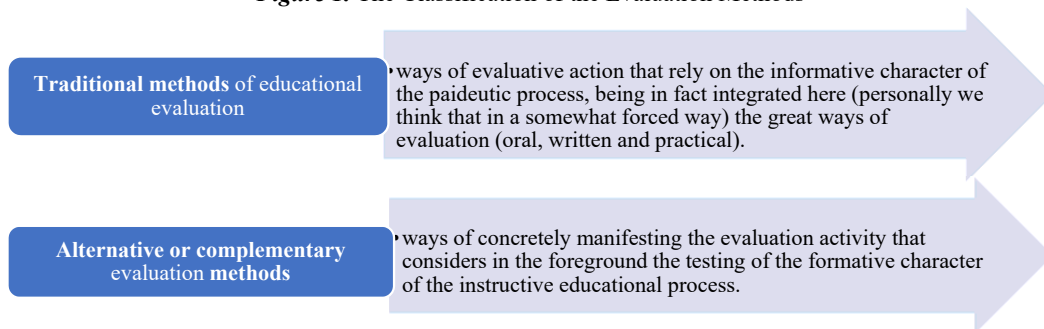
Abstract: *The present article highlights the main types of evaluation in high school. The paper aims to offer a short presentation of the taxonomy of evaluation strategies, whether during pandemics or during a regular educational period, using a face-to-face approach. The article also touches upon alternative evaluation strategies, self-investigation, the project. A substantial part of the paper is devoted to evaluation portfolio as an alternative evaluation strategy. The evaluation methods used in the student's training process are varied, which determines the teacher to choose a combination best suited to the curricular objectives and ensuring objectivity. Beyond the evaluation made by the teacher, a special importance must be given to the permanent self-evaluation of the student (by self-assessment of his own activity), he being in turn responsible for his own training and permanent personal progress. Only taking into account these two perceptions will we ensure the impact of the evaluation process, both on the training process, as well as on the student's personality.*

Key-words: *assessment, evaluation, evaluation portfolio, investigation, the project, self-evaluation*

There are many types of evaluation strategies. There are many types of evaluation methods, both traditional and alternative.

¹²¹ Master în Limbi moderne, Universitatea Pedagogică „Ion Creangă”, Chișinău

Figure 1. The Classification of the Evaluation Methods

Alternative evaluation strategies represent authentic combinations of traditional and alternative evaluation methods; new or less new means and techniques, but used creatively, unique in evaluation and leading to a qualitative increase in university education; of ingenious forms of organizing the evaluation activity. To all these elements that define the concept of alternative evaluation strategies we add the different forms of evaluation: *formative / continuous evaluation and final / summative evaluation*.

Alternative evaluation strategies offer prospects for achieving qualitative results related to learning and evaluation in high school level environment, and not only, only if this style is used at all times of teaching; the use of alternative teaching-learning strategies will lead to increased concordant results in the case of assessments through alternative strategies. One way to form a positive attitude of students towards these strategies and towards learning in general is to discuss with them the evaluation through alternative strategies so as to obtain a *mirror* of their impressions, thoughts about values and limitations compared to traditional forms of assessment and to help them see ways in which alternative assessment can improve assessment, learning and can further motivate them to learn.

In the following, we have chosen to present in more detail the following alternative evaluation strategies, which have an increased impact on student learning: evaluation portfolio; investigation; project; self-assessment; essay; report.

The *evaluation portfolio* is an alternative evaluation strategy because in its development the following elements are combined judiciously and with maximum educational effects: evaluation methods (alternative and traditional); means and techniques of evaluation (alternative and traditional); forms of organizing the activity; the duration of the evaluation strategy; evaluation forms included in this strategy. According to Ioan Cerghit, the portfolio is a tool through which the student combines continuous, progressive and multilateral learning with the activity and the final product, reflecting student’s creativity and originality. It is a complex and integrative evaluation tool, representing a viable alternative to standardized tests, through which the teacher can track students’ progress [Cerghit, p.110].

In order to submit a portfolio, the student must get familiarized with the content of the portfolio. The criteria for choosing the materials to be included in the portfolio will be clear and its evaluation will be comprehensible for students and the teacher. The evaluation portfolio may be compared to a student’s curriculum vitae, tracking his progress from one semester to another, and may include results obtained through other alternative evaluation methods and techniques, combined with traditional ones. These results include oral, written and practical tests, systematic observation of school behaviours, self-evaluation, etc. Types of portfolios: presentation or introductory portfolio, with selected works (includes a selection of the most important works);

progress or work portfolio (contains all the elements developed during the activity); evaluation portfolio (includes: objectives, strategies, evaluation tools, tables of results, etc.); the combined portfolio. The evaluation portfolio can be seen as a real evaluation system and used as an alternative evaluation strategy, due to its complexity, its content, which can be very rich in quality, can follow the evolution over time of the evaluated materials.

Klenowski, Askew and Carnell conducted a study that found that students have a positive perception of alternative evaluation strategies. The authors argue that the portfolio used as an alternative method for students' assessment may facilitate: developing self-assessment skills; a positive impact on the learning approach; providing quality information to students about the learning and evaluation process; use the information/ knowledge/ skills they consider to be the best evidence for their performance [Klenowski, Askew and Carnell, p. 274].

According to the research by Klenowski, the following aspects of a possible framework for using portfolios for assessment and learning emerge:

- ❖ The key concepts needed to use the portfolio as a learning and evaluation strategy / method are: co-constructivist learning, experiential learning, dialogic learning, critical thinking, self-assessment, meta-learning, metacognitive skills [Klenowski, Askew and Carnell, p. 282].
- ❖ The key concepts used for evaluation are:
 - in the first phase of “conceptualization” - “learning objectives, criterion / criteria, correlation, development evaluation”;
 - in the second phase of “portfolio development” – “feedback, validity”;
 - in the third phase of “portfolio classification” - “reliability, standards”;
 - in the fourth (external) phase of “portfolio examination” - “public examinations”

Functions and purposes of the evaluation:

- if the evaluation carried out is a formative one then its purpose is to support, to support learning and teaching and professional development;
- if the evaluation carried out is a summative one then its purpose is to evaluate or promote, based on complex tasks and exams.

We only talk about portfolio as an alternative valuation strategy when it exists.

- a defined purpose of the evaluation;
- criteria or methods for determining what is put in the portfolio, by whom and when, and then explained;
- criteria for evaluating the identified parts collection or individual work pieces.

Zoia Bozu identified the advantages and limitations of the portfolio as an alternative valuation strategy, since it facilitates the connection between theory and practice; determines the learning of ways to be organized, clear and rigorous in what you build; individualizes the approach of learning, evaluation; it has a metacognitive dimension. The limits of a portfolio are: difficulty in origin of parts included in the evaluation portfolio (it is not known if the parts introduced are own production); long duration of time spent on portfolio analysis and evaluation, (due to difficulties in standardizing correction procedures); difficulty in covering all learning objectives [Bozu, p. 157].

An important aspect in using the portfolio as an alternative evaluation strategy is to make a decision on what this evaluation portfolio should comprise. This is a very difficult task for the teacher conducting the evaluation, as he has to decide which pieces should be in the portfolio, who chooses them, when these pieces should be included. Another element to keep in mind when using the portfolio as an evaluation strategy is how the portfolio is valued: as a whole or as individual parts.

Investigation as an alternative way of evaluation, falls into the category of practical activities performed with students, activities that include a side of evaluating the group or individual activity of the student. It is an alternative evaluation strategy because in its development the following elements are combined judiciously and with maximum educational effects.

- ✓ evaluation methods (alternative and traditional);
- ✓ means and techniques of evaluation (alternative and traditional);
- ✓ forms of organizing the activity;
- ✓ the duration of the evaluation strategy;
- ✓ evaluation forms included in this strategy.

Investigation can be used as an alternative evaluation strategy, but it can also be used as an alternative evaluation method in other evaluation strategies. It can also be a tool through which skills can be creatively applied and accumulated learning experiences. It can be done starting from a topic proposed by the teacher or even by students, it can be done individually or collectively, over a period of time that may differ depending on the topic. The investigation consists in solving theoretical problems or carrying out practical activities for which the student will have to carry out an investigation for a set period of time (for example: observing certain phenomena, documentation, experimentation, etc.) [Cucos, p.134]. Constantin Cucos identified and presented a series of characteristics of the investigation as an alternative way of evaluation:

- ✓ has a formative character; by accumulating knowledge and training skills; by exercising some skills to investigate the phenomena; by exercising the skills to assess the capacity to undertake such steps;
- ✓ has an integrative character, both for the previous learning processes and for the scientific research; it is a way of evaluative, creative, intuitive, predictive evaluation;
- ✓ has a summative character, gathering together and homogenizing knowledge, skills, abilities, attitudes (= competences) present during long periods of learning;
- ✓ helps to form the necessary competencies for further training, in lifelong learning, by practicing organized research activities under specialized guidance.

Other features of the investigation, as an alternative evaluation strategy, concern the following:

- ✓ for the student to receive a task to be solved by precise instructions;
- ✓ the task assigned to the student is aimed at a wide range of skills that he will have to master
use them creatively in solving the proposed task;
- ✓ the student's skills will be implemented in new or non-learning situations; the principle of intuition will be emphasized.

The use of investigation as an alternative evaluation strategy will lead the teacher to appreciate the following aspects to the student:

- ✓ strategy for solving work tasks;
- ✓ identification and selection of procedures for obtaining information;
- ✓ collecting and organizing the obtained data;
- ✓ the degree of understanding of the investigated problem;
- ✓ the degree of operationalized definition of the investigated problem;
- ✓ the correctness of the data recording;
- ✓ ability to formulate and test hypotheses;
- ✓ application of knowledge;
- ✓ the way in which the students present the investigation methods used; the students' ability to present the observations and the obtained results;

- ✓ the conciseness and validity of the report through which the results obtained are presented;
- ✓ the products made;
- ✓ students' attitude towards the given task;
- ✓ development of work skills / individual / group skills [Cucos, p.136].

Investigation is an alternative strategy of complex evaluation that leads the teacher to a complete and complex analysis and appreciation of the student's knowledge, abilities, personality. Investigation can be an effective alternative assessment tool due to the workloads that stimulate heuristic learning through discovery. The investigation is also an evaluation alternative that enriches the evaluation practice, and complements it, if traditional strategies are used.

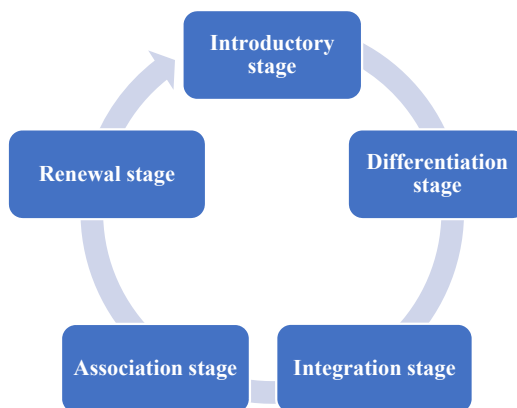
The project is an alternative evaluation strategy that allows a complex and nuanced appreciation of learning, leading to the identification of individual skills and qualities of students, providing a mirror of the progress made by them over a long period of time. It is a highly motivating form of evaluation for students, although it involves increased workload, including individual extracurricular activity. The topics for which the projects are carried out can be proposed and chosen by students or teachers [Potolea, 274].

The project can be used as an alternative evaluation strategy because in its development the following elements are combined judiciously and with maximum educational effects: evaluation methods (alternative and traditional); means and techniques of evaluation (alternative and traditional); forms of organizing the activity; the duration of the evaluation strategy; evaluation forms included in this strategy. For the project to become an alternative strategy for successful evaluation, several elements must be taken into account: the age of the subjects, the motivation for a specific field, the variety of learning experiences, based on the needs and interests of students, endurance. It is an alternative form of complex evaluation, which involves authentic, activating activities that lead to the evaluation of skills such as: the ability to search for information on a topic and to use it appropriately; identification and use of scientific investigation methods; the ability to organize, process, present the information gathered; the ability to use methods, work strategies that will help him to achieve his proposed objectives; organization and synthesis of the material; generalization of the problem; applying the solution to a wider field of experiences; product quality; coherent presentation of conclusions; the way of presenting the conclusions; the degree of involvement of the students in the proposed work task. In order to carry out a project, the following steps must be completed: identifying a problem; collecting, organizing, processing information related to the identified problem; developing solutions to the problem; evaluating solutions and making a decision on the best option.

Self-evaluation is an alternative evaluation strategy because in its development the following elements are combined judiciously and with maximum educational effects: evaluation methods (alternative and traditional); means and techniques of evaluation (alternative and traditional); forms of organizing the activity; the duration of the evaluation strategy; evaluation forms included in this strategy.

As we anticipate, acquiring self-evaluation skills is a systematic, continuous process that involves going through several stages, in a certain chronological order. The steps that the student goes through in order to form the self-assessment skill are:

Figure 2. Self-assessment Stages

1. Introductory stage is the time when the student asks questions. At this stage, the student is actually trying to find the problems, the difficulties of personal learning. He will certainly not do this alone, but under the guidance of the teacher.

2. Differentiation stage represents the moment of the decision, moment in which the student decides which are the methods, the tools he will use in self-evaluation. The teacher's support is still important at this time, the latter introducing the student to the methodology of self-assessment and even assessment.

3. Integration stage when self-assessment becomes a permanent process, accompanying the student's learning step by step. At this stage, the student identifies the characteristics of his / her personal learning style, the possible problems he / she faces and the optimal ways of solving them. The student also masters the methodology and tools specific to self-assessment.

4. Association stage with other people refers to the cooperation of students in personal self-assessment. Students exchange impressions, share ways to optimize the self-assessment process, and work together to tailor assessment tools to their specific needs.

5. Renewal stage it can also be called a stage of reviewing the way of self-assessment. At this stage the student has the skill of self-assessment, has reached a high-quality level and to exceed his own limits, completing the set of questions from the introductory stage with new and more challenging ones. It is the stage in which the student demonstrates creativity and a desire to overcome himself.

The end result of these steps is the ability of the student to transfer the conclusions of the self-assessment into the learning activity. We observe, therefore, that self-evaluation is a cyclical process that has as its source and, at the same time, finality the praxeological dimension of learning. More specifically, self-assessment starts with experiences pragmatic of the student and aims at a better coordination of the student's own learning experiences. The student evaluates his results in terms of personal value judgments, appealing to self-awareness. If the goals are set, the self-esteem of the person involved in self-assessment automatically increases.

Self-evaluation is an important strategy in the assessment process, which helps the student to orient himself in a certain field, provides him with information about what he has achieved, about the level of knowledge, skills trained and what he still needs to achieve. Through self-evaluation, students can reflect on how they learn, how they learn better, effectively [25, p.195].

Ioan Cerghit states that “self-evaluation is possible and necessary because it serves self-knowledge (self-knowledge) and the development of self-awareness, essential aspects that will allow everyone, over time, to discover the meaning of their own value, premise necessary for any overtaking; an availability viewed from the perspective of lifelong learning, which involves engaging the individual not only in the process of his own formation, but also in the action of evaluating his own formation in order to become “self-improvement ” [Cerghit, p. 45]. The author considers self-evaluation “to be the process by which a subject is determined to make a judgment on the quality of his course, his activity and his acquisitions, in relation to predefined objectives, this approach being done according to precise criteria of appreciation” [Cerghit, p. 48]. Self-evaluation arose due to the development of metacognition through which the involvement of the student, the student in the activity of reflection on his learning processes and on the elements that put obstacles in his way. Self-evaluation is a capacity, an ability that must be developed; students need to be guided to get used to this process, to learn to choose the most relevant questions, to interpret the results obtained, so that the cultivation of the capacity for self-evaluation it becomes necessary from the perspective of a better organization and a more efficient teaching activity.

Bibliography

1. BOZU, Zoia (2010). *Portofoliul profesorului universitar*. București: Editura Didactică și Pedagogică. ISBN 9789737499769.
2. CERGHIT, Ioan (2002). *Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii*. București: Editura Aramis. ISBN 978-973-0-05392-0.
3. CUCOȘ, Constantin (2008). *Teoria și metodologia evaluării*. Iași: Polirom. ISBN 978-973-46-0936-9.
4. KLENOWSKI, Val, ASKEW, Sue (2006). Portfolio for Learning, Assessment and Professional Development in Higher Education. In: *Assessment and Evaluation in Higher Education*, nr 3, 267-286.
5. POTOLEA, Dan, MANOLESCU, Marin (2005). *Teoria și practica evaluării educaționale*. ISBN 973-0-04233-0.

CZU 811.111'373.47(072.8)

USING THE PHENOMENON-BASED APPROACH TO TEACH THE SPEECH ACT OF REPROACH

Elena VARZARI¹²²

Abstract: *The training of a competent specialist in any domain is a challenging, long-term process that requires the creation of appropriate conditions for self-acquisition of knowledge and development of professionally significant personality traits. It is obvious that increasing students' autonomous research skills is an important component of the curriculum, which should be paid great attention to and carried out in parallel with the tuition itself. The aim of the article is to examine ways of introducing elements of the Finnish model called the Phenomenon-Based Learning Approach into the curriculum, starting with implementing scenarios of teaching/learning the speech act “reproach”.*

¹²² Univ. assistant, English and German Philology Department, Faculty of Letters, Alecu Russo Bălți State University, e-mail: elena.varzari@usarb.md

The PhenoBL approach is learner-centred and implemented through a multidisciplinary teaching methodology built on students' curiosity, independent research and activities requiring analytical and investigative skills. This original innovative approach to teaching and learning is based on learners' wish to set goals and “teach themselves” under the supervision of teachers via creative, informative tasks. We come with an activity (lesson plan) intending to show what steps to follow to teach the phenomenon (theme) of reproach within the PhBL frame.

Keywords: 21st century skills, learner-centred, Phenomenon-based learning, problem solving, reproach, speech act, student inquiry, synchronization of education tendencies.

*“Science is beautiful when it makes simple explanations of phenomena or connections between different observations. Examples include the double helix in biology, and the fundamental equations of physics.”
(Stephen Hawking)*

Introduction

Education as a social institution, consciously or intuitively striving to meet the needs and requirements of society, is gradually changing. It is generally acknowledged that the world education system goes through a deep systemic crisis. Even a superficial analysis shows there are several reasons that led to such a state of things. On the one hand it is the COVID 19 restrictions, on the other hand the traditional goals, content, forms and nature of schooling do not correspond to fundamentally new realities of the 21st century any longer. The successful overcoming of the crisis is possible only through the recognition and development of a new educational model, which roots from the reorientation of education towards new contemporary goals. Obviously, no one means cardinal changes in education, as like any social process it is continual, and its parameters change step by step.

We subscribe to M. Karpenko's opinion that “in a modern society, there is an unprecedented demand for higher education” with reference to understanding its crucial importance for the economic and socio-cultural development. A modern society is extremely interested in its citizens' ability to act independently and dynamically, make decisions, adapt flexibly to the changing living conditions. Nowadays, one can observe the tendency of nearly all developed countries to reform their education systems focusing on the students' cognitive activity, i.e. on the process of cognition, and not on teaching. Now higher education opens up new horizons associated with innovative technologies that contribute to the accumulation of new knowledge and its rapid dissemination. The main task is to ensure equal access to such technologies at all levels of the education systems. (Karpenko, 2007: 97). Subsequently, the need of a fundamentally new model of education should be developed and implemented.

Thus, in the modern era of globalization the tendency to change the paradigm of education which could ensure its compliance with the new extremely complex challenges of our dynamic world has become very popular. Therefore, the problem of such a paradigm is widely discussed both in the expert community of academic educators and practitioners. As a result, new educational models have appeared worldwide, besides comparative studies and analysis of foreign experience during periods of crisis and modernization of educational systems, when the search for ways to solve emerging problems have proved to be rather effective. The purpose of considering the foreign experience is the expediency of its practical application in our education system. Moreover, such an approach also corresponds to the modern requirement of synchronization of the national and European education tendencies. Undeniably, the Finnish experience of the Phenomenon-based learning approach is a good example.

Phenomenon-based learning

Being designed and presented by Professor of Educational Psychology at the University of Helsinki Kirsti Lonka, Phenomenon-based learning (PhBL or PhenoBL) has become part of the Finnish national curriculum for all cycles of education, from early to upper secondary education. Its purpose is to make students explore real-life phenomena from different sides. This type of learning is particularly suitable for teaching sciences, but can be applied to all subjects-languages inclusively. This approach focuses on student research, collaboration, and problem solving because the students pick up the content of certain topics, as well as such 21st century skills as teamwork, communication, critical thinking, problem solving and digital literacy. Furthermore, this type of learning allows students to have control over their own learning course through active participation, diversification of learning objectives, approach and types of assessment.

Considering the above-mentioned we can define PhenoBL as an “interdisciplinary approach to learning” in which students are suggested to explore a phenomenon from the real world by means of “asking their own questions, researching facts, and delivering an answer/solution”. The teachers’ role is to monitor the students’ activity during the whole “process, scaffolding the steps and help them through the complexity” (Nielsen & Davies, 2018). To put it differently, the quintessence of the PhenoBL is not just the learning of abstract notions, but studying real life phenomena from a different perspective that gives students the chance to get new knowledge autonomously.

According to Kathy Huncosky, in this context “The word “phenomenon” refers to an observable fact or event occurring in the universe. Most phenomena are not especially flashy or unexpected, but rather are everyday occurrences” (Huncosky, online). In specialised literature more terms describing the same process (i.e., something which takes place in the real surroundings) can be found, for instance *topic, theme, occurrence*.

What is unique for PhenoBL is the fact that no matter what phenomenon (theme) has been picked by the students, it will be studied and regarded from different viewpoints, that is, knowledge of more subjects may be required, thus making it an interdisciplinary approach. Therefore, it is “a pedagogical initiative that [...] has moved away from traditional subject teaching toward multidisciplinary learning modules” (Symeonidis, & Schwarz, 2016: 31-33).

One might ask what stands “behind” this approach to learning and the answer can be found in Stephen Hawking’s statement that “The universe is governed by science. But science tells us that we can’t solve the equations, directly in the abstract. We need to use the effective theory of Darwinian natural selection of those societies most likely to survive. We assign them higher value” (Hawking, apud Sample, 2011).

As specified by Silander (2015 apud Symeonidis& Schwarz) the PhenoBL roots from constructivism and comprises components of “social-cultural learning, progressive inquiry learning and problem-based learning” (Symeonidis& Schwarz, 2016: 37).

In other words, we can explain certain phenomena by means of the knowledge we have obtained from studying other subjects; everything is inter-connected. Thus, learning by PhenoBL makes students use different practices, research, analyse and apply certain crosscutting concepts, and choose the most appropriate disciplinary fundamental ideas to get anticipated results via the “three E”- Exploration, Examination, and Explanation in what manner and why the phenomenon under study occurs.

Nielsen and Davies (2018) also bring evidence in support of using PhenoBL, if not on a regular basis, then at least a couple of times per academic year, claiming that students get involved in researching a phenomenon “because it comes from the real world and it’s relevant to their daily lives”. Students try to clarify how a phenomenon works, regarding it “from multiple

perspectives”, they explore it, “breaking the boundaries of the typical school subjects”. As PhenoBL equals authentic learning, it inspires learners to produce real, valuable “products to be shared with the world”. The researchers summarize their vision of the issue under discussion affirming: “Not only are we, teachers, bringing in real world context to our classrooms, but our students are taking real world issues and problems and developing solutions applicable to the world or community around them” (Nielsen & Davies (2018).

Resulting from K. Taber’s idea that “With the right support, guidance, learning materials or cultural artefacts, learners can achieve tasks that are currently beyond their knowledge but within the zone of proximal development” (Taber, 2011 apud Symeonidis& Schwarz: 38).

Before implementing PhenoBL into practice it is important for teachers to identify what steps to follow and understand how this approach works. Kathy Huncosky, comes with a number of ideas to bear in mind. For instance: (1) to examine the Next Generation Science Standards (NGSS) performance expectations for the specific level and course; (2) to revise the Disciplinary Core Ideas (DCIs) the learners are anticipated to be familiar with; (3) to brainstorm such phenomena related to the DCIs that might be of interest for learners and can be described by them; (4) to pick out an appropriate “anchor phenomenon” and try to predict a set of questions the learners might come with; (5) to consider the efficacy of the previous lessons and decide whether it is necessary to improve anything or add something new, appropriate in exploring the designated phenomenon; (6) to think over strategies for evaluating students’ knowledge of the chosen phenomenon; (7) to design and systematize probable lesson activities that aim at making learners discover and/or experience the selected phenomenon, involve them in investigative discussions, encouraging them to notice anything interesting about the given phenomenon, share findings and ask questions. At this stage the students are advised to come with diverse ideas as they develop preliminary models while giving details about the phenomenon, making use of prior knowledge of other sciences to try to delve deeper into the phenomenon and improve their descriptions of the phenomenon. The students acquire more data about current scientific concepts that stand behind the phenomenon by doing more activities, such as extended readings, interviewing people, and/or cooperating with experts in the domain, etc. In the process of learning about the phenomenon, they get the chance to go through their reasons and models, creating new ones, etc., later share them and pass to “a class-consensus explanation/model”; and (8) to review the strategy for assessing learners’ comprehension of the studied occurrence, brush it up and complete the assessment (Huncosky, online).

We can highlight the idea that the PhenoBL is getting more and more popular due to its numerous motivational factors. For example, learners feel important as they are directly involved not only in the learning process itself, but also in the planning stage when they all together set specific aims and select the real-world phenomena they would like to explore. They easier understand how these phenomena work in real life and realize their real value. Being learner-centred, the PhenoBL makes students become active initiators and participants in the teaching/ learning process suggesting new original methods and techniques, etc.

The focus of this article is to present elements of the PhenoBL model of teaching the speech act of reproach.

The Speech Act “Reproach”

Modern studies put emphasis on the idea that when considering speech acts (SA) the characteristic features of the communicants, the exact context and situation of the speech interaction should be considered, as well as the fact that the goal of the interaction is not only for the addressee to understand the addresser, but also to evoke in the former a certain reaction to what is heard or done having an impact on it. Thus, the speech act “reproach” is of great interest for research due to its ambiguity and sometimes even difficulty in understanding its real meaning and goal. People use reproaches quite frequently in communication, mainly when they intend to show their disapproval of somebody or something, to i.e., the speaker reacts rather negatively in response to a statement, deed or person.

Reproaches can be described as critical, scornful, depreciating judgments aiming at correcting/ improving something or somebody, with a controlling and adjusting function through the speaker’s influence on the hearer in different contexts. Moreover, in certain situations it can even lead to the emotional anxiety of the listener. It is evident that reproaches are seen as “specific speech acts with a complex intentional content regardless of the context, being considered as a “fusion” of reproach, accusation, and reprimand, which integrate the expression of disapproval and the impact on the addressee’s emotional state” [Varzari, 2020: 16].

From a pragmatic point of view, the addresser’s intention and its correct interpretation by the addressee is significant for the communication to be effective. The students must be aware why it is so vital to take into account the theme of the conversation and the situation in which the process of verbal communication is carried out, as well as the purposes of the communicants.

How to use a reproach properly in communication and not offend the listener still remains challenging in the process of speech interaction. That is why it is necessary to familiarize learners with the structure, semantics, the context and nature of the statements expressing reproach and disapproval. A.O. Ivanov and J. Povey (1989) suggest the following patterns specific for reproach and reprimand.

1. Why (on earth) didn’t you...?
2. You might have.../ I do think you might have... (rather mild)
3. You should have.../ ought to have...
4. You shouldn’t have.../ ought not to have...
5. You ought to be ashamed (of yourself).
6. What do you mean by ...ing? (mixed with anger)
7. You have no right to.... / How dare you...? (very strong, mixed with anger)

The researchers claim that reproach and reprimand are often “used to prevent people, especially children from behaving badly”. For example:

1. What are you up to?
2. Stop (doing) that!
3. Stop fooling around/about!
4. Behave yourself!
5. Be /Act your age!
6. Come on, be a good boy/girl (and...) – (gentle, mild) (Ivanov& Povey, 1989: 64-65).

Applying PhBL in Teaching the Speech Act of Reproach

In order to make the learning process more attractive for students in a modern educational frame, it might be a good idea to make it more ‘democratic’, i.e., to give students the chance to actively participate in the creation of the learning contents suggesting themes and forms that seem appealing to them. In our vision, the PhenoBL approach might be a perfect

model of such type of tuition as it, preserving the content from the curriculum, develops the 21st century skills and gives students the chance to adjust them in conformity with modern trends.

Level: B1-B2

Time: 4-6 hours

Rationale:

It should be noted that the language patterns used to express reproaches are included in the scope of the so-called “etiquette speech formulas” that have become an indispensable part of the speakers’ communicative competence. In order to be a competent language user, the appropriate application into practice of formulas expressing a reproach is obligatory for a well-mannered speaker. Having an important role in people’s communicative and pragmatic competence the SA of reproach is imprinted in the people’s minds as “blame or criticism for something you have done” (Hornby, 2000: 1083).

In various cultures different structures denoting reproach are considered appropriate in agreement with the cultural standards of the given society, disregarding which can be understood as disrespectful. Accordingly, competent speakers must be able to use suitable formulas in specific contexts. Consequently, language teachers should raise their students’ inquisitiveness implicating them into the teaching/learning process via diverse forms and tasks, advocating for investigating a theme, analysing, organizing, working out the results and sharing the results in class.

Procedure:

Step 1. Before announcing the topic of the lesson, the teacher divides the class into several groups (preferably for the students to join a group they like). Each group gets a slip of paper with an extract from stories/ novels containing reproaches. They must read attentively, trying to identify the theme (phenomenon) described in the passage, then share with other groups and decide together. If necessary, the teacher tries to elicit the main theme (in our case *reproach*) by asking leading in questions.

Step 2. The students and teachers decide on the goals, schedule and deadlines.

Step 3. Orientation/ background knowledge. Students watch a video¹²³ about reproaches and at the end they will have a free discussion to share their thoughts. The discussion continues in pairs/groups (depending on the number of students and timeframe). The idea is that each student helps their pair/group to learn by discussing, revising and testing each other. At the end of the discussion, they make graphic representations of the data designing a poster, leaflet, etc. to summarize their ideas.

Step 4. Getting acquainted with the posters. Each pair/group pins their posters on the walls and then walk around the classroom in pairs/groups, look at all the posters and discuss the topic with their partner(s). The teacher helps the students, if necessary, to actively process the topic by prompting or hinting.

Step 5. Practicing. The teacher helps the students to evaluate their knowledge in a critical way. The students stand in front of their own posters and reflect on what they know about the topic, what they do not know yet, and what they should know.

Step 6. Distributing responsibilities. Having acknowledged the phenomenon to be explored (the speech act of reproach) the students are encouraged to decide how exactly they are going to solve the set goals, i.e., what procedures and tools are to be involved.

¹²³ https://www.youtube.com/watch?v=kqW_ypKtFh4

Step 7. Gaining new knowledge. The teacher guides the students explaining them where and how to look for appropriate data¹²⁴. The students can search for information on the Internet in pairs/groups trying to find answers to the questions from the previous stage, (1) what they do not know about the subject yet and (2) what they should know. Learners are encouraged to meet and consult experts in the field such as librarians, teachers of other subjects, native speakers to learn about reproaching models appropriate for different cultures, etc.

Step 8. Delving deeper. Having enriched their knowledge by reading and stocking new information they might identify problems to be solved. Students reflect in groups/pairs on the new knowledge: what they learned about the phenomenon, how their knowledge developed and what new questions arose. Students write short notes about these findings, completing their portfolio for further consultation.

Step 9. Preparing the presentation of the project. At this stage the learners systematize the gained information and think over the form of their presentation (video, poster, PowerPoint, article, etc.). If necessary, they ask for the teacher's guidance.

Step 10. Presenting the project. Each pair/group shares with their group mates the results of their joint efforts- their final product. Questions are encouraged, and in case the students have got difficulties answering them, the answers are found together through discussion.

Step 11. Evaluating the project. As within the PhBL approach learners are stimulated to self-evaluate their own results and get feedback from their peers; it teaches students to be self-critical, as well as accurate, correct and objective while evaluating others. This type of assessment has got several advantages: from being impartial towards oneself and others to improving the communicative and pragmatic competences.

Conclusion

The world is changing very rapidly today, as well as people's priorities, living conditions, goals and values. Under these circumstances, the scenarios of training the younger generations for a fruitful life and career success gets much more complex. Unfortunately, our educational systems fail to quickly adjust to new changes that may lead to a discrepancy between the content and nature of traditional education and the new realities of the near future. Thus, life itself requires the urgent development of a fundamentally new educational paradigm, that will meet the criteria of the new 21st century society.

We are firmly convinced that the PhenoBL model is an example how to modernize the teaching/learning process making the students be in charge for their own learning while searching for an answer to a creative research problem. It develops in the young generation the skills which are indispensable in the modern world. The students become effective team members, improve their communicative and pragmatic skills, enhance their creativity and get better critical thinking abilities. The students learn how to use the knowledge they have into practice, which makes learning more appealing. They get the chance to study independently about the speech act of reproach in several languages, its structural patterns and how it is appropriately used in speech.

Bibliography

1. HORNBY, A. S. (2000). *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. Ed. WEHMEIER, S., ASHBY, M., Sixth edition, Oxford University Press, 990.
2. HUNCOSKY, K. *Phenomena-Based Instruction in the K-12 Classroom* [on-line]. Available at: <https://s3.amazonaws.com/ecommerce->

¹²⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=LwbcFkCypIk>

prod.mheducation.com/unitas/school/explore/sites/inspire-science/phenomena-based-instruction-k-12-classroom-white-paper.pdf, [accessed on 08.07.2022].

3. IVANOV, A. AND POVEY J. (1989). *English Conversational Formulas*. Moskva: Prosvjashchenie, 128.

4. KARPENKO, M. (2007). Novaja paradigma obrazovanija XXI veka. In: *Vyshee obrazovanie v Rossii*, 4, 93-97.

5. NIELSEN, V. AND DAVIES, A. (2018). *The What, Why, and How of Phenomenon Based Learnin* [on-line]. Available at: <https://www.onatlas.com/blog/phenomenon-based-learning>, [accessed on 15.07.2022].

6. *Phenomenon-based Learning*, (2022) [on-line]. Available at: <https://www.valamis.com/hub/phenomenon-based-learning>, [accessed on 10.07.2022].

7. SAMPLE, Ian (2011). Stephen Hawking: “There is no heaven; it’s a fairy story”. In: *The Guardian*, May, 15 [on-line]: <https://www.theguardian.com/science/2011/may/15/stephen-hawking-interview-there-is-no-heaven>, [accessed on 17.07.2022].

8. SILANDER, P. (2015). Digital Pedagogy. In: P. MATTILA, & P. SILANDER (Eds.). *How to create the school of the future: Revolutionary thinking and design from Finland*, 9-26. Oulu: University of Oulu, Center for Internet Excellence.

9. SYMEONIDIS, V., SCHWARZ, J. F. (2016). Phenomenon-Based Teaching and Learning through the Pedagogical Lenses of Phenomenology: The Recent Curriculum Reform in Finland. In: *Forum Oświatowe*, 28 (2), 31-47 [on-line]. Available at: <http://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/article/view/458>, [accessed on 12.07.2022].

10. TABER, K. S. (2011). Constructivism as educational theory: Contingency in learning, and optimally guided instruction. In: J. HASSASKHAH (ed.). *Educational Theory*, 39-61. New York, NY: Nova Science Publishers.

11. VARZARI, E. (2020). Issues Concerning the Speech Act of Reproach: Actantial Structure and Translation Difficulties. In: *Molodye uchenye v innovacionnom poiske: sbornik nauchnih statei po materialam VIII Mezhdunarodnoy nauchnoy konferentsii*, Minsk, 29-30 mai 2019 [on-line]. Minsk: MGLU, 12-17. Available at: URI: <http://e-lib.mslu.by/handle/edoc/6289>.

CZU 82.0:02

REZILIENȚA (POST)PANDEMICA PRIN LECTURĂ (POST)PANDEMIC RESILIENCE THROUGH READING

Diana VRABIE¹²⁵

Abstract: *In a context where we daily observe the extreme vulnerability of our way of life so far and glimpse the future only through the lens of fear mixed with hope, we need more acutely than ever to encourage the permanence and infinity of the books, to reanimate the human, in a collateral effort of intellectual and spiritual survival. Literature has the power to bring into the clarity of language the confused architecture of our inner experiences, to relate personal histories to traditions of thought, to discover meaning in the labyrinth of the present, to help us survive, ultimately, in a context of isolation sad, over which lies boredom and anguish, fear and anxiety. Even if in what is written today, we find, in essence, recurring literary themes, they breathe a new semantics. Basically, the literature of the "state of emergency" is about what the philosophy of joy and hope entails today; about how the near is redefined in relation to the far; about anxiety as a condition of the spirit or a cultural one, about the transformation of the energy of fear into a positive content, about the test of resistance over time, in the end because people are human to the end, to the extent that they are solidary and cultural. Or, first of all, cultural.*

¹²⁵ Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Republica Moldova

Key-words: *new semantics, philosophy of hope, literature of the "state of emergency", resistance over time, infinity of the books*

Într-un context când zilnic constatăm vulnerabilitatea extremă a modului nostru de viață de până acum și întrevădem viitorul doar prin lentila temerii amestecate cu speranță, avem nevoie mai acut decât oricând de încurajare a permanenței și înfinității cărții, de reanimare a umanului, într-un efort colateral de supraviețuire intelectuală și spirituală.

Literatura are puterea să aducă în limpezimea limbajului arhitectura confuză a trăirilor noastre interioare, să pună în relație istorii personale cu tradiții de gândire, să descopere sensul în labirintul prezentului, să ne ajute să supraviețuim, în cele din urmă, într-un context al izolării triste, peste care se așterne plictisul și angoasa, frica și anxietatea.

Așa se face că într-o încercare exasperată de evadare dintr-o realitate hipnotică s-au scris cu febrilitate, în această perioadă, diverse povești umane despre imaginarul izolării, interiorul de familie, lecturile salvatoare, libertatea interioară. Am revenit, în același timp, la „vechile povești”, cele din *Dragostea în vremea holerei* de Gabriel Marcia Marquez, *Ciuma* de Albert Camus, *Jurnal din anul ciumei* de Daniel Defoe, *Decameronul* de Giovanni Boccaccio, *Lumea de ieri. Amintirile unui european* de Stefan Zweig ș. a. Printr-un joc specular literatura s-a întors asupra sieși, produsele ei urmând să se facă vizibile într-un proxim viitor. Cu siguranță, vor fi răzbătute de o nouă respirație, mai dramatică și mai umană, în același timp, pentru că spațiul literaturii face loc empatiei, oferă instrumente de reziliență și filtre pentru a desluși în opacitatea unor vremuri ingrate sau pentru a descinde în abisul inconștientului uman. Multe titluri apărute în această perioadă vorbesc de la sine: *Prevestirea* de Ioana Pârvulescu, *Vitrina cu șarlatani* de Radu Paraschivescu, *Omul din eprubetă* de Nichita Danilov etc. Sunt cărți despre miezul amar al condiției omenești, despre rostul vieții umane, despre solitudinea iremediabilă, deznădejde, incertitudine, angoase, amplificate în această „oră a urgenței”. Volumele de versuri constituie veritabile jurnale lirico-pandemice (*Nu striga niciodată ajutor* de Mircea Cărtărescu, *Viața fără lume* de Ioan Moldovan, *Zona de respirație* de Călina Trifan, *Rugăciune la marginea patului* de Adi Cristi ș. a.), fiind tot atâtea răvășitoare exerciții confesive, concepute sub imperiul tristelor trăiri, activate de criza care traversează planeta. Au apărut între timp diverse antologii lirice care adună versurile unor scriitori consacrați care depun mărturii esențiale ale evidenței timpurilor triste pe care le trăim. Omniprezența incertitudinii, necunoscutului, neliniștii, deznădejdii, frica în fața războiului, aprofundarea sentimentului dramatic al golului, morții restituite dedesubturile stărilor inhibitoare ale ființei. Într-un context al comunicării virtuale tot mai acerbe care a schimbat radical dinamica vieții personale, atrăgând izolarea îngrijorătoare a oamenilor, „nevoia de oameni”, de care vorbea avanpandemic Solomon Marcus relevă tocmai această imperioasă necesitate de interacțiune umană. E un context favorabil în care să ne amintim de cele zece nevoi umane, formulate de același cercetător, complementare celor zece porunci biblice, între care, *nevoia de a da un sens vieții, la nivel elementar, nevoia de înprospătare, nevoia de întrebare și de mirare, nevoia de îndoială și de suspiciune, nevoia de greșeală și de eșec, nevoia de joc, nevoia de identitate, nevoia de omenesc și de omenie, nevoia de cultură, nevoia de transcendență*. E, în același timp, un context favorabil care ne îndeamnă să descoperim accepțiile iubirii, dăruirii, sursele afectivității, înțelepciunii, mentoratului și să descoperim calea de pătrundere în cunoașterea unei filosofii superioare despre ființa umană și spiritul uman, despre potențialul și limitele acestuia. E un prilej favorabil de a-l reciti pe Boris Cyrulnik (*Hrana iubirii, În carne și suflet*), pe Claire Aubé (*Cum să te reconstruiești după o traumă. 12 istorii adevărate despre reziliență și speranță*) sau pe Éric de Rus (*Persoana umană în orizontul întrebării. Pentru o antropologie a interiorității*), la fel cum e o potrivită ocazie de a reveni la jurnalele interioare, mai vechi și mai noi, care ne pot restabili echilibrul interior. Un exercițiu interesant în acest sens

poate fi descoperit în jurnalul unei „călătorii exterioare” al lui Silviu Florea (*Care este povestea ta? Jurnalul interior al unei călătorii exterioare*), în care autorul povestește (auto)ironic experiențele pe care le-a trăit timp de nouă luni în America de Sud, într-o călătorie pe motocicletă, lăsând în urmă industria financiară, criza economică și toate convențiile activității corporatiste. Dorința de a-și recupera identitatea și libertatea lăuntrică îl determină să-și înfrunte limitele și să descopere cu alți ochi, „viața ca o coală de hârtie”. E o carte despre aventura interioară în cadrul unei călătorii exterioare și despre *împrietenirea cu propriul sine*.

Literatura deține apanajul de a modela esențialul în istorie, stabilind liantul între „principal” și realitate. Prin recunoașterea secundarului, vorba lui Virgil Nemoianu ca „acceptare a creației” este reevaluat și rolul dialectic pe care l-a jucat literatura în istorie, dar și rolul compensator al umanismului, în general. O evocare renescentistă în stilul lui Picco della Mirandola descoperim în volumul apoftegmatic al lui C. D. Zeletin, *Zdrențe în paradis*: „Așează-te deasupra vieții lucrurilor. Vei vedea mai bine, deoarece vei cuprinde mai bine, iar sufletul îți va fi mai liniștit. Te vei simți trăind o subtilă înviere. Învierea aceasta înseamnă nu numai să te extragi înălțându-te, dar și să stai deasupra celor de care te-ai desprins și deasupra ta însuși, într-un spațiu numit cu elinescul *anástasis*. Să ieși din amestecul lumii și să-l privești de deasupra, fără să te desparți definitiv de el, căci altfel nu l-ai mai vedea și l-ai pierde. În întâmpinarea acestui *anástasis*, iese latinescul *super*, care adaugă învierii și înțelesul de superioritate. Simpla trezire din moarte a omului, reanimarea, rămâne numai cu înțelesul ei medical”.

Chiar dacă în ceea ce se scrie astăzi, regăsim, în fond, teme literare recurente, ele respiră o nouă semantică. În fond, literatura „stării de urgență” e despre ceea ce presupune astăzi filosofia bucuriei și speranței; despre cum e redefinit aproapele în raport cu departele; despre anxietate ca afecțiune a spiritului sau una culturală, despre transformarea energiei fricii într-un conținut pozitiv, despre testul rezistenței în timp, în cele din urmă pentru că oamenii sunt oameni până la capăt, în măsura în care sunt solidari și cultural. Sau, în primul rând, cultural.

Bun de tipar: 2022. Apărut: 2022

Editura Tehnopress, str. Lascăr Catargi nr. 38,
700108 Iași Tel./fax: 0232 260092
email: tehnopress@yahoo.com
www.tehnopress.ro
